BİZİM FİRAVUN

Bir Tiranizm Prototipi

Dr. Reşit Haylamaz

BİZİM FİRAVUN

Bir Tiranizm Prototipi

Dr. Reşit Haylamaz

BİZİM FİRAVUN

Bir Tiranizm Prototipi

Dr. Reşit Haylamaz

IŞIK
YAYINLARI

BİZİM FİRAVUN

Editör
Ömer ÇETİNKAYA

Kapak
Engin ÇİFTÇİ

Sayfa Düzeni
Ahmet KAHRAMANOĞLU

ISBN
978-975-278-366-9

Yayın Numarası
509

Basım Yeri ve Yılı
Çağlayan Matbaası
Sarnıç Yolu Üzeri No: 7 Gaziemir/İZMİR
Tel: (0232) 274 22 15
Şubat 2011

Genel Dağıtım
Gökkuşağı Pazarlama ve Dağıtım
Merkez Mah. Soğuksu Cad. No: 31 Tek-Er İş Merkezi
Mahmutbey/İSTANBUL
Tel: (0212) 410 50 60 Faks: (0212) 445 84 64

Işık Yayınları
Bulgurlu Mahallesi Bağcılar Caddesi No: 1
34696 Üsküdar/İSTANBUL
Tel: (0216) 522 11 44 Faks: (0216) 522 11 78
www.isikyayinlari.com

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ

Firavun, krallık veya sultanlığı ifade eden bir kelime olmasına rağmen zulümle o kadar bütünleşmiş ki zikredildiği zaman hemen akla, Mısır'a hükmeden krallardan ziyade zulüm ve tiranlık gelmektedir. Daha açık bir ifadeyle Firavun, zulümde o denli ileri gitmiştir ki temsil ettiği makamı gölgede bırakmış ve zulmü ifade adına milletlere ortak bir kelime kazandırmıştır. Çünkü bu kelime, hemen her dilde zulümle eşdeğer hâle gelmiş ve Mısır hâkimi Firavun, zulümlerinin gölgesinde kalmıştır.

Her ümmetin bir firavunu vardır; zira o, şahsi çıkarları için gerekirse memleketi bile satan, elde etmesi muhtemel kazançlar için atmayacağı takla, çevirmeyeceği dolap olmayan ve memleket insanından aldığı gücü yine aynı memleket insanına karşı "ölçüsüz" ve "orantısız"ca kullanan insan tipini ifade eder.

Her ne kadar Firavun, dünyaya kendini Mısır'dan duyurmuş olsa da firavniyet düşüncesinin tarihi, neredeyse ilk insana kadar uzanmaktadır. Hazreti Âdem'in karşısında yerini alan baş düşman Şeytan'la başlayan bu süreçte Hazreti Nûh (aleyhisselâm) Hâm ile imtihan olmuş, Hazreti Dâvûd da (aleyhisselâm) Câlût ve avanesiyle bâdire üstüne bâdireler yaşamıştır.

Hazreti Süleymân'ın karşısında duran kaya gibi bir Sahr vardır.

İbrâhîm Nebî (aleyhisselâm), Nemrut'un tehdit ve üfürmeleri altında inim inim bir hayat yaşamıştır.

Kelîmullah ünvanıyla serfiraz Hazreti Musâ (aleyhisselâm) ise her dâim bir Firavun'un zorbalığıyla karşı karşıyadır.

Rûhullah nişânesinin sahibi Hazreti İsâ da (aleyhisselâm), Buhtunnasr ve Deccâl belasıyla müptelâdır.

Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) payına düşen firavun da Ebû Cehil'dir ve o, âdeta kendisinden önceki firavunların mini bir "prototip"i gibidir. Zira onda, hepsinden bir renk veya desen vardır.

Ancak Ebû Cehil, "ilk" olmadığı gibi "son" da değildir; bu tip firavun, dün olduğu gibi bugün de vardır ve yarınları yaşayanlar da bu tip tiranların varlığını acı acı müşâhede edeceklerdir. Ebû Hanîfelerden İmam Şâfiîlere, Ahmed İbn-i Hanbellerden Buhârîlere, Serahsîlerden İmam Gazâlîlere, Râzîlerden İmam Rabbânîlere kadar nice hak aşığının her birisi, farklı bir firavunluğun yakın takibinde kalmış ve kendilerine dünya dar edilmiştir.

Yakın tarihimizin hâli de farklı değildir; Elmalılı Hamdi Yazır'dan Necip Fazıl'a, Mehmet Akif'ten Bediüzzaman Said Nursî'ye kadar aydınlık dünyanın parlak kahramanlarına hep zindanların dehlizleri vatan olmuş, üretilen "vehim"lerin "tetik"lediği zâlimlerin tarassutu altında dünya nimeti nâmına âdeta bir gün görmemişlerdir.

Bugün de durum farklı değildir; olmadık sebeplerle insanlar yurt ve yuvalarından ayrı kalmakta, "dâussıla"ların yürek yakan hasretiyle "sürgün" yaşamaktadır. Ne yazık ki onlar, yaşatmak için her gün yeni bir dirilişle gerildiği hâlde "açık hedef" olmaktan kendini kurtaramamış, sürekli artan bir gerilimle

neredeyse her gün bir "Bedir" ve bir "Uhud'la karşı karşıya getirilmişlerdir.

Ne var ki bağışıklık sistemini güçlendirme adına ortaya konulan gayretlere karşı direnç gösteren "mikrop"lar misali her gelen firavun, öncekine rahmet okutacak bir çizgiyi temsil etmekte, zamanın ilerlemesine paralel zulüm de altın çağlarını yaşama hayalleriyle oturup kalkmaktadır. Meseleye bu açıdan bakıldığında dünkü firavunların daha demokrat ve insaflı olduklarını görmekteyiz; muhataplarını dinleyen, kendilerini ifade etmeleri için imkân hazırlayan, haklı olduklarını ispat adına maharet ve hünerlerini sergileme fırsatı veren ve sonuçta, kimin haklı olduğunu karara bağlamada halkı şâhid tutarak bir nevi "referandum"a giden ve onların dediğinde karar kılacak kadar ifadelere serbestiyet tanıyan firavunları ne yazık ki sonraki dönemlerde görmek pek mümkün olmamıştır.

Efendimiz'in açık ifadesiyle, bu ümmetin firavunu, Ebû Cehil'dir.[1]

Peki, Ebû Cehil kimdir?

Ebû Cehil, gözünü Mekke krallığına dikmiş, "hırs küpü" birisidir; zayıf yapılı, asık suratlı, acı dilli ve şer bakışlı bir adamdır.

Zengindir; ancak çalıp çırpmayı da "meziyet" olarak görmekte ve bunu çok iyi "becermekte"dir.

Ailesinden gelen bir itibarı vardır; ancak yalan, rüşvet, zorbalık, ihanet ve zulümden de geri durmaz.

Kararlı adımlarla hedefine doğru ilerlerken, önüne çıkması muhtemel "farklı ses"e hiç tahammülü yoktur.

İnsanları zaaflarıyla yakından takip eder; kimi hangi "bilgi" veya "belge"yle hizaya getireceğini çok iyi bilir. Denebilir ki Ebû Cehil nezdinde, âdeta herkesin bir dosyası vardır; şartların

1 Ahmed İbn Hanbel, *Müsned* 1/403, 444; Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ* 9/62, 92; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr* 9/84-85.

"olgunlaşması"nı bekler ve "tam vakti" dediği demlerde onlardan dilediğini devreye sokarak muhataplarını "hizaya" sokar veya "işini" bitiriverir.

Onun için savaşın "sıcağı" da "soğuğu" da meşrudur; gıdasını, "kara propaganda"dan alır ve sürekli "provakasyon"larla beslenir.

Kendi meselesini memleket meselesi hâline getirmede üstüne yoktur; bunun için "iletişim" kanallarını çok aktif kullanır. "Düşman" ilan ettiğinin elinden tutmak mümkün olmadığı gibi "dost" olarak öne sürmek istediğini de hep "kral" görmek ister.

Şantajın her türlüsünden, yüz kızartıcı şuç isnâd etmeye, "dost unsurları" devreye koyarak kamuoyu meydana getirmeye kadar yapmayacağı melânet yoktur. Elle tutulur bir "suç" bulamadığı zaman "suçlu" üretmede eline kimse su dökemez.

Onun için "sızma" ve "bölme" çocuk oyuncağıdır; güven kazanıncaya kadar dişini sıkıp sabreder ve vakti gelince, işaret bekleyen "adam"larına seslenmesi yeterlidir.

"Piyon"ları vardır; çoğu zaman bunlar, "sahip" çıkması gereken "iyi çocuk"lardır. Ancak oyun bitince kimsenin gözyaşına bakmaz, şâhı da piyonu da aynı kaba koyup, defterini dürüverir!

Başı sıkıştığında, "rutin" dışına çıkmak kadar doğal bir şey yoktur; işini "temiz" yapanı sever; onun için arkada bırakılan "iz", en büyük sıkıntıdır. Bazı durumlarda ise özellikle "iz" bırakır ve böylelikle "hedef" saptırmak ister.

Provokasyonda üstüne yoktur; mutlaka kurgulayacağı bir "meczup", yönlendireceği bir "aslan"ı vardır. Zaten gıdasını, bu türlü "eylem"lerden alır ve böylelikle yandaşlarını da "canlı" ve "zinde" tutmaya çalışır. Açıkçası o, tek başına bir "fabrikatör" gibidir!

Ona göre "hedef" meşru ise "yöntem"in legal veya illegal olması hiç önemli değildir; önemli olan, kimin hangi kriterlere göre "düşman" ilan edileceğidir.

Her günü ayrı bir "bitirme" planıyla noktalar ve sabahına da yeni ve stratejik bir "hamle" ile uyanır.

Ebû Cehil'in dünyasında "muhtıra", "periyodik" bir nefes almadır; ancak bazen onu bu da kesmez ve hayallerini, "darbe"lerin tozlu zeminleriyle süsler.

İnce hesapları vardır; gücünü "arşiv"lerinden alır. Yarınlara doğru yürürken yanına kimleri alacağını, kimleri de saf dışı bırakacağını kaydettiği "andıç"ları, onun için cansuyu mesâbesindedir.

Velhasıl Ebû Cehil, bilindik Ebû Cehil'dir; küfür adına profesyonel bir "takiyye" kahramanıdır.

Firavun gibi o da artık sembol bir isimdir; Arif Nihat Asya'nın dediği gibi onun da çağlar aşan temsilcileri, kıtalar dolaşan mümessilleri vardır.

İşte, "Bizim Firavun" da, böyle bir Ebû Cehil portresi sunmaya matuf bir çalışma; onun "ölçü", "numara" ve "drop"unu ortaya koyup elbisesini tarif etme istikametinde bir adım.

Bazılarının, "Peki, bizim firavun kim?" dediğini duyar gibiyim. Unutmamak gerektir ki "Bizim Firavun", sadece Ebû Cehil'i anlatan bir kitap. Benzerlerinden farkı, onu tarihte kalmış bir kimlik olarak görme yerine bugün ve yarınlarda da kendini hissettirenlerin penceresinden okuyor olması. Diğer bir ifadeyle, kıtalar arası faaliyetlerinde Ebû Cehil'i yakalayıp günümüz insanına tanıtma hamlesi.

Zaten onu okurken maksat, sözü edilen elbisenin kime yakıştığından ziyade, Ebû Cehil'in duruş, bakış ve görüntüsünün kimlerde tezâhür ettiğine yoğunlaşmak değil mi?

Şu da bir gerçek ki Ebû Cehil'i bütünüyle kuşatmak imkânsız; elinin nerede dolaştığı, ayağının hangi kıtaya bastığını kestirmek oldukça güç. "Bizim Firavun"da anlatılanlar, onun şirretliklerinden sızan belli başlı damlalardan ibaret. Zira bugünün

dünyasından bakarak Mekke'deki her taşı kaldırmaya gücümüz yetmiyor. Şu da bir gerçek ki hangi taşı kaldırsak, altından bir Ebû Cehil çıkacağında da şüphe yok!

Ne diyelim; bugünkülerin tezgâhına düşmemek için dünkü Ebû Cehil'i bilmek ayrı bir önem arz ediyor.

İşte size bir Ebû Cehil portresi…

İstifade ümidiyle…

Reşit Haylamaz

Aralık 2009

İstanbul

EBÛ CEHİL

Ailesi

Gerçekte adı Amr İbn-i Hişâm olan Ebû Cehil, muhtemelen 570 yılında dünyaya gelmişti.

Babası Hişâm İbn-i Muğîre İbn-i Abdullah İbn-i Ömer İbn-i Mahzûm; annesi ise Ümmü Mücâlid künyesiyle meşhur Esmâ Bint-i Muharribe İbn-i Cendel'dir. Hanzaliyye kabilesine mensuptur ve annesinin mensubu olduğu bu kabileye intisabı yönüyle Ebû Cehil'e, "İbn-i Hanzaliyye" de denilmektedir. Ancak onun bu lakabı, daha çok hakaret maksatlı kullanılmaktadır ki Ebû Cehil'in hareket ve tavırlarından bunalan Mekkeliler, zem ve tevbih makamında zaman zaman ona, "İbn-i Hanzaliyye" diye hitap etmekte, bunu yaparken de kendisinden hoşnut olmadıklarını beyan etmektedirler.[2]

İlk çocuğuna izafe edilerek kendisine Ebû Osmân da denilen

2 Efendiler Efendisi'nin (sallallâhu aleyhi ve sellem), Kur'ân okuyan mü'mini, tadı ve kokusu güzel turunçgillerden bir meyveye benzetirken Kur'ân okumayan münâfıkı, tadı ve kokusu ekşi olan "hanzala"ya benzetmesi, dikkat çekicidir. Zira hanzale, Ebû Cehil karpuzu olarak bilinmektedir. Bkz.: Buhârî, *Fedâilü'l-Kur'ân* 17, Tevhîd 57, ; Müslim, *Salâtü'l-Müsâfirîn* 243.

Hişâm İbn-i Muğîre'nin, Kureyş nezdinde çok önemli bir yeri vardı; onu, önlerinde bir lider olarak görür ve diyeceği sözü yerine getirebilmek için ağzından çıkacak cümleleri emir kabul ederlerdi. Son derece itibarlı birisi olan Hişâm, aynı zamanda Arapların efendilerinden birisi olarak telakki edilirdi; izzet ü ikramı sever, muhtaçların elinden tutmayı da insanlığının bir gereği olarak görürdü. Bu yönüyle de o, Hicâz'da ün yapmış önemli bir şahsiyetti.

Hişâm İbn-i Muğîre'nin vefatı, Mekkelilere çok dokunmuştu; özellikle Kureyş'in Kinâne kolu, onun öldüğü günü tarihin önemli bir dönüm noktası olarak görür, zaman tayininde bir esas alarak kabullenirdi. O günden sonra Kureyş arasında tarih, Kâbe'nin tamiri ve Fil Hâdisesi'nden sonra "Hişâm'ın öldüğü yıl" veya "Hişâm'ın ölümünden bir yıl önce/sonra" gibi tabirlerle kayıt altına alınmaya başlanmış ve Hişâm İbn-i Muğîre, tarihe not düşmede bir esas ve kilometre taşı olarak herkes tarafından kabullenilir olmuştu.

Gelecek günlerde Ebû Cehil'e, muhtemelen babasının çizgisini devam ettirecek birisi olarak bakıldığı ve kendisinden hikmetli işler beklendiği için Ebu'l-Hakem künyesi verilmiş ve bugünden itibaren o, bu künyesiyle meşhur olmuştu. Daha küçük yaşlardan itibaren onun, ele avuca gelmez tavır ve davranışlarının da bunda etkin olduğunu söylemek mümkündür. Zira Benî Mahzûm başta olmak üzere Mekkelilere göre bu tavır ve davranışlar, beklentilerine cevap verecek bir potansiyeli ifade etmektedir.

Şu da bir hakikat ki yaşı kemâle doğru ilerledikçe Ebû Cehil, potansiyelini daha farklı istikametlere kaydırmış, göz göre göre ve irâdî olarak karanlığı tercih etmiştir. Elbette bu, apaçık bir cehâlettir ve bundan dolayıdır ki Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), cehâlete bayraktarlık yaptığı için künyesini Ebû Cehil olarak değiştirecek, o günden sonra Ebu'l-Hakem, kendi künyesinden daha çok "Ebû Cehil" sıfatıyla meşhur olacaktır.

Kardeşleri

Ebû Cehil, Hişâm İbn-i Muğîre'nin tek oğlu değildi; onun Mekke'de kendisi gibi etkin Seleme İbn-i Hişâm, Hâris İbn-i Hişâm, Hâlid İbn-i Hişâm, Osmân İbn-i Hişâm, Âs İbn-i Hişâm, Ayyâş İbn-i Ebî Rebîa, Abdullah İbn-i Ebî Rebîa ve Umâra İbn-i Velîd isimlerinde kardeşleri vardı. Bunların bir kısmı ana baba bir, bir kısmı baba bir, diğer bir kısmı da ana bir kardeşler idi.

Seleme İbn-i Hişâm

Ebû Cehil'in bu erkek kardeşi, Hişâm İbn-i Muğîre'nin Dabâa Bint-i Âmir adındaki hanımından olmuştur.

Seleme, Ebû Cehil'in kardeşleri arasından ilk Müslüman olandır. Ebû Hâşim künyesiyle bilinmektedir. Mekke'deki baskılardan kurtulmak için Habeşistan'a hicret etmiş, birinci hicretin akabinde yeniden Mekke'ye döndüğünde, Ebû Cehil'in başını çektiği furyada o da hapsedilip akla hayâle gelmedik işkencelere maruz bırakılmıştır; o günden itibaren onun için Mekke, açlık, baskı, hakaret, küfür ve şiddet demektir.

Yaşadığı sıkıntılardan dolayı Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) kendisi için dua ettiği isimlerden biridir. Aynı zamanda o, Mekke yıllarının çilekeş isimlerinden yani "mustad'afîn"den birisidir. "Size ne oluyor ki Allah yolunda ve çaresizlik içinde bırakılan, 'Ey büyük Rabbimiz! Ahâlisi zâlim olan şu memleketten bizi kurtarıp çıkar; tarafından bir sahip gönder ve katından bir yardımcı yolla!' diye yalvarıp yakaran bir kısım erkekler, kadınlar ve çocuklar uğrunda düşmanla çarpışmıyorsunuz?"[3] meâlindeki âyet, o ve onun gibi mağdurlar hakkında inmiştir.

Medîne'ye hicret etmesine müsaade edilmemiş, ancak Hendek sonrası hicret edebilmiş ve akabinde Mu'te savaşına katılmıştır.

3 Nisâ, 4/75.

Hazreti Ebû Bekir'in hilâfet yıllarında Şâm taraflarında Meraci's-Safra veya Ecnâdîn'de şehîd olmuştur.[4]

Ayyâş İbn-i Ebî Rebîa

Annesinin adı, Şifâ Bint-i Hâlid olan Ayyâş İbn-i Ebî Rebîa, Seleme İbn-i Hişâm'ın ardından Müslüman olmuş ve aynı sıkıntılara o da katlanmak zorunda kalmıştır. Müslüman olduklarında Resûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), henüz İbn-i Erkam'ın evine girmemişti. Hazreti Seleme gibi o da, Mekke'nin en çilekeşlerinden birisidir. Başta kardeşi Ebû Cehil olmak üzere kin tüccarlarının hedefi hâline gelmiş ve Mekke'de, iniltilerle dolu bir hayat yaşamıştır.

Ebû Cehil'in organize ettiği yoğun baskılara dayanamayarak o da, hanımı Esmâ Bint-i Seleme ile birlikte Habeşistan'a hicret etmiş ve orada dünyaya gelen oğluna da, Abdullah adını vermişti.

Uzun sürmeyen birinci hicret sonrasında Mekke'ye döndüğünde, diğerleri gibi o da artık yeni bir tuzakla karşı karşıya kalmıştır. Ebû Cehil'in ekşi yüzü, eskisinden daha merhametsizce karşısında dikiliyor ve ona, inim inim bir hayat yaşatıyordu. O kadar ki Medîne'ye hicretine bile tahammül edememişlerdi; Hazreti Ömer'le anlaşıp yola düştüğünde, Ebû Cehiller de peşine düşmüş ve onu Kuba'dan geri çevirmişlerdi. Bu hâdise sonrasında o ve benzeri durumda olan diğer sahâbenin yaşadığı sıkıntı ve çilelerden dolayı Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), namazlarında kunut yapacak ve kendilerine "müstad'afîn" denilen bu insanlara dua edecekti.[5]

Yermük'te şehîd olmuştur.

---

4 İbn Hacer, *İsâbe* 3/155. Ayrıca bkz.: Aynî, *Umdetü'l-Kârî* 6/80; İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî* 8/227.

5 Buhârî, *Cihad* 98, *Deavât* 58, Müslim, *Mesâcid* 294.

Hâris İbn-i Hişâm

Ebû Cehil'in kardeşleri arasında en aktif olan, şüphesiz Hâris İbn-i Hişâm'dı. Ebû Cehil ile ana-baba bir kardeşti. Hakkında şiirler yazılacak kadar itibar gören önemli bir isimdi. Kavmi onu el üstünde tutar, hürmette kusur etmezdi. Bedir, Uhud, Hendek gibi yerlerde İslâm'a karşı kılıç kullanmış, kardeşi Ebû Cehil'in bayraktarlığını yaptığı her yerde fiilen o da bulunmuştur. Hazreti Seleme ve Hazreti Ayyâş'a işkencede Ebû Cehil'in veziri gibidir; Kuba'ya kadar Ebû Cehil'le gelip Hazreti Ayyâş'ı işkence için yeniden Mekke'ye getirmede ona yardım eden de odur.

Nihayet günler Mekke Fethi'ne geldiğinde o da karşı koymak istemiş, ancak gayretlerinin sonuçsuz kalacağını görünce de bir kenara saklanmayı tercih etmiştir. Hatta bu sıralarda Hazreti Ali'nin peşine düştüğü Hâris İbn-i Hişâm'a, Ebû Tâlib'in kızı Ümmü Hâni' emân vermiş ve ancak bu vesileyle canını kurtarabilmiştir. Resûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu hâdiseyi duyunca ona:

– Senin emân verdiğine biz de emân verir ve sözünün arkasında dururuz, buyurmuş ve böylelikle Hâris İbn-i Hişâm için de aydınlık günler başlamıştır.[6]

Gerçekte Hazreti Hâris fethi, kendi iç dünyasında yaşamıştır; Ebû Cehil'den kalma ne kadar huy ve haslet varsa hepsini bir kenara bırakmış, geçmişine kalın bir çizgi çizerek yepyeni bir dünyaya adım atmıştır. Bundan böyle o, hassaslardan daha hassas ve nezihlerden daha nezih bir hayat yaşayacaktır.[7]

Fetih'ten yaklaşık on dokuz gün sonra yaşanan Huneyn'e katılan Hazreti Hâris, Hevâzinlilerle yaka-paça olurken, aynı

---

6 Buhârî, *Salât* 4, *Cizye* 9, *Edeb* 94; Müslim, *Salâtü'l-Müsâfirîn* 82; Ebû Dâvûd, Cihad 155; Ahmed İbn Hanbel, *Müsned* 6/341, 423, 425. Ayrıca bkz.: İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî* 1/470.

7 Zehebî, *Siyeru A'lâm* 4/419

zamanda kardeşi Ebû Cehil'in bayraktarlığını yaptığı yirmi bir yıllık karanlık dünyasına da kılıç sallıyordu.

Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), müellefe-i kulûb olarak o gün, ona da yüz deve vermiştir.[8]

Cibrîl-i Emîn'in getirdiği vahyi merak etmiş ve bir gün Habîb-i Kibriyâ Hazretlerine:

– Sana vahiy nasıl geliyor, diye vahyin mâhiyetini sormuştu. Efendiler Efendisi (sallallâhu aleyhi ve sellem) şunları söyledi:

Bazen vahiy, zil sesine benzer şekilde gelir ki bu Bana, en ağır gelen ve en çetin olanıdır; Cibrîl Benden ayrılıp gittiğinde söylediklerinin hepsini ezberlemiş olurum. Bazen de Melek, insan sûretinde gelir, Benimle konuşur ve Ben de O'nun dediklerini hıfzetmiş olurum.[9]

Bundan sonraki günlerinde o artık samimi bir Müslümandır; eski günlerdeki hatalarını affettirebilmek için cepheden cepheye koşuyor ve düne kadar karşısında durduğu İslâm'ı aziz kılabilmek için gayret gösteriyordu. Bunun için vatandan ayrı kalmak gerekiyorsa onu yapıyor, evlâd ü iyâl ve mâmelekini terk etmek gerekiyorsa buna da, "Evet!" diyordu.

Sevilen bir insandı; cihâd için Mekke'yi terk edip bir nefer olarak Şâm cihetine gideceği duyulunca Mekkelilerin yüreğine bir hüzün çökmüş ve hemen her eve ayrı bir firak acısı düşmüştü. Gidiyordu gitmesine ama Mekkeliler buna razı değillerdi; ardından yola dökülmüş, ayrılışına gözyaşı döküyorlardı. Neredeyse herkes vedalaşmak için yollara dökülmüş, onu uğurlamaya gelmişti. Yıllarca Ebû Cehil'in işkencelerine şâhid olan Bathâ'nın üst tarafına geldiğinde durmuş ve onun durduğunu gören arkasındaki insan seli de tevakkuf etmişti. Ağlıyorlardı! Onların yürek

8 İbn Sa'd, *Tabakât* 7/404; Zehebî, *Siyeru A'lâm* 4/420; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl* 5/299. Ayrıca bkz.: İbn Hişâm, *Sîre* 5/172.

9 Buhârî, *Bedü'l-vahy* 2, *Bedü'l-Halk* 6; Müslim, *Fedâil* 87; Tirmizî, *Menâkıb* 7.

yakan hallerini görünce o da kendini tutamadı ve ağlamaya başladı. Hüzünle kendisini süzen bakışlara bir şeyler demek gerekiyordu; döndü ve şunları söyledi:

Ey insanlar! Bugün ben, ne nefsimi düşündüğüm için ne de sizin beldenizden daha hayırlı bir beldeyi murâd ettiğimden dolayı Mekke'yi terk edip gidiyorum. Bilakis mesele çok daha ciddi! Bizden önce bu yolda ne babayiğitler yollara dökülüp bayrağı göğüsledi. Hâlbuki onlar, ne bizden daha yaşlı ve tecrübeli idiler ne de bizden daha saygın kişilerdi! Bizler ise olduğumuz yerde kalakaldık. Vallahi Mekke dağları altın olsa ve bizler onları Allah yolunda infak etmiş olsak da onların bir günlerine yetişemeyiz! Allah'a yemin olsun ki onlar bizi dünyada geçip gittiler; bırakın da şimdi biz, onlarla Âhiret yurdunda birlikte olacak adımlar atalım! İşte benim bugün gidişimin sebebi de bundan başkası değil! Sanmayın ki bizler bugün, evimizi bırakıp başka bir eve veya burada bıraktığımız bir komşuya mukabil başka bir komşunun yanına gidiyoruz? Ha, bunu yaparken sizlerden bir bedel, bir alkış da istemiyoruz! Mesele çok daha büyük: bugün biz, Allah yolunda cihâda yürüyoruz![10]

Hazreti Hâris, amcası Velîd İbn-i Muğîre'nin kızı ve Hâlid İbn-i Velîd'in kızkardeşi Fâtıma Bint-i Velîd ile evli idi. Hazreti Fâtıma'dan Abdurrahmân İbn-i Hâris isminde bir oğlu ile Ümmü Hakîm adında bir kızı olmuştu ki Hâris İbn-i Hişâm onu, yeğeni ve Ebû Cehil'in oğlu İkrime ile evlendirmişti. Ümmü Hakîm (radıyallahu anhâ), Mekke Fethi'nin ikinci günü Müslüman olmuş ve daha sonra giderek Yemen'e kaçan kocası İkrime'yi de getirerek onun Müslüman olmasına vesile olmuştur.[11]

---

[10] Hâkim, Müstedrek 3/113; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl* 5/299-300; İbn Abdilberr, *İstîâb* 1/304.

[11] Bkz.: Ümit Kesmez, *Fethin Mü'minleri*, Işık Yayınları, İzmir 2007, sh. 271-273

Hâris İbn-i Hişâm'ın oğlu Hazreti Abdurrahmân da sahâbîdir; huzurunda olduğu bir gün Efendimiz'e (sallallâhu aleyhi ve sellem):

– Yâ Resûlallah, demişti. Bana, sımsıkı tutunup kurtulacağım bir iş emir buyur!

Habîb-i Kibriyâ Hazretleri ona dönmüş ve dilini göstererek:

– Şuna hâkim ol, buyurmuştu.[12]

Ayyâş İbn-i Ebî Rebîa gibi o da, Yermûk günü şehîd olmuştur.[13]

Hâris İbn-i Hişâm'ın geride bıraktığı otuz iki torunu vardır ve oğlu Hazreti Abdurrahmân'dan olan Ebû Bekir ismindeki torunu, kendi döneminde temeyyüz etmiş "yedi fukahâ"dan birisi olarak kabul edilmektedir.[14]

Hâlid İbn-i Hişâm

Ebû Cehil'in kardeşlerinden bir diğeri de, Hâlid İbn-i Hişâm'dır. Ebû Cehil'in sonu olan Bedir'de, o da esirler arasındadır ve o gün, kefâletle serbest bırakılmıştır. Mekke Fethi'ne kadar düşmanlığı devam edecek olan Hâlid İbn-i Hişâm da, müellefe-i kulûb arasındadır.[15]

---

12 Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr* 3/260; *el-Mu'cemü'l-Evsat* 2/257.

13 Hâkim, *Müstedrek* 3/270; Beyhakî, *Şuab* 3/260; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl* 5/301; İbn Abdilberr, *İstîâb* 3/1232; Zeylaî, *Nasbu'r-Râye* 2/318. Onun Şam'da Amvas Tâûnu'nda veya Yemâme gününde şehîd olduğunu bildiren rivayetler de bulunmaktadır. Bkz.: İbn Sa'd, *Tabakât* 5/5; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl* 22/554; İbn Hacer, *Tehzîb* 2/140.

Onun şehâdetinden sonra hanımı Hazreti Fâtıma Bint-i Velîd ile Hazreti Ömer evlenmiştir. Bkz.: Hâkim, *Müstedrek* 3/312; İbn Sa'd, *Tabakât* 5/5; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl* 5/296, 17/42.

14 Aynî, *Umdetü'l-Kârî* 1/38-39. Ayrıca bkz.: Zehebî, *Siyeru A'lâm* 4/416-417; *Huffâz* 1/63.

15 İbn-i Hacer, *İsâbe* 2/250; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe* 2/139.

Abdullah İbn-i Ebî Rebîa

Benî Mahzûm'dan Şifâ Bint-i Hâlid'in oğlu olan Abdullah İbn-i Ebî Rebîa, Ebû Cehil'in diplomat kardeşidir. Amr İbnü'l-Âs ile Habeşistan'a giden ve Habeş ülkesindeki mü'minleri geri getirmek için mücadele veren iki isimden birisi odur. Ebû Abdurrahmân künyesiyle bilinmektedir.

Mekke Fethi sonrasında Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), ondan kırk bin...[16] borç almıştı. Belli ki maksadı, onu da kazanmaktı. Nihayet Huneyn dönüşü aldığı borcunu ona edâ ederken:

– Allah (celle celâluhû) senin malına ve evlâdına bereket ihsan eylesin! Şüphesiz önde gidenlere (selef) düşen, vefâ ve teşekkürdür (hamd), diye mukabelede bulunmuştu.[17]

O günden sonra o da samimi bir Müslümandır.

Hazreti Ömer (radıyallahu anh) onu, orduda kumandan olarak tayin etmişti. Aynı görevini Hazreti Osmân döneminde de devam ettirecek olan Abdullah İbn-i Ebî Rebîa, bu yıllarda yaşanan bir kuşatma sırasında şehîd olacaktır.

Kaybeden Kardeşler

Şüphesiz Ebû Cehil'in bütün kardeşleri Müslüman olmamıştır; onlardan Osmân İbn-i Hişâm, Âs İbn-i Hişâm ve Umâra İbn-i Velîd, Ebû Cehil'in çizgisinden çıkamamış ve Mekke Fethi'ni göremeden vefat etmişlerdir.

Hişâm İbn-i Muğîre'nin ilk çocuğu olan Osmân İbn-i Hişâm,

---

16 Kaynaklarda sadece rakam zikredilmekte bu değerin dirhem mi yoksa dinar mı olduğu konusunda herhangi bir bilgi verilmemektedir.

17 Bazı kaynaklarda borç miktarının on bin veya otuz bin olduğu da ifade edilmiştir. Bkz.: Nesâî, *Büyû'* 97; İbn Mâce, *Sadakât* 16, Ahkâm 56; Ahmed İbn Hanbel, *Müsned* 4/36. Ayrıca bkz.: Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr* 5/9; Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ* 3/355.

Ebû Cehil'in baba bir kardeşidir ve onun adına izâfe edilerek baba Hişâm'a, "Ebû Osmân" diye hitâb edilmektedir. Annesinin adı Bint-i Osmân İbn-i Abdullah olan Osmân İbn-i Hişâm'ın nesli devam etmemiştir

Benî Mahzûm'dan Şifâ Bint-i Hâlid'in oğlu olan ve Ebû Cehil'in güdümünden çıkma fırsatı bulamayan Âs İbn-i Hişâm da, şen şakrak geldiği Bedir'den geriye dönemeyenlerdendir. Ebû Cehil'le aynı kaderi paylaşmıştır. Onu, aynı zamanda yeğeni olan Hazreti Ömer'in öldürdüğü ifade edilmektedir.

Kendisi kaybetse de çocuklarıyla torunları kazananlar arasındadır; torunlarından İkrime İbn-i Hâlid, Abdullah İbn-i Ömer ve Abdullah İbn-i Abbâs gibi önemli sahâbîlere talebe olmuş önemli bir âlimdir. Hadîs rivayetinde "sika" bir isim olarak kabul görmektedir. Amr İbn-i Dînâr gibi Tâbiîn'in büyük imamları kendisinden rivayette bulunmuştur. Atâ İbn-i Ebî Rabâh'tan (v. hicri 114 veya 115) sonra Mekke'de vefat etmiştir.

Çocukları

Ebû Cehil'in en meşhur oğlu, İkrime'dir. Onun dışında bilinen Zürâre, Temîm ve Alkame adında üç oğlu daha vardır.

Ebû Alkame künyesiyle bilinen Zürâre'nin ve Ebû Hâcib künyesiyle tanınan Temîm'in annesi, Bint-i Umeyr İbn-i Ma'bed; Alkame'nin annesi ise Âişe Bint-i Hâris'tir. Alkame'nin, Cüveyriye isminde bir kızı vardı.

Ebû Alkame (Zürâre), Yemen'de öldürülmüştür.

İkrime

Ebû Cehil'in oğulları arasında en dikkat çeken, şüphesiz İkrime'dir. Müslüman olmadan önceki hayatı sıradan olmadığı gibi İslâm'la şereflendikten sonraki hayatı da dillere destandır.

Annesinin adı Esmâ Bint-i Muharribe (Ümmü Mücâlid) olan İkrime, çocukları arasında karakter itibarıyla babası Ebû Cehil'e en çok benzeyenidir ve hayatının yirmi bir yılını, Resûlullah'ın (sallallâhu aleyhi ve sellem) azılı bir düşmanı olarak yaşamıştır.

İslâm düşmanlığında babasını asla yalnız bırakmayan İkrime, Bedir'e de onunla birlikte gelmiş, babası, iki amcası ve diğer Mekkelilerin cansız bedenlerini bıraktığı Bedir'den, kaçarak canını zor kurtarabilmiştir.

O gün bir amcası da, esirler arasındadır.

Mekke Fethi'ne kadar babasının bu çizgisini devam ettiren ve düşmanlıkta sancağı kimseye kaptırmayan İkrime, hemen her savaşta Allah Resûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) karşısına Mekke ordusunun etkili bir ismi olarak çıkmıştır. Bu savaşlarda o, genellikle süvarilerin başında bir kumandandır. Babasının Bedir'de ölümünden sonra da aynı görevi devam ettirecek olan İkrime, Uhud ve Hendek gibi önemli dönüm noktalarında da yer almıştı. Uhud günü Mekke ordusunun sol kanat komutanı o idi; amca oğlu Hâlid İbn-i Velîd ile birlikte omuz omuza vermiş, Bedir'in intikamını alma hırsıyla savaşıyordu. Ahzâb günü hendeğin beri tarafına geçecek kadar da gözü pek birisiydi.

Amca oğlu Hâlid İbn-i Velîd ve eniştesi Safvân İbn-i Ümeyye ile birlikte Kureyş nezdinde, birer kahraman olarak görülüyorlardı. Hatta bu o kadar müteâref bir durumdu ki bir cephede bunlardan birisinin geri çekilip de kaçtığı görüldüğünde, onlar adına artık hezimetin kaçınılmaz olduğu hükmü verilirdi.[18]

Bilhassa Hendek sonrasındaki stratejiler neticesinde eski çizgisine gelen Ebû Süfyân'ı, vazifesini yapmamakla itham edip ipleri eline alan dört kişiden birisi de o idi. Hâlid İbn-i Velîd, Safvân İbn-i Ümeyye ve Süheyl İbn-i Amr ile baş başa vermiş

---

[18] İbn Hişâm, *Sîre*, 5/68; Taberî, *Târîhu'l-Ümem ve'l-Mülûk*, 2/160; Hâkim, *Müstedrek*, 3/269; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, 17/372.

ve Mekke'de yeni bir dönem başlatmışlardı. Hâlid İbn-i Velîd'in Müslüman olup aralarından ayrılmasından sonra bu çizgiyi üç kişi olarak Mekke Fethi'e kadar devam ettireceklerdi ki üstesinden gelemeyeceklerini anlayınca her birisi bir tarafa dağılıverdi.

İkrime, Yemen'e gitmişti. O gün, Müslüman olan vefalı eşi ve aynı zamanda amcası Hâris İbn-i Hişâm'ın kızı olan Ümmü Hakîm, onu yalnız bırakmadı ve her türlü tehlikeyi göze alarak kadın başına Yemen'e kadar gidip onun da elinden tutmak istedi. Hâlbuki, düne kadar yaptıklarından dolayı İkrime hakkında idam kararı vardı.

İkna ettiği kocasıyla yeniden Mekke'ye geldiğinde İkrime, artık İslâm'a teslim olmak üzereydi. Resûlullah'ın huzuruna geldiğinde önce emin olmak istedi ve hanımını göstererek:

– Bu bana emân verdiğinizi söylüyor; doğru mu, diye sordu.

– Evet, cevabını alınca rahatlamıştı ve ilk teklifte hiç tereddüt etmeden kelime-i tevhidi söyleyiverdi. Hâlbuki zâhiren bakıldığında onun gibi ömrünü din düşmanlığıyla geçirmiş bir insanın "kolay" teslim olmaması gerekiyordu. Muhtemelen bu hızlı dönüşümün altında, amca kızı ve vefalı hanımı Ümmü Hakîm'in (radıyallahu anhâ) büyük rolü vardı; ömrü, küfre merkez olmuş bir evde geçen ve İslâm adına henüz bilgisi olmayan bu fedakâr kadın, Yemen'den gelinceye kadar altından girmiş üstünden çıkmış ve Ebû Cehil'in kopyası İkrime'yi balmumu hâline getirmişti.

Müslüman olduğunda kendisine teklif edilen dünya malına iltifat etmemiş ve ihtiyacının ne olduğunu iyi kavramış yılların mü'mini gibi Allah Resûlü'nden dua ve istiğfar talebinde bulunmuştur.

Resûlullah'a verdiği söz, o güne kadar küfür adına yaptıklarının iki mislini bundan böyle İslâm adına yerine getireceği şeklindedir ki târih, onun bu sözüne sâdık bir mü'min olarak yaşadığını açıkça ortaya koymaktadır. Zira hayatının en verimli yirmi bir yılını Kur'ân düşmanı yaşayan Hazreti İkrime, sonraki yıllarda

Kur'ân'ı kolları arasında sımsıkı tutacak ve onu yanağına yaslayarak, "Rabbimin kelamı!" diye hıçkıra hıçkıra ağlayacaktır.

Verdiği sözün arkasında gerek bedenen gerekse elindeki maddi imkânlarla İslâm'ın i'lâsı için cepheden cepheye koşturan Hazreti İkrime, nihayet Bizans'la yaşanan en çetin günlerden birisinde Yermük'te, oğlu ve iki amcasıyla birlikte şehîd olmuştur.[19]

Kızları

Ebû Cehil'in Sahrâ, Hanfâ, Esmâ, Cemîle (Cüveyriye), Hind, Ümmü Hakîm ve Ümmü Saîd adında yedi tane de kızı vardı.

Sahrâ, Ervâ Bint-i Ebi'l-Ays'dan olmaydı. Ebû Cehil kızı Sahrâ'yı, Ebû Saîd İbn-i Hâris ile evlendirmişti.

Safiyye olarak da bilinen Hanfâ da Ervâ Bint-i Ebi'l-Ays'dan olmaydı. O da Fetih Günü gelmiş, Müslüman olduğunu ikrar ederek Allah Resûlü'ne bîat etmişti. Daha sonraları onu, Kureyş'in Hatîbi olarak bilinen ve Mekke Fethi'nden sonra Müslüman olan Ebû Cehil'in eski arkadaşı Süheyl İbn-i Amr nikâhına almıştı.[20]

Süheyl İbn-i Amr'ın Enes adını verdiği özürlü oğlu, Ebû Cehil'in kızı Hanfâ'dan olmuştu.[21]

Ervâ Bint-i Ebi'l-Ays'ın kızı olarak dünyaya gelen ve Cemîle adıyla da bilinen Cüveyriye Müslüman olup Allah Resûlü'ne bîat edenlerdendi.

Bir gün Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) yanlarına gelmiş ve kendilerinden su istemişti. Resûlullah'a (sallallâhu aleyhi

---

19 Hazreti İkrime'nin sergüzeşt-i hayatıyla ilgili daha geniş malumat için bkz.: Ümit Kesmez, *Fethin Mü'minleri*, sh. 247-297.

20 İbn-i Sa'd, *Tabakât* 5/44. Onu Hazreti Üsâme'nin nikâhladığı da ifade edilmektedir. Muhtemelen bu nikâh, Hazreti Süheyl'in şehâdetinden sonra gerçekleşmiştir. Bkz.: İbn-i Sa'd, *Tabakât* 8/262

21 Bkz.: Süheylî, *er-Ravdu'l-ünüf* 4/172.

ve sellem) su takdim eden Hazreti Cüveyriye, Habîb-i Kibriyâ Hazretleri'nin:

– Ümmetimin en hayırlısı, benim asrımda yaşayanlar, sonra da ondan sonraki asırdakiler, daha sonra da onlardan sonraki asırda yaşayanlardır, buyurduğunu rivayet etmektedir.[22]

Hazreti Ali ile evlilikleri gündeme gelen ancak Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) uygun görmediği için bu nikâh gerçekleşmeyen Hazreti Cüveyriye'yi, fetih sonrasında Mekke'nin yeni valisi Attâb İbn-i Esîd nikâhına alacaktır. Hazreti Attâb'ın vefatından sonra Hazreti Cüveyriye, Ebân İbn-i Saîd ile nikâhlanacaktır.[23]

Hind Bint-i Ebî Cehil, Hişâm İbnü'l-Âs İbn-i Vâil'in hanımıydı.

Velîd İbn-i Abdişems'in annesi Ümmü Hakîm de, Ebû Cehil'in bir diğer kızıydı.[24]

Ebû Cehil'in, duruş ve yürüyüşü itibarıyla daha çok erkeklere benzeyen bir diğer kızı da Ümmü Saîd idi.[25]

Kabile ve Çevresi

Ebû Cehil, Mekke'nin muteber kabilelerinden Benî Mahzûm içinde dünyaya gelmişti. Genel olarak Benî Mahzûm, cömertlik ve ihsanıyla meşhur bir kabileydi. Ağırlıklı olarak ticaretle iştigal ettikleri için farklı beldelerde karşılaştıkları gelenek ve göreneklerden de haberdar oluyor ve bunlardan bazılarını Mekke'ye taşıyorlardı.

22 İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe* 7/59; İbn-i Hacer, *İsâbe* 7/55.

23 İbn-i Sa'd, *Tabakât* 8/262; İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-Safve* 2/13.

24 İbn-i Hacer, *İsâbe* 8/193.

25 Bkz.: Ahmed İbn Hanbel, *Müsned* 2/199; Münâvî, *Feyzu'l-Kadîr* 5/384; İbn-i Hacer, *İsâbe* 8/220; Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr* 4/362.

Etraftan hac vazifesini yerine getirmek için Mekke'ye gelen insanların, ziyaret maksadıyla yanlarına uğradığı isimlerin büyük bir kısmı bu kabileye mensuptu. Zaten hac ve Kâbe ile ilgili işlerin bir kısmı da bu kabilenin uhdesinde bulunuyordu.

Benî Mahzûm'un atası da Kureyş'ti; yedi nesil yukarıdaki atası Mürre İbn-i Kâ'b, aynı zamanda Allah Resûlü'nün de dedeleri arasında bulunuyordu. Bilindiği gibi Kureyş, Arap kabileleri arasında şeref ve fazilet yönüyle en üstte bir mevkiye sahipti; genelde ahlâk-ı hasene, kerem ve ihsan, cömertlik ve misafirperverlik, ticarette güven ve istikrar açılarından o, atadan oğula bir faziletler topluluğu gibi duruyordu.

Babası gibi Ebû Cehil'in amcaları da Mekke'nin en etkin isimlerindendi. Mesela Hâlid İbn-i Velîd'in babası Velîd İbn-i Muğîre, zamanının en meşhurlarındandı; o gün, "adalet" denildiği zaman Kureyş'in aklına ilk gelen isim o idi. Cömertliğine diyecek yoktu; Kâbe'nin örtüsünü bir yıl Kureyş, bir yıl da Velîd İbn-i Muğîre tek başına giydirirdi.[26] Aslında Velîd İbn-i Muğîre aklı başında birisiydi; Câhiliyye dönemi insanlarından farklı olarak içkinin hayır getirmediğini kavramış ve içmemeleri konusunda etrafını da ikaz etmişti. Hatta sırf içki içtiği için oğlu Hişâm'ı tartaklayacak kadar ileri gitmiştir.

Aynı Velîd İbn-i Muğîre, sırf bir inat uğruna ve makam-mevkiini korumak için Allah Resûlü'ne (sallallâhu aleyhi ve sellem) karşı çıkanlar arasında yerini alacaktı. Bu yönüyle o, yeğeni Ebû Cehil'in önünde de olumsuz bir örnek olarak durmaktadır ki Ebû Cehil'in İslâm'ı kabullenmeme gerekçesi de hemen hemen amcası Velîd İbn-i Muğîre ile ayniyet arz ediyordu.

Maddi imkân açısından Benî Mahzûm, Mekke'nin en zengin kabilesiydi. Mesela Ebû Cehil'in anabir kardeşi Abdullah İbn-i Ebî Rebîa o kadar zengindi ki onun serveti bir tarafa,

---

[26] Ezrakî, *Ahbâru Mekke* 1/249-251.

Mekkelilerin serveti de diğer tarafa konulsa, Abdullah İbn-i Ebî Rebîa'nın servetinin ağır basacağı konuşulurdu. "kollektif" bir ticarî hayatın yaşandığı Mekke'de Abdullah İbn-i Ebî Rebîa, şahıs olarak daha da öne çıkmış, ağırlıklı olarak Yemen ticaretini elinde tutar hâle gelmişti.[27]

Elleri altında, sayısını bilemeyecekleri kadar köle ve hizmetçi bulundururlardı. Onları, şahıs ve ailelerine ait işlerde kullandıkları gibi aynı zamanda cephelere de sürer, hedeflerini onların üzerinden gerçekleştirmek isterlerdi.

Karakter Olarak Ebû Cehil

Mekke'nin böylesine "entel" bir ailesi içinde dünyaya gözlerini açan Ebû Cehil, hep el üstünde tutulmuş, bir dediği iki edilmemiş ve hep itibar gören bir genç olarak yetiştirilmiştir. "Aristokrat" bir yetişme tarzına sahip olan Ebû Cehil, adeta etrafının pohpohladığı bir kibir ve gurur küpü halindedir; burnundan kıl aldırmaz bir tavrı, benliğini mabud ittihaz eden bir duruşu söz konusudur ve bu duruşuyla o, tam bir "narsist"tir. Etrafındaki insanların kıymeti, kendisine faydaları dokunduğu süreyle sınırlıdır ve "işi biten"in "işini bitirme"de üstüne yoktur.

Küçüklüğünden itibaren Ebû Cehil, diğer insanların kendisinden çekindiği birisidir. Zira kavga etmeyi sever, "hobi" olarak da güreş tutmaya bayılırdı. Ne var ki "yenilgi"yi asla kabullenmez, sırtı yere geldiği yerde mutlaka bir "çıngar" çıkarır, her hâlükârda sonucun kendi lehine olmasını isterdi.[28]

İnatta da üstüne yoktu; arzu edip de ulaşamadığı bir şey olması imkânsızdı ona göre. Tilki gibi "kurnaz", yılan gibi "sinsi" dururdu.

27 Ebu'l-Ferec el-Isfahânî, *el-Eğânî* 1/73.

28 O günün eğlence vesilelerinden birisi de güreşti ve insanlar, kendi kabilelerine ait gençlerin zaferlerini iftihar vesilesi olarak alır ve bunu başkalarına fahirlenerek anlatırlardı.

Buz gibi bir duruşu vardı; menfaatinin olmadığı yerde kimseye "eyvallah" etmezdi. İçindeki karanlık yüzüne de aksetmiş, ruh dünyasının kiri, sanki başından aşağıya akar gibiydi.

Şu kadar var ki onda, atalarından kalma yedirip içirme gibi bazı güzel hasletler de görülebilmekteydi. Ancak şu iyi bilinmelidir ki bunların her birisinde mutlaka elde edeceği daha büyük bir "çıkar"ı söz konusudur. Açıkça o, karşılığında "kaz" gelmeyecek yere "tavuk" ikramında bulunmazdı.

Şu da bir gerçek ki her şey para ile satın alınamıyordu ve Mekke'de Benî Hâşim, zenginliği dillere destan Benî Mahzûm'dan daha fazla krediye sahipti. Üstelik bu kredi, sadece Mekke sınırlarıyla da mahdut değildi; Yemen'den Şam'a kadar geniş bir coğrafyada Benî Hâşim, Benî Mahzûm'dan her zaman daha fazla itibar görüyordu.

Beri tarafta Benî Hâşim'in yükselen bir yıldızı vardı; Mekkelilerin "el-Emîn" diye çağırdıkları Muhammed İbn-i Abdillah, Ebû Cehil'den daha fazla itibar görmeye başlamıştı; duruşu, oturması ve konuşmasıyla etrafındakilerin dikkatini çekiyor, herkese insanca davranıyordu!

İşte bu, Ebû Cehil'in bir "mim" koyduğu demleri ifade ediyordu; elinde her türlü imkânı olmasına rağmen insanların bu anlaşılmaz (!) tutumu karşısında küplere biniyor ve içten içe Muhammedü'l-Emîn'e kin ve nefret besliyordu.

Bu kin ve nefretini tatmin etmek ve daha o günden itibaren "rakip" gördüğü Muhammedü'l-Emîn'i insanlar nezdinde "küçük" düşürmek için O'nunla güreşmek istemişti. Kendisinden o kadar emindi ki bu güreşi, Mekke'deki herkesin görmesini arzu ediyordu. Böyle bir zemin gelip de insanlar bir araya toplandığında babası, amcaları ve ileri gelen ne kadar yakını varsa herkesi oraya davet etmiş ve onlara, nasıl bir "kahraman" olduğunu göstermek istemişti. Gözdağı vermek için öyle "caka" satıyor, öyle bir "peşrev" çekiyordu ki gören, dağları devirip altına alacak zannediyordu.

Ancak sonuç çok farklı gerçekleşmişti; "küçümse"diği, "tepeden" baktığı ve "itibarı"nı yok etmek istediği Muhammedü'l-Emîn, hiç beklemediği bir çeviklikle onu aldığı gibi yere serivermişti!

Onun gibi birisinde bu hâdisenin meydana getirdiği "şok"u tahmin etmek zor değildi; ne mübâlağa ve hamâsetlerle davet ettiği büyüklerinin önünde düştüğü durum, kin ve nefretini bir kat daha artırmış, Muhammedü'l-Emîn'e karşı duyduğu düşmanlık, âdeta zirveye çıkmıştı.

Mekke Liderliğine Doğru

Babasının ölümünden sonra tabiî olarak Benî Mahzûm'un liderliğini devralan Ebû Cehil, Hişâm İbn-i Muğîre'nin bu kredisini çok iyi kullanacaktı. Artık Mekke denildiğinde o, söz sahibi bir liderdi.

Önü alınmaz bir hırsa sahipti; gerek babasından kalan itibar gerekse maddi imkânları onun bu hırsını körüklüyordu. Bir farkla ki babasının hayır adına yaptığı işlerle hiç alâkası yoktu. Onun tek hedefi, maddi-manevi kendi çıkarıydı ve bunu gerçekleştirebilmek için yapmayacağı iş, atmayacağı takla yoktu.

Ciddi işlerin altına girmek onun işine hiç gelmez, ancak bunları da elinden bırakmak istemezdi. Onun için Mekkelilerin eskiden beri önemsediği işlerin organizasyonu konusunda oldukça duyarlıydı; özellikle Hâşimoğulları ile ciddi bir rekabet içine girmiş, gözünü diktiği belli başlı vazifeleri kendi kabilesinin yetkisinde toplayabilmek için elinden gelen her şeyi yapmaya başlamıştı.

Abdulmuttalib'den sonra Mekke'de riyâset vazifesini yürüten Ebû Tâlib'in ılımlı politikasını, hedeflerini gerçekleştirebilmek için bir "fırsat" olarak görüyor ve Mekke idaresinin tamamen kendi kontrolüne geçmesi için "pusu"ya yatmış bekliyordu.

Kâbe ve Öne Çıkan İsimler

O günün Mekke'sinde, bu türlü önemli işleri yürüten on kişi bulunmaktaydı ve Ebû Cehil, bu isimler üzerindeki etkinliğini yavaş yavaş artırmaya başlamıştı.

Mekke'de Ebû Cehil için Benî Ümeyye'den Ebû Süfyân, ikinci bir "rakip" gibi duruyordu; o gün itibarıyla o, Kureyş adına "Ukâb" denilen sancağı taşıma işiyle "kıyâde" tabir edilen kumandanlık işlerini yürütüyordu.

Efendimiz'in amcası Abbâs İbn-i Abdilmuttalib, Benî Hâşim adına hacılara Zemzem ikram etme işi olan *"sikâye"* vazifesini deruhte ediyordu.

Benî Nevfel'den Hâris İbn-i Âmir, hac ibadetini yerine getirmek için Mekke'ye gelen fakirlere, Mekkeli zenginlerden toplanan maddî yardımları dağıtma işi olan "*rifâde*" işini üstlenmişti.

Benî Abdiddâr'dan Osman İbn-i Talha, Mekke hâkimiyetinin remzi olan ve "Livâ" tabir edilen sancağı muhafaza edip gereğini yerine getirme vazifesiyle Kâbe'nin anahtarlarını taşıma işi olan "*sidâne*" işleriyle vazifeliydi. Kâbe'nin örtüsüyle ilgili işleri ifade eden "*hicâbe*" işiyle, Mekkelilerin oturup karar aldıkları meclisleri *"Nedve"nin* işleyişi de aynı şahsın uhdesindeydi.

Benî Esed'den Yezîd İbn-i Zem'a, Mekkeliler adına karar alınacağı zaman devreye giren istişare mekanizması "*meşveret*" işlerini koordine eden isimdi.

Kabilelerin kökenleri ve eskiye ait bilgilerine vukûfiyetiyle tanınan Benî Teym'in bilgesi Hazreti Ebû Bekir (radıyallahu anh) o gün, husûmetleri çözme ve kan davalarını bir karara bağlama manasında "*eşnâf*" denilen bir çözümün mercii olarak biliniyordu.

Ebû Cehil ile aynı kabileye mensup olan Hâlid İbn-i Velîd, sefere çıkacak ordunun donatılması için herkesin üzerine düşen

payı tahsil işi olan "kubbe" ile savaş esnasında Kureyşlilerin süvari kıtaları komutanlığı olan "e'ınne" işlerinden mes'uldü.[29] Gözü çok yükseklerde olan Ebû Cehil için Hâlid İbn-i Velîd'in bu görevleri ayrı bir ehemmiyet ifade ediyor, "kubbe" ve "e'ınne"yi ayrıca önemsiyordu. Bunun için Hâlid İbn-i Velîd'i el üstünde tutuyor, gelecekte elde edeceği misyona sahip olmada dayanak yapacağı bu iki vazifenin hatırına, amca oğlu olan Hâlid İbn Velîd'e toz kondurmuyordu.

Benî Adiyy'den Hazreti Ömer (radıyallahu anh), "sifâre" denilen tam yetkili siyâsî temsilcilik ve elçilik işlerini yürütüyordu.

Benî Cümah'tan Safvân İbn-i Ümeyye, "eysâr" denilen ve sözde alın yazısını okumak için kullanılan talih oyunu aletlerinden sorumluydu.

Benî Sehm'den Hâris İbn-i Kays ise, "emvâl-i muhaccere" denilen tanrılara sunulmak üzere alıkonulmuş mallarla, "hükûmet" namıyla bunları muhafaza işinin sahibi bulunuyordu.[30]

Aslında Ebû Cehil'in ne dinle ne de diyânetle alakası vardı; onun tek hedefi, ulaşmak istediği makamı elde edebilmek için bütün bunları basamak yapmaktı. Onun için zâhiren bu işleri destekliyor, böylelikle onları deruhte edenlerin sevgi ve desteğini de kazanmaya çalışıyordu.

İşin gerçeğinde ise o, eyyâmcı tavrına devam ediyordu; gününü gün etmeye çalışıyor, iş başa düştüğünde ise çoğu kez başkalarını kullanmayı tercih ediyordu!

---

29 İbn Hacer, *İsâbe* 2/251.

30 Mekke'nin fethine kadar devam edecek olan bu uygulamaları Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) ortadan kaldıracak, sadece Hazreti Abbâs'a ait sikâye ile Osman İbn-i Talha'ya ait olan sidâne vazifelerinin devam etmesini uygun bulacaktır. Bkz.: Ebû Dâvûd, *Diyât* 17, 24; Ahmed İbn-i Hanbel, *Müsned*, 2/36; 3/410; 5/411; Dârakutnî, *Sünen* 3/105

Hedefe Ramak Kala

Her Mekkeli gibi ticaret, onun da önde gelen işlerinden birisiydi; ataları gibi o da, Şam ve Yemen istikametinde kervanlar tertip eder ve böylelikle, bir taraftan maddi gücüne güç katarken diğer yandan da nüfuzunu genişletmeyi hedeflerdi.

Taleplerine "Hayır!" denilmesinden hiç hoşlanmazdı. Muhtemelen Hazreti Hadîce Validemiz'in imkânlarını yanına alarak gücüne güç katmak düşüncesiyle onunla evlenmeyi teklif etmişti. Ancak fazilet âbidesi Hadîce Validemiz, ferâsetiyle onun bu karaktersizliğini erken sezmiş ve teklifini geri çevirmişti. Büyük bir şok yaşıyordu; geleceğin Mekke reisi Ebu'l-Hakem'e nasıl "Hayır!" denilebilirdi! Netice beklediği bir kapının, olmadık yere (!) yüzüne kapanmasına çok bozulmuştu. Üstelik kendisine tereddütsüz "Hayır!" diyen Hadîce Validemiz, Muhammedü'l-Emîn ile evliliği bizzat kendisi talep etmiş ve çok geçmeden de hayatını O'nunla birleştirmişti. Onun için bu haber, iki kez yıkım demekti; bir kez daha kin ve nefretle köpürmüş, Hadîce Validemiz'i kastederek, "Ebû Tâlib'in evlatlığı ve Kureyş'in yetiminden başka evlenecek birisini bulamamış mı?" diyordu.

Her şeye rağmen Ebû Cehil, Mekke krallığına doğru yürüyordu. Diğer taraftan atalarının kredisini de yanına alarak Dâru'n-Nedve'nin sınırlarını zorlamaya başlamıştı. Nihayet, doyma bilmeyen hırsı, hedefine inat derecesinde kilitlenmesi ve sevk-idare konusunda dikkat çeken tavırları sebebiyle daha otuz yaşındayken Dâru'n-Nedve'ye kabul edilmişti.[31]

Elindeki imkânları, kendi ikbâli için hiç çekinmeden kullanırdı. Bu istikamette, ondan bundan gasp ettiğini, yine ona buna yedirmekten çekinmezdi. "Pohpoh"lanmaktan hoşlanır ve methedilmeye bayılırdı. "Desinler" diye yapmayacağı iş yoktu. Bunu

---

31 İbn Düreyd, *İştikâk* 1/52.

yaparken de atalarına söz kondurmamak için âdeta onların yolunu takip ettiği izlenimi verirdi. Davet ettiği insanlar Ebû Cehil'in yemeğinden yerken muhtemelen o, sofranın başındakileri, yarınlarda arkasında yer alacak birer yandaş olarak hayal etmekteydi!

O günlerden birisini yaşayan Basra ehlinden birisi, kıtlık günlerinde başından geçen bir hâtırasını şöyle anlatmaktadır:

Câhiliyye döneminde biz, hac vazifesini yerine getirmek için yola çıkmış ve Mekke'ye gelmiştik. O günlerde insanlar, sıkıntı içindelerdi. Vazifemizi yerine getirdikten sonra satın almak üzere yemek aramaya koyulduk; ancak bulamadık. Bizi misafir edecek kimse de yoktu; öyle bir mevsim yaşıyorduk ki ne satın alınabilecek bir yiyecek vardı ne de yemek yedirecek cömert birisine rastlanıyordu. Öylece üç veya dört gün bekledik. Günlerden bir gün yine Mescid-i Harâm'da bulunuyorduk. Bir aralık, heyecanla insanların dışarı çıktıklarına şahit olduk. O gün biz, yüz kişi kadardık. Etrafımızdakilere:

– Bunlar nereye gidiyor, diye sorduk.

– Yemeğe, dediler. Yanımdaki arkadaşıma dönerek:

– Haydi kalk; biz de yemeğe gidelim, dedim.

Derken kalabalık, Benî Mahzûm sokaklarına doğru ilerledi ve iki kapılı büyük bir eve girdi. Evin ortasında elinde baston, siyah elbiseli, seyrek sakallı, parlak yüzlü ve esmerimsi birisi duruyordu. İçeride, deve hörgücü, ciğer ve yağ dolu, kurşun renkli büyük kaplar vardı.

Oraya ilk giren, ancak oradan en son çıkan biz olduk. Ben, kardeşimden önce doymuştum. Ona:

– Doymaz olasıca! Haydi artık kalk da gidelim, dedim. Bu esnada sedirin üzerinde oturan adam başını kaldırdı ve:

– Kimse doymadan kalkmasın; çünkü bu yemekler, yenilsin diye yapıldı, dedi. O zaman adamın şaşı olduğunu fark ettim.

Diğer kapıdan çıktık. Orada, yerde yatan kesilmiş develer gördük ve:

– Bu develer de neyin nesi, diye sorduk. Bize:

– Az önceki gibi bir ziyafet için, dediler. Sonra:

– Bu adam kim, diye sorduk. Cevaben:

– Bu, Amr İbn-i Hişâm; bu, Ebu'l-Hakem'dir, dediler.[32]

İşte bu Ebu'l-Hakem, bildiğimiz Ebû Cehil'dir ve kırkına merdiven dayamaya başladığı bu demlerde o, insanların gönlünü hoş tutmak suretiyle geleceğine yatırım yapmaktadır. Zira gözünü diktiği makamı elde etmek üzeredir ve Mekke'de, tek başına bir "otorite" olma hülyasıyla yanıp tutuşmaktadır.

Ebû Tâlib'in temsil ettiği Mekke koltuğunu, Benî Hâşim'den devralacağı günlere ramak kalmıştır; Kureyş'in dirayetli atası Kusayy İbn-i Kilâb'ın ikâme ettiği istişare meclisi Dâru'n-Nedve'ye her adım atışında muhtemelen bunu düşünüyor, etrafında toplanan insanlara bir gün buradan nasıl hükmedeceğinin "ince" hesaplarını yapıyordu.

İslâm'a İlk Tepki

İşte tam bu sıralarda, Kureyş'in yetimi nazarıyla baktığı Muhammedü'l-Emîn'e peygamberlik vazifesi verildi. Şüphesiz Ebû Cehil için bu, hayallerinin suya düşmesi manasına geliyordu; zira saltanatı devralacağını düşündüğü aile yeni bir sürgün vermiş, bundan böyle üstesinden gelinemeyek bir güç elde etmişti!

Ebû Cehil'in tedirginliği en üst seviyeye çıkmıştı. O dakikada kararını vermiş ve duruşunu da netleştirmişti; karşı çıkacaktı!

32 İbn-i Habîb, *Munammak* 1/98.

Karşı çıkacaktı çıkmasına ama bu karşı duruşun zayıf ve cılız olmasını istemiyor, yanına başkalarını da alarak bir "blok" oluşturmayı hedefliyordu.

Dâru'n-Nedve'nin müdâvimlerini de yanına almalıydı; her birisinin yanına gidiyor ve müşterek hareket etme konusunda onları ikna etmeye çalışıyordu.

Kendi beklentilerini gizlemek suretiyle "karşı" olarak nitelediği Allah Resûlü hakkında olmadık "beyan"lar sarf ediyor ve yarınları açısından büyük bir tehlike olduğunu söyleyerek onları da şartlandırıyordu.

Çok geçmeden Mekke ileri gelenlerinden Ukbe İbn-i Ebî Muayt, Şeybe İbn-i Rebîa, Utbe İbn-i Rebîa ve Ebu'l-Bahterî gibi isimleri ikna etmiş, yeni mesaja birlikte karşı koyacakları konusunda ahitleşmişlerdi.

Her şey ne kadar da çabuk değişivermişti! Hâlbuki düne kadar O'na, "Emîn" diyenler kendileri değil miydi?

Ancak bunlarla da sınırlı kalmayacaktı; Ebû Cehil, nüfûz alanını genişletmeye devam ediyordu. Bu sevginin önünde tek başına duramayacağının farkındaydı; yeni simalar bulmalı ve "arkası"nı güçlendirmeliydi. Aynı zamanda bu, İslâm karşısında "kollektif" ve "sistemli" hareket etmenin bir adıydı.

Ticaret maksadıyla Yemen'den dönmek üzere olduğunu duydukları Hazreti Ebû Bekir'in de yoluna çıkmış, onu da yanlarına almak istemişlerdi. Zira o, insanların itimat ettiği sözü dinlenir bir isimdi. Uzaktan gelişini gördüklerinde ayağa kalkmış ve çok önemli bir işi halletme titizliğiyle karşılamaya yönelmişlerdi.

Onları hep birlikte karşısında gören Hazreti Ebû Bekir telaşlanmıştı. Zira böyle bir duruş, ancak yüzyıllar sürecek bir savaşın öncesinde ortaya konulabilecek duruşu ifade ediyordu. Onun için sordu:

– Hayırdır! Bu telaşınız da neyin nesi? Ben yokken buralarda neler oldu? Nedir mesele, yeni bir şey mi var?

Sûret-i haktan gözüküyor ve Hazreti Ebû Bekir'i de işin içine çekmeye çalışıyorlardı. Onun için "sağ"dan yaklaşıyor ve gönlünü okşayarak şunları söylüyorlardı:

– Hem de ne olay yâ Ebâ Bekir! Ebû Tâlib'in yetimi var ya, kendisinin "Nebî" olduğunu sanıyor! Aslında sen olmasaydın hiç beklemez, işini bitirirdik. Ancak senin gelmeni bekledik; geldin ya, artık meseleyi sen halledersin![33]

Ancak Hazreti Ebû Bekir (radıyallahu anh) temkin insanıydı ve birilerinin "dolmuş"una binmeyecek kadar ihtiyatlı hareket ediyordu. O gün de öyle oldu. Mekke idaresinde birlikte hareket ettiği Ebû Cehil ve arkadaşlarını da kırmadan orta bir yol buldu ve yükünü boşalttıktan sonra doğruca Allah Resûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) yanına geldi; meselenin gerçek yüzünü bir de O'ndan dinleyecek ve böylelikle en isabetli kararı vermiş olacaktı.

Gerçekten de öyle oldu. Yemen'e gidişinden bu yana karşısına çıkan hâdiseler zihninden akıp giderken o, Resûlullah'ın ellerine kapanmış ve Ebû Cehil'e inat, "sıddîkiyet" makamına adım atmıştı![34]

Ebû Cehil burnundan soluyordu. Zira Ebû Bekir gibi sözü dinlenir birisini kaybetmişti! Üstelik bu, sadece onunla sınırlı kalmayacaktı; arkası geliyordu! Çünkü Hazreti Ebû Bekir (radıyallahu anh), konumunu bir kredi olarak ortaya koymuş, o güne kadar edindiği çevresini, teker teker Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile tanıştırmaya başlamıştı; bir gün Hazreti Osmân'ı alıp geliyor, başka bir gün Hazreti Talha'ya rehberlik yapıyor, bir diğer gün de Hazreti Ebû Ubeyde'ye yol gösteriyordu!

33 İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe* 3/319; İbn Manzûr, *Muhtasaru Târîhu Dımeşk*, 4/266

34 Hazreti Ebû Bekir'in (radıyallahu anh) Yemen'de yaşadığı olaylar zinciri için bkz.: Akademi Araştırma Heyeti, *En Öndekiler*, Işık Yayınları, sh. 288-295.

Maddî imkânlarını da seferber etmiş, çaresizlere çare olmaya başlamıştı!

Şüphe yok ki Ebû Cehil, Hazreti Ebû Bekir'i ânında defterinden silmişti. Yıllardır Mekke'de söz kesen bir "hakem" olsa bile, artık o da "öteki" idi ve Ebû Cehil'in "tehdit" algılamasında baş "düşman" demekti!

Taban oluşturmak için seferber olan Ebû Cehil, maksadının aksine taban kaybetmeye devam ediyordu; Hazreti Hadîce'yi, Hazreti Ali'yi, Hazreti Zeyd'i, Ca'fer İbn-i Ebî Tâlib'i anlayabiliyordu ama Zübeyr İbn-i Avvâm'ı, Sa'd İbn-i Ebî Vakkâs'ı, Ebû Zerr'i, Osmân İbn-i Maz'ûn'u, Erkam İbn-i Ebi'l-Erkam'ı anlamakta zorlanıyor, hatta hiç anlayamıyordu!

Ne garip ki ona göre esâmisi okunmayan, insan olarak bile görülmeyen ve ilk fırsatta başı ezilmesi gereken kadınlar da harekete geçmişti; Esmâ Bint-i Umeys, Ümmü Eymen ve Ümmü Fadl gibi kadınlar da "irade" beyan ediyor ve gidip Muhammedü'l-Emîn'in yanında yer alıyorlardı!

Ateş, en yakınlarına da sıçramıştı; yediği içtiği ayrı gitmeyen Ukbe İbn-i Ebî Muayt'ın çobanı Abdullah İbn-i Mes'ûd ile yine can dostu Utbe İbn-i Rebîa'nın kölesi Bilâl de "karşı" tarafa geçmişti. Hatta onlar arasında, Ebû Süfyân'ın kayınpederi Utbe'nin oğlu Ebû Huzeyfe de vardı! Kureyş'in dirayetli hatibi Süheyl İbn-i Amr'ın üç kardeşiyle damatlarının da kendilerini terk edişi karşısında "çılgın"a dönmüşlerdi.

İçten içe kendini yiyip bitiren Ebû Cehil, insan yerine koymadığı kölelerin gidişine "fitil" oluyordu! Onun için, Hazreti Ammâr, Hazreti Suheyb ve Hazreti Habbâb gibiler isimlerini bile bilmediği, bilmek de istemediği varlıklardı; sadece işini görecekleri zamanlarda aklına gelir, onun dışındaki zamanlarda yüzlerine bile bakmazdı.

Ancak öyle olmuyordu; "adam" yerine koymadıkları bu "adam"lar, "karşı" addettikleri insanların yanında "baş tâcı" muamelesi görüyor, kula kulluktan kurtulup gerçek kulluğa eriyor ve "kul" olduklarının farkına varıyorlardı!

Onun için bardağı taşıran son gelişme, öz kardeşi Seleme İbn-i Hişâm'ın gidip Müslüman olmasıydı. Üstelik onu, hanımı Esmâ Bint-i Selâme ile birlikte diğer kardeşi Ayyâş İbn-i Ebî Rebîa takip ediyordu; ailecek Müslüman olmuşlardı!

Böyle olmayacaktı; Ebû Cehil'in zemini kayıyordu! Bundan böyle daha ciddi tedbirlere başvuracak ve tereddüt yaşayan herkesi "yakın takib"ine alacaktı. Mekke'de kimin kiminle görüştüğünü sezmeye çalışıyor ve hareket eden her canlıyı "dinleme"ye alıp âdeta adım adım "izliyor" veya izletiyordu.

Bununla da kalmayacaktı; Ebû Cehil, daha sert tedbirlere başvuruyordu!

Önce "tehdit"lerle başladı. Ancak hızını alamıyordu; o kadar alınmıştı ki önüne geleni paletler altına alıp, karınca gibi ezip geçmeyi düşünüyordu! Kolları sıvamış, bu işe de başlamıştı! Hem de en yakınlarından....

Ebû Cehil'in Gerçek Yüzü

İnsanlara o kadar baskı yapıyordu ki kardeşleri olmasına rağmen Seleme İbn-i Hişâm ve Ayyâş İbn-i Ebî Rebîa bile Mekke'yi terk etmek zorunda kalacak ve bu baskılardan kurtulmak için Habeşistan'a hicret edeceklerdi.[35]

Ebû Cehil'in gerçek yüzünün ortaya çıktığı vakit gelmişti. Vicdanı farklı şeyler söylese de o, hırs, kin, nefret ve intikam duygularının baskısıyla bunu duymuyordu bile! Kendisini öyle bir yere koymuş, öyle bir makama oturtmuştu ki onun için

---

35 İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe* 4/308, 309; İbn Sa'd, *Tabakât* 4/130.

kendi rağmına hareket eden her şey yanlıştı ve mutlaka "hizaya" getirilmeliydi.

Başka türlü bu kan kaybının önüne geçilemezdi. Bu gidişe bir son verebilmek için yandaşlarını da yanına almış, aynı şeyleri konuşabilme adına ortak bir "dil" geliştirmişlerdi; şimdi birlikte yükleniyorlardı. İşe, yine tehditle başladılar: Yâ Muhammed, diyorlardı. "Ya, bizim ilâhlarımız hakkında kötü söz söylemekten vazgeçersin ya da bizler, Senin Rabbin hakkında ağzımıza geleni söyleriz!"

Duruşlarını her geçen gün daha da sertleştiriyorlardı.

Nihayet vahşî yüzlerini de gösterdiler ve zayıflardan başlamak suretiyle inananlara işkence etmeye başladılar. Hazreti Bilâl'i, Ammâr İbn-i Yâsir'i, Habbâb İbn-i Erett'i bayıltıncaya kadar dövüyor, Ebtah denilen yere götürüp kızgın güneşin altında akla hayâle gelmedik işkencelere maruz bırakıyorlardı. Aynı zamanda bu, diğerleri için gözdağı anlamına geliyordu.

Ağırlığına tahammül edilmez kayaların altında inim inim inlettikleri yetmiyormuş gibi bir de düşüncelerine "ipotek" koymaya çalışıyor ve gönüllerinin sevgilisi Muhammedü'l-Emîn'i inkâr etmelerini talep ediyorlardı.

Aralarında anlaşmışlardı; her kabilenin reisi, kendi uhdesinde bulunan bu türlü insanları tespit edecek ve dinlerinden dönünceye veya başlarına belâ (!) olmaktan kurtuluncaya kadar işkenceye maruz bırakacaktı. Birisinin "lâ ilâhe illallah" dediğini duyar duymaz hemen oraya koşuyor ve ona işkence etmekten haz alıyorlardı.

Bilhassa Ebû Cehil'de, bitip tükenme bilmeyen bir kin vardı ve her fırsatta bu kinini, salyalar dökülen ağzından âdeta kusuyordu. Bir "efendi" olarak aklına sığıştıramıyordu; kendi iradesi dışında bir başka güç nasıl kabul edilebilirdi? Üstelik Bilâl,

Habbâb ve Ammâr gibi "köle" statüsündekilerin, böyle bir tercihte bulunmasını aklına sığıştıramıyordu.

O güne kadar istediği her şeyi elde eden Ebû Cehil, belki de ilk defa arzusuna nâil olamıyordu; işkence üstüne işkence tatbik etse de mü'minlerin geri adım atmaya niyeti yoktu. Boyunlarında tasma, çoluk çocuğun elinde oyuncak hâline getirilenler, "zillet"le yaşamayı "izzet"le ölmeye tercih ediyorlardı. İşin aslına gelince Ebû Cehil, bilmiyordu ki her gün ölüp ölüp dirilmektense bir kere ölümü tatmakla, kula kulluktan ebediyen kurtulmak vardı işin ucunda.

Nihayet bu süreç, Hazreti Ammâr'ın ebeveynini şehîd etmeye kadar gitti; tekliflerine "Evet!" dedirtemeyen Ebû Cehil, bükemediği bileği kökünden kesmeye niyetlenmişti bu kere. Çok geçmeden, yürek yakan iniltilerin semaya yükseldiği Ebtah'tan Mekke'ye, Hazreti Yâsir ile Hazreti Sümeyye'nin şehâdet haberi yayılıverdi.[36]

Hazreti Bilâl gibilerin imdadına koşan Hazreti Ebû Bekir'in fedakârlığına da akıl sır erdiremiyordu; nasıl olur da onun gibi asil bir Mekkeli, üstelik herhangi bir yakını olmadığı halde, işkenceden kurtarmak için bir köleyi satın alır ve sonra da onu, hiç karşılık beklemeden hürriyetine kavuşturabilirdi!

Efendiler Efendisi'nin (sallallâhu aleyhi ve sellem), kendini parçalarcasına gayretlerine rağmen, O'nun davetine icabet edenlerin sayısı çok sınırlıydı; ancak bu sayılı insanların tercihleri bile onu çileden çıkarmaya yetiyordu. Hızını alamamış ve Efendimiz'e de sataşmaya başlamıştı.

Bile Bile İnkâr

Aslına bakılırsa Resûl-i Kibriyâ Hazretleri'nin Âhirzaman Nebi'si olduğunu, O'nun hayatına kasteden Ebû Cehiller de

---

36 Bkz.: İbn Hacer, *İsâbe* 7/712; İbn-i Hişâm, *Sîre* 2/162.

biliyordu. Ne gariptir ki bu bilgileri onları harekete geçiremiyor, içinde bulundukları kin ve nefret ortamından sıyrılıp bir türlü doğruyu göremiyorlardı. Hatta görüyor gibi oldukları demlerde devreye, yine bir Ebû Cehil giriyor ve ânında havayı değiştiriveriyordu! Zira Habîb-i Kibriyâ Hazretleri'nin öyle bir hedefi olmasa da Ebû Cehil, yıllardır rüyalarını görüp durduğu Mekke koltuğuna uzanmanın önündeki en büyük engel olarak Allah Resûlü'nü görüyordu.

Hâlbuki O'nun (sallallâhu aleyhi ve sellem) tek hedefi, sesini Ebû Cehillere de duyurmaktı. Zira yarınki hesap gününün dehşetiyle karşılaştıklarında, "Haberimiz yoktu!" diyecekleri belliydi. Hem o gün bunu söylemenin bir faydası yoktu; o gün "tüh" dememek için bugünden hazırlık yapılmalıydı. Bu da, bilmeye bağlıydı ve Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), onlar da bilip kurtulsunlar diye yanlarına gidiyor, kadir bilmeseler de ellerinden tutmak istiyordu.

Ebû Cehil yine yandaşı Muğîre İbn-i Şu'be ile birlikte Mekke sokaklarında yürüyordu. Bu sırada karşılarına Resûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) çıkmış ve yol onları yine birleştirmişti. Her fırsatı değerlendirmek isteyen Habîb-i Kibriyâ Hazretleri ona döndü ve:

– Yâ Eba'l-Hakem, dedi. Seni Allah'a imana davet ediyorum; ne olur sen de gelsen, Allah ve Resûlü'ne iman etsen!

Ancak Ebû Cehil aynı Ebû Cehil'di. Üzerinde yine aynı pişkinlik vardı; yine bilindik küstah tavrını takınmış, burnundan kıl aldırmıyordu. Belli ki yine rahatsızlık duymuş, kendini konuyu değiştirmek için zorluyordu. Nihayet bu kadar candan ve bu kadar içten bir teklife, yine alayvârî bir üslupla cevap vermeyi tercih etti:

– Yâ Muhammed, dedi. Bizim ilâhlarımız hakkında ileri geri konuşmaktan ne zaman vazgeçeceksin! Şayet maksadın, üzerine düşenleri bize anlattığını öbür tarafta ispat etmekse, hiç yorulma! Ben Sana şehâdet ederim! Ancak şimdi benim keyfimi bozma!

Ancak şu da bir gerçek ki söylediklerinin doğru olduğunu bilsem bile, asla Sana inanıp tâbi olmam!

Garip bir durumdu; öbür taraf diye bir "derdi" olmayan Ebû Cehil, "ahkâm" kesiyordu. Muhtemelen saltanatının orada da devam edeceğini düşünüyordu. Düpedüz küstahlıktı bu; kendisini çamurdan kurtarmak için uzatılan bir şefkat elini daha geri çeviriyordu.

Bu öyle bir tavırdı ki üzerine ikinci bir söz söylemeye gerek yoktu; henüz açılmadan bir kapı daha kapanmış ve Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) de yine üzüntülü adımlarla yoluna revân olmuştu.

Ebû Cehil, yine kankasıyla başbaşa kalmıştı; Muğîre İbn-i Şu'be, yanlarından ayrılıp giden Efendiler Efendisi'ni kastederek ona sordu:

– O'nun hakkındaki gerçek kanaatin ne; hakikaten O'na inanmıyor musun?

– Elbette inanıyorum, dercesine bir bakış atfettikten sonra şunları söylemeye başladı Ebû Cehil:

– Vallahi, O'nun söylediklerinin doğru olduğunu, aslında ben de biliyorum. Ancak neylersin ki Benî Hâşim'le aramızda hep rekabet var; bugüne kadar Benî Kusayy, "Hicâbe bizde!" dediler, "Tamam!" dedik. "Nedve bizim işimiz!" dediler, sesimizi çıkarmadık. "Sancaktarlık da bizim!" dediler, göz yumduk. "Sikâye de bize âit!" dediler, yine problem etmedik. Onlar yemek yedirdi, biz de yedirdik! O kadar ki onlarla aramızda, hep at başı bir durum söz konusu oldu. E, şimdi onlar tutmuş, "Nebî de bizde!" diyorlar; vallahi, işte bunu, asla kabullenemem![37]

Yaptıklarıyla bağdaşmasa da bunları, gerçekten Ebû Cehil

---

37 İbn Ebî Şeybe, *Musannef* 7/255-256; İbn Kesîr, *Bidâye* 3/65; Ali el-Müttakî, *Kenzü'l-Ummâl* 14/26.

söylüyordu! Ve öyle zannedildiği gibi Ebû Cehil'in bu kanaati, sadece o anlık söylenmiş bir sözden ibaret de değildi; başkalarıyla bir araya geldiğinde de aynı kanaatini dillendiriyor, Allah Resûlü'nün doğruluğunu tasdik etmekle birlikte rekabet hissinden dolayı karşı çıkması gerektiğini ifade etmekten çekinmiyordu.

Bu günlerden birisinde, o zaman için karşı cephenin en önündekilerden Ebû Cehil, Ebû Süfyân ve Ahnes İbn-i Şerîk, birbirlerinden gizlice ve bağımsız olarak gelmiş, namaz kılıp Kur'ân okuyan Allah Resûlü'nü daha yakından görüp, okuduklarını dinlemek istemişlerdi. Merak ediyorlardı; ancak, yaptıkları bu işten bir başkasının haberdar olmasını da istemiyor ve bunun için eleteğin çekildiği gece karanlığını tercih ediyorlardı.

Ne müthiş bir buluşmaydı; Allah'ın en sevgili kulu, Cenâb-ı Hak'la mülâki olmuş, Kâbe'de seyrine doyum olmayan bir vuslat yaşıyordu. Beytullah da Rahmânî ibadetle tanışmıştı!

Hayranlıkla baktı ve uzun uzun dinlediler; kulaklarına çarpıp gelen nağmeler, yaz sıcağında inen rahmet damlaları gibiydi! Kendilerini o kadar kaptırmışlardı ki vaktin nasıl geçtiğinin farkına bile varamadılar.

Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) namazını bitirip Kâbe'deki Kur'ân sesi kesilince, her biri evine dönmek için yola koyuldular; kimsenin görmemesi için telaşlı ve tedirgin adımlarla yürüyorlardı. Yolların birleştiği noktaya geldiklerinde göz göze gelivermişlerdi; vicdanlarının sesine kulak verdiklerini söyleyemeseler de, birbirlerine karşı mahcuplardı. Başlarını eğmiş, birbirlerine:

– Bir daha böyle bir şey yapmayalım, diyorlardı. Zira eğer aramızda zayıf karakterli olanlarımız bizi bu hâlde görürlerse, kalblerine şüphe düşer ve onlar da gelip aynı şeyleri yaparlar!

Söylemek kolaydı ama akşam mülâki oldukları o manzarayı unutmanın ve duyduklarını yok saymanın imkânı yoktu. Sürekli

beyinlerini meşgul ediyordu. Bir defa daha gidip dinleselerdi ne çıkardı! Hem, artık diğer arkadaşları da gelmez ve yalnız başlarına bir kez daha Kur'ân dinlemiş olurlardı!

İşin doğrusu, birbirinden bağımsız üçü de aynı şeyi düşünüyordu. Dolayısıyla ertesi akşam da gelmişlerdi!

Yolun sonunda yine buluşmak, yine arkadaşlarına karşı mahcup olmak vardı.

Bu kadar da olmazdı! Hani dün söz vermişlerdi? Gecenin karanlığında kızaran yüzler gözükmese de ses tonları, mahcubiyetlerini ele veriyordu.

İlk geceki gibi yine sözleşip ayrıldılar; artık bir daha gelip dinlemeyecek ve böyle bir şeyle bir daha asla karşılaşmayacaklardı!

Belki de henüz Ebû Cehil'in kalbi taş kesilmemiş, Ebû Süfyân'ın demokrat yanı ağır basmış ve Ahnes İbn-i Şerîk de şerre kilitlenmemişti. Üst üste iki gece aynı ikazı alan arkadaşlarının bir daha gelmeyeceğini düşünen üç kafadarın o geceki durakları da yine Kâbe idi; karanlık basıp da sokaklardan el-etek çekilince yine yola koyulmuş ve Efendiler Efendisi'ni dinlemeye gelmişlerdi.

Üstelik o gece geç vakte kadar beklemiş, fecir vakti tulû' edince, onlar da yola koyulmuştu; kendilerinden emin evlerine gidiyorlardı ki yolları aynı noktada üçüncü kez birleşiverdi!

Bu kadar olurdu! Hem düşmanlık yapıp karşı koyacaklar hem dinlememek için aralarında anlaşıp söz verecekler ve hem de gelip yine O'nu dinlemek için can atacaklardı! Birbirlerini kınayarak konuşmaya başladılar ve ne pahasına olursa olsun artık bir daha böyle bir hâdise yaşamamak için ölümüne sözleştiler.

Ertesi sabah Ahnes İbn-i Şerîk, asâsını kaptığı gibi soluğu Ebû Süfyân'ın yanında aldı:

– Doğruyu söyle bana, ey Ebâ Hanzala, dedi. Muhammed'den dinlediklerin konusundaki fikrin ne?

Ebû Süfyân, temkinliydi; kaç gündür açık verdiği arkadaşına "renk" vermek istemiyor, öncelikle onun kanaatini almayı daha selametli görüyordu. Onun için sorusuna soruyla karşılık verdi:

– Peki, sen ne düşünüyorsun?

Ahnes İbn-i Şerîk açık sözlülüğü tercih etti ve:

– Ben, O'nun hak üzere olduğunu sanıyorum, dedi.

Başlangıçtan beri ihtiyatı elinde tutan Ebû Süfyân, rahat bir nefes almıştı; ona döndü ve:

– Ey Ebâ Sa'lebe, dedi. Allah'a yemin olsun ki bugüne kadar çok şey işittim ve onlarla nelerin kastedildiği konusunda çok muârefe sahibi oldum; anlayacağın, hangi kelamla neyin kastedildiğini iyi bilirim!

Daha cümlesini bitirmemişti ki Ahnes araya girdi:

– Al, benden de o kadar!

– Bunlar, onların hiç birisine benzemiyor!

Bununla onlar, hakikat nazarında Efendiler Efendisi'ni tasdik ediyor ve getirdiklerinin de hak olduğunu ikrar etmiş oluyorlardı. Ancak, bunu dışarı vurup ilan etmek öyle kolay değildi; zira dışarıda Ebû Cehil gibi bir aktör vardı!

Bundan sonra Ahnes İbn-i Şerîk, Ebû Süfyân'ın evinden ayrıldı ve doğruca Ebû Cehil'in yanına geldi; aynı şeyleri onunla da konuşmak istiyordu:

– Ey Eba'l-Hakem! diye başladı sözlerine. Muhammed'den dinlediğin şeyler konusunda senin fikrin ne?

– Ne duymuşum ki, diyerek pişkinliğe vurmak, kulağının üstüne yatmak istedi Ebû Cehil. Ancak Ahnes, kararlıydı:

– Ey Ebâ'l-Hakem! diye tekrarladı. Muhammed konusundaki gerçek fikrin ne; O, doğru birisi mi yoksa yalan mı söylüyor? Çekinme! Bak, burada seni duyacak benden başka kimsecik yok!

Kaçamak bir cevapla başından savamayacağını anlamıştı Ebû Cehil. Öyleyse kitabın ortasından konuşmak gerekiyordu. Önce derin bir iç geçirdi ve ardından da şunları söylemeye başladı:

– Allah'a yemin olsun ki Muhammed doğru söylüyor; zaten O, asla yalan söylemez! Fakat Kusayoğulları'nın sancaktarlık ve Zemzem konusundaki hizmetleri, perdedarlık ve dışarıdan gelen hacı adaylarına yemek verme fâikiyetlerine ilave olarak peygamberlik gibi bir imtiyaz da tekellerine geçerse Kureyş'in hâli nice olur, bir düşünsene? Hâlbuki bizler ve Benî Menâf, bugüne kadar şeref konusunda hep birbirimizle yarışıp durduk; onlar ziyafetler tertip etti, biz de ettik! Bazı yüklerin altına onlar girip insanlara hizmet ettiler, bizler de benzeri şeyler yaptık! Ellerindeki imkânları başkalarına da açtılar, malımızdan başkalarını biz de sebeplendirdik! Neticede, artık onlarla at başı gitmeye başlamıştık ki, şimdi onlar, "Bizim aramızda, semadan haber getiren bir Nebi var!" diyorlar. Söyler misin; bunun üstesinden biz nasıl geliriz? Vallahi biz, O'na asla inanmayacak ve hiçbir zaman da O'nu tasdik etmeyeceğiz![38]

Muhatap Ebû Cehil de olsa, vicdandan gelen bir sesti bu; kulak verildiğinde insanı hakikate götüren de zaten bu idi. Ancak Ebû Cehil'de o gün, ne bu ferâset ne de o sesi teemmül edecek basiret vardı. Bütünüyle şerre kilitlenen Ebû Cehil ve aveneleri, kin ve nefretin baskısı altında kararan vicdanları sebebiyle nasihat dinlemez hâle gelmiş, kaskatı kesilen kalblerine de sanki anahtar işlemez paslı kilitler asmışlardı. Onun gibiler için bu, zemherirde esen muvakkat meltemler mesâbesindeydi; hafifçe eser gibi oluyor, ancak hemen arkasından yerini, küfrün soğuk havasına bırakıyordu!

---

[38] İbn-i Hişâm, *Sîre* 2/156-157; İbn Hacer, *İsâbe* 1/38; İbn Kesîr, *Bidâye* 3/64; . (Konuyla ilgili rivayetler birleştirilerek verilmiştir.)

İnadın Gözü

Ebû Cehil, işte böyle bir meltemin estiği günlerden birisini yaşıyordu; vicdanıyla yalnız kalmış ve belli ki yapıp ettiklerinden rahatsızlık duymuştu. Muvakkat da olsa vicdan mahkemesinde haksızlığına hüküm verilmiş, kendini affettirmek için "insaf" denilen kelime ile tanışmıştı.

Belki de sağ tarafından kalktığı bir gündü; yürürken Efendimiz'le karşılaşmıştı. Mahzun Nebi'yi yine hüzün içinde görünce insafa geldi ve O'nu teselli edebilmek için:

– Ey Muhammed, diye seslendi. Biz, Seni yalanlamıyoruz; biz sadece, Senin bize getirdiğin şeyleri tekzib edip, sadece onların yalan olduğunu söylüyoruz![39]

Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), durumdan zaten haberdardı; adamların bu güne kadar verdikleri tepkiler bunu gösterip duruyordu. Üstelik Cibrîl de gelmiş ve O'na şu meâldeki âyeti getirmişti:

– Ey Habîbim! Onların ileri sürüp de Sana söyleyegeldikleri şeylerin Seni üzüp hüznünü artırdığını biliyoruz! Ama sakın endişe edip üzülme; çünkü şüphe yok ki onlar, asla Seni yalanlamıyorlar. Fakat o zâlimler, sadece Allah'ın âyetlerini inkâr ediyorlar![40]

O günün Mekke'sinde bu kanaati taşıyan "zâlimler", şüphesiz sadece Ebû Cehil'den ibaret değildi; Hâris İbn-i Âmir gibi bazı insanlar, açıktan Efendimiz'e karşı bayrak açtıkları halde, akşam evlerine girip yalnızlığın sessizliğinde vicdanlarına dönüyor ve:

– Muhammed, asla yalan söyleyecek birisi değil; ben de O'nun, başka değil, sadece doğru sözlü olduğu kanaatindeyim, demek zorunda kalıyorlardı.[41]

---

39 Tirmizî, T*efsîru sûre (6)* 1; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kem*âl 29/259.

40 En'âm, 6/33.

41 Bkz.: Vâhidî, *Esbâbü Nüzûli'l-Kur'ân* 77.

Bir düşünebilseler, Allah'ın kendilerine verdiği akıl nimetini kullanmayı bir bilebilseler, hepsi aynı şeyleri söyleyecekti. Ama işlerine gelmiyordu. Düşünmek bile istemiyor ve dine-imana ait meseleler akıllarını kurcaladıkça kendilerini içkiye veriyor, çakırkeyf bir hayat yaşamakla realiteden kaçtıklarını sanıyorlardı. Onun için hafifmeşreb bir hayatları vardı; derin düşünmezlerdi. Hatta bırakın düşünmeyi, onu kafa oynatmakla eşdeğer görür, yüzer-gezer yaşamayı tercih eder ve sadece günlerini gün etmek isterlerdi.

Diyalektik

Karşılarında mutlak şefkat sahibi bir Resûlullah vardı. Vıcık vıcık dünyalarına bakmadan yanlarına geliyor ve ellerinden tutup onları da sâhil-i selamete çıkarmak için kendini parçalarcasına bir gayret ortaya koyuyordu. Ebû Cehil'in evine belki yüz defa gitmişti ama her defasında ayrı bir hakaretle geri dönmek zorunda kalmıştı; battığı çamurdan kurtarmak için kendisine uzanan eli boş bıraktığı yetmiyormuş gibi o elin sahibine hakaretler ediyor, mübarek yüzüne tükürüyordu. Şüphesiz bu, "pervâsızlık" şeklinde tecelli eden bir Ebû Cehil karaktersizliğiydi.

O, sözü eveler geveler ve mutlaka çarpıtacak bir yanını bulurdu. Yaptıklarının en hafifi, alaya almak, sözün mecrasını değiştirerek laf ebeliğine çevirmekti ve tabiî olarak maksadı, laf kalabalığının arasında sözü kaynatmak ve "gündem" saptırmaktı. Bu bir diyalektikti ve tam şeytanca bir tavırdı; açıkça, topu taca atmak ve yan çizmek manasına geliyordu. Ama Ebû Cehil için bunun ne önemi vardı. Bir gün:

– Ey Kureyş, diye sesleniyordu. Muhammed, Cehennem'de sizi hapsedip azâb edecek olan Allah ordusunun sayısının on dokuz olduğunu zannediyor. Hâlbuki sizler, kesret ve güç itibarıyla

onlardan daha kalabalıksınız; sizden yüz adam, onlardan bir adamın üstesinden gelemez mi?[42]

Garip bir mantıktı; hem Cehennem'den bahsediyor hem de ona götürecek işler yapıyordu! İfadelerine bakılacak olursa, oraya girmeyi de göze almış gibiydi; ancak bu duruşu, ona inandığından değil sadece gönül eğlendirmekten ibaretti.

Zaten Cibrîl de gelmiş, foyasını meydana çıkaracak âyeti getirmişti; Ebû Cehillerin maskesini düşürürcesine şöyle diyordu:

– Biz Cehennem görevlilerini sadece melâikelerden kıldık. Onların sayısını da, kâfirler için imtihan ve sıkıntı sebebi yaptık ki ehl-i kitaptan olanlar Peygambere imanda yakîn sahibi olup, daha kesin inansınlar ve mü'minlerin de imanlarındaki yakînleri artsın; ehl-i kitap ve mü'minler tereddüde düşmesinler.

Kalblerinde hastalık olan münâfıklar ile kâfirler de neticede, "Allah, bu misal ile ne anlatmak istemiş olabilir?" desinler. İşte böyle Allah dilediğini şaşırtır, dilediğini doğru yola iletir. Rabbi'nin ordularını, Kendisinden başka kimse bilemez. Bu âyetler, beşere bir öğüt ve uyarıdan başka bir şey değildir.[43]

Bir hamlesi daha boşa çıkmıştı; ancak o, uslanmak nedir bilmiyordu. Attığı her adım boşa çıksa ve her defasında yüzünü kızartacak bir sonuçla geriye dönmek zorunda kalsa da bir çıkış yolu buluyor ve meseleyi sulandırmak için elinden geleni ardına koymuyordu. Bu sefer de "zakkum"a takmıştı; caka satabileceği bir zümrenin etrafında toplandığını görünce onlara:

– Ey Kureyş, diye seslendi. Muhammed'in sizi korkutup durduğu zakkum ağacının ne olduğunu bilir misiniz?

– Hayır, bilmiyoruz, dediler.

---

42 Taberî, *Câmi'* 29/159, 160; Suyûtî, *ed-Dürru'l-Mensûr* 8/333; Kurtubî, *Câmi'* 19/80-81; Şevkânî, *el-Fethu'l-Kadîr* 5/465.

43 Müddessir, 74/31.

Zaten beklediği cevap da bu idi ve böbürlenerek söylenmeye devam etti:

– Zakkum dediğin, Yesrib'in Zebed hurmasıdır; biz de oraya gidecek olsak ondan alıp bol bol zıkkımlanırız![44]

Evet, gidecek ve zıkkımlanacaktı; ancak yol biraz farklılık arz ediyordu. Ebû Cehil gibi her meseleyi tersinden okuyanların gideceği yer, şüphesiz Cehennem'di ve onların orada karşılaşacakları muamele de karakterlerine uygunluk arz ediyordu. Gelen âyetlerde Allah (celle celâluhû) bunu şu ifadelerle tebliğ ediyordu:

"Muhakkak ki günahkârların yiyeceği zakkum ağacıdır."

Kaynar suyun fokurdadığı, erimiş madenin kaynayıp durduğu gibi o da onların karınlarında fokurdar.

Allah Zebânîlere şöyle emreder: "Tutun onu da, Cehennem'in ortasına sürükleyip sallayıverin! Sonra da başının üstünden kaynar su dökün!"

Ve deyin ki: "Tat bakalım onu! Hani sen "üstün"dün; "asil"din, "kudretli"ydin!"

İşte hakkında şüphe ve mücâdele edip durduğunuz gerçek budur![45]

---

44 İbn Hişâm, *Sîre* 2/208-209; Suyûtî, *ed-Dürru'l-Mensûr* 5/310; Şevkânî, *el-Fethu'l-Kadîr* 3/342.

45 Duhân, 44/43-50. Ebû Cehil ve benzerleri hakkında inen veya onlarla alakalı olan diğer âyetler için bkz.: Bakara, 2/6, 212; En'âm, 6/10, 100, 122; A'râf, 7/180; Enfâl, 8/19, 32-33; Tevbe, 9/12, 113; Ra'd, 13/19; Hicr, 15/91-92; İsrâ, 17/45-46, 60; Tâhâ, 20/2; Meryem, 19/66; Tâhâ, 20/2; Enbiya, 21/36; Hacc, 22/3; Furkân, 25/8; Ankebût, 29/4; Ahzâb, 33/1; Sebe', 34/31; Fâtır, 35/8; Yâsîn, 36/8-9; Sâffât, 37/62-66; Sâd, 38/1-8, 12-16; Zümer, 39/24; Fussilet, 41/5; Duhân, 44/34-36; Câsiye, 45/7-8; Muhammed, 47/1; Mülk, 67/22; Meâric, 70/19-21; Müddessir, 74/31, 18-24; Kıyâme, 75/3-6; İnsan, 76/24; Nâziât, 79/37-41; Tekvîr, 81/29; Mutaffifîn, 83/29-30; Alak, 96/6-18. Ayrıca Kalem Sûresi'nin çoğunluğunun Ebû Cehiller hakkında nazil olduğu da belirtilmiştir.

"Elit" Sınıf Saplantısı

Gerçekten de Ebû Cehiller, kendilerini ağa takımı olarak görüyorlardı; öyle herkesle yüz göz olmaz ve oluşturdukları "kast" sistemine göre kendi seviyelerinde olmayanlara selam bile vermezlerdi. Ona göre diğerleri "köylü" onlar ise kitlelere hükmeden "beyaz"lardı. Sistemin altında kalanlara tepeden bakar ve adam yerine koyup muhatap almazlardı.

Hâlbuki Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), insanlar arasında fark gözetmiyor, en fakir ve yoksulun elinden tuttuğu gibi Ebû Cehilleri de muhatap alıyordu. O'nun çevresinde Hazreti Ebû Bekirler olduğu gibi Hazreti Bilâller, Habbâblar ve Ammârlar da vardı.

Kendilerinden önceki Firavunlar gibi Ebû Cehillerin de hiç hazzetmediği bir tutumdu bu. O'nu böyle gördükçe huylanıyor, kendi haksız saltanatlarının açığa çıkmasından dolayı duydukları rahatsızlığı dile getiriyorlardı.

Böyle bir durumla karşı karşıya kalmamak için yeni bir strateji geliştirmiş ve Allah Resûlü'ne müracaat etmişlerdi:

"Yanındaki köylü takımını kovar, huzurdan uzaklaştırırsan veya bizimle konuşmak için onların olmadığı ekstradan bir gün tahsis edersen belki gelir, Seninle konuşuruz." diyorlardı.[46]

Neyse ki fakir fukaranın bir Sahib'i vardı; onlar böyle bir teklifin memnunlukla karşılanacağını bekleyededursunlar, Allah (celle celâluhû), Habîb-i Edîbi'ni ikaz edecekti. Bu teklif bir zulümdü ve Allah Resûlü de böyle bir zulümden müberra idi. Şöyle diyordu âyet:

"Sabah-akşam, Rablerine, sırf O'nun cemal ve rızasına müştak olarak niyaz edenleri yanından kovma! Ne sen onlardan,

---

[46] Bkz.: İbn Kesîr, *Bidâye* 3/104, 6/56, 57.

ne de onlar senden sorumlu değilsiniz ki o bîçareleri kovup da zâlimlerden olasın!”[47]

Anlaşılan, elini sıcak sudan çıkarmamışlarla gidilecek yol yoktu; yarınlara yürümenin en selâmetli yolu, duygu, düşünce ve davada sabah akşam “Allah!” deyip inleyenlerle birlikte olmaktan geçiyordu. Rahmetin sağanak olup da yağdığı yer, gözünü “rıza” ufkuna dikmiş garîb u gurebânın bulunduğu yerdi. Zaten önceki peygamberlerin etrafında yer alanların çoğu da, Ebû Cehiller gibi ağa takımı değil Bilâl, Ammâr gibi fukarâ idi.[48] Söz konusu kimseler aynı zamanda Cennet’in kendilerine müştâk olduğu kimselerdi.[49]

Zoraki Tasdik

Şu da bir gerçek ki Ebû Cehiller, akıl kıtlığı yaşayan tiplerdi; karanlık bir sokağa girmiş, tünelin ucunun kör olduğunu göremeyecek kadar basiretsizlerdi. Sadece kendilerini küfrün cereyanına kaptırmış, tutarsız bir hayat sürüyorlardı. Meselelerini kuru gürültü ile halletmeye çalışır, sıkıştıkları yerde sıvışıp gitmeği yeğlerlerdi. Ebû Cehil, burada da başı çekiyordu.

Bir gün Utbe İbn-i Rebîa, Ümeyye İbn-i Halef ve amcası Velîd İbn-i Muğîre ile oturmuş, kendi aralarında boş boş konuşuyorlardı. İmanları adına bir kapı aralayabilmek ümidiyle Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), bulundukları meclisi şereflendirdi;

---

47 En’am, 6/52. Ayrıca bkz.: Müslim, *Fedâilü’s-Sahabe* 45.
Bu önemli mevzu, ayrıca Kehf Sûresi’nde ele alınıp incelenmekte ve “Sabah akşam Rablerinin rızasını dileyerek, O’na yalvaranlarla beraber sen de sabret. Dünya hayatının güzelliklerini isteyerek gözlerini o kimselerden ayırma. Bizi anmasını kendisine unutturduğumuz ve işinde aşırı giderek hevesine uyan kimseye zinhar uyma!” denilmektedir. (Bkz.: Kehf, 18/28)

48 Bkz.: Buhârî, *Bed’ü’l-Vahy* 6; Müslim, *Cihad* 74.

49 Bir beyanlarında Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), “Cennet şu üç insana müştaktır. Ali, Selman ve Ammâr..” buyuracaktır. Bkz.: Tirmizî, *Menâkıb* 33.

ancak, şereften nasibi olmayan bu kıymet bilmezler hiç oralı değillerdi. Oralı olmadıkları gibi birdenbire tavır değiştirmişler, hâl ve duruşlarıyla rahatsızlıklarını dile getiriyorlardı. Hâlbuki yine O (sallallâhu aleyhi ve sellem), dünya ve ukbalarını ihya edecek tekliflerde bulunacak; ebedî hayatlarını kurtarma adına yine davette bulunacaktı.

Dinlemeye bile tahammülleri yoktu. Belki de o esnada da Resûlullah'ın aleyhinde konuşuyorlardı; zira meclis, buz kesilmişti. Hallerindeki müstenkif duruşu gören Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) onlara:

– Benim sizi davet ettiğim şey güzel değil mi, diye sordu:

– Evet, vallahi de güzel, diyorlardı.

Ortada garip bir durum vardı; hem kabulleniyor hem de kabullendikleri bu güzelliği ademe mahkum etmek istiyorlardı. Resûlullah da (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu çelişkili durumu sordu:

– Peki, öyleyse söyleyip davet ettiklerimde bir kusur buluyor musunuz?

Bulamazlardı; zira öyle bir faziletle karşı karşıya idiler ki idamına ferman kesseler de itiraftan dûr olamazlardı. Onun için "Hayır" diye karşılık verdiler. Tutunabilecekleri başka bir dal kalmayınca da Ebû Cehil ve avenesi çareyi, suratlarını asmış olarak orayı terkte buldular. Onlar giderken, gelen âyette Allah (celle celâluhû), iç dünyalarında kopan fırtınaların haberini verecek, Abese Sûresi'ni gönderecekti.[50]

İnanmasalar da istekleri bitip tükenmek bilmiyordu. Başka bir gün Ebû Cehil, Nadr İbn-i Hâris ve Ümeyye İbn-i Halef'le kafa kafaya vermiş, Resûlullah'tan mu'cize istiyorlardı. Efendiler Efendisi (sallallâhu aleyhi ve sellem) onlara sordu:

– Size nasıl bir mu'cize getirmemi istiyorsunuz?

---

50 Bkz.: Abese, 80/1; Tirmizî, *Tefsîru sûre (80)* 1.

– Safa tepeciğini bizim için altın yap, demişlerdi.

Gözleri dönmüş olmalıydı; kocaman tepenin altın olmasını istemek, vukuu hiç mümkün olmayacak bir talepte bulunmak anlamına geliyordu. Dolayısıyla böyle bir mu'cize karşısında insanın inanmaması düşünülemezdi.

Muhtemelen Efendimiz de (sallallâhu aleyhi ve sellem), böyle bir mu'cize gösterdiğinde onların Müslüman olacaklarından ümitlenmişti. Zaten bütün himmeti, muhataplarının hepsinin kurtuluşu istikametindeydi. Onun için sordu:

– Peki, bunu yaparsam beni tasdik eder, doğrular mısınız?

– Evet, diyorlardı. Tasdik ederiz! Vallahi, eğer bunu yaparsan, muhakkak ki topyekün gelir ve Sana tâbi oluruz! Hem, madem Senin söylediklerin hak ve gerçek; bizim iman etmemiz de Seni sevindirecekse, haydi, Rabbine dua et de Safa tepesini bizim için altına çeviriversin ki biz de Sana inanalım!

Bu, çok önemli bir gelişmeydi; Mekkeliler de Müslüman olacaktı! Ancak o güne kadar yaşadıkları zikzaklara bakılınca "güven" vermiyorlardı. Onun için Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir kez daha sordu:

– Gerçekten de yapar mısınız?

Hiç düşünmeden:

– Evet, yaparız, diyor ve üstüne üstlük, sözlerinde duracaklarına dâir yemin ediyorlardı.

Onların bu kadar metin duruşları karşısında Efendiler Efendisi (sallallâhu aleyhi ve sellem), Yüce Mevlâ'ya dua etmeye başladı.

Çok geçmeden Cibrîl-i Emîn gelmiş; Efendimiz'e seslenip Mevlâ-yı Müteâl'in selamını getirdikten sonra Rabb-i Rahîm'den şu mesajı getirmişti:

– Yâ Muhammed! İstersen, onlar için Safa tepesini altın yapayım. Fakat bundan sonra onlardan her kim küfre kalkışırsa, işte

o zaman, onlara öyle azâb ederim ki şimdiye kadar âlemlerden hiçbirisini öyle cezalandırmamışımdır!

Şayet istersen, istediklerini yerine getirmeyeyim de kendilerine tevbe ve rahmet kapısını açık tutayım?

Bu, büyük bir risk demekti; daha önceki ümmetlerden niceleri mu'cize talep etmiş ve talep ettikleri mu'cizeler geldiği halde iman etmedikleri için helâk edilmişlerdi!

Evet, Mekkeliler iman edeceğiz diyorlardı ama onların ipiyle kuyuya inilmezdi; zaten sabah dediklerini akşam inkâr eden, akşamdan ettikleri yemini sabaha bozmayı itiyâd hâline getirenler de onlardan başkası değildi! Onun için şefkat Nebî'si (sallallâhu aleyhi ve sellem):

– Hayır, yâ Rabbi, dedi. Safâyı altın yapıp da, onları azaba çarpma! Bilakis, onlar için tevbe ve rahmet kapısını sonuna kadar açık tut ve tevbekâr oluncaya kadar onları bırak![51]

Bu, Efendiler Efendisi'nin şefkatiydi; ruhlarını okumuş ve isteklerinde samimi olmadıklarını da görmüştü. Aslında işin başından beri biliyordu ki ne Ebû Cehil ne de Utbe iman etmeyeceklerdi! Ancak omuzlarında bir vazifenin ağırlığıyla hareket ediyor ve vazifesini yerine getiriyordu. Onlar için çırpınıp, iman etmiyorlar diye üzüntüden kendisini helâk edecek kadar mahzun olan Nebiy-yi Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem), yine onlar için devreye girmiş, Cenâb-ı Mevlâ'nın rahmetini talep ediyordu.

Diğer yandan Ebû Cehil ve yandaşları da bu haberi duymuş ve tırsmışlardı; musibetin adını duyar duymaz renkleri atmış:

– Hayır, hayır! Bizler de vazgeçtik; istemiyoruz, diyorlardı.[52]

Çok geçmeden Cibrîl-i Emîn gelmiş, âdeta ruhlarının fotoğrafını çekercesine şu hükümleri bildiriyordu:

---

51 Ahmed İbn Hanbel, *Müsned* 1/242; Hâkim, *Müstedrek* 1/119-120, 2/344, 4/268, Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ* 9/8.

52 Süheylî, *er-Ravdu'l-ünüf* 2/46.

– Mu'cizeler göndermemizden Bizi alıkoyan husus, başka değil sadece öncekilerin onları yalanlamış olduklarındandır. Daha önce Biz, gözlerinin önünde o dişi deveyi Semûd kavmine verdik de onu öldürdüler ve bu yüzden kendilerine yazık ettiler!

Hâlbuki mu'cizeleri Biz, azâb ve helâk etmek için değil, ancak âhiret azabından korkutmak için göndeririz.[53]

Bir de Allah'ın teminatı vardı; aralarında Resûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) olduğu halde onlara azâb etmeyecek, semâvî veya arzî bir musîbet vermeyecekti![54]

Resûlullah'ın yüzü suyu hürmetine selâmetle yaşıyorlardı ama ne gariptir ki başta Resûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) olmak üzere ehl-i imana musibet olmuşlardı!

"Medya" Gücü

Diğer yandan olup bitenleri yakından takip ediyor, gelişmelerin dışında kalmamaya da ayrı bir özen gösteriyorlardı. Tabiî olarak çok yakından takip ettikleri husus, işin başından beri ceste ceste inen Kur'ân âyetleriydi.

Bu takipte iki ana hedefleri vardı; inanmasalar bile kendilerini ilgilendiren bir hususun olup olmadığını takip ediyor; diğer yandan da başta Resûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) olmak üzere ehl-i imana karşı kullanabilecekleri bir malzeme olup olmadığına bakıyorlardı.

Gelen âyetlerde önceki kavimlerden bahisler de söz konusu oluyordu; kendilerine gönderilen peygamberlere neler yaptıkları

53 İsrâ, 17/59. "Allah'a, bütün içtenlikleriyle and verip yemin ettiler ki eğer kendilerine bir mu'cize gelirse, mutlaka iman edecekler! De ki: 'Âyetler, ancak Allah'ın nezdindedir.' O geldiği zaman da, onların her hâlükârda iman etmeyeceklerinin farkında değil misiniz?" (En'âm 6/109) meâlindeki âyetin de bu hâdise üzerine nâzil olduğu rivayet edilmektedir. Bkz.: Vâhidî, *Esbâbü Nüzûli'l-Kur'ân* 80.

54 Bkz.: Enfâl, 8/33.

ve sonuçta ne türlü bir cezaya çarptırıldıkları anlatılıyor, karşı koydukları takdirde Mekke müşriklerinin de aynı âkıbete dûçâr kalacakları ifade ediliyordu. Ataları Hazreti İbrâhîm ve Hazreti İsmâil başta olmak üzere değişik peygamberlerin tevhid mücadelesinden örnekler veriliyordu. Bunun da iki temel hedefi vardı:

Birincisi Resûlullah'ı (sallallâhu aleyhi ve sellem) ilgilendiriyordu; öncekiler gibi dişini sıkıp sabrettiğinde "son gülen"in O olacağının müjdesi vardı.

İkinci hedef ise Ebû Cehil ve adamlarıyla ilgiliydi; "Aklınızı başınıza almazsanız, aynı âkıbetler sizi de bekliyor!" tehdidi onlar için de söz konusuydu.

Belli aralıklarla nâzil olan âyetler arasında, Mekkelileri yakından ilgilendiren bilgiler de vardı; Kâbe'yi yıkmak için ordusuyla birlikte gelen Ebrehe'nin nasıl helâk edildiğiyle ilgili müstakil bir sûre ayrılmış ve Allah davasına baş kaldıranları ne türlü bir sonucun beklediği ifade edilmişti.

Daha dün denilecek bir zamanda meydana gelen bu hâdise, Mekkelilerin zihinlerindeki yerini hâlâ koruyordu.

Evet, Kur'ân, doğru olanı konuşuyordu!

Ancak bu, onların işine gelmiyordu. Gerek Kur'ân'ın anlattıklarını gerekse Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) beyan ettiklerini kendilerince gölgede bırakabilmek için farklı arayışlara girmişlerdi.

İpleri elinde tutan Ebû Cehil, her türlü yola başvuruyor ve insanları İslâm'dan soğutmak için "derin"den bir "savaş" yürütüyordu.

Nadr İbn-i Hâris, Ebû Cehil'in "medya" temscilcisi gibi çalışıyordu. Şeytanca fikirleri vardı ve her defasında Ebû Cehil'in hoşuna gidecek bir başka cinliğe imza atardı.

Mekke dışına seyahatler gerçekleştirmiş ve bu seyahatlerinde Hîre bölgesinin, Acem şahlarının, Rüstem ve İsfendiyar'ın hikâye ve haberlerini öğrenmişti. Aynı zamanda onlara ait kitapları okur, belli başlı Hristiyan ve Yahudilerle de düşüp kalkardı. Ağzı laf yapıyor, ud veya kopuz türü değişik çalgılarla insanları etrafında toplayabiliyordu. Mesleğini icrada kendisine yardımcı olmaları için iki tane de câriye satın almıştı; mahâretlerini sergilemelerini ister ve böylelikle "reyting"i yüksek "programlar" yapmayı arzulardı.

Alternatif oluşturmada Nadr İbn-i Hâris biçilmiş kaftan gibi duruyordu!

Bilindiği üzere, kalabalıkları bir araya getirerek onlara şiirler okuma yoluyla gönüllerini eğlendirmek, neşîde ve şarkılarla nefislerine hitap etmek, kıssa ve üsturelerle gönüllerini hoş etmek, o günün şartlarında en etkin "iletişim ve kamuoyu oluşturma" vasıtalarıydı. Bu zeminde Ebû Cehil yalnız da değildi. Yanında Süheyl İbn-i Amr gibi daha başka yayın organları da vardı. Mekke'nin nabzı bu meydanlarda tutulur ve insanlar, Ebû Cehil düşüncesinin istediği istikamette düşünmeye zorlanırlardı.

Hususiyle bu günlerde benzeri faaliyetlerin sayısı artmış, "beşinci kol" faaliyetlerine, her zamankinden daha fazla yer verilmeye başlanmıştı.

Ebû Cehillerin düşmanlığı, hız kesmeden devam ediyordu!

O gün de öyle de oldu.

Hîrelilerden öğrendiği şarkıları icra etmeye başlayan Nadr İbn-i Hâris, bunları Mekkelilerden bazı insanlara da öğretmiş, böylelikle daha geniş kitlelere ulaşmayı hedeflemişti.

Bu meydanda kendisi, zaten baş "aktör"dü; Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) uğradığı meclisleri takip eder ve O'nun hemen ardından yerini alarak insanlara çalgı çalmaya başlardı. Maksadı,

insanların ilgisini İslâm'dan uzaklaştırmak ve mâlâniyâtla meşgul etmekti. Şöyle seslenirdi:

– Ey Kureyş cemaati! Vallahi, ben O'ndan daha güzel söylerim. Siz, O'nun değil, benim yanıma geliniz; ben size O'nun anlattıklarından daha güzelini anlatırım! Zaten Muhammed'in benden daha güzel konuşması mümkün değil; nasıl ben bunları başkalarından yazıp aldımsa O da anlattıklarını başkalarından alıp yazmaktadır!

Ardından da sorardı:

– Söyleyin bakalım; hangimizin sözü daha güzel? Benimki mi, yoksa Muhammed'inki mi?

Bununla da kalmaz, Kur'ân-ı Kerîm için, öncekilerin "masal"ları der,[55] sonra da ilave ederdi:

– Allah'ın indirdiği gibi ben de size indireceğim! Zaten O, bu kitabı getirirken Esved İbn-i Muttalib'in kölesi Cebr ile Utbe ve Şeybe'nin kölesi Addâs'ın, hatta daha başkalarının da yardımını alıyor!

O bunları diyedursun yine Allah Resûlü'ne (sallallâhu aleyhi ve sellem) Cibrîl-i Emîn gelmiş, olanları deşifre etmişti; şöyle diyordu:

– Andolsun ki Biz, Peygamber hakkında "O'na bunu, ancak bir beşer öğretiyor!" dediklerini de biliyoruz. Hâlbuki hakikatten saparak tahminle kendisine yöneldikleri şahsın dili yabancı bir dildir; bu Kur'ân ise apaçık bir Arapça'dır.[56]

– O kâfirler, "Bu Kur'ân, O'nun uydurduğu yalandan başka bir şey değildir; bu hususta diğer bir zümre de ona yardım etmiştir!" dediler. Bununla onlar, kesin bir yalan söyleyip zulmettiler.[57]

---

55 İçinde "esâtîr" kelimesi geçen sekiz âyetin Nadr İbn-i Hâris hakkında indirildiği ifade edilmektedir. Bkz.: Taberî, *Câmi'* 18/182.

56 Nahl, 16/103.

57 Furkan, 25/4.

– De ki: Andolsun, bütün insanlar ve cinler şu Kur'ân'ın bir benzerini meydana getirmek üzere bir araya toplansalar ve birbirlerine yardımcı olsalar, yine de onun benzerini meydana getiremezler.[58]

Ancak onlar, hususiyle gayretullaha dokunan davranışlarının yarın başlarına ne türlü gâileler açacağıyla ilgili haberlerden ve yapageldikleri şirretliklerin deşifre edilişinden aşırı derecede rahatsızlık duyuyorlardı.

Bunların altında kalmamak için aynı adam Resûlullah'a (sallallâhu aleyhi ve sellem) gelmiş, tehditvârî bir üslupla:

– "Sen", demişti. Yakın bir zamanda Kureyşlilerin de felâkete dûçâr kalacaklarını ve bunun da, Sana Allah tarafından vahyedildiğini söylüyormuşsun, öyle mi?

Kendince üstünlük kurup sözleriyle Allah Resûlü'nü (sallallâhu aleyhi ve sellem) susturmak istiyordu. Zemin, kelimelerin savaşına sahne oluyordu ve bardağı taşırmış bir arsıza haddinin bildirilmesi gerekiyordu. Zaten gelen âyette Cenâb-ı Mevlâ, yakında başlarına gelecek felaketi haber vermiş ve bugün meydan okuyanların yarın meydanlardan nasıl kaçacaklarını resmetmişti. Onun için Efendiler Efendisi de (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona:

– Evet, dedi. Ben söyledim; sen de onlardansın!

Beyninden vurulmuş gibiydi; Kureyş'i kurtarayım derken giyotinin altına bizzat kendisi başını uzatmıştı. Ödü kopuyordu; davetine icâbet etmeseler de söylediklerinin tahakkuk edeceğinde şüpheleri yoktu! Zira biliyorlardı ki O demişse, mutlaka olurdu!

Onlar için korku olarak bu bile yetiyordu![59]

---

58 İsrâ, 17/88.

59 Efendimiz'in verdiği bu haber de tahakkuk etmiştir; zira Nadr İbn-i Hâris, ilk karşılaşma olan Bedir'de Ebû Cehil'le birlikte ölenler arasındadır.

"Aslan"ın Ava Dönüşü

Nübüvvetin başladığı günden bu yana henüz iki yıl geçmişti.[60]

Yine bir hac mevsimiydi; herkesin iman ufkunu yakalayabilmesi için bütün gayretini ortaya koyan Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), Mekke'ye dışarıdan gelenleri de hedeflemiş ve onlarla konuşmak istemişti. Tebliğ, O'nun ayrılmaz bir parçasıydı ve vazifesini yapıyordu!

Ancak Ebû Cehil'i bu da rahatsız etti; onca insanın önünde Habîb-i Kibriyâ Hazretleri'ne hakaretler ediyor ve yine o bildik tavırlarını sergiliyordu.

Habîb-i Kibriyâ Hazretleri'nin tavrında bir değişiklik yoktu; acınası hâline bakıyor, cevap vermeye bile tenezzül etmiyordu. Vazifesini yaptı ve hiçbir şey olmamış gibi yeniden saâdet hânesinin yolunu tuttu.

Bir farkla ki haddi aşan zulüm, ehl-i insafı harekete geçirmişti; olup bitenlere şâhid olan Câhiliyye döneminin cömert insanı Abdullah İbn-i Cüd'ân'ın hizmetçisi, zâlimin yanına kâr kalmaması için gidip her şeyi, Efendiler Efendisi'nin sütkardeşi ve öz amcası Hazreti Hamza'ya anlatmak istedi.

Bu sırada Hazreti Hamza, avdan dönüyordu. Heybetli olduğu kadar aynı zamanda güçlü birisiydi; Kureyş arasında herkes ondan çekinir ve cesareti karşısında hayranlığını gizleyemez, karşısında olmaktansa her zaman onunla birlikte hareket etmeyi tercih ederdi.

Avcılık işini de ciddiye alırdı; sanki onu, bir ibadet neşvesi içinde yapar, tam tekmil kuşandıktan sonra yola koyulur ve geri dönerken de herkesle selamlaşmayı ihmal etmezdi.

---

60 Bazı rivayetlerde Hazreti Hamza'nın, risaletten altı yıl sonra müslüman olduğu da yazılıdır. Bkz.: Hâkim, *Müstedrek* 3/211; İbn-i Sa'd, *Tabakât*, 3/9; İbn-i Abdilberr, *İstîâb* 1/98.

O gün de öyle olmuştu; av dönüşü evine gelmeden önce Kâbe'ye uğramak istedi; oraya gidecekti.

İşte bu sırada Abdullah İbn-i Cüd'ân'ın hizmetçisiyle karşılaştı; kadın da zaten onu arıyordu. Hazreti Hamza'yı karşısında gören hizmetçi:

– Ey Ebâ Umâra, diye seslendi. Biraz önce yeğenin Muhammed'e, Ebu'l-Hakem İbn-i Hişâm'ın (Ebû Cehil) yaptıklarını bir görseydin! İşte, O'nu şurada görünce üzerine yürüdü, ağza alınmadık kötü sözler sarfederek Muhammed'e çok eziyet etti. Karşı koyması için de tahrik etmişti ama Muhammed, ona bakmadı, konuşma lüzumu bile duymadı.

Sanki kan beynine sıçramıştı. Hiddetinden damarları şişmiş, patlayacak gibi olmuştu. Zulme seyirci kalmak da ayrı bir zulümdü. Bugüne kadar sesini çıkarmamıştı ama artık Ebû Cehil çok oluyordu. Emniyetin en büyük temsilcisi konumundaki birisine bu tür çirkinlikler revâ görülemezdi.

Ok ve yayını kaptığı gibi yola koyuldu; sanki yeniden ava çıkmıştı! Belli ki hedefinde sadece Ebû Cehil vardı. O kadar hızlı yürüyordu ki karşılaştığı insanlara selam vermeyi unutmuştu; hızlı adımlarla mütemâdiyen yürüyor, yürüyordu.

Nihayet, Kâbe'ye geldi. Gözleri Ebû Cehil'i arıyordu; görür görmez hızla yanına yaklaştı. Onu hiddet içinde görenlerin ağızları yüreklerine gelmişti. Üzerine doğru gelişini gören Ebû Cehil'in, yüreğinin yağı erimeye başlamıştı, ama nâfileydi. Zira Hazreti Hamza, elindeki yayı kaldırdığı gibi Ebû Cehil'in başına indirmiş, yeğeni ve sütkardeşine yaptıklarına mukabil haddini bildirmeye başlamıştı bile. Bir taraftan da:

– Nasıl olur da O'na sataşır ve kötü sözler söylersin, diyordu. Ben de O'nun dinindenim; O'nun dediklerini diyorum. Haydi, gücün yetiyorsa benim karşıma çık da göreyim seni!

İstediği her şeyi yapan kudretli Ebû Cehil, neler olup bittiğini anlayamadan kanlar içinde kalıvermişti. Belki de o, yediği dayaktan ziyade Hazreti Hamza gibi dirayetli bir destekçiyi kaybetmenin üzüntüsünü duyuyordu.

Tansiyonu Düşürme Teşebbüsü

Ancak hâlâ ümidini yitirmemişti; zayıf bir ihtimal de olsa Hamza'yı geri getirebilme imkânı vardı. Onun için hemen tavır değiştirip yeni bir kılığa girdi; kendince tansiyonu düşürecek ve Hamza'nın gönlünü alacaktı.

Diğer yanda onu bu halde gören Benî Mahzûm, liderlerine yapılan bu hareketin cezasını vermek için ayaklanmaya başlamıştı. Kalbi kırık birisinin üzerine şiddetle gitmek, onu sonsuza kadar kaybetmek demekti ve onları harekete geçmek için ayaklanmış gören Ebû Cehil hemen döndü, Hazreti Hamza'yı kastederek:

– Ebû Umâra'yı bırakın, dedi. Gerçekten bugün ben, O'nun yeğenine ağır küfürler ettim![61]

Bunu söylerken niyeti, elbette gerçeği itiraf değildi; hâlâ o, Hazreti Hamza gibi birisini "karşı" tarafa kaptırmış olmanın şoku altındaydı ve gideni geri getirebilmek için hakikati itiraf ediyor gibi gözüküyordu. Ancak çok geç kalmıştı; testi kırılmış ve haddi aşan zulmün tetiklediği selîm vicdan, artık yeni mecrasını bulmuştu. Avını dize getiren Hazreti Hamza, evine gidiyordu!

Onun bu tavrı, uzun sürmedi; geç kaldığını anlayıp Hazreti Hamza'nın, dönüşü olmayan bir yolculuğa çıktığını görür görmez yeni bir yüzle sahne almaya başladı; arkadan laf yetiştiriyordu:

– Ne o Hamza! Yoksa sen de mi sâbiî oldun?[62]

---

61 Hâkim, *Müstedrek* 3/213; İbn Hişâm, *Sîre* 2/129; Taberî, *Târîh* 1/549.
62 Hâkim, *Müstedrek* 3/213.

Şeytan'la Kol Kola

Şüphesiz, "Çamur at izi kalır!" mantığıydı bu. Bir yönüyle içlerindeki kinin boşalması diğer yanıyla da Şeytan'la kol kola yol alıyor olmanın tabiî bir neticesiydi. Zira Ebû Cehiller, kulağını Şeytan'a dayamış, yüzyılların tecrübesiyle onun rahle-i tedrisinde talim görmüşlerdi. Âdeta Şeytan'la kol kola bir çizgi takip ediyorlardı; bunun içindir ki tepkilerinde de ayniyet söz konusuydu. O gün de öyle oldu.

Her ne kadar ayrılıp giderken Hazreti Hamza:

– Benim için her şey açığa çıkıp da netleştikten sonra, O'nun Resûlullah olduğunu ve söylediklerinin de hak olduğunu söylememe hangi şey mâni olabilir ki! Allah'a yemin olsun ki ben, O'ndan vazgeçmeyeceğim; sözünüzde sâdık iseniz, haydi bana engel olun da göreyim, demiş olsa da evine gittiğinde, Ebû Cehil'in son sözü zihnini kurcalamaya başlamış, Şeytan'la ciddi bir mücadele içine girmişti. Âdeta yanında belirmiş ve ona Ebû Cehilce vesveseler vermeye başlamıştı; şunları söylüyordu:

– Hani sen, Kureyş'in efendisi değil miydin? Nasıl oluyor da atalarının dinini bırakıp bir sâbiînin peşinden gidiyorsun? Senin yaptığını yapmaktansa ölüp gitmek daha hayırlıdır!

Hazreti Hamza avcılıkta usta olmasaydı belki avlanabilirdi. Üstelik o "fırsat" avcılığına prim vermeyecek kadar da iradeliydi.

O gün de öyle oldu. Kalbine şüphe atmaya çalışan Ebû Cehillerin bütün tuzaklarını boşa çıkardı ve bütün tereddütleri elinin tersiyle bir kenara iterek huzura geldi; artık Hazreti Hamza, ava çıkanları avlayacak bir aslandı![63]

---

63 Bkz.: Hâkim, *Müstedrek* 3/213.

Can Çıkar Huy Çıkmaz

Ancak huylu huyundan vazgeçmeyecekti. Hazreti Hamza gibi birisini kaybetmiş olmanın hüznüyle daha da hırçınlaşan Ebû Cehil, daha pervasız bir tavır sergilemeye başlamıştı. Tehditler savuruyor ve bulduğu her fırsatı değerlendirip Efendiler Efendisi'ne (sallallâhu aleyhi ve sellem) sıkıntı veriyordu. Bir gün Allah Resûlü'nü, Makâm-ı İbrâhîm'de namaz kılarken gördü ve hışımla yanına gelerek küstahça:

– Ben Seni bunu yapmaktan nehyetmemiş miydim, dedi. Bu küstahlık da kesmemişti. Daha da yanına yaklaşarak hakaretler etmeye başladı; salya saçan ağzıyla Allah Resûlü'ne küfrediyordu!

En hafif ifadesiyle bu, düpedüz bir şirretlikti; Allah'ın Resûlü ile Rabbi arasına girmek, abd ile ma'bûdun irtibatını koparmak istiyordu. Böyle bir adama verilecek en güzel cevap, şüphesiz "sükût"tu ve Efendiler Efendisi de namazını bitirir bitirmez oradan ayrılıp uzaklaştı.

Bunu bile "tehdit" olarak algılıyordu. Ona göre Resûlullah'ın varlığı bile başlı başına bir tehditti.

Cevap vermeden gitmesi, onu daha da öfkelendirmişti; O'nun gidişini arkadan seyrederken, yanındakilerin duyacağı şekilde şunları söylüyordu:

– Yâ Muhammed! Senin neyin var ki beni tehdit ediyorsun? Vallahi, Sen de biliyorsun ki şu ahali arasında, arkası en kuvvetli olan insan benim! Öyle boşuna uğraşma; ne Sen ne de Rabbin bana karşı güç yetirebilir, herhangi bir zarara muktedir olabilir! Zira buralarda benden daha fazla adamı olan yoktur!

Bu dem, küstahlığın zirve yaptığı andı. Belli ki gelişmeler karşısında O'nun (sallallâhu aleyhi ve sellem) metin duruşunu bile kendisine karşı bir meydan okuma olarak telakki etmiş, onu bile hazımsızlık sebebi olarak görmüştü.

Belki de onu bu kadar kızdıran husus, attığı adımların milimi milimine takip ediliyor olması ve semâlar ötesinden karşılık bulmasıydı. Zira çoğu zaman onun hâllerini tasvir eden âyetler geliyordu. O gün de Ebû Cehil'in, kendine yazık ettiğini anlatan semâvî haberler gelmişti.[64]

Ebû Cehil, kudret-i ilâhiyi hesaba katmadan konuşuyor ve üstünlüğün, kesret-i etbâda olduğunu zannediyordu. Hâlbuki üstünlük, ihlâs ve samimiyetle doğru orantılı bir meseleydi.

Ebû Cehil, kendini küfre kaptırmıştı; o kadar kaptırmıştı ki bu ikazlar bir kulağından girip diğerinden çıkıyordu. Onun için önemli olan, ikazlar değil, "öteki" olarak bir yere koyduğu düşmanını mağlup edip hâkimiyetini ilan etmekti. Bu hedefine ulaşamadığı her bir gün onun için ayrı bir "yıkım" demekti; kin ve nefreti bir kat daha artıyor, yeni yeni metotlar üreterek maksadına ulaşmaya çalışıyordu. Resûlullah'ı "açık hedef" hâline getirmişti.

Yeni Bir Hamle

Bu yürüyüşte yalnız da değildi; etrafı, "gönüllü"lerle doluydu. Âdeta hepsi "ulusal"cı kesilmiş, hız kesmeden saldırıyorlardı; her geçen gün tepkinin dozajını artırıyor, bir araya geldikleri zeminlerde hep aynı konuyu konuşuyorlardı. Dâru'n-Nedve'nin değişmez konusu, şüphesiz İslâm'dı; onu ve müntesiplerini nasıl yok edeceklerini görüşüyor ve her defasında yeni bir plan üzerinde ittifak edip öyle ayrılıyorlardı.

Bir araya geldikleri günlerden birisinde şâir ve hatîb Abdullah İbni'z-Zeb'arî, meclisi yine aynı konuyla açtı:

– Bu durumda yaşamaktansa sizin için ölüm daha hayırlıdır, diyordu.

---

64 Bkz.: Kıyâme, 75/33-35. Ayrıca bkz.: Taberî, *Câmi'* 29/200; İbn Kesîr, *Tefsîr* 4/453.

Tahrik yüklü bir cümleydi ve sordular:

– Ne yapabiliriz ki?

Daha cevap vermesine fırsat bulamadan sözü yine Ebû Cehil aldı:

– Muhammed, yalnız başına bir adam değil mi, diyordu. Benî Hâşim de Kureyş kabilelerinden sadece birisi. Aranızda hayatı istihkâr edebilecek bir yiğit yok mu ki gidip O'nu öldürsün ve kavmini rahatlatıp içine su serpsin!

Tam Ebû Cehilce bir teklifti. Ancak işkence, tuzak, tazyik ve darp gibi caydırıcı işlere herkes tamam derdi ama adam öldürmek öyle kolay bir iş değildi. Hele söz konusu olan, Muhammedü'l-Emîn ise iki kez düşünmek gerekiyordu. Onun için bir müddet duraksadılar. Çok yol denemişlerdi ama bir türlü neticeye varamıyorlardı. Belki de Ebû Cehil doğru söylüyordu. Zaten duruşunda, ağzında bir bakla sakladığı belliydi ve vakit kaybetmeden, iştahla bekleyen Ebû Cehil'e:

– İyi de bunu kim yapacak, diye sordular ve ilave ettiler:

– Hem, bunu yapan baştâcımız olur!

Kimin kimi kullandığını, kimin önde kimin de arkalarda yer aldığını anlamak zordu; yeri geliyor, "bitirme" hamlelerinde "ilk" sırayı Ebû Cehil kimseye kaptırmazken bazen "bir numara", Abdullah İbni'z-Zeb'arî gibi şahıslar olabiliyordu! Şu da bir gerçek ki Ebû Cehil, sonucunda "alkış" gördüğü bir meseleyi, başkalarına bırakmayı asla düşünecek bir tip değildi; başlara tâc olmaktan başka bir hedefi yoktu ki!

Kulağı mecliste, Dâru'n-Nedve'nin nabzını tutuyordu. Ne güzel konuşuyorlardı; demek ki başlara tâc olmanın yolu, Emîn'i öldürmekten geçiyordu! Neredeyse bir ömür onun bunun gönlünü etmeye çalışıp çabalamadan, kulis faaliyetleriyle ömür tüketip ziyafetler tertip etmeden de demek ki "reis" olunabiliyordu!

Hemen lafı kaptı; gözlerini dört açmış ve avurtlarını doldura doldura şöyle sormuştu:

– Muhammed, bizden daha mı güçlü ki! Nasıl olsa gidip başını toprağa koymuyor mu?

Yine bir sinsilik düşündüğü her hâlinden belliydi.

– Evet, cevabını alınca da:

– Lât ve Uzzâ'ya yemin olsun ki, dedi. Şayet O'nu bu şekilde görürsem boynuna çöreklenecek ve başını toprağa gömeceğim! Bununla da yetinmeyecek ve elimdeki koca taşla O'nun kafasını ezeceğim!

Cinnetin kuralı olmazdı ki! Bir kere kafaya koymuştu koymasına da kamuoyunun desteğini de arkasına alması gerekiyordu. Aksi halde yalnız kalabilirdi! Bunun en güzel yolu da gerekçelerini sıralayarak halkı "ikna" etmekti. Onun için döndü ve herkesin duyacağı şekilde:

– Ey Kureyş topluluğu! diye bir kez daha seslendi. Gördüğünüz gibi Muhammed, dinimizi ayıplayıp atalarımızı dalâletle itham etmeye devam ediyor; ilâhlarımıza söz söyleyip büyüklerimiz hakkında uygunsuz sözler sarfediyor. Ben Allah'a ahdediyorum; yarın O'nun yanına gidecek ve taşıyabileceğim kadar büyüklükte bir taş alarak, secdeye gittiğinde başına vurup işini bitireceğim. Ondan sonra da ister beni teslim edin isterseniz koruyun, fark etmez! Ha, Abdimenâf oğulları mı? Ne yaparlarsa yapsınlar, benim için hiç önemi yok! Ellerinden geleni arkalarına koymasınlar![65]

Anlattıkları kulağa da hoş geliyordu. Keyiflenmişlerdi. Onların keyiflendiğini gördükçe daha da iştaha gelen Ebû Cehil, devam ediyordu.

Ancak bu, öyle kolay bir mesele değildi ve o günün sosyal

---

65 İbn-i Hişâm, *Sîre* 2/136.

yapısında böyle bir hareket, düpedüz delilik demekti; sonrasında kabileler arasında bitip tükenme bilmeyen kan davaları başlar ve bu savaşlarda binlerce insan zâyi olup giderdi. Ficâr savaşlarının acısı, zihinlerdeki yerini hâlâ koruyordu. Onun için Ebû Cehil'e:

– Vallahi, ne hâlin varsa gör; bizi karıştırma, dediler.

Arkasından gelmeyen, çağrısına "Evet!" demeyen ve mücadelesinde kendisini desteklemeyen Mekkelilere kızmıştı kızmasına ama daha fazla da üstelemek istemiyordu. "Siz bu işten ne anlarsınız!" dercesine bir tavırla oradan ayrılıp sessizce evinin yolunu tuttu.

İçten içe seviniyorlardı; zira aralarından birisi çıkmış "fedâî"lik yapıyordu! Ortada kendilerini ilgilendiren bir "risk" de söz konusu değildi! Bekleyecek ve sonucun nasıl tecelli edeceğini "keyif"le seyredeceklerdi!

Ertesi sabah heyecanla Kâbe'nin yolunu tutmuş, Hatîm'deki yerlerini almışlardı. Onlara göre Mekke, târihî günlerinden birisini yaşıyordu; keyif alacakları manzaraları iple çekip heyecanla beklemeye başladılar.

Ebû Cehil de gelmişti; elinde büyükçe bir taş gördüklerinde meselenin ciddiyeti konusundaki tereddütleri de zâil olmuştu. Demek ki Ebû Cehil, dünkü yerinde duruyordu! Onu yakından tanıyanlar, şirretliğinin arkasını getireceğinden kuşku duymuyorlardı.

Ebû Cehil, pusuya yatmış elindeki taşla Allah Resûlü'nün gelişini bekliyordu!

Dolunay misâli Yüz, çok geçmeden Kâbe'ye doğuverdi; vakarla Rükn'ün yanına kadar geldi ve namaza durdu. Anlayan için kıyâmı bir başka güzel, rükûsu da ayrı bir kıvamı ifade ediyordu. Ancak bunu görebilmek için göz gerekiyordu!

Gözü kör olasıca Ebû Cehil yavaş yavaş hareketlendi. Zira Habîb-i Kibriyâ Hazretleri, Rabb-i Rahîmi'ne en yakın olduğu secdeye gitmişti.

Hissettirmemek için ayaklarının ucuna basıyordu; diğer taraftan da kendi kendine:

– Tamam, diyordu. İşte tam sırası; şimdi O'nu halledip sizin gönlünüze su serpeceğim!

Ancak öyle olmadı. Yanına kadar yaklaşmıştı ki bir anda olduğu yerde irkildi ve kalakaldı. Sanki sar'â nöbeti tutmuş gibi Ebû Cehil, tir tir titriyordu! Yüzünde renk kalmamış, dizlerinin bağı çözülüvermişti. Secde hâlindeki Allah Resûlü'nü (sallallâhu aleyhi ve sellem) öldüreceğinden emin olduğu bir demde Ebû Cehil, kendi derdine düşüvermişti!

Ebû Cehil'in işi bitikti.

Gerisin geriye dönmüş, arkasına bile bakmadan kaçıyordu! Kaçarken de, el kol hareketleriyle kendisini bir şeylerden korumaya çalışıyor ve anlaşılmaz hareketler yapıyordu.

Elinde avucunda ne varsa fırlatmış, taşı toprağı da unutmuştu!

Çaresizlik içinde arkadaşlarından yardım isterken, acınacak bir hâli vardı. Zaten bu hâl uzun da sürmedi; zira bayılmıştı!

Onun bu hâli, zil takıp oynamayı bekleyenleri de telaşlandırmıştı; etrafında pervane olup dönüyorlardı!

Dikkatle bakmalarına rağmen onun kaçışını gerektirecek bir durum görememişlerdi. Zira namazına devam eden Muhammedü'l-Emîn hiç istifini bozmamış, sanki olanlardan habersiz ve huşû içinde kendi kulluğuyla meşguldü.

Nihayet kendine gelince Ebû Cehil'e sordular:

– Sana ne oldu öyle ey Eba'l-Hakem; niye bayıldın? Yoksa dünya hayatı sana tatlı geldi de korktun mu?

Nefes nefeseydi. Kül rengi yüzünde, korkudan eriyen yüreğinin yanıklığı okunuyordu! Birkaç kez soluklandıktan sonra önce:

– Üstüme gelmeyin, dedi. Görmediniz mi? Meselenin benimle

alakası yok! Aynen size dün söylediğim şeyi yapmak üzere O'nun yanına yaklaştığımda, bir anda karşıma büyük bir deve çıkıverdi. Onun gibi büyük, onun gibi hırsla üzerime gelen ve tırnaklarıyla beni parçalamak isteyen onun gibisini bugüne kadar hiç görmedim; şayet geri kaçmasaydım, belli ki beni yeyip bitirecekti! Gördüğünüz gibi ben de ne yapacağımı şaşırdım ve hiçbir şey yapamaz oldum. Bir kez daha anladım ki Muhammed, birileri tarafından korunuyor!

Doğru, Resûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) korunuyordu; onun saldırdığı sıralarda Cibrîl-i Emîn karşısına dikilmiş, heybetiyle Ebû Cehil'in ödünü koparmıştı. Herkese mâlum olan bu hâdiseyi soranlara Habîb-i Kibriyâ Hazretleri, şu cevabı verecekti:

– Şüphesiz o, Cibril'di; şayet biraz daha yaklaşmış olsaydı, onun işini bitirirdi.[66]

Ebû Cehil platformu açısından bir hamle daha boşa çıkmıştı çıkmasına ama bu, hazmı zor bir meseleydi. Bu sefer Nadr İbn-i Hâris bayrağı kaptı; küçümseyen bir gözle Ebû Cehil'i süzüyor ve böbürlenerek:

– Şayet yarın yine buraya gelirse, bugün senin yapamadığını ben yaparım, diyordu.

Onlar için her hamle bir umuttu ve bu sefer ona dönüp:

---

66 Bkz.: İbn-i Hişâm, *Sîre* 2/136-137; Kâdı Iyâz, *Şifâ*, 1/688 vd. Başka bir rivayette Ebû Cehil, "Benimle O'nun arasında bir anda, içinde devâsa alevlerin olduğu büyük bir hendek meydana geliverdi. Sanki kollarını açmış beni yutacak gibiydi!" demektedir. Buna mukabil Efendimiz de "Şayet bana biraz daha yaklaşsaydı, melekler onu parça parça edeceklerdi!" buyuracak ve mü'minlerin kuvve-i maneviyelerini takviye etmiş olacaktı. Bkz.: Müslim, *Sıfâtü'l-münâfikîn* 38; Ahmed İbn Hanbel, *Müsned* 2/370; İbn Hibbân, *Sahîh* 14/533; Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ* 6/518. (Ebû Cehil'in Efendimiz'i öldürmek kastıyla üzerine gelişi hakkında başka rivayetler de vardır. Bunlar, farklı zamanlarda olabileceği gibi bir kere cereyan etmiş de olabilir. Yaşanan tek bir hâdise ise bu durumda olayı gören herkes, kendi müşahede ettiği kadarını aktarmış da olabilir. Bunun için biz, mümkün mertebe rivayetleri birleştirerek vermeye çalıştık.)

– Ey Ebâ Sehm, dediler. Bunu yaparsan, başımızın tâcı sen olursun! Bunda hiç şüphen olmasın!

Şimdi sıra, yarın olacakları beklemeye gelmişti.

Ertesi gün yine geldiler. Bu sefer Efendiler Efendisi (sallallâhu aleyhi ve sellem), eline aldığı toprağı onların üzerine serpivermiş ve bunu yaparken de:

– Yüzler kara olsun, demişti.

İkinci bir hamleye ihtiyaç yoktu; zira onlara, uzun uzadıya bekledikten sonra gözlerine mil çekilmiş kör merkepler gibi arkalarını dönüp gitmek kalmıştı.[67]

Onlar gidedursun, Cibrîl-i Emîn'in getirdiği haber, meselenin burada kalmayacağını bildiriyordu:

– Baksana, şu namaz kılan, o mükemmel kulu engelleyen kimseye!

Ne dersin, o hidâyette olsa ve Allah'ı sayıp O'na karşı gelmemeyi tavsiye etse, ne iyi olurdu!

Yine ne dersin, o kul, dini yalan saysa ve haktan yüz çevirse iyi mi olurdu?

O bilmiyor mu ki Allah, olan biten her şeyi görür?

Hayır! Hayır! Olmaz böyle şey!

Eğer bu tutumundan vazgeçmezse, onu perçeminden tutup Cehennem'e sürükleriz.

Evet, o yalancı ve suçlu perçeminden tutup sürükleriz!

İstediği kadar yandaşlarını yardıma çağırsın! Biz de Zebânîleri çağırırız!

Hayır! Ona boyun eğme! Rabbine secde et, O'na yaklaş![68]

---

67 Mâverdî, *A'lâmü'n-Nübüvve* 1/128-129.

68 Alak, 96/9-19.

Ulaşılmaz Şefkat

Ebû Cehil ısırmaktan zevk alsa da Resûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), kendi karakterinin gereğini yerine getiriyor, onun kurtuluşu için de dua ediyordu. Hazreti Ömer'in Müslüman olma sürecinde Hazreti Habbâb İbn-i Erett'in söyledikleri bunun en açık şâhididir; şöyle ki:

Bir Çarşamba günüydü; Cibrîl-i Emîn'in getirdiği yeni mesajları, İbn-i Erkam'ın evine gelip öğrenme imkânı olmayanları bilgilendirmek için Fahr-i Kâinat Efendimiz, ashâbından bazılarını tavzif ediyor ve evlerinde onlara Kur'ân ta'limi yaptırıyordu. O gün gelen Tâhâ Sûresi'ni ta'lim ettirmek için Resûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Habbâb'ı, Hazreti Ömer'in eniştesi ve amcazâdesi Saîd İbn-i Zeydlere göndermişti.

Beri tarafta ise Hazreti Ömer, niyetini bozmuş, Resûlullah'ı öldürmek üzere Safâ Tepesi'nin eteğinde bulunan İbn-i Erkam'ın evine geliyordu. Yolda karşılaştığı Nuaym İbn-i Abdillah, niyetini öğrenince muhtemelen zaman kazanmak için yolunu değiştirmek istedi ve eniştesinin hâlinden haberdar etti. Beyninden vurulmuşa dönen Hazreti Ömer, artık eniştesiyle kız kardeşini hedefine almış, hızlı adımlarla evlerine geliyordu.

Gür sesiyle kapılarında beliriverince evde ayrı bir heyecan meydana gelmiş, kendilerine Kur'ân ta'lim etmek üzere evlerinde bulunan Hazreti Habbâb'ı da bir perdenin ardına gizlemişlerdi.

Kapının açılmasıyla birlikte şiddetiyle tecelli eden Hazreti Ömer, eniştesi Saîd İbn-i Zeyd'i yerlere sermiş, kız kardeşi Fâtıma Bint-i Hattâb'ı da kanlar içinde bırakmıştı.

Herşey ayân olduğuna göre gizlenecek bir durum yoktu ve kanlar içinde kalan kız kardeşi Hazreti Fâtıma, meydan okurcasına Hazreti Ömer'in yüzüne imanını haykırmaya başladı:

– Evet, biz de müslüman olduk! Hem ne var bunda! Allah ve Resûlü'ne iman ettik biz. Haydi, şimdi istediğini yap bakalım; istersen öldür; ne çıkar, diyordu.

Onun bu çıkışı, Hazreti Ömer'de şok tesir meydana getirmişti; nasıl olur da bir kadın, konumuna bakmadan Ömer gibi bir yiğite meydan okuyabilirdi? Zihninde alıp veriyor ve bir türlü sebebini bulamıyordu. Nihayet bu sorgulama onu Kur'ân'la tanıştırdı ve kız kardeşinin getirdiği sayfaları okumaya başladı:

– Tâhâ. Biz bu Kur'ân'ı, Sana meşakkat çekip bedbaht olasın diye indirmedik. Yüce gökleri ve yeri yaratan tarafından, onu, Yaratan'a saygı duyanı uyaran, irşad eden, buyruklar hâlinde tedricen indirdik.[69]

Daha birkaç âyet okumuştu ki beklenen dönüşüm gerçekleşmeye başladı; Hazreti Ömer insan-ı kâmil olma yoluna girmişti! Dayanamadı ve az önce yaptıklarından duyduğu mahcubiyetle:

– Ne güzel ifadeler bunlar, ne güzel beyanlar, dedi.

İşte o âna kadar perdenin ardında bütün bu olup bitenlere şâhid olan ve tekbir getirmemek için kendini zor tutan Hazreti Habbâb, Hazreti Ömer'in son cümlelerini duyar duymaz heyecandan kendisini tutamadı ve perdeyi sıyırdığı gibi meydana çıkıverdi. Zira dün akşam İbn-i Erkam'ın evinden yükselen dua, bütün canlılığıyla zihnindeki tazeliğini koruyordu. Bu heyecanını, hakkında dua edilen kişiyle paylaşmak için bir taraftan da:

– Ey Ömer, diyordu. Vallahi senin, Allah'ın Nebisi'nin duasına mazhar olduğunu görüyorum! Çünkü daha dün ben O'nu, "Allahım! Ne olur, dinini şu iki Ömer'den birisiyle te'yid buyur; Ömer İbn-i Hattâb ve Amr İbn-i Hişâm!" diye dua ederken

---

69 Tâhâ, 20/2-4.

duymuştum. Allah'a yemin olsun ki işte şu anda yaşadığımız, bu duanın bir semeresidir![70]

Bu, bir hakikatti ve kendisi için dua edilen de Amr İbn-i Hişâm yani Ebû Cehil'den başkası değildi. Rahmet Temscilcisi'nin kendisi için dua ettiği o gün Ebû Cehil, köşe başlarını tutmuş ve her dâim bir tuzak peşindeydi.

Realitenin aydınlık yüzüyle tanışıp Safâ Tepesi'ndeki İbn-i Erkam evine gelen Hazreti Ömer, Müslümanlığını ilan etmek için dışarı çıkmış ve Kâbe'ye gelmişti. Önce, o güne kadar anlayamamış olmanın pişmanlığı içinde tavafa başladı; ardından da Kureyş ulularının yanına geldi.

Onlar da zaten onu bekliyorlardı. İlk tepki, güçlü bir desteğini daha kaybeden Ebû Cehil'den geliyordu; gururunu kıracak bir tepki ve alaylı bir üslupla:

– Herhalde sen de sâbiî olmuşsun, dedi. Karanlığa babalık yaptığına bakmaksızın Hazreti Ömer'e, "Her şey ayân beyân ortada iken sen gitmiş, kendini bir karanlığa teslim etmişsin!" demek istiyordu. Ancak ak ve kara gerçek vechesiyle ortaya çıkmıştı ve bunu ilan edercesine Hazreti Ömer, Ebû Cehil ve takımının yüzüne haykırdı:

– Ben şehadet ederim ki Allah'tan başka ilâh yoktur ve Muhammed, O'nun hem kulu hem de Resûlü'dür!

Bunu söyleyen dünkü arkadaşları Ömer bile olsa, Ebû Cehillerin tahammülü yoktu ve hep birden üzerine üşüşüverdiler. Ancak, ortada bir Ömer gerçeği vardı. Üzerine ilk gelen Utbe'yi kaptığı gibi altına almış, karayılanın başını ezercesine bastırıyordu. Beri yanda parmağı kendi gözüne batan Utbe, feryâd ü figân içinde çırpınıyor ve ıstıraptan inim inim Mekke'yi inletiyordu.

---

70 İbn Beşküvâl, *Esmâü'l-Mübheme* 2/809-810; Ayrıca bkz.: Tirmizî, *Menâkıb* 17; Ahmed İbn Hanbel, *Müsned* 2/95; Hâkim, *Müstedrek* 3/574; İbn Sa'd, *Tabakât* 3/242.

Pabucun pahalıya mâlolacağını anlayan Ebû Cehillere, sessizce Kâbe'yi terk etmek kalmıştı. Zira Hazreti Ömer, öyle kolay lokma değildi; elini kolunu sallayarak Mekke sokaklarında yürüyor, onlara inat imanının gür sesini herkese ilan ediyordu![71]

Hortumculuğu

Belli bir dönem sonra resmen Benî Mahzûm'un reisi ilan edilen Ebû Cehil için Mekke krallığına ramak kalmıştı. Hatta daha şimdiden kendini Mekke kralı görüyordu! Ona göre krallığını riske atan tek unsur, şüphesiz Allah Resûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) varlığıydı.

Bu riski ortadan kaldırabilmek için sözlü ve fiilî saldırılarının dozunu daha da artıracak ve Allah Resûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) maddî vücudunu ortadan kaldırmaya kadar bir dizi komplo, tuzak ve sûikasta imza atacaktı. Bunun için yapmadığı hırsızlık, hortumlamadığı kaynak, gaspetmediği değer yoktu; gözüne kestirdiğine "el koyar" ve onu kendisine mâl etmeyi çok iyi becerir, bunu da "vatan" için yapardı.

İrâş denilen bölgeden gelen Kehle adındaki birisi, günün birinde Ebû Cehil'e devesini satmıştı. Satmıştı satmasına ama bedelini bir türlü alamıyordu. Günler ayları kovalamış, tahsilât konusundaki her çabası boşa çıkmıştı. Ebû Cehil kulağının üstüne yatıyordu!

Gide gele Kehle, İrâş'la Mekke arasında ince yol yapmıştı ama uğraşlarının netice vermeyeceğini anlayınca çareyi durumunu Mekkelilere ilanda buldu; Kâbe'ye gelmiş, Kureyş'in duyacağı şekilde:

71 İbn Kesîr, *Bidâye* 3/31; Hayseme b. Süleyman, *Hadîsü Hayseme* 1/129; Ahmed İbn Abdullah Taberî, *Riyâd* 1/137.

– Ey Kureyş topluluğu, diye bağırıyordu. Şu Ebu'l-Hakem İbn-i Hişâm'a karşı bana kim yardım edecek? Ben, hem garip hem de uzun yoldan geldim; bu adam benim hakkımı gasp etti, vermiyor!

Kehle ne kadar bağırsa da nâfileydi; Ebû Cehil'in hakkından kim gelebilirdi ki! Onun için çağrısına cevap alamıyor, arkasını dönüp gidenleri gördükçe ümitsizlikten dizlerinin bağı çözülüyordu.

Tam da ümitlerinin tükenmek üzere olduğu bir demde yanına birisi yaklaştı; az ileride bulunan Allah Resûlü'nü (sallallâhu aleyhi ve sellem) gösteriyordu:

– Şu adamı görüyor musun, dedi. Her ne kadar onlar, söylediklerinden dolayı O'nunla anlaşmazlık yaşasalar da sen O'na git ve derdini O'na anlat; O sana yardım eder!

Adam için yeni bir umut doğmuştu ve doğruca gösterilen adrese geldi; tükenmiş bir hâlde ve içtenlikte derdini Resûl-i Kibriyâ Hazretleri'ne açtı. Yana yakıla mağduriyetini anlatıyor ve Ebû Cehil'in doyma bilmeyen hortumculuğundan dem vurup, Allah Resûlü'nden yardım istiyordu.

Kendisinden bir şey istenilir de Resûlüllah (sallallâhu aleyhi ve sellem) hiç "hayır" der miydi? O, yeşeren ümitleri akamete uğratmak şöyle dursun, kurumaya yüz tutmuş ve can çekişenlere yeniden hayat vermek için gelmişti. Dolayısıyla İrâşlı adamla birlikte ayağa kalktı ve doğruca Ebû Cehil'in evine yöneldi.

Gelişmeleri seyreden Kureyş de merak içindeydi; ne Allah Resûlü'nün taviz vereceğinden kuşkuları vardı ne de Ebû Cehil'in karakterinin gereğini sergileyeceğinden; Mekke'de yeni bir çıngar daha çıkmak üzereydi! Onun için biraz sonra yaşanacakları kaçırmak istemiyor, meraklı nazarlarla gelişmeleri takip ediyorlardı. Yaş tahtaya basmayan Ebû Cehil, yine kapısına dayananları bin

pişman mı edecek yoksa anasından doğduğuna bin pişman mı olacak az sonra belli olacaktı. Bu târihî hâdiseye tanıklık etmek üzere aralarından birisini görevlendirdiler:

– Sen git ve neler olacağını takip edip bize anlat, diyorlardı.

Nihayet, Efendimiz ve İrâşlı zat, Ebû Cehil'in kapısına kadar geldiler. Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), kapıyı çalmaya başladı. İçeriden öfkeli bir ses yükseliyordu:

– Kim o!

– Muhammed, diye cevapladı Efendimiz, kadife tonlu sesiyle. Dışarı çık da görüşelim!

Aynı sertlik, kapının açılışına da yansımış, kapı şiddetle açılmıştı; "Muhammed" adını duyduğunda kırmızı görmüş boğaya dönen Ebû Cehil, yeni bir şirretliğe daha imza atmak için kapıda duruyordu!

Ancak öyle olmadı; zira kapıyı hiddetle açan Ebû Cehil, yelkenleri indirivermişti. Sanki az önce yüksek perdeden bağıran ve hiddetle kapıyı açan Ebû Cehil gitmiş, yerine bambaşka bir kimse gelmişti! Yüzü sararıp soluyor, renkten renge giriyordu! Daha doğrusu, Ebû Cehil'de renk kalmamıştı!

Olanca heybet ve metânetiyle karşısında duran Efendiler Efendisi, birlikte geldiği Kehle'yi göstererek:

– Bu adamın hakkını ver, diyordu.

Kureyş'in temsilcisi, "İşte şimdi ipler koptu!" diye yüreği ağzında beklerken Ebû Cehil'den hiç beklenmedik bir tavır geldi ve:

– Tamam, bekleyin getiriyorum, dedi ve içeri girdi.

İrâşlı Kehle de Kureyş'in gönderdiği müşâhid de şaşkınlıktan ne diyeceklerini bilemez olmuşlardı; sanki, bugüne kadar borcunu bir türlü vermek bilmeyen adam bu değildi. Ya bu Ebû Cehil o değildi veya bambaşka bir plânın peşindeydi!

Çok geçmeden kapıda, elinde devenin parasıyla birlikte yeniden belirdi; bin dereden su getiren Ebû Cehil, kuzu kuzu borcunu getirmişti! Şaşılacak şeydi; elinde tuttuğu devenin bedelini, İrâşlı Kehle'ye uzatıyordu! Ebû Cehil hizaya gelmişti.

Baştan sona gelişmelere şâhid olan Kureyşli, şaşkınlık içinde oradan ayrılmış, anlatacaklarını merakla bekleyen arkadaşlarının yanına dönmüştü.

Sıkıcı geçen günlerini şenlendirip bir nebze de olsa eğlenip gülüşmek isteyen Kureyşliler soru üstüne soruyorlardı:

– Anlat bakalım, neler oldu?

– Ebu'l-Hakem yine neler yaptı?

– Nasıl başladı, neyle sonuçlandı?

– Acâip, çok acâip şeyler gördüm, diye anlatmaya başladı adam. Efendimiz'i kastederek, vallahi de O, gitti ve sadece Ebu'l-Hakem'in kapısını çaldı, o kadar! Daha sonra da dışarı çıkan Ebu'l-Hakem'e:

– Bu adama hakkını ver, dedi.

– Eee, daha sonra?

Daha sonrası, Ebu'l-Hakem:

– Tamam, bekleyin getiriyorum, diyerek kuzu kuzu evine girdi ve biraz sonra da devenin parasını getirip adama verdi!

– Ebu'l-Hakem yaptı bunu; kuzu kuzu gitti ve parayı ödedi?

– Olacak şey değil! Bunda bir yanlışlık var; sen görmemişsindir!

Kureyş'in merakı iyiden iyiye artmıştı; nasıl olur da Ebu'l-Hakem gibi şeytânî bir zekâ, sadece bir istemeyle ve uzun müddet vermediği parayı getirip bir anda verebilirdi! Duyduklarına bir türlü inanmak istemiyorlardı; hâdisenin içinde başka bir iş olmalıydı!

Bu arada birisinin gözü ilişmiş, yolda süklüm püklüm gelen Ebû Cehil'i görmüştü; yanlarına geliyordu ve hâline bakılacak olursa, az önce anlatılanlar doğruydu!

Gelir gelmez:

– Yazıklar olsun sana, diye tepki gösterdiler. Neler oluyor sana böyle? Vallahi bugüne kadar böyle bir şey yaptığına şâhid olmamıştık!

Konuşma sırası Ebû Cehil'e gelmişti; zaten o da başından geçenleri anlatmak üzere gelmişti. Ancak hâlâ yaşadığı hâdisenin şokunu yaşıyordu; Ebû Cehil çarpılmıştı:

– Yazıklar olsun size, diye başladı sözlerine. O adam, kapıma öyle şiddetli vuruyordu ki çıkardığı gürültü korku olup yüreğime işledi. Daha sonra dışarı çıktım; bir de ne göreyim! Başının üstünde şâha kalkmış heybetli bir deve duruyor. Öyle tırnaklı öyle dişli ki bugüne kadar ne onun tırnakları gibi bir deve tırnağı ne onun dişleri gibi bir deve dişine şâhid oldum! Başı dersen, öyle büyük bir başı ne ben ne de benden başka kimse görmemiştir! Vallahi şayet parayı getirip vermemiş olsaydım, beni oracıkta yiyip bitirecekti![72]

Ancak bu, onun ilk vukuatı değildi; şüphesiz sonuncusu da olmayacaktı. Zira Ebû Cehil, şirretliğiyle pazarda müthiş bir baskı kurmuştu; onun rızası olmadan bir başkası adım atamaz ve istediği emtiayı alıp satamazdı. Başka bir gün Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) Kâbe'de oturuyordu. Yanında Hazreti Ebû Bekir, Hazreti Ömer ve Sa'd İbn-i Ebî Vakkâs (radıyallahu anhum) vardı. Bu sırada Kâbe'ye Zübeyd kabilesinden bir adam çıkageldi; avazı çıktığı kadar:

– Ey Kureyş, diye bağırıyordu. Aranıza gelenlere zulmedip durduğunuz halde size mal, erzak ve emtia nasıl gelir ki!

---

[72] İbn İshak, *Sîre* 1/67-68; İbn Hacer, *İsâbe* 6/501; Muhammed İbn-i Yûsuf es-Sâlihî, *Sübülü'l-Hüdâ ve'r-Reşâd* 2/419

Bunu söyledikten sonra "bir ümit" deyip grup grup insanların yanına uğruyor ama aradığını bulamıyordu. Derken ashâbıyla birlikte outran Allah Resûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) yanına da geldi. Bu adres, aslında daha ilk başta müracaat etmesi gereken adresti. Müşfik Nebî sordu:

– Sana kim zulmetti?

– Ebu'l-Hakem, diyordu Zübeydli tüccar. Sahibi olduğum develerin en iyilerinden üçünü satın almak istedi. Ancak zararına satmak istemedim ve ona "Evet!" demedim. Şu kadar var ki ondan korkusuna devlerimi benden kimse satın almak istemiyor! Beni zarara uğrattı; bana zulmetti.

Adamın anlattıklarını dinleyen Habîb-i Kibriyâ Hazretleri:

– Develerin nerede, diye sordu. Yarasına çare bulabileceğinden ümidini kesen Zübeydli tüccarın gözlerinde yepyeni bir ümit belirmişti ve hemen:

– İşte şuracıkta, Cezûra'da,[73] dedi.

Büyük bir teenni ve vakar içinde develerin yanına gelen Resûl-i Kibriyâ Hazretleri, onları satın almak istediğini söylüyordu!

Gerçekten de öyle oldu; Resûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), adamın develerini istediği fiyattan satın almıştı.

Mesele burada bitmemişti; sonra da tuttu, satın aldığı develerden ikisini, üç deveye verdiği fiyattan bir başkasına sattı. Elinde bir deve kâr olarak kalmıştı. Onu da ayrıca sattı ve gelirini, Benî Muttalib'in dul ve yetimlerine bağışladı.

Bütün bunlar olup biterken Ebû Cehil, pazarın bir köşesinden hâdiseyi seyrediyor, ancak herhangi bir şey diyemiyordu. Sanki o kudretli Ebû Cehil gitmiş, yerine pısırık bir başka Ebû Cehil gelmişti. Zira onun bu duruşunu görenler, gördüklerine inanmakta zorlanıyorlardı!

---

73 Bazı kaynaklarda Hazûra olarak da geçmektedir. Bkz.: Belâzurî, *Ensâb* 1/58.

Derken Resûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onun yanına geldi ve:

– Ey Amr, diye seslendi. Bu A'râbî'ye yaptığını, bir daha sakın ola kimseye yapma! Yoksa sana, hiç hoşuna gitmeyecek şeyler yaparım!

Ortada şaşılacak bir durum vardı. Zira Resûlullah'ın ikazına mukabil Ebû Cehil:

– Bir daha asla yapmam ey Muhammed, diyor ve bunu tekrarlayıp duruyordu.

Fahr-i Kâinat Efendimiz Kâbe'den ayrılırken Ebû Cehil'in yanına, bir grup müşrikle birlikte Ümeyye İbn-i Halef çıkageldi ve:

– Muhammed'in elinde oyuncak oldun; bu kadar zillet sana yakışmıyor! Neredeyse O'na ittiba edeceğini sandık, demeye başladılar.

Ebû Cehil, bilindik Ebû Cehil'di ve onlara anlatmaya başladı:

– Vallahi, asla O'na ittiba etmem! O'nun karşısında benim bu inkisarlı hâlim, sihrinden bir parçaya muttali olmamdan kaynaklanıyor; zira ben, onun sağ ve sol tarafında, ellerinde mızraklarıyla bana doğru hücum eden bazı adamlar gördüm. Şayet dediklerini yapmayıp da karşı gelmiş olsaydım, işimi bitireceklerdi![74]

En Yakındaki Uzaklar

Kaderin ayrı bir cilvesi ki Efendiler Efendisi'nin en can alıcı düşmanları kapı komşularından ibaretti. En yakınlarından amca Ebû Leheb'in evi, zaten O'nun evine bitişikti. Gerçi evi evine bitişik olan diğer komşuları da Ebû Leheb'ten farklı değildi; Hakem İbn-i Ebi'l-Âsi İbn-i Ümeyye, Ukbe İbn-i Ebî Muayt, Adiyy İbnü'l-Hamrâ ve İbnü'l-Esdâ el-Hüzelî de Ebû Leheb'i aratmayacak kadar düşmanlıkta ileri gidiyor, her fırsatta Allah

---

74 İbn Kesîr, *Bidâye* 3/45; Belâzurî, *Ensâb* 1/57-59; Esbehânî, *Delâil* 1/196.

Resûlü'nü üzecek bir kötülüğe imza atıyorlardı.[75] Fiziken en yakında bulunan Ebû Leheb ile Ukbe İbn-i Ebî Muayt, uzaklıkta ilk sırayı kimseye kaptırmayacak kadar ters bir tutum takınmışlardı.

Ebû Cehil'in evi de uzak sayılmazdı. Allah'ın Habîbi'ne bu kadar yakınlardı ama çok uzak duruyorlardı! Ebû Cehil'in zil takıp da oynadığı bir manzaraydı bu! El ele veriyor ve her dâim bir şirretlik peşinde uygun adım yürüyorlardı. Bir gün üzerine koyun pisliği atıyor, başka bir gün de onu abdest suyunun olduğu çömleğin içine dolduruveriyordu. Şerlerinden emin olabilmek için bir müddet sonra Efendiler Efendisi, araya duvar örmüştü; örmüştü örmesine ama huylunun huyundan vazgeçmeye niyeti yoktu; tekerrür eden benzeri bir hâdiseden sonra Habîb-i Kibriyâ Hazretleri, attıkları pisliği bir sopanın ucuyla tutup kapının önüne çıkmış ve onu onlara da göstererek şöyle seslenmişti:

– Ey Benî Abdimenâf! Bu nasıl komşuluk?[76]

Düşmanlığın sınırı olmadığı gibi insafı da yoktu; başka bir gün yine anlaşmış, Kâbe'de namaz kılan Allah Resûlü'ne şiddet uygulayacaklardı. Ukbe İbn-i Ebî Muayt, yeri geldiğinde Ebû Cehil'e akıl hocalığı yaptığı kadar aynı zamanda onun gönüllü askeriydi. Hicr denilen yerde namaz kılan Resûlullah'ın arkasından yaklaştı ve sarığını boynuna dolayıp şiddetle çekmek suretiyle O'nu sıkıştırmak, hatta sürükleyip boğmak istedi.[77]

Ebû Cehil de arkadaşlarıyla gölgede oturmuş, keyifle Ukbe'nin icra edeceği kahramanlığı (!) seyrediyordu.

---

75 Ne garip tecellidir ki bu komşular arasında sadece Hakem İbn-i Ebi'l-Âsi Müslüman olacak ve yaptığı yanlışlıklara bir tek o pişman olacaktır.

76 İbn Hişâm, *Sîre* 2/263; İbn Sa'd, *Tabakât* 1/201; Taberî, *Târîh* 1/553; İbn Kesîr, *Bidâye* 3/122, 135.

77 Buhârî, *Fedâil* 5; *Menâkib* 29; *Tefsîr* (40) 1; Ahmed İbn Hanbel, *Müsned* 2/204. O kadar ki Resûllah'ın bu esnada bayıldığı ifade edilmektedir. Bkz.: Hâkim, *Müstedrek* 3/70; Heysemî, *Zevâid* 6/16; Münâvî, *Feyzu'l-Kadîr* 5/278.

Hayatını kendilerine adayan ve her fırsatta şefkatle el uzatan Allah'ın en sevgili kuluna revâ gördükleri işte bu idi.

Manzarayı gören Hazreti Ebû Bekir'in (radıyallahu anh), sanki kan beynine sıçramıştı; yerinden fırladığı gibi Ukbe'nin üzerine çullandı. Bir taraftan da:

– O size, Rabbinizden apaçık beyanlar getirmişken siz, "Rabbim Allah'tır!" dediğinden dolayı bir adamı öldürmek mi istiyorsunuz, diyordu. Onun bu aslanca tavrını görenler:

– Bu da kim, diye birbirlerine soruyordu. Onun Ebû Bekir olduğunu fark edenler ise:

– Şu bildiğiniz mecnun Ebû Bekir, cevabını veriyordu.[78]

Bir bâdireyi daha atlatmışlardı. Derken Resûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) oradan ayrılırken Ebû Cehilleri insafa davet ediyor ve bu işin sonunun hayır getirmeyeceğini söylüyordu.

Ebû Cehil için bu bir tehditti; O'na döndü ve:

– Yâ Muhammed, dedi. Aslında Sen, câhil de değilsin ama hangi cesaretle bunları söyleyebiliyorsun!

Söz, sözden anlayana söylenirdi ve Habîb-i Kibriyâ Hazretleri ısrar etmedi; sadece:

– İşte sen, onlardansın, dedi ve yoluna devam etti.[79]

Başka bir gün Ukbe İbn-i Ebî Muayt gibi yandaşlarıyla baş başa vermiş ve daha kötüsünü planlamışlardı. Her bir araya gelişlerinde zaten yeni bir fitne üretmeyi itiyât hâline getirmişlerdi. O gün Allah Resûlü'nü (sallallâhu aleyhi ve sellem), Kâbe'de namaz kılarken

---

78 Hazreti Ali (radıyallahu anh), gözyaşları içinde Mü'min-i Âl-i Firavun'un mu yoksa Hazreti Ebû Bekir'in mi daha hayırlı olduğunu sorduktan sonra hükmünü şöyle verirdi: "Allah'a yemin olsun ki Ebû Bekir'in bir ânı, Mü'min-i Âl-i Firavun'un iki mislinden daha hayırlıdır!" Bkz.: Bezzâr, *Müsned* 3/15; Heysemî, *Zevâid* 9/47; Şevkânî, *el-Fethu'l-Kadîr* 4/698; Ali el-Müttakî, *Kenzü'l-Ummâl* 12/759; İbn Kesîr, *Bidâye* 3/272.

79 İbn Hibbân, *Sahîh* 14/529; Ali el-Müttakî, *Kenzü'l-Ummâl* 4/928; Ebû Ya'lâ, *Müsned* 13/267; Sâlihî, *Sübülü'l-Hüdâ ve'r-Reşâd* 2/436.

görmüş ve hemen harekete geçmişlerdi. Etrafındakilere dönen Ebû Cehil şunu söylüyordu:

– Aranızda, falanların dün akşam kestiği devenin işkembesini getirip, secde ettiği zaman Muhammed'in omuzları arasına koyacak bir yiğit yok mu?

Bunu söylerken Ukbe İbn-i Ebî Muayt ile göz göze gelmişlerdi. Zaten birçok işi, aralarında paslaşarak yapıyorlardı. Ukbe İbn-i Ebî Muayt, Ebû Cehil'in dolduruşuna geldi ve o günkü meclisin en şakîsi olarak kalkıp işe koyuldu.

Dediğini yapmıştı. Secde hâlindeki Allah Resûlü'nün yanına kadar sokulmuş ve olanca pisliğiyle birlikte işkembeyi Habîb-i Kibriyâ Hazretleri'nin üzerine bırakıvermişti! Dünyanın şâhid olabileceği en temiz bedene böylesine bir çirkinliği -maalesef-revâ görecek kadar ileri gitmişlerdi!

Bununla da yetinmeyeceklerdi; kendilerince iyi bir iş yapmışlardı ya gülmekten kırılıyorlardı! Gayretullahı harekete geçirecek bir manzaraydı; Allah nezdindeki en kıymetli insan, alaya alınıyor ve O'nun acısı üzerinde Beytullah'ta neredeyse âlem yapılıyordu! O kadar ileri gitmişlerdi ki kahkahadan tâkatları tükenmiş, dizlerinde derman kalmamıştı; düşmemek için birbirlerine yaslanarak ayakta durabiliyorlardı!

Hâdiseye şâhid olan bir ehl-i vicdan gitmiş, Allah Resûlü'nün ev halkını durumdan haberdâr etmişti. Bunun üzerine küçük adımlarıyla koşarak Kâbe'ye gelen Fâtıma Validemiz,[80] bir taraftan babasının üzerindeki pislikleri temizlerken diğer yandan da Mekkeli müşriklere söz sayıyordu.

Derken İnsanlığın Emîni secdesinden kalktı. Mahzundu. Karşısında, başını Ebû Cehil'in çektiği "kollektif" ve "organize" bir düşmanlık vardı. Hâlbuki O (sallallâhu aleyhi ve sellem), onları Cennet'e ehil hâle getirebilmek için çırpınıp duruyordu.

80 O gün Fâtıma Validemiz, henüz ergenlik çağına gelmemiş bir kız çocuğuydu.

Anlamamışlardı; kendilerini de kurtarmak için yanıp tutuşan Yüce Kâmeti bir kez daha kırmışlardı.

Bunca gayrete mukabil revâ görülenler karşısında kalbi kırılmıştı Efendiler Efendisinin. Namazını tamamlar tamamlamaz mübarek ellerini açtı ve duyacakları şekilde sesini de yükselterek dua etmeye başladı:

– Allahım, diyordu. Şu Kureyş'i Sana havâle ediyorum!

O'nun yürekten yakarışını duyar duymaz neşeleri kaçmış ve gülmekten vazgeçmişlerdi. Üstelik bunu, üç kez tekrarlamıştı.

Bir anda ortalık buz kesmişti; duasının geri çevrilmeyeceğini biliyor ve başlarına bir musibetin geleceğinden korkuyorlardı. Az önceki neşeleri gitmiş, ortamı tarifi inkânsız bir endişe kaplamıştı. Dikkat kesilmiş, cümlelerini anlamaya çalışıyorlardı; Resûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) duasına devam ediyordu:

– Allahım! Ebû Cehil İbn-i Hişâm'ı, Utbe İbn-i Rebîa'yı, Şeybe İbn-i Rebîa'yı, Velîd İbn-i Ukbe'yi,[81] Ümeyye İbn-i Halef'i ve Ukbe İbn-i Ebî Muayt'ı Sana havâle ediyorum; onların hakkından Sen gelirsin ey Allahım![82]

İlk defa beddua ettiğine şahit oluyorlardı; o güne kadar hep sabretmiş, zehir zemberek tavırlarını sabırla savmaya çalışmıştı ama bugün yaptıkları, öyle sabredilecek cinsten değildi. Kaderin ne garip tecellisidir ki o gün Allah Resûlü'nün beddua ettiği isimlerin hepsi de şen şakrak geldikleri Bedir'de ölmüştü. Mekkeliler lider kadrolarını bırakıp kaçmış, onları Bedir'de toprağa gömen de yine Resûlullah olmuştu.[83]

---

81 Her ne kadar bu rivayette (Müslim, *Cihâd* 107) Velîd İbn-i Ukbe denilse de bu şahsın Velîd İbn-i Utbe olduğu ifade edilmiştir. Bkz.: Buhârî, *Vudû* 69, *Salât* 109, *Cihad* 98; Müslim, *Cihad* 108.

82 Müslim, *Cihâd* 107.

83 Buhârî, *Vudû* 69, *Salât* 109, *Cihad* 98; Müslim, *Cihâd* 108; Ahmed İbn-i Hanbel, *Müsned* 1/417.

Ebu'l-Bahterî

En zor günlerinden birini yaşayan Fahr-i Kâinat Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), Kâbe'den ayrılıp evine giderken yolda Ebu'l-Bahterî ile karşılaştı. Ebu'l-Bahterî, insaflı bir adamdı; O'nu mahzûn ve mükedder görünce:

– Sana böyle ne oldu, diye sordu. Resûlullah'ın yüreği o kadar burkulmuştu ki konuşmak bile istemiyordu. Onun için:

– Yolumdan çekil de gideyim, buyurdu.

Ancak Ebu'l-Bahterî ısrarlıydı. Ne de olsa hâlden anlayan bir adamdı ve Resûlullah'ın duruşu, başına çok kötü bir hâdisenin geldiğini gösteriyordu. Onun için:

– Allah da biliyor ki asla yolundan çekilmem; belli ki başına bir şeyler gelmiş. Onları bana anlat, dedi.

Onun bu ısrarını gören Habîb-i Kibriyâ anlatmaya başladı; Ebû Cehil takımının yaptığı şenâatleri sıralıyor, Ebû Cehil'in âmiri olduğu çetenin Allah'ın en sevgili kuluna revâ gördüğü muameleyi aktarıyordu.

Ebû Cehil'in yaptıkları bardağı çoktan taşıracak mahiyetteydi ve duydukları karşısında hiddetlenen Ebu'l-Bahterî Efendimiz'e:

– Haydi, Mescid'e gidiyoruz, dedi ve birlikte Kâbe'ye geldiler.

Ebû Cehil ve avenesi o kadar şen şakrak idi ki keyiflerinden dört köşe, kahkahalarla gülüyorlardı. Hatta denilebilir ki kahkaha atmaktan yorulmuş, düşmemek için birbirlerine yaslanıyorlardı.

Ebu'l-Bahterî, doğruca Ebû Cehil'in yanına geldi. Zira biliyordu ki din düşmanlığında "birinci adam" o idi. Gerçi birincilik makamına bazen farklı isimlerin de oturduğu oluyordu; Velîd İbn-i Muğîre, Ukbe İbn-i Ebî Muayt ve Ümeyye İbn-i Halef gibi isimler arasında "tenâvübî" bir liderlik sürüp gidiyordu. Sanki

aralarında, "toplumsal bir mutabakat" var gibiydi; belki de hepsi birden "birinci"ydi.

Mekke'de sıradışı bir hâdisenin olacağı, daha Ebu'l-Bahterî'nin gelişinden belliydi. Onun gelişini görenlerin yüzündeki sürûr, yerini tedirginliğe bırakıyordu. Zaten gelir gelmez de:

– Ey Eba'l-Hakem, dedi. Muhammed'in üzerine pislik atılmasını sen mi emrettin ki ona böyle bir muamele yapılmış!

Pespaye bir adamdı ve "Ne olmuş yani!" dercesine pişkinliğe vurup:

– Evet, dedi.

Bunu demesiyle birlikte başına bir sopa inivermişti; bunca masumiyete karşı yürütülen zâlimâne bu tavır, ehl-i insâfı harekete geçirmiş ve Ebu'l-Bahterî, elindeki sopayı, haddini bilmez Ebû Cehil'in kafasına indirivermişti.

Orada bulunanlar gözlerine inanamıyorlardı; Mekke'nin kudretli hâkimi Ebû Cehil, adamlarına rağmen hakaret görüyor ve kendi mahallesinde yakın arkadaşından sopa yiyordu!

Donakalmıştı. Kafasından akan kanlar, yandaşlarını tahrik etmiş ve sopanın sahibinin üzerine yürümek istemişlerdi. İş, çığırından çıkmak üzereydi; önce şakşakçılarına bağırdı:

– Yazıklar olsun size, diyordu. Görmüyor musunuz; Muhammed, bizi birbirimize düşürüp, arkadaşlarıyla aradan sıyrılmak istiyor!

Sonra kirli ellerini Allah'ın en sevgili kuluna doğru yöneltti; toplumun nabzını elinde tutmak isteyen bir edâ ile:

– Bu adamın üzerine bu kadar gitmeyin, diyordu. Bunu derken elbette maksadı farklıydı; onu da söyleyecekti. Zira hemen ardından parmağını Ebu'l-Bahterî'ye yöneltti ve:

– Yoksa, dedi. Kendi yakın arkadaşlarımızı kaybedeceğiz![84]

---

84 Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Evsat* 1/232; Heysemî, *Zevâid* 6/13.

Etrafını da Isırdığı Olurdu

Üstesinden gelemeyeceğini anladığı yerlerde yönünü kendi arkadaşlarına çevirir ve onlara takılarak gönül eğlendirirdi. Zaman zaman yandaşlarının damarına basar ve onları rencide de ederdi. Ancak daha sonra çark eder ve sanki hiçbir şey yaşanmamışçasına candan dost olurlardı.

Bilindiği gibi o günün Mekke'sinde kabilecilik, neredeyse en önemli kriterdi; takım tutar gibi adam tutar ve kendi yakınlarına toz kondurmazlardı!

Canı sıkıldığı zamanlarda Ebû Cehil, şakşakçılarına da çıkışır ve Efendimiz'in onlara yakınlığını ileri sürerek laf sokuştururdu. Tabiî olarak onlar da tepki gösterir ve kabilelerine toz kondurmak istemezlerdi.

Ancak bu, geçici bir durumdu; sonrasında hemen toparlanır ve yanındaki adamları kaybetmemek için gönüllerini almayı ihmal etmezdi.

Efendiler Efendisi'nin yine Mescid-i Haram'da olduğu günlerden birisiydi; Kureyş ileri gelenleri Kâbe'nin yanında çöreklenmiş oturuyor, muhtemelen yine bu işi nasıl "bitirecek"lerini konuşuyorlardı. Allah Resûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) oraya geldiğini gören Ebû Cehil, Benî Abdimenâf'a sitem etmeye başladı:

– Ey Abdi Menaf oğulları, diyordu. İşte, bu gelen sizin peygamberiniz!

Kendince alay ediyordu. "Sizin" derken niyeti belliydi; Benî Abdimenâf'ı kastediyor ve Utbe'ye bakarak "Bu meseleyi başımıza siz sardınız!" manasında laf sokuşturuyordu.

Ancak Utbe, sözün altında kalacak bir adam değildi ve lafı yapıştırdı:

– Bizden bir peygamber veya bir hükümdar olmasını, sen ne

diye beğenmiyor, niye yakıştıramıyorsun ki! Bu hazımsızlık da neyin nesi?

Bu arada konuşulanları Resûlullah da (sallallâhu aleyhi ve sellem) duyuyordu.[85] Yanlarına geldi ve:

– Ey Utbe İbn-i Rebîa, dedi. Vallahi, senin bu gayretin, ne Allah ne de Allah'ın Resûlü içindir; ancak onurun ve gururun içindir!

Sonra da Ebû Cehil'e döndü; ona da diyecekleri vardı:

– Sen de, ey Ebû Cehil Amr İbn-i Hişâm, buyurdu. Vallahi, çok geçmeden başına öyle bir felâket gelecek ki pek az gülecek, ama çok ağlayacaksın!

Diğerlerine de diyecekleri vardı; döndü ve Ebû Cehil'in avanelerine şunları söyledi:

– Sizler ey Kureyş ileri gelenleri! Vallahi, çok geçmeden, hoşlanmadığınız şu İslâm'a, istemeseniz de girecek, bu güzelliklerden siz de mahrum kalmayacaksınız!

Başka bir gün Ebû Cehil yine aynı meseleyi diline dolamış, bu sefer de Ebû Süfyân'a takılmıştı; damarına basıyor ve Efendimiz'in yakınlığını Benî Abdişems'e izafe ediyordu. Aslında aynı şeyleri, Benî Mahzûm için de diyebilirdi; zira Resûlullah ile onlar da akraba sayılırdı. Ancak derdi o değildi; sadece etrafındakilere takılıyor ve boşalmaya çalışıyordu! Celallenen Ebû Süfyân, ağzının payını verdi:

– Bizden bir peygamber olmasına sen ne diye şaşıyorsun ki, dedi. Unutma ki bu bizim için şereftir; zira bizim içimizde bir peygamber bulunuyor olması, içlerinde peygamber bulunmayanlara karşı bizi aziz ve üstün kılar; bu durumda azınlıkta kalıp zillet yaşayanlar, biz değil, onlar olur!

---

85 O'na haber verildiği de ifade edilmektedir. Bkz.: Taberî, *Târîh* 1/555.

Bunun üzerine Ebû Cehil:

– Yaşlılar dururken, onların arasından bir gencin peygamber olmasına şaşarım, dedi. Muhtemelen kendisini adres gösteriyor ve "Ben dururken O'na da ne oluyor!" demek istiyordu.

Fahr-i Kâinat Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), aralarındaki bu konuşmayı duyunca yanlarına geldi ve:

– Sen, ey Ebû Süfyân, dedi. Allah ve O'nun Resûlü için değil, fakat soy yakınlığı gayretinden dolayı kızdın!

Sonra da Ebû Cehil'e döndü:

– Ey Eba'l-Hakem, dedi. Unutma ki sen, gün yüzü görmeyecek; pek az gülecek ama çok ağlayacaksın![86]

Toplumsal Linç Girişimi

Ebû Cehil ve avenesi de anlamıştı; O'nu yolundan çeviremeyeceklerdi. Öyleyse aynı çizgide ısrarın bir anlamı olamazdı ve hemen metot değiştirmeye karar verdiler.

Suratlarını kapatan o incecik perdenin ardındaki kirli planlar kendini göstermiş ve alçaklığın en şenisine tevessül ederek Habîb-i Kibriyâ'yı, Cibrîl-i Emîn'i ve Kur'ân'ı alaya almaya başlamışlardı. Daha açık bir ifadeyle, toplumsal bir linç girişimine başlamış, "düğme"ye basmışlardı:

– Yâ Muhammed, dediler. Şayet bir hususu Sana arz etmemize müsaade edersen, onu arz edelim; biliyorsun ki buralarda, bizden daha fakir, daha muhtaç, mal ve mülkü daha az, velhasıl maddi sıkıntı içinde olan kimse yoktur. Seni, elindeki mesajlarla gönderen Rabbinden istesen de şu bizi boğup duran dağları bizim için düzleyiverse! Sonra oradan, Şam ve Irak pınarları gibi su fışkırtıverse! Aynı zamanda, bugüne kadar ölüp giden

86 Taberî, *Târîh* 1/555.

atalarımızı yeniden diriltip, onlar arasında Kusayy İbn-i Kilâb'ı huzurumuza getirse ve biz de, Senin söylediğin şeylerin doğru olup olmadığını ona sorsak; çünkü biliyoruz ki o, doğru sözlü bir insandı; şayet Senin doğru söylediğini tasdik eder ve yaptıklarını da tasvip edip onaylarsa biz de Seni tasdik edip kabul eder, Allah katındaki konumunu anlar ve -Senin de söylediğin gibi- işte o zaman Seni peygamber olarak gönderdiğini anlamış oluruz!

Fe sübhanallah! Alay etmenin de bir kuralı olmalıydı! Düpedüz küstahlıktı bu. Hatta bu üsluplarıyla onlar, sadece Efendiler Efendisi'ni hedef almıyorlar, kendilerince Allah'a da hakaret ediyorlardı. Hangi birisine cevap verilebilirdi ki! Hem ortada, verilecek cevabı anlayacak muhatap mı vardı! Öyleyse bunlara verilecek en güzel cevap, şüphesiz sükûttu.

Ortalık buz kesmişti. İmanları hususunda her dâim ümitli olan Efendiler Efendisi, bir gün gelirler ümidiyle aradaki kapıyı kapatmak da istemiyordu. Zira, böyle durumlarda, zamanın çıldırtıcılığına, muhatapların hamâkatine ve ortamın kasavetine rağmen sabretmek gerekiyordu. En azından, her iki cenahtaki tavrı müşahade edenler bir gün bunları değerlendirir ve Hak cihetteki yerini alırdı. Yine büyüğe, büyüklük düşüyordu; döndü onlara ve:

– Beni Allah size, bunları yapayım diye göndermedi ki buyurdu. Ben, size getireceğimi getirdim ve Allah'tan almış olduğum tebliğ vazifesini edâ ettim. Bundan böyle şayet kabul ederseniz, sizin için bu, dünya ve âhiret mutluluğu demektir. Şayet, kabul etmeyip reddederseniz, Ben de aramızda Allah (celle celâluhû) hükmünü verinceye kadar dişimi sıkar, sabreder ve beklerim.

İfadelerinden, aradaki mesafeyi daha fazla açmadan muhâvereyi noktalamak istediği anlaşılıyordu. Belli ki ruh-i pâkleri çok

sıkılmıştı. Sıkılmayacak bir manzara değildi ki! Ancak adamların niyeti işi daha da uzatmaktı; kendilerince Habîb-i Kibriyâ Hazretleri'ni "ti"ye alıyorlardı! Aralarından birisi ileri atıldı ve yine aynı üslupla şunları söylemeye başladı:

– Madem bizim için bunları yapmayacaksın; öyleyse bunu, Rabbinden kendin için iste! Mesela, şu söyleyip durduğun şeyleri tasdik eden bir melek gönderse de o melek, Senin hakkında bize de malumat verse! Aynı zamanda yine O'ndan istesen de Senin için cennet gibi bağ ve bahçeler, altın ve gümüşten saray ve mâlikâneler ihsan etse de Seni bir anda zenginler sınıfına katıverse! Çünkü Sen, aynen bizim gibi çarşı-pazarda yürüyüp duruyor, biz nasıl kazanç peşinde emekliyorsak Sen de maişet peşinde koşuyorsun! Böylelikle biz, Senin Allah katındaki kıymetini anlar ve zannettiğin gibi gerçekten Sen O'nun peygamberi isen, biz de O'nun nezdindeki yerini görmüş oluruz!

Âr damarları çatlamış, kural tanımaz beyanlarıyla gönül eğlendiriyorlardı. Ortam, tam anlamıyla bir köy kahvesine veya her birisi bir "köşe"den atış yapan medya arenasına dönmüştü. Önüne gelen ileri atılıyor ve kendince bir şeyler söylüyordu.

Onların bu akıl almaz tavırları karşısında Resûl-i Kibriyâ Hazretleri kestirip atabilir ve onları sakîm düşünceleriyle baş başa bırakıp aralarından ayrılabilirdi; ancak iman etmeleri konusunda arzu duyan Rahmet Peygamberi Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), her şeye rağmen dişini sıkıyor ve sabrediyordu. Köprüleri atmıyor ve bir gün anlarlar imidiyle yine alttan alıyordu. Onun için önce:

– Sübhanallah, dedi. Ben, sadece bir peygamberim! Benim gibi birisinin, Rabbinden böyle bir talepte bulunması uygun olmaz ki! Ben size, bunun için gönderilmedim ki! Allah Beni, uyarıcı ve müjdeleyici olarak gönderdi. Kabul ederseniz; dünyada da

âhirette de kazanan sizler olursunuz! Şayet kabul etmezseniz, o zaman da Ben, Allah (celle celâluhû) hakkımızdaki hükmünü verinceye kadar dişimi sıkar sabrederim.

Ebû Cehiller, birbirlerinden destek almış desteksiz atışa devam ediyordu. Sanki bir yerden düğmeye basılmış ve "öteki" düşünceyi yok etmek için doğru yanlış ne varsa serbestçe atıyorlardı. Her kafadan bir ses çıkıyor, birinin söylediğine öbürü yeni bir yalan daha bina ediyordu:

– Sana inanmamızı istiyorsan, şu semayı ayaklarımızın altına bir seriver bakalım!

– Yâ Muhammed! Rabbin de şu anda bizim Seninle oturduğumuzu, Senden bunları istediğimizi biliyor değil mi? Haydi bütün bunların haberini Sana bildirse ve böylelikle işin doğrusunu bize açıktan öğretiverse ya!

– Duyduğumuza göre Sana bütün bunları Yemâme'deki "Rahmân" denilen bir adam öğretiyormuş! Hâlbuki, Sen de biliyorsun ki biz, Rahmân'a asla inanmayız!

– Yâ Muhammed! Sen bizi mazur gör ama biz Seni, ya Sen bizi yok edip tüketinceye kadar ya da biz Senin hakkından gelinceye kadar öyle başıboş bırakmayız!

– Biz, meleklere kullukta bulunuyoruz; çünkü onlar Allah'ın kızlarıdır!

– Allah ve melekleri gözümüzün önüne getirip bize göstermediğin sürece Sana inanmayız!

Art arda sesler yükseliyor ve bir türlü de nihayete ermiyordu. Artık meclis, meclis olmaktan çıkmış dayanılacak gibi gözükmüyordu. Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), orayı terk etmek için kalkmak istedi. O'nunla birlikte Abdullah İbn-i Ebî Ümeyye de ayağa kalktı ve Allah'ın en sevgili kuluna şunları söyledi:

– Yâ Muhammed! Kavmin Sana gördüğün gibi bazı şeyler sundu ama Sen hiçbirini kabul etmedin! Sonra, Senin Allah katındaki konumunu öğrenmek, Sana tâbi olmak ve Seni tasdik etmek için bazı şeyler istediler; onu da yapmadın! Hatta, kendi konumunu sağlamlaştırma adına bazı talepleri oldu; onlara da "Evet" demedin! Korkutup durduğun azabı çabuklaştırıp başlarına getirmeni söylediler; onu da yapmadın! Vallahi ben, semaya merdiven dayayıp kat kat semaya yükselmedikçe ve oradan getirdiklerini çıplak gözle müşahede edip seyretmedikçe, bir de bütün bunlara dört tane melek getirip şâhid tutmadıkça Sana asla inanmam. Bununla beraber, and olsun ki bütün bunları yapmış olsan bile ben, Seni tasdik edeceğimi sanmıyorum![87]

Alçaklığın da bir seviyesi olmalıydı. Bu seviyesizlik, ancak yıllar süren ciddi bir tahsille elde edilebilirdi. Hâlbuki buraya ne ümitlerle gelmişti ama karşılaştığı manzara bu idi. Hatta adamlar, büyük bir fâtih edâsıyla ayaklanmış, çalım satarak birer ikişer ayrılmaya başlamışlardı.

Ciğeri beş para etmeyen nâdânların olumsuz beyanlarının ardından zor günlerin emîn elçisi yine gelmiş, Rabb-i Rahîm'den şu mesajları getirmişti:

– Onlar, "Sen bize, yerden suyu kesilmeyen bir pınar fışkırtmadıkça Sana asla inanmayacağız." diyorlar.

Yahut Senin hurma ve üzüm bağların olsun da aralarından gürül gürül ırmaklar akıtasın!

Yahut, iddia ettiğin gibi gökyüzünü parçalayıp üzerimize kısım kısım düşüresin, ya da Allah'ı ve melekleri karşımıza getiresin de onlar, Senin söylediklerine şahitlik etsinler!

Yok, yok! Bu da yetmez; Senin, altından bir evin olmalı yahut göğe çıkmalısın!

---

[87] Bkz.: İbn-i Hişâm, *Sîre* 2/132-136.

Ama unutma! Sen bize oradan dönerken okuyacağımız bir kitap indirmedikçe, yine de Senin oraya çıktığına inanmayız ha!

De ki: Fe sübhânallah! Ben, Resûl olan bir peygamberden başka bir şey miyim! Zaten, insanların ekserisinin, kendilerine hidâyet geldiği halde iman etmemelerinin başlıca sebebi, "Allah bula bula bir insan mı seçip, halka elçi gönderdi?" demeleridir.

Onlara de ki "Eğer yeryüzünde melekler yerleşip dolaşsalardı o zaman Biz onlara melek elçi gönderirdik."

Yine de ki: "Sizinle benim aramda şahit olarak Allah yeter! Doğrusu O, kullarının bütün hallerini bilip görmektedir."

Allah kimi doğru yola iletirse işte doğru yolda olan odur. Kimi de şaşırtırsa, artık Allah'tan başka ona hâmi ve yardımcı bulamazsın.

Kıyamet günü onları kör, sağır ve dilsiz olarak yüzükoyun haşrederiz. Varacakları yer Cehennem'dir ki onun ateşi zayıfladıkça alevlerini artırırız.[88]

Bir Suikast Girişimi ve Ebû Tâlib

Mekke ileri gelenleri yine Kâbe'de oturmuş, hep birlikte üzerine yürüyüp Efendimiz'i öldürmedikçe oradan kalkmayacaklarına dâir yemin etmişlerdi.

Ebû Tâlib'i telaşlandıran bir gelişmeydi bu; kendisini çiğnemeden yeğenine dokunamayacaklarını ilan ediyor ve tek başına Mekke'ye meydan okuyordu.

Bütün bunlar yaşanırken Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir kenara çekilmiş ve Safâ Tepesi'nde bir yerde yine Rabbiyle baş başa kalmıştı. Kimse O'nun nerede olduğunu bilmiyordu.

Her dakika daha da telaşlanan Ebû Tâlib ve çevresi, O'nu

88 İsrâ, 17/90-97

aramaya çıkmışlar ve defalarca evine gelip bakmışlardı. Ancak yoktu! Fırsat kollayan Ebû Cehillerin, gecenin karanlığından istifade ederek gizlice O'nu öldürmüş olabileceğinden endişe duyuyorlardı.

Bunun üzerine Ebû Tâlib, Benî Hâşim'in gençlerini topladı ve onlara şu tembihlerde bulundu:

– Kılıçlarınızı alarak peşimden gelin; hepinizi Mescid-i Haram'da bekliyorum! Oraya gelecek ve her biriniz, İbn-i Hanzaliyye[89] gibi Kureyş büyüklerinden birisinin yanına oturacaksınız!

Liderlerinin sözünden çıkmayan Benî Hâşim'in gençleri:

– Öyle yaparız, dediler.

Niyetleri belliydi; şayet Resûlullah'ı öldürmüşlerse, hepsi bir anda ayaklanacak ve yanında durduğu Kureyşliyi öldürecekti!

O sırada Zeyd İbn-i Hârise'nin yanlarına doğru geldiği görüldü; Ebû Tâlib hemen ona:

– Ey Zeyd! Kardeşimin oğlundan bir haberin var mı, diye sordu. Hazreti Zeyd:

– Evet, dedi. Az önce kendisinin yanında idim!

– Peki nerede? O'nu görmedikçe evime gitmeyeceğim!

Bunun üzerine Hazreti Zeyd, Safâ Tepesi'ndeki eve gelerek Allah Resûlü'nü (sallallâhu aleyhi ve sellem) durumdan haberdar etti ve birlikte Ebû Tâlib'in yanına geldiler.

Yeğenini karşısında sağ-sâlim gören Ebû Tâlib derin bir nefes aldı; ardından da:

– Yeğenim, dedi. Neredeydin? Yoksa yine hayırlı bir işle mi meşguldün?

---

89 İbn-i Hanzaliyye, Ebû Cehil'in bir diğer künyesidir. Annesinin kabilesine izafe edilerek söylenmektedir. Ebu'l-Hakem'den farkı, sadece hakaret ve zem maksatlı söyleniyor olmasıdır. Bu ifadesinde Ebû Tâlib, Ebû Cehil'e hakaret etmek için bu künyeyi tercih etmiştir.

Efendiler Efendisi, amcasına:

– Evet, cevabını verince:

– Hemen evine gir, dedi. Allah Resûlü de derhâl evine gitti.

Ertesi günün sabahında Ebû Tâlib, Efendiler Efendisi'nin elinden tutmuş, Kureyş müşriklerinin olduğu yere gelmişti. Benî Muttalib ve Benî Hâşim'in gençleri de yanındaydı. Ebû Cehil ve avanesinin taarruzuna karşı bir taarruz gerçekleştiriyordu. Onlara:

– Ey Kureyş cemaati, diye seslendi. Maksadımı biliyor musunuz?

– Hayır! Bilmiyoruz, dediler.

Bunun üzerine Ebû Tâlib, dünden bu yana yaşadığı endişeleri paylaştı onlarla. Ardından da:

– Yanınızdakileri çıkarın, diye yanındaki gençlere seslendi:

Gençlerin hepsi birden yanlarında hazır bulundurdukları keskin kılıçları çıkardılar.

Hepsinin gözleri yerinden oynayacak gibi olmuştu; işin şakası yoktu ve şiddet, şiddet doğurmak üzereydi. Son sözü yine Ebû Tâlib söyledi; yeğenini göstererek:

– Vallahi, dedi. Şayet O'nu öldürecek olursanız, bilin ki sizden hiç kimse sağ kalmaz; siz de, biz de yok olur gideriz!

Zoru gören Ebû Cehil'e geri adım atmak düşüyordu. Anlamıştı; öldürürse, öldürülecekti! Ebû Tâlib'in şakası yoktu!

Kolları yanlarına düşmüş ve yeni bir hayal kırıklığı yaşıyordu![90]

Zulüm ve Cinayetleri

Ölümden gözü korkan Ebû Cehil, bundan böyle bir müddet, daha sinsi hareket edecek ve şiddet kullanarak insanları sindirme

90 İbn Sa'd, *Tabakât* 1/202-203.

politikası güdecektir. Artık Mekke'de onun kadar zâlim, onun kadar câni yok dense sezâdır. Pervâsızlığıyla önüne geleni eziyor ve insanları İslâm'dan uzaklaştırmaya çalışıyordu. Resûlullah'a hakaret üstüne hakaretler ediyor, ashabına da işkencenin her türlüsünü tatbik etmekten âdeta zevk alıyordu.

Mekke'nin ilk yıllarında Müslüman olan bababir kardeşi Hazreti Seleme'ye etmediği eziyet kalmamış, anabir kardeşi Ayyâş İbn-i Rebîa'ya da aynı muameleyi revâ görmüştü. Hemen her gün şiddet uyguluyor, aç ve susuz bırakmak suretiyle kendince onları terbiye (!) ediyordu. O kadar ki her iki kardeşinin yaşadıklarından dolayı Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), Seleme İbn-i Hişâm ve Ayyâş İbn-i Ebî Rebîa için husûsi duada bulunacaktı.[91]

İslâm'a yatkın duranları tehdit eder ve Müslüman oldukları takdirde başlarına nelerin geleceğini tehditlerle hatırlatırdı. Hemen her kesime farklı yaklaşmayı da ihmâl etmezdi; şayet zengin ise malının zâyi olacağı tehdidinde bulunur, tüccâr ise ticâretinin kesada uğrayacağını söyler ve makam-mevki sahibi olanları da bu imkânlarını kaybedebilecekleri ile tehdit ederdi. Bunları sadece söylemekle kalmaz, söylediğinin arkasında olduğunu en kaba örnekler hâlinde göstermeyi de ihmâl etmezdi.

Maddeye karşı zaafı olduğunu bildiklerine imkân vaat etmek suretiyle onu yanında tutmak da Ebû Cehil için ayrı bir yoldu.

Aslında Ebû Cehil'de her türlü yol vardı; tehdit, tahrik, şantaj, tuzak, provakasyon ve hile, onun sürekli kullandığı metotlardandı. Azıcık temâyül edenlere tehditler savururdu; şayet tüccâr ise onu:

– Mal ve mülkünü talan eder ve ticârî hayatını bitiririz, şeklinde tehdit eder ve şöyle derdi:

---

91 Buhârî, *Cihad* 98, *Deavât* 58, Müslim, *Mesâcid* 294.

– Farkında mısın, bu işin şakası yok; atalarının dinini terk ediyorsun. Hâlbuki o din, senden daha hayırlıdır! Dikkat et; insanlar nezdinde seni rezîl ü rüsvây eder, sürüm sürüm süründürür ve kredini sıfırlayıp beş paralık hâline getiririz![92]

Mekke'nin acı hâtıralarında, çoğunlukla Ebû Cehil'in imzası vardı. Hazreti Ammâr, Hazreti Bilâl ve Hazreti Habbâb gibi çevresi olmayanlara akla hayâle gelmedik işkenceler etmiş, Hazreti Ammâr'ın anne ve babasını da o şehîd etmişti.

Kölelerinden Müslüman olan Zinnîre'yi şehîd eden de yine o idi. Ona o kadar işkence ediyor, o kadar boğazını sıkıyorlardı ki tâkati tükenen Hazreti Zinnîre, elleri iki yanına düşüp bayılıyor, işkenceciler, "öldü" zannederek zulme ara veriyorlardı.

Nihayet bu zulümler öyle bir kerteye geldi ki Hazreti Zinnîre'nin gözleri görmez oldu.

Gözü dönmüş Ebû Cehil, bunu da ayrı bir işkence vesilesi olarak görmeye başladı; ona:

– Gördün mü, diyordu. Dediğimi yapmadın ya Lât ve Uzzâ seni çarptı ve gözünü kör etti!

Olanca metanetiyle işkencelere direnen Hazreti Zinnîre ise:

– Hayır, diyordu. Vallahi de hayır! Benim gözümü bu hâle getiren onlar olamaz! Lât ve Uzzâ'nın ne yararı ne de zararı olabilir; onlar hiçbir şey göremez, hatta kendilerine put diye tapanları da karşı koyanları da bilemezler! Esasında bu, semâvî bir iştir! Şüphe yok ki benim Rabbim, dilerse gözlerimi geri vermeye de kâdirdir!

Hazreti Zinnîre bunları söylerken Ebû Cehil'in yandaşları da liderlerine katılmış:

– Onu, Lât ve Uzzâ kör etti, diye söylenmeye başlamışlardı.

Bu kadar işkencenin üzerine bir de kendisiyle böylesine

92 İbn-i Hişâm, *Sîre* 2/162; İbn Kesîr, *Bidâye* 3/59.

alay edildiğini gören Hazreti Zinnîre, bütün benliğiyle Rabb-i Rahîmi'ne yönelerek, bir kez daha şunları söyledi:

– Beytullah'a yemin olsun ki onlar yalan söylüyorlar; Lât ve Uzzâ, ne zarar verebilir ne de bir faydası dokunur!

Yöneliş samimi olunca Yüce Allah da duaya icabet etmiş, o gece Zinnîre Hatun'un gözlerini açmıştı. Artık Mekke'yi de Mekkelilerin yüzlerindeki rengi de görebiliyordu!

Başta Ebû Cehil olmak üzere yan çizen Mekke müşrikleri:

– Bu da Muhammed'in sihirlerinden bir sihirdir, deyip işin içinden sıyrılıverdiler.

İstediğini alamayan ve putlarının bir işe yaramadığı ortaya çıkan Ebû Cehil çareyi, yine metot değiştirmekte buluyordu; tepeden bakıp etrafındakileri küçümser bir hava içinde şunları söylüyordu:

– Muhammed'in izinden giden şu akılsızlara bakın hele! Eğer Muhammed'in getirdiği şey hayırlı ve gerçek olsaydı, O'na uymakta biz bunlardan daha önce davranır ve kendilerini geçerdik! Ne yani siz, şu Zinnîre'nin doğruyu bulmakta bizi geçeceğini mi sanıyorsunuz?

Kendisini, dünyanın en akıllısı sanıyordu! Hâlbuki hizmetinde bulunan bir kölenin aklı kadar dâhi düşünce sahibi değildi. Aklı olsaydı, olması gereken yerde olurdu. Evet, belki zekası vardı; ancak o, şeytanca bir zeka idi. Bunu ifade edercesine bir âyet gelecek ve şöyle diyecekti:

– İnkâr edenler bir de, mü'minler hakkında şöyle derler: "Bu İslâm dini eğer önemli ve değerli bir şey olsaydı, bu Müslümanlar akıllarını kullanıp onu anlamakta bizi geçemezlerdi!" Kendileri bunu başaramayınca "Bu, zaten modası geçmiş bir yalan!" deyip geçiştirmek isterler.[93]

---

93 Ahkâf, 46/11.

Tükenmek Bilmeyen Kin

Tükenmek bilmeyen bir hırsla yükleniyor, ardı arkası gelmez bir kinle köpürüp duruyordu; Suheyb İbn-i Sinân, Ebû Fükeyhe el-Ezdî ve Âmir İbn-i Füheyre de, Ebû Cehil'in hışmından kurtulamayanlardandı. Onun Mekke'de meydana getirdiği olumsuz havayı bir nebze anlayabilmek için Habbâb İbn-i Erett'in, nâçâr kalıp da Resûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) huzurundaki taleplerine bakmak yeterli olacaktır; hatırlanacağı üzere Hazreti Habbâb, tâkatlarının tükendiğini ve işkencelere dayanamadıklarını ifade ettikten sonra Allah'ın inayetini talep etmiş ve Habîb-i Ekrem'den dua niyazında bulunmuştu.[94]

Çıban başı olarak aktif rol aldığı bu türlü işkenceler sonucunda bazı insanlar dayanamamış ve ona mümâşât etmek zorunda kalmışlardı; Ebû Kays İbni'l-Velîd İbni'l-Muğîre ve Ebû Kays İbni'l-Fâkih İbni'l-Muğîre onlardandır ki haklarında şu meâldeki âyetler indirilmiştir:

– Kendi öz canlarına zulmederlerken meleklerin canlarını aldıkları kimseler azabı görünce: "Biz, bir kötülük olsun diye yapmıyorduk!" diye başlarını öne eğerler. Kendilerine iman ilmi nasib edilmiş olanlar da: "Hayır, hayır! Allah yaptığınız işi ne maksatla yaptığınızı pek iyi biliyor! O halde girin bakalım içinde ebediyyen kalmak üzere cehennemin kapılarından! Ne fena bir yerdir o kibirlilerin yeri!" derler.[95]

Resûlullah'a karşı en ağır hakaret ve en şen'î planlar yine Ebû Cehil'den gelmekteydi; defalarca kapısına gelip de kendisine şefkat eli uzatmış olmasına rağmen O'na ağza alınmadık sözler sarf eder ve bulduğu her fırsatta hakaretlerini fiile dönüştürmeye çalışırdı.

Başka bir gün yanına aldığı bir grup müşrikle birlikte

---

94 Bkz.: Buhârî, *Menâkıb* 25, *Menâkıbü'l-Ensâr* 29, *İkrâh* 1.

95 Nahl, 16/28, 29.

Resûlullah'ın üzerine hücum etmişti. Bu sırada Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), Yâsîn Sûresi'ni okuyarak aralarından çıkıp gidiverdi. Giderken de üzerlerine toprak saçmış, fakat buna rağmen O'nu görememişlerdi.

Bir müddet sonra işin farkına vardı ve üzerlerindeki toz-toprağı silkelemeye başladılar. Bir taraftan da şaşkınlık içinde:

– Bu da, Muhammed'in sihirlerinden bir sihir, diyorlardı.[96]

Her defasında kendisi gibi düşünen arkadaşlarıyla baş başa veriyor ve böylelikle Mekke'nin iplerini elinde tutmaya çalışıyordu. Bir farkla ki attığı her adım kontrol altındaydı; onun bu kural tanımaz tavırlarına mukabil gelen âyet-i kerîmelerde Allah (celle celâluhû) şöyle diyordu:

– Sakın o kâfirlerden bir kısmına geçici bir zevk olarak verdiğimiz dünya nimetlerine göz dikme! Onların iman etmemelerinden ötürü üzülme ve mü'minlere kol kanat ger, onları şefkatle koru! Ve de ki: "Sizleri bekleyen felakete karşı sizi açıkça uyarıyorum." Tıpkı o bölüşenlerin, O Kur'ân'ı parça parça edip de bir kısmını kabul etmekle birlikte diğer kısımlarını inkâr edenlerin başlarına indirdiğimiz felaket gibi. Rabbin hakkı için, onların hepsini sorguya çekeceğiz!

Onları yaptıkları işlerden sorumlu tutacağız. Şimdi sen, sana ne emredilmişse onu açıkça onlara söyle. O müşriklere aldırma! Seninle alay edenlerin haklarından gelmeye Biz yeteriz. Onlar Allah'tan başka tanrı uyduruyorlar ama yaptıklarının sonucunu yakında öğrenecekler! Onların bu kabil iddialarından dolayı senin canının sıkıldığını çok iyi biliyoruz.[97]

– Hayır! Hayır! Olmaz böyle şey! Eğer bu tutumundan vazgeçmezse, onu perçeminden tutup Cehennem'e sürükleriz. Evet,

---

96 Belâzurî, *Ensâb* 1/58.
97 Hicr, 15/88-97.

o yalancı ve suçlu perçeminden tutup sürükleriz! İstediği kadar grubunu yardıma çağırsın! Biz de Zebanîleri çağırırız![98]

Kollektif Hareket

Ebû Cehiller kollektif hareket ediyordu. Sıklıkla baş başa veriyor ve ortak bir tavır belirlemeye çalışıyorlardı. Hedeflerine ulaşmak için her türlü yola başvuruyor, kılıktan kılığa giriyorlardı. Bir gün yine oturmuş aynı konuları konuşurken aralarından Utbe öne çıktı ve az ileride namaz kılan Allah Resûlü'nü işaret ederek yeni bir teklifte bulundu:

– Ey Kureyş! Ne dersiniz; ben gidip Muhammed'le konuşayım ve O'na bazı tekliflerde bulunayım. Belli mi olur, belki bazılarını kabul eder.

– Olur, yâ Ebe'l-Velîd, dediler. Git ve konuş O'nunla!

Herkesin olurunu aldığına göre Utbe harekete geçebilirdi. Efendiler Efendisi'nin yanına sokuldu ve beklenmeyen bir nezâketle:

– Ey kardeşimin oğlu, diye başladı sözlerine. Sen de biliyorsun ki, aramızdaki konumun ve kavmin nezdindeki yerin çok farklıdır. Ancak Sen, kavmine öyle tekliflerle geldin ki onların aralarını açtın, büyüklerini dalâletle suçladın; dinî anlayış ve ilâhlarını ayıplar oldun; kısaca, atalarının bıraktığı ne varsa hepsini yok saydın! Bak, şimdi iyi dinle! Sana bazı tekliflerde bulunacağım; belki kabul edersin de Seninle bir noktada anlaşırız!

Ondaki bu değişime şâhid olan Habîb-i Kibriyâ Hazretleri, her zamanki mülâyemetle ona baktı ve:

– Ey Ebe'l-Velîd! Buyur; seni dinliyorum, buyurdular.

Kendini toparladı ve konuşmaya başladı; önce:

---

98 Alak, 96/15-18.

– Ey kardeşimin oğlu, dedi. Sen şu bize teklif edip durduğun işle, şayet mal elde etmeyi düşünüyorsan, aramızda istediğin kadar mal toplayalım ve Seni en zenginimiz yapalım. Şayet bununla şerefli bir konum arzun varsa, Seni başımıza reis tayin edelim de Senden habersiz bir adım bile atmayalım. Bununla şayet Sen, bir taht peşinde isen, Seni baş tâcımız olarak kabullenelim. Ancak şayet bu sana gelenler, altından kalkıp üstesinden gelemediğin bir cin tasallutu veya rüya ise Seni bu durumdan kurtarmak için mallarımızla seferber olalım ve Seni bu sıkıntıdan kurtaralım. Çünkü şayet tedavi olunmazsa, musallat olan cin o adamı etkisi altına alır ve iflah etmez!

Sözün Gücü

Zâhirde gözüken nezâketin altında nasıl bir plânın yattığı şimdi anlaşılıyordu; bugüne kadar istediğini alamayan Kureyş, şimdi sağdan geliyordu!

Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) sükût murâkabesine daldığını gören Utbe, tekliflerinin kabul görmediğini anlamıştı. Bu sefer konuyu değiştirdi ve meseleyi diyalektik çizgisine çekmek istedi:

– Ya Muhammed, dedi. Sen mi hayırlısın, yoksa baban Abdullah mı?

Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), bu soruya da cevap vermedi. Hayır, belki de cevabın en güzeli olan sükûtu tercih etmişti.

İstediği cevabı alamamış olsa da Utbe sözüne devam etti:

– Eğer, onun Senden daha hayırlı olduğunu kabul ediyorsan, muhakkak o, şu anda Senin tahkir ettiğin ilâhlara taptı. Yok, eğer kendini ondan daha hayırlı görüyorsan, o zaman konuş da anlattıklarını ben de dinleyeyim.

Sıra Hazreti Peygamber'e gelmişti ve o âna kadar hep dinlemede kalan Allah Resûlü sordu:

– Diyeceklerin bitti mi ey Ebe'l-Velîd?

Başka ne diyebilirdi ki!

– Evet, dedi sessizce.

Söz Sultanı:

– O zaman, biraz da sen Beni dinle, dedi.

– Tamam, cevabını alır almaz da büyük bir ihtiramla diz çöküp okumaya başladı:

– Bismillahirrahmanirrahim! Hâ-mîm! Bu Kur'ân, Rahman ve Rahim Allah'tan gelen bir mesajdır. Ne yaptığını bilenler için onun âyetleri, Arapça bir Kur'ân olarak teker teker açıklanmıştır. Onda, hem gelecekle ilgili müjdeler, hem de kulak tıkayanlar için başlarına geleceklerin haberleri vardır. Buna rağmen inkâr edenlerin çoğu ona kulak verip inanmaz ve ondan yüz çevirir ve der ki, *"Senin bizi çağırdığın hususların kalbimize nüfûz etmesini engelleyen bazı perdeler var!"*[99]

Efendiler Efendisi okuyor, Utbe de kenara çekilmiş sesini çıkarmadan dinliyordu. On üçüncü âyete gelince Utbe dayanamadı; sıtma tutmuş gibi titriyordu. Ebû Cehillerin mekanize güçleri, sözün gücü karşısında eriyip gitmişti! Ellerini Allah Resûlü'nün mübarek dudaklarına götürdü. Belli ki tâkâti kalmamıştı; yalvarırcasına:

– Sus yâ Muhammed! İnandığın Allah aşkına sus, diyordu.

Efendimiz de ona:

– İşte ey Utbe, dedi. Duyduklarını duydun; bundan sonrası senin bileceğin iş!

Ne ümitlerle gönderdikleri Utbe, şok üstüne şok yaşıyordu! Belki de, böylesine büyük bir kâmete karşı, az önce yaptığı tekliflerin basitliği karşısında hicap duyuyordu. Büyük bir darbe yemiş

99 Bkz.: Fussılet, 41/1 vd.

olmanın ağırlığıyla yerinden kalktı ve yavaş yavaş yandaşlarının bulunduğu yere doğru yöneldi.

Beri tarafta onun gelişini gözleyenler, Utbe'nin bitkin halini görünce aralarında konuşmaya başlamışlardı. Ebû Cehil dayanamadı ve:

– Vallahi, dedi. Ebu'l-Velîd, gittiğinden çok farklı bir yüzle geri geliyor.

Gelir gelmez etrafını aldı ve sordular:

– Neler oldu, hele bir anlat ey Ebe'l-Velîd!

Yediği şokun etkisinden hâlâ kurtulamayan Utbe, gözlerini bir noktaya kilitlemiş tane tane şunları söylemeye başladı:

– Vallahi, öyle sözler işittim ki daha önce bir benzerini asla duymamıştım. Vallahi o, ne bir şiir, ne bir sihir ve ne de bir kehânet! Ey Kureyş topluluğu! Gelin, siz benim dediklerime kulak verin de şu adamla yapmak istediklerinin arasındaki engelleri kaldıralım! O'nu, kendi işiyle baş başa bırakın! Allah'a yemin olsun ki, O'ndan duyduğum bu sözlerde büyük bir haber var! Şayet Araplar O'na üstün gelirse, sizin dışınızdaki birileri bu meseleyi halletmiş olur; ancak gün gelir de O Araplara üstünlük sağlarsa, o zaman da, O'nun mülkü sizin mülkünüz, izzeti de sizin izzetiniz sayılır; o zaman siz, insanların en mutlusu haline gelirsiniz!

Güvendikleri dağlara karlar yağmıştı; suratlarını asmış, tavırlarıyla hoşnutsuzluklarını dile getiriyorlardı. Diyebilecekleri bir şey kalmamıştı; sadece demiş olmak için:

– Vallahi yâ Ebe'l-Velîd, dediler. Diliyle O, seni de büyülemiş![100]

---

[100] Bkz.: İbn-i Hişâm, *Sîre*, 2/130-132; Ali el-Müttakî, *Kenzü'l-Ummâl* 12/660; İbn Kesîr, *Bidâye* 3/63.

Ebû Cehil'in Yeni Taktiği

Ortamın rengine göre strateji geliştiren Ebû Cehil'in derdi, yakın arkadaşını yeniden kendi çizgisine getirmekti. Aralarından ayrılıp evinin yolunu tutan Utbe'yi yalnız bırakmayacak ve ne yapıp edip damarından girerek maksadına ulaşacaktı.

Biraz sonra şeytana akıl öğreten adam Ebû Cehil gelip kapısına dayanıverdi. Utbe'nin iman etmesinden korkuyor ve vakit geçirmeden hâdisenin üzerine gitme lüzumuna inanıyordu… Ayrıca, Utbe'nin zayıf tarafını da çok iyi biliyordu; onu gururundan vuracaktı. Pişkin bir suratla:

– Ey Utbe, diye seslendi. Duydum ki Muhammed sana fazla iltifat etmiş; orada sana ziyafet verip, yedirip içirmiş. Sen de bu iltifata dayanamayıp O'na îman etmişsin! Biliyor musun, halk arasında bunlar konuşuluyor!

Zayıf damarından yakaladığı, Utbe'nin öfkelenmesinden belliydi; Ebû Cehil'in plânı yine işe yaramıştı. Zira burnundan soluyan Utbe, yerinden kalktı ve:

– Benim O'nun yemeğine ihtiyacım olmadığını hepiniz bilirsiniz, dedi. Aranızda en zengininiz benim. Fakat Muhammed'in söyledikleri, işin doğrusu beni sarstı. Çünkü okuduğu şiir değildi; kâhin sözüne hiç benzemiyordu! Ne diyeceğimi bilemiyorum; O, sözü doğru bir insandır. İşin doğrusu, O'nun sözlerini dinlerken Âd ve Semûd halkının başına gelenlerin bizim de başımıza geleceğinden korktum...[101]

Şimdilik bir problem yok gibi gözüküyordu ama yılların yakın arkadaşı Utbe bu kadar etkilenmişse, diğer insanları O'ndan uzaklaştırmak için daha ciddi çözümler üretmek elzem gözüküyordu. Ebû Cehil, bundan böyle Utbe'yi de yakın kontrolüne alacak ve her köşe başında nabzını tutmaya çalışacaktı.

---

[101] Esbehânî, *Delâil* 1/221; Kurtubî, *Câmi'* 15/338-339; İbn Kesîr, *Tefsîr* 4/92.

Organize işler netice vermemiş, Utbe'nin planı da bir işe yaramamıştı. Çok geçmeden Ebû Cehil ve ekibi, Kâbe'te yeniden bir araya geldiler. Neredeyse herkes oradaydı; Utbe, Şeybe, Ebû Süfyân, Nadr İbn-i Hâris, Ebu'l-Bahterî, Esved İbnü'l-Muttalib, Zem'a İbnü'l-Esed, Velîd İbn-i Muğîre, Abdullah İbn-i Ebî Ümeyye, Âs İbn-i Vâil, Ümeyye İbn-i Halef gibi kodamanlar, güneşin batımıyla birlikte bir araya gelmiş, durum değerlendirmesi yapıyorlardı. Nihayet aralarından birisi ileri atılıp, Utbe'nin tek başına üstesinden gelemediği işi birlikte yapmayı teklif etti.

Bu teklif, Ebû Cehil tarafından da kabul görmüştü:

– Muhammed'e haber gönderin ve bir konuşun bakalım, diyorlardı. Eteğinizdeki her şeyi O'nunla paylaşın ki yarın bize bir mazeret söyleyemesin!

Bunun üzerine Resûl-i Kibriyâ Hazretleri'ne bir elçi gönderip bulundukları yere davet ettiler:

– Kavminin ileri gelenleri bir araya toplanmış konuşmak için Seni çağırıyorlar; hemen gel, diyorlardı.

Resûlullah'ı ümitlendiren bir gelişmeydi; zira onlarla bir araya gelip konuşabilmek için sürekli fırsat kollayan O idi. Her vesileyi bir fırsat olarak görüyor ve İslâm'a ait güzelliklerden onları da haberdar etmek istiyordu. Aslında O (sallallâhu aleyhi ve sellem), kendisini onlara adamış, ebedî hayatlarını kurtarabilmek için parçalanırcasına bir gayret sergiliyordu. Onun için hiç vakit kaybetmeden Kâbe'ye geldi.

Yüzlerindeki yalancı tebessümün arkasına sığınarak:

– Yâ Muhammed, dediler. Biz Seni, oturup iyice konuşmak için çağırdık. Vallahi, Araplar arasında Senin kadar ikilik çıkaran, kavmini birbirine düşüren, ataları hakkında olumsuz konuşan, onların dini inanışları ve ilâhlarını kötüleyen iftirak ve ayrılıkçı

birisini görmedik. Bütün olumsuzluklar, Sen ortaya çıktıktan sonra meydana geldi!

Daha cümlelerine başlarken ortaya koydukları tavır, ümitlerin yine başka bir bahara kaldığını gösteriyordu. Üstüne üstlük her zamanki hakaretlerini yine sıralamış, hiç aynaya bakmazcasına kendi yapageldiklerini yine Efendiler Efendisi'ne fatura edip bir kenara çekilivermişlerdi. Sanki, sütten çıkmış ak kaşıklardı! Eveleyip geveledikten sonra yine sözü, Utbe'nin teklifine getirip benzeri şeyleri söylediler; şöyle diyorlardı:

– Şayet Sen, bu sözlerinle aramızda mal sahibi olmak istiyorsan, aramızda el birliği yapıp mal toplayalım ve Seni, mal yönüyle en zenginimiz hâline getirelim! Şeref sahibi bir insan olma arzun varsa, Seni başımıza reis tayin edelim! Şayet mülk peşinde isen, başına taç giydirip, Seni başımıza melik yapalım! Şayet Sana cin musallat olmuşsa veya gördüklerin üstesinden gelemediğin birer hayâl ise o zaman da mal ve mülkümüzü ortaya döküp Seni tedavi ettirelim; ya Sen iyileşip bu işten kurtulursun yahut da biz, kendimize düşeni yapmış oluruz.

Aslında bu, iki dünya arasındaki farkı ortaya koyan bir manzaraydı; dünya ve dünyalık peşinde koşanlar, onunla ukbaya ait açılımların önünü alacaklarını sanmış, ama yine baltayı taşa vurmuşlardı. Söylenilenleri sabırla dinleyen Efendiler Efendisi sözü aldı ve:

– Söylediklerinizin hiçbiri bende yok, diye başladı sözlerine. Benim niyetim, ne mallarınızı almak ne de üzerinizde saltanat kurup meliklik yapmak! Allah Beni, size peygamber olarak gönderdi ve Bana, kendi nezdinden bir kitap verip sizi, gelecek günleriniz adına uyarmamı istedi. Ben, sadece üzerimdeki tebliğ vazifesini yerine getiriyor ve nasihat ediyorum. Şayet, benim size arz ettiğim hususları kabul edip benimserseniz sizin için bu, dünya ve ukbâdaki en büyük kazancınız olur. Şayet

kabul etmeyip kulak ardı ederseniz, Ben de Allah'ın emri gelip sizinle Benim aramdaki hükmünü verinceye kadar Bana düşeni yapar ve sabrederim.

Bundan daha net bir ifade nasıl olabilirdi ki!? "Ben, sizin âhiretiniz için uğraşıyorum; dünyanız sizin olsun!" demekti bu. Dünya ile ukbâyı satın alabileceklerini sananlar yine yanılmıştı; ne yaparlarsa yapsınlar, istediklerini kabul ettirebilecek bir boşluk bulamıyorlardı!

Devletlerarası Diplomasi

Şiddet kullanmak suretiyle mü'minleri yolundan çevireceğini zanneden Ebû Cehillerin baskısı artınca Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) yeni bir yol tayin etmiş ve inananlara Habeşistan cihetini göstermişti. Düşüncenin zorbalıkla yok edileceğini düşünenler yine yanılmıştı. Zira karşısında, elindeki imkânlarla kâbil-i kıyas olmayan bir "adanmışlık" vardı ve onun gücünü tayine, Ebû Cehillerin gücü yetmiyordu! Çünkü ilk hicrette yaklaşık seksen üç erkekle on sekiz kadın Mekke'yi terk etmiş, daha güçlü bir imanla baskı ve şiddetin olmadığı farklı bir beldeye hicret etmişlerdi.

Onlar için bu, beklemedikleri bir gelişmeydi. Ancak Ebû Cehil, boş durmayacaktı. Hemen harekete geçti ve yine bir araya geldiler. Meseleyi masaya yatırmış, yeni bir strateji belirliyorlardı.

Normalde "diplomasi" diye bir derdi olmayan Ebû Cehil, âdeta diplomasi kahramanı kesilmişti; mesele uluslararası bir hüviyet kazandığına göre bundan sonraki strateji de buna paralel olmalıydı. Nitekim daha önce de etraftaki şehir ve milletlere defalarca mektuplar yazmış ve bunları, seçtiği özel elçilerle melik ve krallara göndermişti. Bunu yaparken, emeğinin boşa gitmemesi ve sözünün hak ettiği ölçüde dinlenmesi için elçilerini

yüklü hediyelerle donatmayı da ihmal etmemişti. Tek hedefi, "nevzuhûr" bu düşünceden onları korumaktı. Onun için "sûret-i hak"tan gözüküyor ve ehl-i imanı tehlikeli bir "örgüt" göstermek suretiyle onlara, yarınlarını tehlikeye atmamak için şimdiden "tedbir" alma çağrısı yapıyordu.

Ülkelerine gelen mü'minlere karşı Habeş Meliki Necâşî'nin ortaya koyduğu tavır, onu çileden çıkarmıştı; ellerinden kurtuldukları yetmiyormuş gibi başka bir ülkede rahat yaşama imkânına nasıl kavuşabilirlerdi!

Üzerini çizdikleri isimlerin başkaları tarafından hüsn-ü kabulle karşılanmasına seyirci kalamazlardı. Hemen harekete geçti ve bu işin üstesinden gelebileceğine inandıkları iki elçi seçerek Habeşistan'a gönderdiler. Onlar, Ebû Cehil'in bizzat kendi kardeşi Abdullah İbn-i Ebî Rebîa ile en yakın arkadaşı Âs İbn-i Vâil'in oğlu Amr İbn-i Âs idi. Yüklerini göz alıcı ve pahalı hediyelerle doldurmuş, kiminle nasıl görüşeceklerini de iyiden iyiye tembih etmişlerdi:

– Önce kralın etrafını ikna edin, diyorlardı. Din adamlarıyla sarayda etkili olabilecek ne kadar vezir ve daha başka vazifeli kim varsa hepsini bir bir dolaşıp hediyelerini verin. Ardından da onlara, kralın yanında sizi desteklemelerini söyleyin ve ülkelerine gelen Müslümanları geri göndermeleri konusunda kendilerinden yardım isteyin. Şunları söylemeyi de ihmal etmeyin:

– Şu anda Melik'in ülkesine, bizim aramızdan kaçkın ve sefih gençlerimiz gelip sığınmışlardır; bunlar, kendi dinlerini bırakan; ama sizin dininizi de tercih etmeyen, bizim de sizin de bilmediğiniz nevzuhur bir anlayışla ortaya çıkan insanlardır. Nihayet biz, Melik'in yanına girip onları bize teslim etmesini isteyeceğiz. Sizden ricamız, onun huzurunda mevzu gündeme geldiğinde bizi destekleyip, onlarla konuşma lüzumu duymadan hepsini bize teslim etmesini sağlamaya yardımcı olmanızdır. Ne olur bize

yardımcı olun; çünkü omuzlarımızda çok ağır bir sorumluluk var; arkada bıraktığımız Mekke'nin göz ve kulağı, burada yaşanacak gelişmelerin üzerinde!

Yaklaşım çok sinsice ve kendilerince talep de çok masum idi. Hatta "*Kendi ülkelerini karıştırıp ikilik çıkardıkları yetmediği gibi bir de gelmişler, sizin ülkenizde de anarşi çıkarıp bozgunculuk yapacaklar, çoluk-çocuğunuzu aldatıp dininizi ifsat edecekler ve neticede sizin de otoritenizi sarsacaklar.*" gibi ifadelerle asılsız yakıştırmaları peşi peşine sıralıyorlar, kendilerini de açık birer "uyarıcı" olarak tarif ediyorlardı. Bunun için uğradıkları her bir insan da:

– Peki, tamam; yardımcı oluruz, diyordu.

Ebû Tâlib'in Çabası

Ebû Cehil tayfasının elini Habeşistan'a kadar uzattığını gören hamiyet sahibi Ebû Tâlib harekete geçmişti; o günün en etkin iletişim vasıtası olan şiirin dilini kullanacak ve Mekke'den Habeşistan'a seslenecekti. Aynı zamanda bu, Kureyş'in kurguladığı sinsi plânı erkenden "deşifre" etme hamlesiydi. Deniz aşırı Habeşistan'daki Necâşî'ye şöyle seslenecek, isabetle hükmetmesini isteyecekti:

– Keşke bilseydim; uzakta Ca'fer, Amr ve akraba olduğu halde düşmanlıkta ilk sırayı alan insanlar neler yapmaktalar?

Acaba Necâşî, Ca'fer ve arkadaşlarını ihsanla kucaklayacak mı yoksa buna, şerri tahrik eden bir şey engel mi olacak?

Ey Melik! Bil ki sen, kötülük karşısında müteyakkız, onurlu ve kerim bir zatsın; senin yanına sığınan insanlar, senin harîminde huzur bulurlar.

Bil ki Allah sana, maddi-manevi büyük bir imkân vermiş; aynı zamanda sen, iyilik ve hayır yollarının hepsine mâliksin.

Ve sen, cömert ve ihsan sahibi birisisin; sakın ha, bu ihsan ve cömertlikten o düşman olan akrabalar da faydalanıp sana bir kötülük yaptırmasınlar![102]

Huzurdaki Hamleler

Ebû Cehil elçileri, herkesin yanına uğramış ve sıra Necâşî'nin hediyelerini takdim edip konuyu huzurda açmaya gelmişti. Randevular alındı ve nihayet Necâşî Mekke temsilcilerini kabul etti.

Selam ve temennilerden sonra Amr İbnü'l-Âs ve Abdullah İbn-i Ebî Rebîa, sözü ana konuya getirdiler:

– Ey Melik, diyorlardı. Duyduk ki bizim aramızdan bazı sefih ve ne yaptığını bilmez gençlerimiz, kendi kavimlerinin dinini bırakıp sizin ülkenize sığınmışlar. Hâlbuki onlar, sizin dininizi de kabullenmiş değiller; bizim de sizin de bilmediğiniz yeni bir din ortaya çıkarmışlar! Geçmiş dedelerimiz ve şeref sahibi atalarımız hürmetine senden, onları bize teslim etmeni talep ediyoruz. Çünkü onların gözü bu gençlerin üzerinde; ne yaptıklarının da farkındalar ve bu işin nereye gittiğini de görüyorlar!

Bunu Necâşî'ye söylerken Amr ve Abdullah'ın gözleri, bir taraftan da yüzlerdeki ifadeleri süzüyor ve onlar gidişatı tahmin etmeye çalışıyorlardı. Necâşî'nin yüz ifadeleri pek de hoşlarına gitmemişti; kendilerini yeterince dinlemediğini ve meseleye şartlı baktığını düşünüyorlardı. Ancak, konuyu buraya kadar taşımışken netice almadan geri dönmek de istemiyorlardı. Bu sebeple, etrafta halkalanmış din adamları ve vezirlerle göz göze gelmeye çalışıyor ve onların da desteğini alarak, daha Kral "Hayır!" demeden ağzından çıkacak sözü "Evet!"e çevirmeye gayret ediyorlardı. Bu arada, huzuruna çağırma ihtimaline binaen, Müslümanlar hakkında bazı ön bilgiler vermeyi ve meliki onlar hakkında

---

102 İbn-i Hişâm, *Sîre* 2/176.

şartlandırmayı da ihmal etmemişlerdi; herkes gibi selam vermediklerinden ve melikin otoritesini kabul etmeyerek ona secdeye yanaşmayacaklarından bahisler açıyorlardı.

Tam o sırada, içeriden bir desteğin gelmesi gerekiyordu ve nihayet, aralarından bir papaz ileri atılıp:

– Ey Melik, dedi. Bunlar doğru söylüyorlar! Kavimlerinin göz ve kulağı bunların üzerinde; en iyisi, kendi hesaplarını kendilerinin görebilmeleri için bu adamları teslim edelim gitsin!

O âna kadar sesini çıkarmayan Necâşî kızmıştı. Devlet işi, ciddiyet isterdi. Öyle, iki dudak arasından çıkan birkaç cümle ile ve muhatapları dinlemeden kimsenin hakkında hüküm vermek, adalet ölçüleriyle bağdaşmazdı. Zaten öyle olsaydı, masum insanlar kendi ülkesini tercih etmez; Habeşistan yerine bir başka beldeye giderlerdi. Durdu ve şunları söylemeye başladı:

– Hayır, vallahi de olmaz! Bunları, onlara asla teslim edemem! Bazı insanlar, başka ülkeler yerine gelip benim ülkemde kalmayı ve benim adaletimi tercih edecek ve ben de, şu iki adamın sözlerine dayanarak onları kendi ellerimle teslim edeceğim; olacak şey değil! Onları dinlemem lazım; şayet gerçekten bu iki adamın dedikleri gibi bir durum varsa o zaman durum başka. Ancak hâdise sanıldığından farklı ise işte o zaman ben, asla onları teslim etmem ve ülkemde huzur içinde kalmaları için kendilerine daha çok imkân tanır; inançlarını yaşamaları konusunda elimden gelen yardımı yaparım.

Bir anda ortalık buz kesilivermişti! Mekke temsilcileri ne niyetle gelmiş ve Necâşî üzerinde baskı kurabilmek için ne oyunlar oynamışlardı ama bunların hiçbiri netice vermiyor ve yine Kral, kendi bildiği gibi hareket ediyordu. Ancak, Ebû Cehillerin kitabında öyle hemen pes etmek yazmazdı.

Bu arada Necâşî, ülkesine sığınan Müslümanları huzuruna davet etmiş ve bir de onları dinlemek istemişti.

Gelişlerinde bile bir farklılık vardı ve bu, huzurdakilerin de dikkatinden kaçmadı; selam veriyorlar ve diğerleri gibi Kral'ın huzurunda eğilip temennâ durmuyorlardı. Ebû Cehillerin temsilcilerini sevindiren bir manzaraydı bu; kralın onlara kızacağını ve huzurundan kovacağını sanıyorlardı! Ancak öyle olmadı; Necâşî, bilakis onlara döndü ve:

– Söyleyin bakalım ey cemaat, diye başladı sözlerine. Buraya niye geldiniz, haliniz nicedir ve niye beni tercih ettiniz? Hâlbuki siz, ne alışveriş ve ticaretle meşgul oluyorsunuz ne de ülkeniz adına benden bir talepte bulunuyorsunuz!

Necâşî soruyor Hazreti Ca'fer cevaplıyordu. Bir anda huzurda tarifi imkânsız bir hava esmeye başlamıştı. Bu havayı değerlendirmek isteyen Hazreti Ca'fer, Melik'e dönüp:

Şu elçilere üç soru sormanızı talep ediyorum, ricasında bulundu.

Necâşî makuldü ve ona:

– Sor öyleyse, diye mukabelede bulundu. Bunun üzerine Hazreti Ca'fer konuşmaya başladı:

– Bizler, efendilerinin elinden kaçmış köleler miyiz ki bunlar, efendilerimize bizi teslim etmek için gelmişler?

Hiç beklenmedik bir çıkıştı bu; Necâşî elçilere yönelerek:

– Bunlar, köleler miydi yâ Amr, diye sordu. Öldürmek isteseler de yiğidin hakkını vermek gerekiyordu ve istemeye istemeye:

– Hayır, bilâkis onlar kerem sahibi insanlar, dediler.

İlk raund tamamdı. Şimdi sırada ikinci soru vardı; Hazreti Ca'fer:

– Ona sorar mısın ey melik, dedi. Bizler, haksız yere kan akıtıp da kısastan kaçmış kimseler miyiz ki bunlar, adaleti temin için bizi geri istiyorlar?

Sanki er meydanına çıkılmış ve kelimelerin silaha dönüştüğü bir cenk ateşi tutuşmuştu. Ne de olsa, sözün büyülü bir gücü vardı ve Hazreti Ca'fer de bundan istifade ediyordu. Yüreklere işleyen kelimeler, üstesinden gelinemez birer silah gibi Mekke elçilerini yere sermek üzereydi; küfür adına dikilmek istenilen kaleler bir bir düşerken Melik elçilere döndü:

– Bunlar, haksız yere bir cana mı kıydılar?

Donakalmışlardı; sadece:

– Hayır, diyebildiler. Bir damla bile kan akıtmadılar!

Zaten, gerçek fazilet, düşmanın bile takdir etmek zorunda kaldığı fazilet değil miydi? Şimdi sıra son sorudaydı:

– Bunlara söyler misin ey melik, dedi Hazreti Ca'fer. Bizler, insanların mallarını bâtıl yolla almış insanlar mıyız ki bunlar, gelip de bizden bunların hesabını soruyor, gaspettiğimiz malları geri istiyorlar?

Melikin gözü yine elçilere yönelmişti; bir mü'minlere bakıyor bir de Mekke'nin elçilerini süzüyordu! Her hallerinden emniyet ve güven süzülen bu insanların kime zararı olabilirdi ki? Öyleyse kimseyi öldürmemiş, başkasının ırz ve namusuna göz dikmemiş ve efendilerine isyan etmemiş bu insanlarla kimin ne alıp verememediği olabilirdi ki!

İşte işin burasında Necâşî, Hazreti Ca'fer'in son sorusunu Mekke elçilerine yöneltirken üslubunu değiştirecek ve şöyle diyecekti:

– Şayet bunların size bir borcu varsa onu ben tekeffül ediyorum!

Güvendikleri dağlara karlar yağmıştı. Zira elçiler açısından iş çığırından çıkmak üzereydi. Melik bu çıkışıyla niyetini belli etmişti etmesine ama az önce sorduğu soru hâlâ cevap bulmamış, o da cevabını bekliyordu. Çaresiz:

– Bir kırat bile borçlu değiller, cevabını verdiler.

Bu sefer, soru sorma sırası melikteydi; söz cephesinin mağlubü Mekke elçilerine sordu::

– Peki, öyleyse siz bu adamlardan ne istiyorsunuz?

Huzurdaki sessizliği, daha da derinleştiren bir soruydu bu. Söyleyebileceği tek bir şey vardı ve onu ileri sürdü:

– Daha önceleri biz, aynı dine inanır ve bir inanç etrafında bütünleşirdik; şimdi ise bunlar, o birliği terk ettiler ve biz de onun için bunların peşine takıldık!

Kral, Hazreti Ca'fer'e döndü:

– Bugüne kadar üzerinde olduğunuz anlayış ne idi, şimdi nasıl bir din üzeresiniz, diye sordu.

Bütün samimiyetiyle Melik'e yönelen Hazreti Cafer:

– Ey Melik, diye başladı sözlerine. Daha önce biz, câhil ve Şeytan'ın elinde oyuncak hâline gelmiş bir topluluk idik; putlara tapar, ölü eti yerdik! Fuhşiyatın her türlüsünü yapar, akrabalık bağlarını gözetmez ve komşuluk haklarını da hiçe sayardık. Doğrusu, aramızda kim güçlü ise o, zayıf ve güçsüz olanımızı ezer ve iflah etmezdi. Derken Allah (celle celâluhû), nesebini, doğruluk ve güvenirliğini bildiğimiz, emanete riayetteki hassasiyetini müşahede ettiğimiz ve iffeti dillere destan aramızdan bir peygamber gönderdi; bizi Allah'a imana, O'nu tek ve yektâ kabul edip bilmeye, O'ndan başkasına ibadet etmemeye ve atalarımızdan kalma bir yanlışlığı devam ettirerek taş ve toprak cinsinden kendi elimizle yapıp sonra da karşısına geçerek tapındığımız putlara ibadetten vazgeçmeye çağırdı. Aynı zamanda O (sallallâhu aleyhi ve sellem) bizi, sözün en doğru olanını söylemeye, emanete riayet ederek verilen sözü yerine getirmeye, akrabalar arasındaki bağları güçlü tutup birbirimizi ziyaret etmeye ve komşularımızla iyi geçinip yakınlık kurmaya davet edip emretti. Buna mukabil,

her türlü haramdan kaçınmamızı, haksız yere kan akıtmamızı, her türlü fuhşiyata bulaşmayı, dedikodu yapıp yalan söylemeyi, yetim malı yemeyi, namus ve iffetiyle yaşayan kadınlara iftira etmeyi de bize haram kıldı. Ayrıca, tek ve yektâ olan Allah'a ibadet etmemizi, O'na hiçbir şeyi şerik koşmamamızı, namaz kılıp oruç tutmamızı ve malımızın zekâtını vermeyi emretti. Bizler de, O'nun dediklerini kabul ederek iman edip tasdikte bulunduk; O'nun Allah'tan bize getirdiklerinin peşinde olup bir olan Allah'a ibadet etmeye ve O'na hiçbir şeyi denk tutmamaya başladık. Artık, O'nun haram kıldığını haram görüyor, helâl olarak ilan ettiğini de helâl biliyorduk. Tâ ki işte bu kavmimiz, bize karşı büyük bir mücadele, arkası kesilmez bir düşmanlık başlattı; işkencenin her türlüsüne maruz bırakıp, bizi dinimizden döndürmeye, Allah'a yönelmemizi engelleyip her türlü harama yeniden bulaşmaya bizi zorladı. El yapımı putların peşinde sürükleyebilmek için de ellerinden gelen her türlü kötülüğü bize revâ gördüler. Üzerimize gelip işkenceyi yoğunlaştırdıklarında, zulümle üzerimizde baskı kurup işin dozajını artırdıklarında ve dinimizle aramıza girmeye çalıştıklarında biz de, senin memleketine sığındık; seni, diğer ülkelere tercih ederek buraya geldik, senin ikliminde kalmayı yeğledik ve senin huzurunda zulüm görmeyeceğimizi umarak adaletine sığındık, ey Melik!

Duruş samimi, sözler de yerindeydi. Hazreti Ca'fer'in, o güne kadar yaşanılanları bir çırpıda özetleyen bu veciz beyanından oldukça etkilenen Necâşî:

– O'nun Allah'tan getirdiklerinden sizin yanınızda bir şeyler var mı, diye sordu. Anlaşılan maya tutmuş ve Necâşî ilk sinyali vermişti. Hazreti Ca'fer'in, Kureyş'in elçilerinden geri kalır yanı yoktu; ileri atılıp:

– Evet, var, dedi. Bunu söylerken gözlerinin içi gülüyordu. Zira hak arayışında makulün yanında yer alan Necâşî'nin, Hakk'ın

beyanını duyunca nasıl bir keyfiyet kesbedeceğini tahmin edebiliyordu.

Zaten sonuç da öyle oldu. Samimiyetle ona dönüp:

– Onu bana okur musun, deyince, zerrât-ı vücuduyla Meryem suresini okumaya başladı.

Ses samimi, seslendirilen de lâhûtî olunca yürekler yumuşamış, gözlere de yaş yürümüştü. Gözyaşı dökenler arasında Habeş Meliki Necâşî de vardı. Sakallar gözyaşlarıyla ıslanmış, önlerine açılan kitapların sayfalarına göz pınarlarından kudsî damlalar düşmeye başlamıştı. Bir noktaya gelince Necâşî müdahale etti:

– Vallahi, İsa'ya gelenlerle bunlar, aynı aydınlıktan kaynaklanan nurun birer parçası ve belli ki aynı kandilden kaynaklanıyor! Söylediklerinizin hepsi de doğru; sizler de doğru söylüyorsunuz ve şüphesiz Nebi'niz de Sadıku'l-Emîn.

Sonra da, Kureyş'in iki elçisine döndü ve:

– Haydi, dedi. Sizler de geldiğiniz yere gidin; vallahi bunları ben, asla size teslim edecek değilim!

Elçiler, buz kesmişti; tabii ki, huzurdaki kıssîs u ruhbân, vezir ü vüzerâ da! Çaresiz, boyunlarını bükerek süklüm püklüm çıktılar huzurdan.

Ancak, Ebû Cehil'in hırsını bilen ve ondan ders alan elçiler kolay teslim olacak insanlar değildi; zaten söz konusu özelliklerinden dolayı bu göreve seçilmişlerdi. Zira henüz iş bitmiş sayılmazdı.

Yöntem değiştireceklerdi. Gözleri, gayr-i memnun arayışına başlamış, Habeş ülkesinde farklı düşünenleri arar olmuşlardı. Bu arada başka alternatifler üzerinde durmayı da ihmal etmiyorlardı.

İnandıkları değerler üzerinden vuracaklardı; ortamın havasını değerlendiren Amr İbnü'l-Âs ve Ebû Cehil'in kardeşi Abdullah İbn-i Ebî Rebîa, dün olanları yok sayarcasına ertesi gün yeniden

Kral'ın huzurundaydı. Fırsatını bulur bulmaz Amr İbnü'l-Âs ileri atıldı ve mü'minlerin yokluğundan da faydalanarak:

– Ey Melik, dedi. Şüphesiz onlar, Meryem oğlu İsâ hakkında çok büyük laflar ediyorlar!

Damdan düşer gibi söylenmiş bir cümleydi bu. Zihinlerde, "Kim bilir neler söylüyorlar?" sorusunu çağrıştıran bu çıkış, kafaları karıştırmıştı. Zira muhatapların Hazreti İsâ hakkındaki duyarlılığı müsellemdi. Zaten Amr İbnü'l-Âs da bu cümleyi onun için söylemişti.

Allah'tan Necâşî, muhatabını dinlemeden karar verecek birisi değildi ve zihinlere atılan bu sorunun cevabını almak için mü'minleri yeniden huzuruna davet etti. Gelir gelmez de sordu:

– Sizler, Meryem oğlu İsa hakkında ne diyorsunuz?

İş, yine Ca'fer İbn-i Ebî Tâlib'e düşmüştü. Öne çıktı ve:

– Resûlullah'ın bize anlattıklarını söylüyoruz, dedi. Şüphesiz O (aleyhissalâtü ve's-selâm), Allah'ın kulu ve insanlara gönderdiği elçisi; kendi ruhundan bir parça; iffet ve hayâ sahibi Hazreti Meryem'e ilka ettiği bir kelimesidir!

İşte bu, Necâşî'nin de beklediği cevaptı. Heyecanla yerinden kalktı; eline bir baston aldı ve onunla yerde bir çizgi çizdi. Ardından Hazreti Ca'fer'e dönerek:

– Vallahi, dedi. Meryem oğlu İsâ hakkında senin dediklerinle bizim bildiklerimiz arasında, bastonun çizdiği şu çizgi kadar bile fark yok!

Mekke elçilerinin bu hamlesi de sonuçsuz kalmıştı. Gerçi zihinlerini bulandırdıkları bazı din adamları homurdanmaya başlamış ve huzursuzluklarını dile getirmeye çalışıyorlardı ama Necâşî'nin kararlılığı karşısında yapabilecekleri bir şey yoktu. Zira Hazreti Ca'fer ve arkadaşlarına dönen Necâşî şunları söylüyordu:

– Allah'a yemin olsun ki sizler, aleyhinizde tuzak kurup size kötü muamele edenlerin şerrinden emin olarak ülkemde kalacaksınız. Şüpheniz olmasın ki size yan bakan, karşısında beni bulacaktır! Yemin olsun ki, karşılığında dağlar dolusu altın da söz konusu olsa, sizden birisinin başının ağrımasına müsâade etmem ve mâlik olacağım dünya malı için sizi asla kimseyle değişmem!

Vezirlerine de diyecekleri vardı; Kureyş'in elçilerini göstererek istiğnâ duyguları içinde onlara:

– Şu adamların getirdiği hediyeleri de kendilerine geri verin; benim onlara ihtiyacım yok! Allah (celle celâluhû), bu saltanatı bana verirken rüşvet almadı ki ben onlardan böyle bir rüşveti kabul edeyim!

Zulmün elçileri künde üstüne künde yiyordu. Ne ümitlerle geldikleri kapılar bir bir yüzlerine kapanıyor ve Hakk'a âşinâ yüzler, Hakk'ın aşıklarına sahip çıkıyordu.

Huzurdan çıkarken elçilerin perişan hâli yürüyüşlerine de yansımış; karşılaştıkları muamele âdeta bellerini bükmüştü.

Ellerinden gelen her türlü hileyi ortaya koydukları halde bir türlü neticeye ulaşamayan Ebû Cehil'in özel elçilerine, geri dönmekten başka yol gözükmüyordu![103]

Tecrîd ve Sürgün

Bilhassa Hazreti Hamza ile Hazreti Ömer'in Müslüman olması, üstelik Habeşistan'a hicret edenleri geri getirmek için kucak dolusu hediyelerle Necâşî'ye giden Mekke elçilerinin eli boş geriye dönüşü, Ebû Cehilleri çileden çıkarmıştı. Mekke'de, kendilerine rağmen ve kontrolleri dışında bir güç, dalga dalga büyüyordu. Hatta bu güç, Mekke sınırlarını da aşmış, uzak diyarlara

[103] Bkz.: İbn-i Hişâm, *Sîre* 2/176 vd.; İbn-i Sa'd, *Tabakât* 1/207 vd.; İsfehânî, *Delâil* 100 vd.

kadar taşmıştı. Defalarca Ebû Tâlib'e "muhtıra" vermişlerdi ama bir türlü istedikleri karşılığı göremiyorlardı!

Ebû Cehil tayfasında müthiş bir tedirginlik vardı; yarınlarda dört bir yandan üzerlerine saldırıp kendilerini yok edecek devleri hayâl ediyor ve yüreklerinin yağı eriyordu!

Böyle gitmezdi; gitmemeliydi! Yaşın yanında kuru da yanmalı, Mekke "toptan" bir temizliğe şâhid olmalıydı!

Nihayet bir akşam, ittifak ettikleri bir mecliste toplanarak ölümden beter bir karar aldılar. Buna göre, Muhammedü'l-Emîn'i kendilerine teslim edecekleri âna kadar ehl-i imanla ilişkiler kesilecekti! Hatta bu kararın içinde sadece mü'minler yoktu; bu karar, kendisi müşrik bile olsa onlara destek veren herkes için geçerliydi!

Şüphesiz bu, kurunun yanında yaşın da yanması manasına geliyordu. Ebû Cehil'e göre "vatan elden gidiyordu" ve vatanın söz konusu olduğu yerde her şey "teferruat"tı. "Öteki"leştirdikleri herkesi Mekke'den kovacak; yolları kesecek, yiyecek ve içecek temin edebilecekleri bütün yolları da kapatacaklardı. Onlardan kız alıp vermeyecek ve bütün bağlarını koparacaklardı; böylelikle geçmişle bağlarını kopardıkları gibi bundan böyle istikbalde de akrabalık yollarını ortadan kaldırmış oluyorlardı. "Sermaye"yi renklerle kategorize eden Ebû Cehiller, böylelikle kaynakları kurutacak, kaynakların kuruduğu yerde inananlardan da kurtulmuş olacaklardı!

Açıkça bu, sadece iman ettiklerinden dolayı insanları, göz göre göre ölüme terk etme demekti. Böylelikle, çölün çetin şartlarında kendiliğinden ölüp gitmelerini bekleyecekler; asırlarca devam etmesi muhtemel kan davalarına sebebiyet vermeden bu problemi de (!) çözmüş olacaklardı.

Bugünkü toplama kamplarından beter bir adımdı bu; adına "boykot" diyorlardı. Gündüzlerin sessizliği ve gecelerin de yalnızlığı içinde, kızgın güneşin altında ve kavurucu çölün dayanılmaz

kasveti altında, açık arazide ve zamanla birer birer yok olmalarını bekleyeceklerdi.

Vatan "kutsal"dı ya, yaptıkları vahşete bir de kutsiyet kazandırmak istemişlerdi; üzerinde ittifak ettikleri hususları bir sayfaya madde madde yazdılar ve alıp Kâbe'nin duvarına astılar![104]

Yıllardır çile üstüne çile yudumlayan mü'minler için yeni bir süreç başlıyordu. Neyse ki yine Ebû Tâlib'in şefkat kanatları vardı; Şi'b-i Ebî Tâlib'i açmış ve herkesi kendine ait bu arazide himaye altına almıştı. Kıt kanaat kurdukları çadırlarda bundan böyle her gün bir feryâd ü figân işitiliyordu. Yiyeceğin olmadığı bu zeminde suya hasret giden dudaklardan semalar ötesine yükselen ne yanık nağmeler yükseliyordu. Üstelik bu, üç beş gün değil; tam üç yıl sürecekti.

Bu, o kadar önemli bir meseleydi ki Ebû Cehil, işe bizzat mübaşeret ediyordu. Hiç riske girmiyordu. Üç yıl sürecek bu mihnet dolu hayatı daha da zorlaştırmak için Şi'b-i Ebî Tâlib'e giden bütün yolları kontrol altına alan Ebû Cehil'in, bir nefer gibi zaman zaman buralarda nöbet tuttuğu bile oluyordu.

Onların mantığına göre Mekke'nin "beka"sı adına "fedâ" edilmeyecek insan olamazdı; onun için çocuk ve kadın, yaşlı ve hasta demeden herkese aynı muameleyi revâ görmüş, üstelik başkalarının merhamete gelmesinden şüphelendiği için gelişmeleri yakından takip etmeye başlamıştı.

Açlık, susuzluk ve hastalıkların iniltisinde geçen koskoca üç yıl! Gecenin karanlıklarında Fârân Dağları'na çarpıp gelen çocuk sesleriyle kadınların şefkatle semaya yükselen seslerinden gözlere uyku girmiyordu.

---

104 Sıkıntıların sel olup yağdığı bu süre içinde Efendiler Efendisi, bu maddeleri kâğıda döken Mansûr İbn-i İkrime'ye beddua edecek ve çok geçmeden Mansûr'un, boykot maddelerini yazdığı eli tutmaz olacaktır. Bkz.: İbn-i Hişâm, *Sîre* 2/195; İbn Kesîr, *Bidâye* 3/86.

Zulüm Haddi Aşarsa

Ebû Cehil'le birlikte hareket ediyor olsalar da bu manzara, ehl-i insaf bazılarını harekete geçirmişti. Ne de olsa herkes onun gibi vicdansız değildi; üstelik orada bu mihneti yaşayanların çoğu akrabalarıydı! Gecenin karanlığından istifade ederek eline aldığı bir kâse buğdayı Şi'b-i Ebî Tâlib'e getirmek için yola çıkan Hakîm İbn-i Hizâm'ın[105] yolu kesilmişti. Üstelik yolunu kesen, bizzat Ebû Cehil'di; hiddet ve hışımla üzerine yürüyor ve:

– Benî Hâşim'e yiyecek götürmek ha, diyordu. Vallahi ne sen elimden kurtulabilirsin ne de senin, onlara yiyecek götürmene müsaade ederim. Göreceksin, seni Mekke'ye rezil edeceğim!

Sözde "söz"ü dinlenmeyen Ebû Cehil, burnundan soluyordu! Hakîm İbn-i Hizâm'ın kendini müdafaa etmesine bile müsaade etmiyordu.

Derken yanlarına Ebu'l-Bahterî[106] geldi; iman etmemişti ama o da insaflılardandı. Önce bu kavganın sebebini öğrenmek istedi:

– Aranızda ne oluyor böyle, diyordu.

Onun da kendisini destekleyeceğini zanneden Ebû Cehil:

– Boyuna posuna bakmadan, Benî Hâşim'e yiyecek götürmeye yeltenmiş, diye cevapladı.

---

105 Hakîm İbn-i Hizâm, Mekke fethine kadar Ebû Cehillerin safında hareket edecek birisiydi. Hadîce Validemiz'in akrabasıydı ancak Bedir, Uhud ve Hendek gibi dönüm noktalarının hepsinde müşriklerle beraber Allah Resûlü'nün üzerine yürümüştü. Fetih gerçekleşip Müslüman olduğunda altmış yaşındaydı. Ondan sonraki altmış yaşını da mü'min olarak yaşamıştır.

106 Ebu'l-Bahterî'nin adı, Âs İbn-i Hişâm idi. Onun bu insaflı tavırlarından dolayı Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), Bedir'de karşısında yer almasına rağmen ona "eman" vermişti. Ancak o da Ebû Tâlib gibi "mahalle baskısı"ndan çekinmiş ve savaş ortamında kendisine uzanan şefkat elini tutamamış, Bedir'de kâfir olarak ölmüştür.

İnsanları açlıkla yola getireceğini düşünen Ebû Cehil'in insanlık dışı bu tavrı, Ebu'l-Bahterî'yi de çileden çıkarmıştı; ona döndü ve:

– Yanında, halasına götürmek istediği bir yiyecek var ve sen onu götürmesine engel oluyorsun, öyle mi? Çekil bu adamın yolundan, dedi.

Zulüm haddini aşınca zaman, zâlimin aleyhine işlemeye başlamış ve yine ehl-i insafı harekete geçirmişti. Ne Ebû Cehil geri adım atıyor ne de Ebu'l-Bahterî duruşundan vazgeçiyordu! Derken aralarında ciddi bir kavga başladı. O kadar ki Ebu'l-Bahterî, eline geçirdiği çene kemiğini Ebû Cehil'in kafasına indirivermişti! Kudretli Ebû Cehil, kendisini en güçlü hissettiği bir sırada karizmayı yine çizdirmiş, büyük bir darbe daha almıştı.

Aynı zamanda bu, üç yıl süren sürgün yıllarını sona erdirecek hamleyi tetikleyecek, başbaşa veren münsifler yola koyularak Kâbe'de kurtların yiyip bitirmek üzere olduğu kutsal metni (!) yerinden söküp alacaklardı.[107]

Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) bunu önce amcası Ebû Tâlib'e haber vermiş, o da gidip bunu Ebû Cehillerle paylaşmıştı; şunları söylüyordu:

– Şüphesiz yeğenim Muhammed, sizin şu sayfanıza bir kurtçuğu Allah'ın musallat kıldığını ve bu kurtçuğun, onu yiyip bitirdiğini söylüyor! Şu bir hakikat ki O, asla yalan söylemez! Buna göre o sayfada bulunan zulüm, taşkınlık, akrabalık bağlarını kesme ve haddi aşma gibi bütün olumsuzluklar yok olup gitmiş; sadece Allah'ın adı bâki kalmıştır! İşte size bir fırsat; şayet yeğenimin söyledikleri doğru çıkarsa, şu kötü tavır ve davranışlarınızı bırakırsınız! Yok, denilenler doğru çıkmazsa, ben de size

[107] Bkz.: İbn-i Hişâm, *Sîre* 2/195 vd. Taberî, *Târih* 1/550;

yeğenimi teslim ederim! Böylelikle iş size kalır; dilerseniz öldürür, dilerseniz serbest bırakırsınız!

Ebû Cehiller, neredeyse zil takıp oynayacaklardı; yıllardır istedikleri halde, yeğenine toz kondurmayan Ebû Tâlib de insafa gelmiş gözüküyor, tam da "Kontrolden çıktı!" dedikleri bir sırada kendi elleriyle O'nu Mekkelilere teslim ediyordu! Demek ki korkulacak bir durum yoktu ve Ebû Tâlib'in bu teklifini tereddütsüz kabul ettiler.

Şimdi sırada, Kâbe'ye gidip verilen haberin yanlışlığını (!) ispat kalmıştı; ilk şâhid olabilmek için âdeta birbirleriyle yarışıyorlardı!

Nihayet geldi ve ihtimamla mahfazayı açmaya başladılar; zira üst üste üç mühür vurmuş ve metni birkaç kat mahfazanın içine saklamışlardı.

Hevesleri yine kursaklarında kalmıştı; manzara, Ebû Tâlib'in anlattığından farksızdı. Bu kadar olurdu! Donakalmışlardı. Öne düşen başlarıyla birlikte, ellerindeki mahfazayla kurtçuk tarafından un ufak edilen yazı parçası da yere düşmüştü. Ağızlarını bıçak açmıyordu. Kâbe'deki sessizliği yine Ebû Tâlib'in ifadeleri bozdu:

– Her şey ortada olduğuna göre, bu hapis ve kuşatmanın da bir anlamı kalmadı, dedi.

Mekkelilerin alnında Kıyâmet'e kadar kara bir leke olarak kalacak olan bir dönem daha sona ermek üzereydi. Açıkça bir inayet demekti bu ve mü'minler yine O'na (celle celâluhû) yönelerek duaya durdular:

– Allahım! diyorlardı. Bize zulmedenlere, bizi insanlarla görüşmekten mahrum bırakanlara ve hakları olmadığı halde bize saldırıp haksızlık yapanlara karşı Sen bize yardım eyle!

Bu hâdise, bir kısım ehl-i insafı harekete geçirmişti; damla damla zulümle sindirilmek istenen sinelere nesîm-i meltem nefes aldırmış, artık bardak da taşmıştı. Bu güne kadar mecrasını

bulma fırsatı verilmeyen akıntılar bentlerini yıkacak ve çağlayanlara doğru yol alacaktı.

İnsanlara cesaret gelmiş ve kıyaslamaya başlamışlardı; bu kadar sıkıntıyı Ebû Cehil'in akrabaları yaşıyor olsaydı acaba o ne yapardı?

Bu sorunun cevabı belli olduğuna göre Benî Hâşim'den Hişâm ve Züheyr'in başlattığı hamleye Mut'ım İbn-i Adiyy ve Ebu'l-Bahterî de destek verdi. Zulme karşı yürüyüş, çığ gibi büyüyordu. Derken onlara Zem'a İbn-i Esved de katıldı. Beşi baş başa vermiş, arkalarına taktıkları Benî Hâşim ve Benî Abdulmuttalib'le birlikte, meseleye son noktayı koymak için Kâbe'ye geliyorlardı.

Bu dem, Ebû Cehillerin sopasını sakladığı demlerdi; haddi aşan zulme "dur" diyen bu çıkışı gören Kureyş'in, olup bitecekleri seyirden başka yapabileceği kalmamıştı.

Kâbe'ye gelir gelmez, onu yedi defa tavaf ettiler. Ardından Züheyr söze başladı:

– Ey Mekke ahâlisi, diyordu. Bizler, rahatça yemek yiyip güzel elbiseler içinde salınıp dururken Benî Hâşim'in göz göre göre helâk olmasına asla göz yumamayız! Bu ne zulüm; herkesle irtibatları kesilmiş, ihtiyaçlarını karşılayabilmek için alışveriş yapmalarına bile müsâade edilmiyor! Vallahi, şu "boykot" denilen zulmün yazılı olduğu sayfayı alıp yırtmadıkça ne bir adım ileri ne de geri atarım!

Beklendiği gibi Ebû Cehil, dikkat kesilmiş bir kenarda sinsice onları seyrediyordu; önce:

– Vallahi de hayır, yalan söylüyorsun, dedi. Bu sayfaya bir şey yapamazsın!

Bu bir güç denemesiydi; ancak karşısında, üstesinden gelemeyeceği bir tepki vardı. Zira Zem'a ileri atılmış, ona:

– Vallahi, esas yalancı sensin, diye sert çıkmıştı. Zaten biz, onun yazılmasına da razı değildik; sen yazdırdın! diyordu. Üstelik Ebu'l-Bahterî de:

– Zem'a doğru söylüyor; orada yazılanlara ve bu uygulamalara seyirci kalamayız, diyerek onu destekliyordu. Mut'ım İbn-i Adiyy ve Hişâm'ın duruşu da onlardan farksızdı; Ebû Cehil'e gözlerini dikmiş:

– Elbette bunlar doğruyu söylüyor; sen yalancısın! Burada yazılanlardan da yapılan muamelelerden de Allah'a sığınırız, diyorlardı.

Yıllardır özlenen bir tabloydu bu; gecikmiş bir sahiplenmeydi ama bu bile, tipi boranın estiği demlerde yürek serinleten bir meltem gibi geliyordu.

Ebû Cehillerin temsil ettiği küfür, ilk defa bir yıkım yaşıyordu. Gelişmeler karşısında içten içe kendini yiyen Ebû Cehil kahrından ölse de yapabileceği bir şey kalmamıştı; yenilgi kabul etmez bir tavırla sadece:

– Şüphe yok ki bu, geceden planlanmış bir komplo, diyebildi.[108]

Şehrin Giriş-Çıkışını Kontrol

Aleyhte propaganda, en çok başvurduğu yoldu; kendisi gibi şirk ve küfürde derinleşmiş arkadaşlarıyla kafa kafaya verip üçüncü şahıslarla Resûlüllah'ın arasına girmeyi îtiyâd edinmişti. Böylelikle, bilhassa hac mevsiminde Mekke'ye gelen kalabalıkları ilk kez kendileri karşılayıp uyarıyor ve yeni dinle tanışmalarının önüne geçerek sözde onları koruma altına alıyorlardı. Mekke'nin giriş ve çıkışları, bu manada tamamen Ebû Cehillerin kontrolündeydi.

---

108 Bkz.: İbn-i Hişâm, *Sîre* 2/219 vd.; İbn-i Sa'd, *Tabakât* 1/208 vd. Bu boykot kararının altında seksen mühür olduğu ifade edilmektedir.

İlk gelen onunla muhatap oluyor, o ve adamları da onları ikaz edip kendince uyarıyordu.

O günün önemli şairlerinden A'şâ, İslâm'ın güzelliğini duymuş ve Resûlullah'la tanışıp Müslüman olmak için yola çıkmıştı. Sözü dinlenen, ifadelerine itibar edilen bir insandı; cephe değiştirmek için Mekke'ye geliyordu.

Tahmin edildiği gibi avanesiyle birlikte Ebû Cehil[109] yolunu kesti; niçin Mekke'ye geldiğini ve nereye gittiğini soruyordu.

A'şâ da şaşırmıştı; şehrin dışına kadar gelip de yolunu kesen bu adamların niyetinin ne olduğunu anlamaya çalışıyordu.

Bir taraftan da yürüyorlardı.

Açık açık ifade etti:

– Muhammed'i duydum; onunla konuşmaya gidiyorum!

İyi ki gelip onu burada karşılamışlardı; yoksa gidecek ve bir şair daha kaybolacaktı!

Ona izzet ü ikramda bulunmak, gönlünü hoş tutmak gerekiyordu; ne de olsa dönemin en etkin "propaganda" kanallarından birisinin en usta temsilcisiydi.

Doğruca Utbe'nin evine gidip onu ağırlamaya başladılar.

Ebû Cehil, A'şâ'yı tanıyordu; sıra, Mekke'ye geliş sebebiyle ilgili meselelere gelince işe, Müslüman olduğunda nelerden mahrum olacağını hatırlatmakla başladı:

– Yâ Ebâ Basîr, diyordu. Ama Muhammed zina etmeye hiç hoş bakmıyor!

Hâlbuki henüz zina hakkındaki hüküm gelmemişti.

---

109 Bazı âlimler, içkinin haram kılınış tarihini esas alarak bu hâdisenin Medîne yıllarında vuku bulduğunu ve söz konusu şahsın da Ebû Süfyân olduğunu ileri sürmüşlerdir. Hatta o gün Ebû Süfyân'ın eliyle, geri dönmesine karşılık A'şâ'ya yüz deve verildiği bilgisi de rivayetlerde yerini alan bir ayrıntıdır. Bkz.: Esfahânî, *el-Eğânî* 9/147-148.

Demek ki Ebû Cehil, Müslümanları çok yakından takip ediyor ve İslâm'ı seçenlerin, içki ve zinanın yanına yaklaşmadıklarını görüp duruyordu!

A'şâ'yı da bu zaafından vurmak istemişti. Ancak A'şâ, artık yaşlanmış ve eski huylarını da bir kenara bırakmıştı; onun için:

– Vallahi, benim için bu problem değil; zira benim artık o tarakta bezim kalmadı!

Bildiği başka bir zaafı daha vardı ve Ebû Cehil hemen onu devreye soktu:

– Ama O, içkiyi de haram sayıyor!

A'şâ'nın hiç beklemediği bir cümleydi bu; âdeta şok etkisi yapmıştı! Zira onun için içki, damarlarında dolaşan kan, ciğerlerine inen hava mesâbesindeydi. Onun için:

– Bak hele, dedi. İşte bu olmaz; çünkü benim ona karşı biraz düşkünlüğüm var! En iyisi mi geri döneyim ve bir yıl daha içeyim! En azından kâm alıp içkiye doyarım ve daha sonra da gelir, Müslüman olurum.

Bu cümleler, Ebû Cehil ve ekibini zevkten dört köşe edecek cümlelerdi; göz göze gelmiş, emeklerinin boşa çıkmadığını hatırlatırcasına bir sevinç yaşıyorlardı. Zira güçlü bir şairi daha yolundan çevirmiş, A'şâ'nın Müslüman olmasını engellemişlerdi.[110]

Bu arada habersiz gelip Ebû Cehil'in kontrol noktalarına takılmadan Resûlullah'la (sallallâhu aleyhi ve sellem) görüşen, konuşup Müslüman olanlar da vardı; Ebû Cehil, onların da peşine düşüyor ve yalan-yanlış beyanlarla bunları korkutup yoldan çevirmek için uğraşıyordu.

O günün önemli şâirlerinden Tufeyl İbn-i Amr Mekke'ye

110 A'şâ, "Bir yıl sonra gelirim!" demişti demesine ama buna ömrü yetmedi; henüz yılını doldurmadan ve Müslümanlıktan mahrum olarak vefat etti. Bkz.: İbn-i Hişâm, *Sîre* 2/232; İbn Kesîr, *Bidâye* 2/232.

gelmiş ve yolu, Allah Resûlü'yle kesişmişti. İtibar gören, eşrâftan önemli bir adamdı ya, Mekkeliler bir türlü hazmedemiyordu. Akıllarınca plan üstüne plan yapıyor ve böylelikle onun, İslâm'ın etkisinde kalmaması için aklını karıştırmak istiyorlardı. Yanına sokuldu ve ona:

– Ey Tufeyl, dediler. Evet, sen bizim şehrimize geldin. Ancak unutma ki aramızdaki O adam, huzurumuzu kaçırdı; cemaatimizin vahdetini parçaladı ve işimizi bozdu! Hoş, sözleri sihir gibidir; kişiyi babasından, kardeşinden ve eşinden ayıracak güçtedir! Doğrusu biz, başımıza gelenlerin senin ve kabilenin başına da geleceğinden endişe duyuyoruz. Sakın ola ki O'nunla bir daha ne görüş ne de konuş!

Ebû Cehillerin akıl almaz tavır ve tahşidatlarından Tufeyl İbn-i Amr o kadar etkilenmişti ki bir daha Resûlullah'ın beyanlarını duymamak için kulaklarını tıkıyor ve Kâbe'ye öyle geliyordu.

Ertesi gün yeniden geldiği Kâbe'de küfür cephesinin oyununu bozan bir manzarayla karşılaştı; Allah'ın Nebî'si (sallallâhu aleyhi ve sellem) Beytullah'ta namaz kılıyordu! Gönül dili hâl şîvesine vurulmuştu. Usulca yanına yaklaştı. O kadar etkilenmişti ki namazında okuduklarını duymak için kulağına tıkadıklarını bir miktar açtı; duydukları, sanki yüreğini delip geçecek gibiydi! Belli ki kader, Tufeyl'in yoluna su serpmişti; kendi kendine şöyle diyordu:

– Ben, akıllı ve şâir bir insanım; iyiyi kötüden ayıracak durumdayım! O zaman bu adamın sözlerini dinlemenin ne mahzuru var; güzelse kabul eder, güzel değilse kendi hâline terk ederim!

Bir müddet bekledikten sonra oradan ayrılmakta olan Habîb-i Kibriyâ Hazretleri'nin peşinden O'na yetişti ve:

– Senin hakkında kavmin, bana şu şu beyanlarda bulundu. Ben bir şâirim; diyeceklerimi dinler misin, dedi.

Bunun üzerine Fahr-i Kâinat Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem):

– Olur, buyur, dedi ve şâir Tufeyl de maharetlerini sergilemeye başladı.

Diyeceklerini bitirdikten sonra sözü Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) aldı ve:

– Şimdi sen Beni dinle dedi. Ardından da besmele çekip Kurân'dan sûreler okumaya başladı.

Şâirdi; sözü nerede ve nasıl söylemek gerektiğini en iyi bilenlerdendi ama dinledikleri kadar güzelini ilk defa duyuyordu. O kadar etkilenmişti ki Ebû Cehillerin üfürdükleri aklına bile gelmiyor, yüreğinin eridiğini hissediyordu. Derken bu sıcaklığa kendini teslim ederek Müslüman oldu. Ardından da Efendimiz'e dönerek:

– Ey Allah'ın Nebîsi, dedi. Ben, kavmi arasında sözü dinlenen bir insanım; şimdi kavmimin yanına gidiyorum ve onları da İslâm'a davet edeceğim; Allah'a dua etsen de bana, onlar üzerinde müessir olabileceğim bir mucize ihsan etse!

Samimiydi. Gördüklerini arkada bıraktıklarına da göstermek istiyordu. Onun bu samimi talebine mukabil ellerini Yüce Dergâh'a açan Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem):

– Allahım, dedi. Sen Tufeyl'e bir âyet nasîb eyle!

Gerçekten de öyle oldu. Önce alnında kandil benzeri bir ışık belirdi. Ondan endişe edince aynı ışık, elindeki bastonun ucuna intikal etti ve öylece memleketine döndü.

İlk muhatabı babasıydı ve başından geçenleri anlatınca o da Müslüman oldu. Onu, hanımı ve annesi takip etti. Ebû Cehillerin yolunu kesmek istedikleri Hazreti Tufeyl, yoldan çıkanları yola getirmeye başlamıştı. Ancak kavmi Devs'e söz geçiremedi ve bir kez daha Mekke'ye geldi; boynunu büktü ve:

– Yâ Nebiyyallah, dedi. Devs'e, zinadan vazgeçmek ağır geldi; onlara beddua etsen!

Belli ki Resûlullah'ın şefkatini yakından tanıyamamıştı; hâlbuki O (sallallâhu aleyhi ve sellem), hayatı kendisi ve ashâbına zehir etmek isteyen Ebû Cehillere bile dua ediyor ve onların da ebedî kurtuluşa ermeleri için içten içe hüzün duyuyordu. Onun bu talebine mukabil şefkatle yöneldi ve:

– Allahım! Sen Devs'e hidâyet nasîb et ve onların da gelişini kolaylaştır, diye dua etti. Sonra da Hazreti Tufeyl'e dönerek:

– Haydi şimdi kavmine geri dön; ancak onlara yumuşaklık ve rıfk ile muamele et, buyurdu.

Tufeyl'i yolundan çevirmek için dişini tırnağına takan Ebû Cehil, şimdi Tufeyl'in kabilesi Devs'i kaybetmekle karşı karşıyaydı.[111]

Habeşistan'dan Gelen Yirmi Kişi

Habeşistan'a giden mü'minlerin hicretiyle birlikte Efendimiz'in haberi oralara kadar ulaşmıştı. Gelişmeler üzerine bizzat huzurda bulunma niyetiyle yaklaşık yirmi kişilik bir grup yola çıkmış ve Mekke'ye gelmişlerdi.[112]

Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) yine Kâbe'de ibadetle meşguldü. Yanına kadar geldiler; uzun uzadıya konuştular ve sorular sordular. Gözlerinde yaş, gönüllerinde de ayrı bir ferahlık oluşmuştu.

Ebû Cehil'i çileden çıkaran bir gelişmeydi bu ve adamlarıyla birlikte o da harekete geçti; attıkları her adımı öğrenmek istiyordu! Kalabalık bir grupla etraflarını kuşatmış, olanları yakından takibe çalışıyordu.

---

111 Gerçekten de öyle olacaktı. O günden sonra kavmi arasında davet vazifesine devam edecek olan Hazreti Tufeyl, Hayber kuşatmasının devam ettiği günlerde yetmiş kişiyle birlikte Medîne'ye gelecek, Resûlullah'ın savaşta olduğunu öğrenince yolunu çevirip Hayber'e gelecekti. Getirdiği insanlar arasında Hazreti Ebû Hureyre de vardı. Bkz.: İbn-i Sa'd, *Tabakât* 1/353, 2/108.

112 Bazı rivayetlerde bu insanların, Necrânlı oldukları söylenmektedir.

Allah Resûlü, onları Allah'a kulluğa çağırıp Kur'ân âyetlerini okumaya başladı. Okunan âyetleri dinlerken, gözyaşlarını tutamamış, ağlıyorlardı. Derken, bu güzelliği İslâm'la taçlandırdılar ve huzurdan ayrılmak istediler.

O âna kadar olup bitenleri yakından takip edip fırsat kollayan Ebû Cehil, yine burnundan soluyordu. Göz göre göre adamlar gitmiş ve Muhammedü'l-Emîn'e teslim olmuşlardı! Hâllerine bakınca engel olamayacağı bir tablo ile karşı karşıya olduğunu kestirdiği için o gün daha farklı bir yol denemek istedi. İçindeki kini kusacaktı; adamlarıyla birlikte yollarını kesti ve ağzını doldura doldura:

– Yazıklar olsun size, diye saymaya başladı. Sizler ne kötü kâfilesiniz! Kendi dininizden olan insanlar size buraya gönderdikleri hâlde tutmuş, bir adamın sözüne kanarak dininizden dönüyor ve onları yüz üstü bırakıyorsunuz! O'nunla ne konuştunuz ki iki kelamla dininizi değiştirip O'nun dediklerini kabulleniyorsunuz!? İşin doğrusu bugüne kadar biz, sizden daha ahmak bir kafileyle hiç karşılaşmadık!

Değişik zamanlarda insanlara tebessüm etse de bu, aslında Ebû Cehil'in gerçek yüzüydü. Ortada garip bir durum vardı; ışık kaynağının yanında duruyordu ama zifiri bir karanlık yaşıyordu. Böyle birisine ancak acınırdı. Bu mantığa karşı verilecek en güzel cevap da, şüphesiz sükuttu. Şaşkınlıkla Ebû Cehil'e bakanlar, arkalarını dönüp giderken:

– Allah'ın selamı üzerinize olsun, diyorlardı. Cehalette biz sizinle yarışamayız; bizim anlayış ve tercihlerimiz bize ait, sizinkiler de size! Zaten biz, hayırdan başka da bir şey düşünmüyoruz!

Beri tarafta yine vahyin emin elçisi gelmiş, Allah Resûlü'ne şu âyetleri tebliğ ediyordu:

– Daha önce kendilerine Kitap verdiğimiz ilim sahipleri, buna da Kur'ân'a da inanırlar. Kendilerine Kur'ân okununca, "Ona

iman ettik, o, Rabbimizden gelen gerçeğin ta kendisidir. Biz zaten daha önce de Allah'a teslim olmuş kimselerdik." derler. İşte onlar, gösterdikleri sabır ve sebattan dolayı çifte mükâfat alırlar. Onlar, kötülüğü iyilikle mukabele ederek savarlar ve kendilerine nasîb ettiğimiz mallardan Allah yolunda infakta bulunurlar. Anlamsız ve çirkin söz işitince de, yüzlerini çevirip ondan uzak durur ve "Bizim işlerimiz bize, sizinkiler de size aittir; selâm olsun size, hoşça kalın! Biz, câhillerle arkadaşlık etmeyi hiç arzulamayız!" derler.[113]

Öne Çıkan Engeller

Bu arada hac mevsimi yaklaşmış, Kureyş'i ayrı bir telaş almıştı. Şüphesiz en çok endişe ettikleri konu, dışarıdan Kâbe'ye gelenlerle Efendiler Efendisi'nin görüşmesi ve gelen âyetleri onlara da anlatıp tebliğ etmesiydi. Ne yapıp edip, mutlaka buna bir çözüm bulunmalı ve hac için gelenlerle konuşması engellenmeli; konuşması durumunda konuştuklarına itibar edilmeyecek kadar aleyhte propaganda yapılmalıydı. Bu meseleyi çözmek için tek gündemle Velîd İbn Muğîre'nin evinde bir araya geldiler. Maksatları, insanlarla Efendiler Efendisi'nin arasına girip tebliğ yapmasına engel olmak ve yeni mesajların kalblerde neşv ü nema bulmasının önüne geçmekti.

Yaşlı ve tecrübeli Velîd söze başladı:

– Ey Kureyş cemaati! Biliyorsunuz ki hac mevsimi gelip çattı; gruplar hâlinde Arap toplulukları buralara gelecekler! Şu adamınızın durumunu da biliyorsunuz! O'nunla ilgili olarak, bir fikir üzerinde ittifak edin de; yarın aranızda farklı görüş ve uygulamaya mahal verilmesin! Yoksa biriniz diğerinizi yalanlar, arkadaşını nakzeden bir hareket yaparsa, güvenirliliğiniz ortadan kalkar.

---

113 Kasas, 28/52-55. Bu âyetlerin, Necâşî ve arkadaşları hakkında indiğine dâir rivayet de vardır. Bkz.: Muhammed Yûsuf es-Sâlihî, *Sübülü'l-Hüdâ ve'r-Reşâd* 2/421.

– Önce sen ey Abdişems'in babası! Sen bize bir şeyler söyle ve yol göster ki, onun etrafında konuşalım, dediler. Velîd onlardan bu cevabı bekliyordu ama:

– Bilâkis, önce siz bir şeyler söyleyin de ben dinleyeyim, diye ısrar etti.

– O'na, "Kâhin" diyelim.

– Hayır! Vallahi bu asla tutmaz! Çünkü O, kâhin değil; biz ne kâhinler gördük! O'nunki asla, kâhinlerin yaptıkları gibi öyle işitilmeyecek, gizli veya kafiyeli söz değil ki!

– O zaman, "mecnûn" diyelim.

– O, mecnûn da değil! Biz ne mecnûnlar, ne deliler görüp tanıdık; bu hiçbirine benzemiyor! O'nda ne boğulacak gibi bir hâl, ne aklının karışıklığı sebebiyle sağa sola yalpalayarak yürüme ne de bir vesvese görebiliyoruz!

– Öyleyse, "şâir" diyelim.

– O, şâir de değil ki! Şiirin kafiyesini, ahengini, rengini ve musikisini biz iyi biliriz; O'nun söyledikleri şiir de değil!

– Peki, öyleyse "sihirbaz" diyelim.

– İşin garibi O, sihirbaz da değil! Bizler, ne sihirbazlar gördük, ne sihirlere tanıklık yaptık. Bunda, ne onların üfleyip okumaları ne de düğüm düğüm üstüne bağladıkları var!

Akıllarına gelen bütün alternatifleri sıralamış, ama bir türlü mesafe katedememişlerdi. Anlaşılan bu ihtiyara da bir şey beğendirmek mümkün değildi. Bu kadar lafı uzatıp kendilerini uğraştıracağına, kestirmeden kendi kafasındakini söyleyiverseydi sanki ne olurdu. Onun için aralarından bazıları:

– Peki, senin fikrin ne ey Ebû Abdişems, diyerek meseleyi kısa tutmak istiyordu. Ancak, onun da diyebileceği pek bir şey yoktu:

– Bana biraz mühlet verin de düşüneyim, dedi ve uzun uzun

düşünmeye durdu. Bir türlü aklına çözüm gelmiyordu. Biraz önce konuşulanlar arasındaki alternatifleri geçirdi zihninden bir bir. Evet, bunlardan birisi tutabilirdi! Döndü cemaate ve şunları söyledi:

– Yemin olsun ki, O'nun sözlerinde ayrı bir tat, bir cazibe var. Bu konuda siz ne söylerseniz söyleyin, doğru olmadığı çabuk anlaşılır. Söyledikleriniz arasında O'nun için en yakın olanı, "sihirbaz" kelimesidir; öyle bir söz söylüyor ki, onunla baba ile oğulun; adam ile karısının ve insanlarla kabilelerinin arasını açıyor.

Yaşanılan bu olayı bütün yönleriyle anlatıp gelecektekilere örnek olabilmesi için Cibril-i Emîn şu meâldeki âyetleri getirecekti:

– O düşündü, ölçtü ve biçti.

Kahrolası, nasıl da ölçtü biçti!

Hay kahrolası! Nasıl, nasıl da ölçtü biçti?

Sonra baktı. Derken, suratını astı ve kaşlarını çattı. Arkasından sırtını döndü ve kibirinden kabardıkça kabardı. Daha sonra da arkasına bakmadan çekip gitti ve "Bu, büyücülerden nakledilen çok tesirli bir büyüden ibarettir! Bu, beşer sözünden başka bir şey değildir!"[114] dedi.

Velîd'in dediği gibi başka denilebilecek bir şey yoktu ve bu kavil üzerinde ittifak ederek meclisten ayrıldılar. Artık, genel politika belli olmuş ve Efendiler Efendisi'ni toplumdan tecrit etmek için başvurulacak müşterek bir yöntem üzerinde ittifak edilmişti. Bundan sonra her biri, aynı dili konuşacak ve yalanda ittifak ederek bile bile Allah Resûlü'nü karalama yarışına gireceklerdi. Bugünkü anlamda bu, aynı yalan haberi bütün medyaya aynı anda servis yapma gibi bir hâdiseydi.

---

[114] Müddessir, 74/18-25. Ayrıca bkz.: İbn-i Hişâm, *Sîre* 2/105-106; Beyhakî, *Şuab* 1/158.

Günler gelip de hacılar akın akın Mekke'ye yöneldiğinde, her köşeyi tutan bir Kureyşli, misafirleri karşılıyor ve her biri de konuyu Efendimiz'e getirerek -inanmasalar bile- O'nun sihirbaz olduğunu söylüyordu. Böylelikle insanların, O'nun yanına gelmelerini engellemiş ve semavî mesajın kendilerine ulaşmasının da önüne geçmiş olduklarını sanıyorlardı.

Beri tarafta Allah Resûlü'nün üzerine yine vahyin ağırlığı çökmüştü; Cibril-i Emîn yeni bir mesaj getiriyordu. Gelen âyetlerde Cenâb-ı Mevlâ, bu sinsi plandan haber vermişti. Allah Resûlü'nün aleyhinde komplo kurarken onların içinde bulundukları ruh hâletini teker teker ortaya dökerek, bu işi tezgâhlayanlar ve bilhassa Velîd İbn Muğîre hakkında şunları söylüyordu:

– Sen onu bana bırak! Tek olarak yarattığım, sonra çok çok mal, servet ve etrafında dolaşan oğullar verdiğim, her türlü imkânı önüne serdiğim o adamın hakkından ben geleceğim![115]

Doğru ya, bir de bu işin yarını vardı. Ancak bugünden yapılması gerekenler, atılması gereken adımlar olacaktı. Herkes, kendince bir gayretin içindeydi ve bütün bu gayretlerin sonunda, Allah adına adım atanların sonuca gitmesi gerekliydi. Onun için Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), hac mevsimi gelip de insanlar akın akın Mekke'ye yönelince, Ukâz, Mecenne ve Zilmecâz panayırlarını daha bir hızla dolaşacak ve karşılaştığı herkese:

– Ey insanlar! Gelin, "Lâ ilâhe illallah" deyin ve siz de kurtulun, diyerek Rabbinin adını duyurmaya çalışacaktı.[116]

Kureyş'in bütün çabalarına ve Ebû Leheb'in adım adım takip ederek yapılanları yıkmaya çalışmasına rağmen hac

---

115 Müddessir, 74/11-17. Ayrıca bkz.: İbn-i Hişâm, *Sîre* 2/106.

116 Ahmed İbn Hanbel, *Müsned* 3/492; Dârakutnî, *Sünen* 3/44; Hâkim, *Müstedrek* 1/61; İbn Hibbân, *Sahîh* 14/518.

mevsimi gelip geçecek ve geri dönenlerin zihninde sadece Allah Resûlü'nün mesajı ve gökler ötesinden getirdiği haberler canlı kalacaktı. Zira Mekke'de görüp duydukları tek yenilik buydu ve bu, sadece Mekke'yi değil, bütün dünyayı değiştirecek çapta bir yenilikti.

Aleyhteki Kampanya Genişliyor

Kureyş, işin dozunu her geçen gün daha da artırıyor ve insanları Allah Resûlü'nden uzaklaştırabilmek için her türlü yola başvuruyordu. Ağza alınmadık sözler sarfediyorlar, gün yüzü görmemiş yalanlara tevessül ediyorlardı! Bütün bunlarla onlar, Müslümanların kuvve-i maneviyelerini sarsmak; hakaret ve karalamalarla küçük düşürmek ve Müslüman olmayanları da korkutarak O'na ulaşmalarını engellemek istiyorlardı.

Velîd İbn-i Muğîre'nin evindeki plan, istedikleri gibi netice vermeyince artık akıllarına geleni yakıştırır olmuşlardı. Önlerine gelene istedikleri cümleleri savuruyorlardı. Topyekûn bir karalama kampanyasıydı bu. Ağzı laf yapan hemen her Mekkeli, etrafına topladığı kalabalıklara hitap ediyor ve aleyhte bir kamuoyu oluşturmaya çalışıyordu.

Bunun için öncelikle Allah Resûlü'nün şahsını hedef almışlardı; bir gün "mecnûn", başka bir zaman "sihirbaz", bir başka gün "yalancı" ve akıllarına estiği diğer bir gün de "şâir" diyor ve kendilerince Efendiler Efendisi'ni alaya alıyorlardı. Bazen:

– Bu nasıl peygamber ki çarşı-pazarda yürüyüp yemek yiyor, diyerek burun kıvırıyor, zaman zaman da:

– Bu Kur'ân, şu iki beldede bulunan büyük şahsa gelmeli değil miydi? gibi kuruntularıyla, sanki Allah'ın rahmetini kendileri taksim ediyormuşçasına bu konudaki tercihi de kendileri yapmak istiyorlardı. Hâlbuki bu işin yegâne sahibi Allah'tı ve

O (celle celâluhû), risalet vazifesiyle kimi serfiraz kılacağını da çok iyi bilirdi.

Gün geliyor, hevâlarına tâbi akıllarına başka bir düşünce hâkim oluyor ve peygamberin yalnızlığını gündeme getirerek:

– O'nunla birlikte bir melek indirilseydi de yanında kendisine yardımcı olsaydı ya! Yahut büyük bir servete konsaydı da içinde her türlü yiyeceğin olduğu cennet gibi bir bahçesi olsaydı, diyorlardı.

Bütün bunların temelinde, risalet gibi önemli bir vazife için Allah Resûlü'nün tercih edilişini kabullenememe, toplumsal baskı, taassup, haset, inat, korku, gurur ve kibir gibi şahsi problemler yatıyordu.

Küfrün kuralı yoktu ve çok geçmeden yönlerini Kur'ân'a çevirdiler. Kimi zaman "eskilerin masalları", bazen "faydasız ve süslü söz", akıllarına estiğinde "şeytan veya cin sözü" ve zaman zaman da "beşer sözü" yakıştırmasında bulunuyor ve böylelikle, Allah kelamının insanlar üzerindeki tesirini kırmak istiyorlardı.

Mekke'de kılıçlar çekilmeden önce kelimelerin savaşı olanca hızıyla devam ediyordu. Bir taraftan kendi yandaşlarına:

– Şu Kur'ân'a kulak asmayın! Onun karşısında bir üstünlük sağlayabilmeniz için sürekli arasına başka sözler katın, diyerek anarşiyi körüklüyor, diğer yandan da suret-i haktan gözükebilmek için akla hayale gelmedik hilelere tevessül ediyorlardı. Kelime oyunlarının her türlüsüne başvuruyor ve karşılarındakileri devre dışı bırakabilmek için türlü türlü oyunlar oynuyorlardı. O kadar ki, belli bir dönem iman etmiş gibi görünmeyi yeğliyor, ancak aradan biraz zaman geçtikten sonra yeniden küfrünü ilan ederek, sanki aradığını bulamamış bir insan rolü oynamaya çalışıyor; kendi saflarındaki insanlara moral olmaya çalışırken Efendiler Efendisi ve O'nunla birlikte olanların kuvve-i maneviyelerini çökertmek istiyorlardı. Bu ne gariplik

ki, üstlerinde dalâlet ve küfrün en koyu tonunu taşıdıkları hâlde Müslümanlara aynı sıfatları yakıştırmaya çalışıyor, en masum insanları dalâletle itham etmek istiyorlardı.

İşi daha da ileri götürenler vardı; Kureyş'in Şeytan'ı olarak da bilinen Nadr İbn-i Hâris, Hîre'den yeni gelmişti. Bu adam, zaman zaman uzak ülkelere gider, melik ve krallarla aynı meclisleri paylaşır ve böylelikle farklı kültürlere ait bazı bilgilere sahip olurdu. O günün şartlarında Nadr, genel kültürün çok üzerinde bir bilgiye sahipti. Onun için, Resûl-i Ekrem Efendimiz ne zaman İslâm'ı anlatmak için bir meclise gelse, hemen arkasından o da gelir ve insanlara:

– Vallahi ey Kureyş topluluğu! Ben, O'ndan daha güzel konuşuyorum! Hem, hangi özelliği var ki Muhammed, benden daha iyi konuşsun diyerek, Efendiler Efendisi'nin etkinliğini kırmaya çalışırdı.

Aynı Nadr bir gün, bir cariye satın almış ve bu cariyeyi, İslâm'ı tercih etme kertesine gelenleri yolundan çevirme maksatlı kullanıyordu. Allah Resûlü'nün hanesine yönelen herkesin yolunu kesip bu cariyesine teslim ediyor ve izzet ü ikramın en güzeliyle kendisine iltifatta bulunmasını tembihleyerek İnsanlığın İftiharı ile görüşmesine engel olmaya çalışıyordu.

Küfür bu ya, akla hayale gelmedik yöntemlerle, her gün yeni bir yüzle kendini gösteriyor ve bütün bunlar, o günün gündemini oluşturuyordu. Efendiler Efendisi'yle karşılaştıklarında olmadık isteklerde bulunuyor ve sanki iman edeceklermiş gibi rol yaparak kafa karıştırmak istiyorlardı. Peygamberliğini ispat edebilmesi için bazen merdiven dayayıp gökyüzüne tırmanması gerektiğini ileri sürüyor, bazen de cennete uzanıp onun meyvelerinden kendilerine mükellef bir sofra kurması gerektiğini söylüyorlardı. Hoş, bütün bunları yerine getirse de inanacak değillerdi; kendilerince gönül eğlendiriyorlardı!

Neyse ki, mü'minlerin yanında Allah ve onun Yüce Peygamberi vardı. Müşriklerin olabildiğince geniş çaplı ve kuralsız yüklenmelerine karşılık Kur'ân, gelen her yeni âyetiyle mü'minleri kuşatıyor ve hakkı temsil eden duruşlarında sebat etmeleri gerektiğini hatırlatıyor; Resûl-i Kibriyâ da her fırsatta ashabıyla bunları paylaşıp imanlarını takviye ediyordu. Hayırlı işlerin çok muzır mânilerinin bulunduğu, Şeytan ve Şeytanî düşüncenin, hayır yolunu tercih edenlerle sürekli uğraşacağı haber veriliyor ve böylelikle, daha onlar planlarını ortaya koymadan mü'minlerin mevzi almaları temin ediliyordu. Sıklıkla, önceki ümmetlerden misaller veriliyor ve Hak adına yol almanın kolay olmadığı vurgulandıktan sonra neticenin, mutlaka inanan ve hayatını takva ölçülerine göre şekillendirenler lehine gelişeceği ortaya konuluyordu.

Bazen de gelen âyetler, öncelikle ve bizzat Allah Resûlü'nü teselli ediyor ve:

– Onların iddia olarak ortaya koyup söyleyegeldiklerinden dolayı Senin sadr u sinenin daralıp canının sıkıldığını biliyoruz; ama Sen, Rabbini hamd ile tenzih etmekten geri durma ve hep, yüzünü yere koyup secde edenlerle beraber ol! Sana ölüm gelip çatıncaya kadar da, Rabbine ibadetten ayrılma,[117] şeklindeki emirlerle sükûnet telkininde bulunuyordu. Başka bir zaman:

– Seninle alay edip duran o küstahların hakkından Biz geliriz! Onlar ki, Allah yanında başka ilâhların peşinden gitmeyi tercih ediyorlar; hâlbuki yarın, her şeyi ayân-beyan görüp bilecekler,[118] diyor ve son gülenin, mü'minler olacağının müjdesini veriyordu. Muştuyu veren Allah olduktan sonra, O'na güvenmemek olur muydu! Zaten yaşadıkları her hadise, kendilerini bir adım daha Allah'a yaklaştırıyordu. O da, adeta başlarını okşayıp sırtlarını sıvazlarcasına merhametini hissettiriyor ve:

[117] Hicr, 15/97-99.
[118] Hicr, 15/95-96.

– Senden önce de nice peygamberler böyle alaya alındılar; ama unutma ki çok geçmeden, o alay edip durdukları hususlar, birer realite olarak kendi başlarına gelip dört bir yandan kuşatıverdi de perişan oldular,[119] diyerek bunu, okunan Kur'ân âyeti olarak önlerine koyuyordu. Zira bu türlü karşı çıkmalar, aslında şahıslara değildi; müşrik ve kâfirlerin asıl derdi, Allah davasını etkisiz hâle getirmek ve yeryüzünden Allah'ın adını silmekti. Sebep planında önde göründükleri için onların hışmından mü'minler nasibini alıyorlardı; ama O'nun için çekilen bu sıkıntıların mükâfatı da büyük olacaktı. Habîb-i Ekrem'ini teselli ederken Yüce Mevla:

– Onların, Senin hakkında ileri geri konuşup da Seni yalanlamalarının Seni ne kadar üzdüğünü elbette biliyoruz; aslında onların hedefi Sen değilsin; onlar Seni yalanlamıyorlar; o zalimler, bile bile Allah'ın âyetlerini inkâr ediyorlar. Senden önce de nice peygambere aynı yaftalar takılmak istendi de onların hepsi, aleyhlerinde çevrilen bütün tuzaklara rağmen Allah'ın inayeti yetişip onları kucaklayacağı âna kadar dişini sıkıp sabretti,[120] ifadelerini kullanacak ve bütün bunların ardında, nusret-i ilâhî olduğunu ortaya koyacaktı. Ne büyük şefkat! Ne büyük iltifat! Ve ne büyük teselli!

Yeni Bir "Muhtıra"

Her yola başvurduğu halde bir türlü netice alamayan Ebû Cehil, "son hamle"yi yapmak üzereydi; Arkasına, Utbe İbn-i Rebîa, Şeybe İbn-i Rebîa, Ümeyye İbn-i Halef ve Ebû Süfyân gibi Mekke ileri gelenlerinden yirmi beş kişiyi daha katmış, ölüm emâreleri belirmiş olan yaşlı Ebû Tâlib'in kapısını son kez çalmayı denemişti. Maksatları, o güne kadar alamadıkları tavizi, ölümüne ramak kala Ebû Tâlib'den koparmak, son bir "muhtıra" vererek maksatlarına problemsiz ulaşmaktı.

---

119 Enbiyâ, 21/41.

120 En'âm, 6/33-.34

Aynı zamanda onlar açısından bu, bir "gövde gösterisi" anlamını taşıyor ve "Biz kaç kişiyiz?" dercesine bir çıkışı ifade ediyordu. Bu girişim, kendilerince bir "çağrı" idi; aynı çizgide hareket etmeli ve son bir hamle ile isteklerine nâil olmalılardı. Her zaman olduğu gibi üsluplarında yine tahrik vardı:

– Görmüyor musunuz, diyorlardı. Hamza ve Ömer de Müslüman oldu; onları da kaybettik. Muhammed'in işi, kabileler arasında yayılıp gidiyor! Başka çare yok; gelin, Ebû Tâlib'e gidelim de kardeşinin oğlunu bize teslim etsin! Vallahi biz, başka türlü bu işin üstesinden gelebilecek gibi gözükmüyoruz!

– Bu ihtiyardan da korkuyorum işin doğrusu, dedi bir diğeri. Ölüp giderken Muhammed'in dediklerini diyecek ve sonra da biz, Arapların dilinden asla kurtulamayacağız!

Bir başkası söze katıldı ve:

– En iyisi siz, şimdi beklemede kalın, dedi. Yarın amcası vefat ettiğinde ortaya çıkar ve o zaman işini bitirirsiniz!

İleri sürdükleri fikirler farklı olsa da muhteva, himayede başı çeken Ebû Tâlib ile son kez konuşma eksenliydi ve doğruca yanına geldiler.

İçlerinde gizlediklerini âşikâr etmiyor ve sûret-i haktan gözüküyorlardı. Açıktan karşı koymak suretiyle çözemedikleri meseleyi şimdi sağdan yaklaşarak ve yumuşak bir üslupla halletmeyi hedeflemişlerdi. Kararlılık içinde söze:

– Bak Ebû Tâlib, diye başladılar. Şüphesiz ki sen, bizim durumumuzu da, kendi başına gelenleri de biliyorsun! Endişe edip durduğumuz hususlar da zaten belli; yeğeninle aramızda yaşadıklarımız kimseye gizli değil, her şey ortada! O'na söyle de; bizden uzak dursun ki biz de O'na ilişmeyelim! Ne O bizim hayat tarzımıza karışsın ne de biz O ve dini ile uğraşalım!

Ebû Tâlib açısından mesele, sanki hallolmuş gibiydi. Herkes

kendi halinde bir hayatı yaşayınca, kimse rahatsız edilmez, yeğeni de güvende olurdu. Bu mülahazalar içinde Allah Resûlü'ne haber gönderip yanına davet etti.

Haberi alır almaz amcasının evine gelen Habîb-i Kibriyâ Hazretleri, Ebû Tâlib'in etrafının Mekkelilerce çevrildiğine şâhid oldu. Abdullah İbn-i Muğîre ve Abdullah İbn-i Ümeyye ile Ebû Cehil, kamuoyu desteğini arkasına almış, herkesi temsil edercesine eli tetikte bekliyordu. Tıka basa dolan odanın için-de iğne atılsa yere düşmeyecek bir kalabalık vardı; sadece Ebû Tâlib'in yanında bir kişinin oturacağı kadar bir boşluk kalmıştı. Fahr-i Kâinat Efendimiz de (sallallâhu aleyhi ve sellem), ister istemez oraya doğru yönelmişti ki Ebû Cehil'in yerinden fırladığı görül-dü; oturduğu yerden kalkmış ve o boşluğu kendisi doldurmuş-tu! Maksadı, son demlerinde Ebû Tâlib'in, Allah Resûlü'nün etkisinde kalmasının önüne geçmekti; yufka yürekli amcanın, yeğenine duyduğu rikkat sebebiyle imana yöneleceğinden çeki-niyor ve yine Ebû Cehilliğini yapıyordu!

Başlara tâc olmak için gelen Resûlullah'a (sallallâhu aleyhi ve sellem), yine kapının ağzında oturmak kalmıştı. Yılların yorgunu Ebû Tâlib, parlayan gözleriyle İnsanlığın Emîni'ne döndü ve:

– Yeğenim, dedi. İşte şunlar, kavminin ileri gelenleri; Senin için bir araya gelmiş ve Sana güvence veriyor, bir daha ilişmeye-ceklerini söylüyorlar!

Maksat anlaşılmıştı. Şüphesiz bu, zaten Allah Resûlü'nün de arzusu idi ve önce amcasına:

– Evet, diye mukabelede bulundu. O güne kadar duruşların-daki sertliğe muhatap olan Habîb-i Kibriyâ Hazretleri ümitlen-mişti; Ebû Cehiller de insafa geliyordu! O'nun (sallallâhu aleyhi ve sel-lem) gönlü, söz konusu olan Ebû Cehil de olsa kimsenin rahmet-i ilâhîyeden ebediyyen mahrum kalmasına razı değildi; Allah'ın yarattığı her bir insan, O'nun Cennet'ine layık bir hayat yaşamalı

ve başta kendisi olmak üzere yakınlarını da nâr-ı cahîmin dayanılmaz cenderesinden kurtarmalıydı. Bugüne kadar kapılarına gidip her şeye rağmen ellerinden tutmaya çalışması da zaten bu maksatlıydı. Bir geliverseler, o güne kadar yapıp ettikleri her şeyi siler ve yepyeni bir sayfa ile istikbale yürürlerdi. Onun için Allah Resûlü devam etti:

– Bana bir tek kelime versinler, dedi. Ancak o tek kelime ile onlar, Arapların bütününe hâkim olacaklar ve Acemler de inkıyâd edip onların çizgisine gelecek, onlara cizye vereceklerdir!

Ebû Tâlib'in evinde bulunanlar ürpermişti:

– Tek bir kelime mi, diyor ve hayretlerini ifade ediyorlardı. Bir farkla ki Ebû Cehil'in hoşuna giden bir cümleydi bu. Belki de anlamamıştı veya işine geldiği yerden anlamaya çalışmıştı. Zira işin ucunda, Araplar yanında Acemlere de hâkimiyet vardı. Bu cümleden o, muhtemelen Muhammedü'l-Emîn'in kendi tekliflerini kabul ettiği sonucunu çıkarmıştı. İşin ucunda güç, hâkimiyet, zenginlik ve saltanat varsa bir tek kelimenin lafı mı olurdu! Onun için hemen ileri atıldı ve:

– O da ne demek; istediğin kelime olsun! Babanın hatırına yemin olsun ki Sana bir değil on kelime veririz!

Bütün samimiyetiyle Efendiler Efendisi (sallallâhu aleyhi ve sellem) onlara döndü ve her fırsatta teklif edip dile getirdiğini yeni bir üslupla bir kez daha söyledi:

– Lâ ilâhe illallah, diyeceksiniz ve O'ndan başka ibadet ettiğiniz her şeyi dünyanızdan söküp atacaksınız!

Ortalık yine buz kesivermişti. Kâinata renk verip canlandıran ve varlığı Rabbine rabteden bu kelime, ne hikmetse Ebû Cehilleri rahatsız ediyordu. Kırmızı görmüş boğa gibilerdi; renkten renge girerken tutunabilecekleri tek çıkış yolu "alkış" olmuştu; ağız birliği etmişçesine el çırpıyorlardı! Sözde gürültüye getirip

renk vermeyeceklerdi. Bir taraftan da burun büküyor ve laf çarpıyorlardı:

– Yâ Muhammed, diyorlardı. Yoksa Sen, bu kadar ilâhı tek bir ilâh hâline mi getirmek istiyorsun? Şüphesiz Senin bu işin çok garip!

Hâlbuki ne ilâh düşünceleri vardı ne de tevhid adına bir kaygı duyuyorlardı. Ne hikmetse başları sıkıştığında "ataları" akıllarına geliyor ve "temel niteliklere bağlı kalma" adına ona sığınmayı en en emin yol olarak görüyorlardı. Onlar için bu, bir kararlılık yeminiydi; dayanaklarının bir bir erimesi karşısında "kıyâm" edecek ve gelen her günün, aleyhlerine işlemesine bir "dur" diyeceklerdi:

– Yok yok, dediler. Bu adam size, istediğiniz hiçbir şeyi vermeyecek, arzu ettiğiniz çizgiye gelmeyecek! En iyisi mi siz, istediğinizi yapmaya devam edin! Siz siz olun, aranızdaki mesele çözülünceye kadar bulunduğunuz yerde sebat edin ve atalarınızın dininden asla taviz vermeyin!

– Daha niye bekliyorsunuz!

– Haydi, zaman harekete geçme zamanı!

– Kalkın ve ayaklanın!

– Şöyle meydanlara bir iniverin!

– İlâhlarınız konusunda taviz vermeyeceğinizi şöyle bir gösteriverin!

– Aramızda bu kadar eşrâf dururken bu mesele O'na mı kalmış!

Daha neler neler! Aslında bütün bunların ortak noktasını, "Bu iş Sana mı kalmış!", "Vatanı Sen mi kurtaracaksın!" veya "Kurulu düzenimize çomak sokmaya kalkışma!" türünden tepkiler oluşturuyordu.

Bu arada Ebû Tâlib can çekişiyordu. Bunu gören Habîb-i Kibriyâ Hazretleri şefkatle amcasına yaklaştı ve:

– Ey amcacığım dedi. Ne olur; sen de 'Lâ ilâhe illallah!' de ki yarın Allah katında şefaatçi olayım!

Çok masum bir talepti. Ancak Ebû Cehiller için bundan daha büyük bir cürüm olamazdı. Hemen ileri atıldı ve bir diğer amcası Abdullah İbn-i Muğîre ile birlikte Ebû Tâlib'e daha da yaklaştı:

– Yoksa, diyorlardı. Yoksa sen, son demlerinde Abdulmuttalib'in dininden yüz çevirip onu terk mi edeceksin?

Ebû Tâlib'in önünde yeni bir gerginlik yaşanıyordu; bir tarafta Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şefkatle amcasının elinden tutmaya çalışıyor, diğer yanda Ebû Cehil'le Abdullah İbn-i Muğîre aynı cümleleri tekrarlayıp duruyordu. Derken Ebû Tâlib'in son sözü:

– Abdulmuttalib'in dini üzerine, oldu.

Ebû Cehil, yepyeni bir zafer kazanmış gibiydi; kendini iki kez kazanmış olarak görüyordu. Zira son âna kadar devam eden "psikolojik harb"in gâlibi o olmuştu. Ne Ebû Tâlib'in evinde yaşanan acı ne de Benî Hişâm'ın üzüntüsü onun umurundaydı. Muhtemelen ayrılıp giderken, Ebû Tâlib gibi bir kalkanın olmadığı ileriki günlerde Resûlullah'la savaşında uygulayacağı politikanın ince hesabını yapıyordu.

Diğer taraftan daha cümlelerin noktası konmadan Cibrîl-i Emîn gelmiş, küfrün liderlerinin ruh dünyalarını resmeden yepyeni bir vahiy getirmişti; "doğru" diye kitlelere kabul ettirmeye çalıştıkları "yanlış"ları bir bir sıralıyor ve üzerlerindeki mütemâdî kontrolün devam ettiğini ilan edip, yarın kimin nelerle karşılaşacağının haberlerini veriyordu:

– Tutmuş, bunca ilâhı bir tek ilâh yapmış! Gerçekten de bu, şaşılacak, çok tuhaf bir şey! dediler.

İçlerinden önde gelen eşrâf takımı derhal harekete geçip,

"Yolunuza devam edin, tanrılarınıza bağlılıkta kararlı olun! İşte sizden beklenen budur!" dediler.

Doğrusu biz bu tevhid inancını son dinde de işitmedik; öyleyse bu sırf bir uydurma!

Bizim gibi bu kadar eşrâf dururken, kitap gönderilecek bir o mu kalmış!

Hayır, hayır! Onlar Benim buyruklarım hakkında tam bir şüphe içindedirler, doğrusu onlar azâbımı henüz tatmadılar.

Yoksa O mutlak Gâlib, her nimeti ve özellikle peygamberliği dilediğine ihsan eden Rabbinin rahmet hazineleri sadece onlara has ve onların yanında mı bulunuyor?

Yoksa göklerin, yerin ve ikisi arasında olan varlıkların hâkimiyet ve yönetimi de onlara mı ait? Haydi, ellerinden geliyorsa sebep ve vasıtalarını temin etsinler de göğe çıksınlar, âlemi oradan yönetsin, vahyi de kendi arzuları istikametinde indirsinler!

Bunu yapmaları şöyle dursun, onlar birtakım hizip ve döküntü bölüklerden oluşup buracıkta bozguna uğratılacak bozuk bir ordu![121]

Onlardan önce Nûh, Âd halkı ve ordular sahibi[122] Firavun halkı da Peygamberleri yalancı saydılar.

Semûd ve Lût halkları, Eykeliler de öyle yaptılar; işte onlar da, peygamberlere karşı toplanan benzeri hiziplerdi.

---

121 Bu âyet, yıllar öncesinden, Hendek Savaşı'nda Ahzâb Ordusu'nun bozguna uğrayacağını haber vermektedir. Bilindiği üzere bu hâdiseden yaklaşık 8 yıl sonra Mekkeliler, etraf kabilelerin de yüzde yüz katılımıyla ve içeriden de Benî Kurayza'nın lojistik desteğini alarak Medîne'yi kuşatmış ve bir aylık bir kuşatmanın ardından bozguna uğrayarak elleri boş geri dönmek zorunda kalmışlardır. Bkz.: Yıldırım, Suat; *Kur'ân-ı Hakîm ve Açıklamalı Meâli*, s. 452.

122 Âyette geçen "zü'l-evtâd" ifadesi, saray ve saltanat sahibi, ordular sahibi, yahut cezalandırdığı kimseleri kazıklara bağlayarak işkence yaptıran gibi manalara gelmektedir. Aynı zamanda, "yere kazık gibi çakılan ehramlar" sahibi anlamında da düşünülebilir. Bkz.: Yıldırım, Suat; *Kur'ân-ı Hakîm ve Açıklamalı Meâli*, s. 452.

Bunların her biri peygamberlere "yalancı" demiş ve cezalandırmamı hak etmişlerdi.

Onların kabirlerden dirilmeleri, sadece bir tek çağrıya bakar; o yırtıcı ses yayılır yayılmaz hemen kalkarlar.

Bir de o kâfirler alayla şöyle dediler: "Ey bizim Rabbimiz, bizim azâb payımızı Hesap Günü gelmeden çabuklaştır."

Onlar ne derlerse desinler sen sabret ve güçlü kuvvetli bir kulumuz olan Dâvûd'u hatırla! Çünkü o daima Allah'a yönelirdi.

Sabah akşam kendisiyle zikir ve ibadet etmeleri için Biz, dağlarla toplu haldeki kuşları onun hizmetine vermiştik.

Her biri onun âhengine katılır, beraber zikrederlerdi.

Biz onun hâkimiyetini güçlendirdik, ona hikmet, nübüvvet, isabetli karar verme ve merâmını güzelce ifade etme kabiliyeti verdik.[123]

Destek Arayışları ve Üç Soru

Karşılarında üstesinden gelemedikleri bir "güç" vardı; ne yapıp etseler neticeye gidemiyorlardı. "Encümen-i Dâniş"leri bir araya gelip kafa kafaya veriyor ama bir çözüm üretemiyorlardı.

Yine Dâru'n-Nedve'delerdi. Kambersiz düğün olmazdı; başköşede yine Ebû Cehil vardı.

Konu belliydi. Kureyş'in şeytanlarından birisi olarak bilinen Nadr İbn-Hâris[124] ayağa kalktı ve sözlerine:

---

123 Sâd, 38/4 vd. Ayrıca bkz.: İbn-i Hişâm, *Sîre* 2/264 vd.

124 İbn Hişâm, *Sîre* 2/138; Taberî, *Câmi'* 9/365.

Nadr İbn-i Hâris, etraf ülkelere gidip gelen ve krallarla oturup yemek yiyen birisiydi. Dünya görmüş, dolayısıyla da olup bitenlerden haberdar bir isimdi. Hatta zaman zaman etrafındakilere menkîbeler anlatır ve anlattıklarını Kur'ân'la kıyaslayıp kendince onu küçümseme küstahlığı içine girerdi. Mutaffifîn Sûresi'ndeki sekiz

– Ey Kureyş, diye başladı. Gördüğünüz gibi üstesinden gelemediğiniz bir işle karşı karşıyasınız! Bildiğiniz gibi Muhammed, aranızdan yetişmiş bir delikanlıdır; bugüne kadar sizi hoşnut etmede kendisinden en çok hoşlandığınız, en doğru sözlünüz ve en çok güven duyduğunuz isimdi. Ne var ki kemâle erip getirdiklerini getirdikten sonra siz O'na, "sihirbaz" dediniz; ancak vallahi O, sihirbaz değildir. Zira biz, sihirbazları da, onların üfleyip durdukları düğümlerle nefeslerinin ne olduğunu da biliriz! Siz O'na, "kâhin" dediniz; vallahi O, kâhin de değildir. Çünkü biz, çok kâhin gördük; onların hallerini ve mesleklerini icra ederkenki tavırlarını çok iyi biliriz! E, siz O'na "şâir" de dediniz. Vallahi O, şâir de değildir. Şüphe yok ki biz, şiirin a'lâsını biliriz; kâfiyesini ve musikisini bizden daha iyi bilen olamaz. Sonra O'na "mecnûn" dediniz; Allah'a yemin olsun ki O, mecnûn da değildir. Zira biz, oturup kalkması, vesveseleri, git-gelleri ve standart dışı hareketleriyle mecnûnun kim olduğunu da iyi biliriz. Ey Kureyş! Meseleyi ciddiye alın ve bir kez daha düşünün; çok büyük bir işle karşı karşıyasınız!

Doğru söylüyordu. Zaten bu yakıştırmaları söylerken kendileri de inanmıyorlardı. Muhtemelen bunlar, yürekten inanarak söyleyemedikleri için insanlar üzerinde de bir tesir meydana getirmiyordu.

Değişik bir yol bulmak gerekiyordu ve sonunda, Ukbe İbn-i Ebî Muayt ile Nadr İbn-i Hâris'i Yesrib'e (Medîne) gönderme kararı aldılar. Her iki elçi gelecek ve orada bulunan Yahudilere akıl danışacaklardı. Giderken şunları tembihliyorlardı:

– Sıfatlarını ortaya döküp sözlerini onlarla paylaşın ve neticede Muhammed'i, bir de onlara sorun! Ne de olsa onlar, ilk kitabın sahipleri; onların yanında, peygamberler hakkında bizim bilmediklerimizin bilgisi de mutlaka vardır.

âyetin (13 vd), onun hakkında indiği ifade edilmektedir. Bkz.: Taberî, *Câmi'* 6/229; Bedreddin Çetiner, *Esbâb-ı Nüzûl*, Çağrı Yayınları, 2/939.

İki elçi yola koyuldu ve Yesrib'e geldiler; gözleri Yahudî âlimlerini arıyordu. Derken onları bulup uzun uzadıya konuştular. "Akıl hocalığı" yapıyorlardı; onlara:

– O'na üç şey sorun; bakalım size cevap verebilecek mi? Şayet bu üç soruya doğru cevap verirse, bilin ki O, Allah tarafından gönderilmiş bir peygamberdir. Ancak cevapları isabetli değilse, o zaman da atıp tutan birisi olduğunu anlamış olursunuz ki o zaman kendi kararınızı da yine kendiniz verirsiniz!

O'na, ilk çağlarda yaşanan fitneyi sorun; onların mahiyeti ne imiş? Gerçekten de onların işi çok acâyiptir.

Yine O'na, yeryüzünün doğu ve batısına çok seyahat eden adamı sorun; sorun bakalım onun binası ne imiş?

Aynı zamanda O'na, ruhu sorun; mahiyetinin ne olduğunu söylesin!

Şayet bunların cevabını verirse bilin ki Nebî'dir; hiç vakit kaybetmeden O'na tâbi olun! Ancak yok eğer bunlara cevap veremezse bilin ki O, söz üreten birisidir ve bu durumda dilediğinizi yaparsınız!

Yahudîlerden aldıkları bu bilgiyle Mekke'ye dönen iki elçinin yapacağı ilk iş, yine "encümen-i dâniş"e gitmekti; onlara:

– Ey Kureyş, diye seslendiler. Şüphesiz biz, Muhammed'le aramızdaki meseleye son noktayı koyacak bir bilgiyle geldik! Zira Yâhudîler bize, cevaplarını sadece bize söyledikleri birtakım sorular verdiler ki O'na soralım!

Kuruldakilerin gözleri yine fal taşı gibi açılmıştı. Ne de olsa bunca emeğe ve beklemeye değen bir sonuçla karşı karşıyalardı. Hâlbuki dertleri, ne ruhun mâhiyeti ne doğu ve batıya çokça seyahat eden şahıs ne de ilk devrin fitnesiydi! Onlar için önemli olan, dindarı dinle vurmaktı ve Yesrib Yahudîleri de onlara, aradıkları bu imkânı sunuyordu!

Şimdi sırada, bu soruların sorulması vardı; gidecekleri yer belliydi ve doğruca Kâbe'ye geldi ve:

– Yâ Muhammed, diyerek Allah Resûlü'ne sorularını tevcih ettiler.

Ortada herhangi bir problem gözükmüyordu; bu türlü durumlarda vahyin emîn elçisi gelir ve bilinmezleri Resûlullah'a âyân ediverirdi. Zira Allah (celle celâluhû), yolunu kesmek istedikleri her köşe başında Resûlü'ne sahip çıkmış ve O'na yeni yeni yollar ihsan etmişti. Muhtemelen yine öyle olacaktı.

Ancak olmadı. Zira Resûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem):

– Bunların cevabını size yarın veririm, derken "inşâallah" demeyi unutmuştu. Belki ümmetinin bu konuda nasıl bir titizlik göstermesi gerektiğini ta'lîm adına Allah Resûlü'ne unutturulmuştu.

Bir günün geçmesini iple çeken küfür tayfası, sürenin dolmasına yakın yine toplanmış, Resûlullah'ın vereceği cevapları beklemeye durmuşlardı. Ancak cevap yoktu.

Neredeyse o günü bayram ilan edeceklerdi; bu işin "tuttuğunu" düşünüyor ve Yesrib Yahudîlerine minnetlerini ifade ediyorlardı.

İkinci.. üçüncü.. dördüncü günlerde de sonuç değişmedi. Değişen tek şey, Ebû Cehillerin sevinciydi; her geçen gün bu sevinç katlanıyor ve dalga dalga bir propagandaya dönüşüyordu.

On beş günün sonunda koltukları iyice kabarmış, Mekke'nin altını üstüne getirmişlerdi; şöyle diyorlardı:

– Muhammed bize, "yarın" demişti ama aradan on beş gün geçmesine rağmen hâlâ bir cevap yok; ne sorularımıza cevap veriyor ne de bize bir şey söylüyor!

Ancak hevesleri kursaklarında kaldı; zira o gün Cibril-i Emîn geldi ve Resûlullah'a Kehf Sûresi'ni indirmeye başladı. Onu İsrâ Sûresi tâkip ediyordu.

İşin daha da ilginç olan yönü, on beş gündür yaşanılanları da hatırlatmak suretiyle Kur'ân, üç sorunun cevabını tafsilî olarak veriyordu! Üstelik cevabın gecikme sebebi de ifade ediliyor, bir ahlâk olarak bundan böyle bir mü'minin nasıl davranması gerektiği yol olarak gösteriliyordu. İlk hitab, Resûlullah'ın şahsında bütün mü'minlereydi:

Allah'ın dilemesine bağlamaksızın hiçbir konuda, "Ben yarın mutlaka şöyle şöyle yapacağım." deme! İnşâallah demeyi unuttuğun takdirde Allah'ı zikret ve: "Umarım ki Rabbim, doğru olma yönünden beni daha isabetli davranışa muvaffak kılar" de.[125]

………

Bir de sana Zülkarneyn'i sorarlar. "Size onun bir hâdisesini anlatayım." de![126]

……….

Bir de Sana, "rûh" hakkında soruyorlar. De ki "Rûh, Rabbimin emrindedir; O'nun bileceği işlerdendir. Onun hakkında size çok az bir ilim verilmiştir."[127]

Sert fren yemiş gibi donakalmışlardı. Hatta onlar için bu, daha da kötü olmuştu; zira cevabını alamadıkları her gün, biraz daha gürültü çıkarmaya başlamış, kendilerinden emin olarak var güçleriyle saldırmışlardı. Şimdi ise on beş gündür artarak devam eden hamlelerinin hepsi boşa çıkmış, köpürüp durmalarının altında kalmışlardı.

Yetim Yıllar

Resûlullah'ın (sallallâhu aleyhi ve sellem) bütün ısrarlarına rağmen Ebû Tâlib, kelime-i tevhidi söyleyemeden vefat etmişti. Ebû

125 Kehf, 18/23-24.
126 Kehf, 18/83 vd.
127 İsrâ, 17/85.

Cehillerin kurduğu "mahalle baskısı" altında son demlerini geçirmiş ve onca yıl "makul olanı" koruyup kolladığı halde ebedî hayatını kurtaracak bir adımı atamadan gitmişti! Tabiî olarak Allah Resûlü üzgündü.

Ebû Cehiller bayram ediyordu; zira hışımla Habîb-i Kibriyâ Hazretleri'nin üzerine geldiklerinde, artık karşılarında duracak bir Ebû Tâlib yoktu. Meydan onlara kalmıştı ve hemen harekete geçtiler; Ebû Tâlib hayatta iken bir türlü ulaşamadıkları hedeflerini, vakit fevtetmeden gerçekleştirmek istiyorlardı. Her türlü hakareti reva görüyor ve buldukları her fırsatta ehl-i imana zulmediyorlardı. Bu zulümlerden elbette Allah Resûlü de nasibini alıyordu. O kadar ki amcası Ebû Tâlib'i kastederek:

– Yokluğunu ne çabuk hissettirdin ey amcacığım, buyuracaktı.[128] Mekke'de ne kadar ayak takımı varsa peşine takılmış, mübarek başlarına toz toprak saçmışlardı. Bir taraftan mübarek başlarındaki toz toprağı silen kızını teselli ederken diğer yandan şunları söyleyecekti:

– Ebû Tâlib vefat edeceği âna kadar Kureyş bunu Bana yapamamıştı![129]

Üzüntüsünün katlanarak devam ettiği bu günlerde Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), kısmen inzivaya çekilmiş, Mekkelilerle yüz-göz olmamak için vaktinin çoğunu evinde geçirmeye başlamıştı.

Ebû Cehillerin, yeğeni Muhammedü'l-Emîn üzerinde yoğunlaştırdıkları baskıları fazla bulan diğer amca Ebû Leheb Allah Resûlü'nün yanına geldi:

– Yeğenim, diyordu. Ebû Tâlib hayatta iken yaptığın gibi

---

128 Heysemî, *Zevâid* 6/9; Ebû Nuaym, *Hilye* 8/308.

129 Hâkim, *Müstedrek* 2/679; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Evsat* 1/188; Taberî, *Târîh* 1/554; Heysemî, *Zevâid* 6/15.

bundan böyle de istediğin çizgide yoluna devam et! Lât ve Uzzâ'ya yemin olsun ki ben ölünceye kadar Sana kimse ilişemez![130]

Hatta o günlerden birisinde İbn-i Gaytala isminde birisi Resûlullah'a (sallallâhu aleyhi ve sellem) hakaretler etmiş, bunu gören Ebû Leheb de yeğenine sahip çıkma adına adamın üzerine yürümüş ve hakkından gelmek istemişti. Hiç beklemediği böyle bir sahiplenme karşısında neye uğradığını şaşıran İbn-i Gaytala, arkasını dönüp kaçarken çığlık çığlığa şöyle bağırıyordu:

– Ey Kureyş topluluğu! Ebû Utbe de sâbiî olmuş!

Ortada garip bir durum vardı; bugüne kadar Ebû Cehil'den farksız olan Ebû Leheb de saf değiştirmişti! İnanamıyorlardı. İbn-i Gaytala yanılmış olmalıydı.

Emin olmak ve meraklarını gidermek için Ebû Leheb'in evine geldiler; etrafını almış, saf değiştirip değiştirmediğini soruyorlardı.

O da şaşırmıştı; onlara döndü ve:

– Abdulmuttalib'in dinini değiştirmedim, dedi. Sadece istediğini yapması için kardeşimin oğluna sahip çıkıyorum!

Rahatlamışlardı; evet, Ebû Leheb yerinde duruyordu. Öyleyse endişe etmelerine gerek yoktu ve:

– Ne güzel etmişsin; akraba olmanın gereğini yerine getiriyorsun, diyerek yanından ayrıldılar.

Bir anda Mekke'nin havası, kara kışın ortasında esen meltem sıcaklığına bürünmüştü; Ebû Leheb'den çekinen kin tüccarları geri durmuş, Allah Resûlü'ne ilişmez olmuşlardı.

Farklılaşan bu havayı hissetmiş ve hâdiseyi Ebû Cehil de duymuştu. Hayra alâmet değildi; yılların yandaşını kaybetmek üzereydi. İnanamıyordu; dine karşı tavır almada düne kadar

---

[130] İbn Sa'd, *Tabakât* 1/211.

kendisinden daha hırslı duran Ebû Leheb de garipleşmişti. Anlaşılan "balans ayarı"na ihtiyacı vardı ve hemen harekete geçti; Ebû Leheb'in evine geliyordu. Gelecek ve duruşunun "sözde" mi "özde" mi olduğunu test edecekti.

Yanına, kankası "özde" yandaşı ve "akıl hocası" Ukbe İbn-i Ebî Muayt'ı da almıştı. Zira onunla olduğu demlerde kendini daha "emin" görüyordu. Ne de olsa birbirlerinin boşluğunu dolduruyorlardı!

Kafasında kimbilir kaç senaryo ile geldi Ebû Leheb'in kapısına ve şiddetle çalmaya başladı. Az sonra şaşkınlık içinde kapıyı aralayan Ebû Leheb'e:

– Kardeşinin oğlu sana, babanın nereye gittiğini de söyledi mi, diye sordu.

Ne alakası vardı?

Evet, alakası vardı; zira Ebû Cehil, karşı çıkıyor olsa da İslâm'ı yakından takip ediyordu. Ne var ki ondan asla istifade edemeyecekti. Çünkü niyeti, ondan istifade değil, kendince açık bulup mü'minleri hakikatten soğutmaktı. Ebû Leheb mü'min olmamıştı belki ama bu gidiş onun da kaybını (!) beraberinde getirebilirdi. Onun için malumatından bir kart açmış, karinelerle vardığı sonucu Ebû Leheb'in önüne koymak suretiyle -babasına olan şefkatinden de istifade edip- tavrından vazgeçirmek istemişti.

Aynı zamanda bununla o, amca Ebû Leheb'in aklına şüphe atıyor ve bir anlık yakınlığını yeniden kalıcı düşmanlığa çevirmeye çalışıyordu. Sözün arkası söylenmese bile onun, medih ihtiva etmediği belliydi. Kim bilir neler söylemişti!

Hiç beklemediği bu değerlendirme karşısında sarsılan Ebû Leheb, soluğu doğruca Allah Resûlü'nün yanında aldı:

– Yâ Muhammed, diyordu. Abdulmuttalib şu anda nerede?

– Kavmiyle beraber, buyurdu Habîb-i Kibriyâ Hazretleri. O gün için en kestirme cevap bu idi; ne hilaf-ı vâki' beyanda bulunmuş ne de Ebû Leheb'i kızdıracak bir şey söylemişti.

Ebû Leheb de rahatlamıştı. Daha fazla bir şey sorma lüzumu hissetmeden yeniden "müthiş ikili"nin yanına geldi:

– O'na sordum; "Kavmiyle beraber!" dedi, diyordu. Tavrında, "Siz yanlış biliyorsunuz!" dercesine bir duruş seziliyordu.

Ancak Ebû Cehil ve Ukbe İbn-i Ebî Muayt, önlerine gelen ilk engelde geri duracak tipler değillerdi; bir hamle daha yaptı ve Ebû Leheb'e:

– Bilakis, onun Cehennem'de olduğunu sanıyor, dediler.

Sadece "Cehennem" bile, Ebû Leheb'i çıldırtmak için başlı başına yeterli bir sözdü; nasırına, can damarına basmışlardı! Boyun damarları şişmeye başlayan Ebû Leheb'in evi sanki bir nevi "ikna odası"na dönüşmüştü; sûret-i haktan gözükerek damardan veriyorlardı!

Ebû Cehil'in keyfine diyecek yoktu; zira Ebû Leheb, eteğini topladığı gibi Muhammedü'l-Emîn'in yanına gidiyordu! Senaryo tutmuştu; Ebû Leheb, ipi yeniden koparmak üzere yol alıyordu!

Gerçekten de babasına toz kondurmak istemeyen Ebû Leheb, hışımla Efendiler Efendisi'nin yanına geldi ve:

– Yâ Muhammed, diye seslendi. Abdulmuttalib gerçekten Cehennem'de mi?

Resûlullah da (sallallâhu aleyhi ve sellem), gelişmeleri ibretle seyrediyordu. Ebû Leheb'in dolduruşa geldiği kesindi; ancak onun gönlünü etmek için realiteyi de gizleyemezdi. Evet, O, bir peygamberdi; ancak yeni bir hüküm geleceği âna kadar mevcut delil ve bilgilere göre amel ederdi. Onun için:

– Evet, buyurdu. Abdulmuttalib'in öldüğü anlayış üzere ölen herkes Cehennem'e gider![131]

İşte bu dem, iplerin tamamen koptuğu demdi. Hiddetle yeğenine dönen Ebû Leheb, nihâî hükmünü verdi:

– Şunu iyi bil ki Abdulmuttalib'in Cehennem'de olduğunu söylediğin sürece Senin düşmanın olmaya devam edeceğim!

Yolların yeniden ayrıldığını gösteren bir cümleydi bu. Ebû Leheb kızarıp bozarsa da diğer yanda Ebû Cehil keyiften dört köşeydi. Zira "balans ayarı" tutmuştu. Zaten Ebû Leheb gibi birisinden de ancak bu beklenirdi. Bundan sonra yeniden Kureyş hiddetlenip köpürecek, Mekke'de yaşanan geçici nefes alma dönemi de artık, geçmişte kalan bir nostalji olarak kalacaktı.[132]

Yeniden Ebû Leheb, düşmanlıkta başı çekenlerin arasına girmişti; diğer komşuları Hakem İbn-i Ebi'l-Âsi İbn-i Ümeyye, Ukbe İbn-i Ebî Muayt, Adiyy İbn-i Hamrâ ve İbnü'l-Asdâ el-Hüzelî de bu kervana katılmış, çirkinlik üstüne çirkinliklere imza atmaya başlamışlardı.

Meydanların Dili ve Ebû Cehil

Mekke'ye olduğu gibi panayırlara da hâkim olmak istiyordu. Aslında onun tek isteği, neresi olursa olsun her türlü meydanın başpehlivanı olmaktı. Ya bizzat kendisi gider ortamın havasını koklamaya çalışır veya en öndekilerden birisini gönderir ve böylelikle neticeden haberdar olmak isterdi. Zira o günün en etkin meydanları, panayırlardı ve şüphesiz Ebû Cehil, bu meydanların diline de hâkim olmak istiyordu.

---

131 Ehl-i fetretle ilgili hükümler henüz gelmemiş ve Abdulmuttalib gibi Allah'a iman üzere giden insanların ehl-i necat oldukları tebeyyün etmemiş ve Resûlullah da (sallallâhu aleyhi ve sellem), mevcut şartlara göre hüküm vermişti.

132 Bkz.: İbn Sa'd, *Tabakât* 1/211; İbn Kesîr, *Bidâye* 3/134.

Bu arada Resûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), her fırsatı değerlendiriyor ve âdetâ muhatap olmadığı bir tek insan bırakmak istemiyordu. Bilhassa tebliğin açıktan yapılmaya başlandığı bi'setin dördüncü yılından itibaren Mekke'ye gelen herkesin yanına uğruyor ve onları da imâna davet ediyordu. Bunun için Zü'l-Mecâz, Mecenne ve Ukâz panayırlarını mesken tutmuş, gelen herkese hakikat namına sesleniyordu. O'nun tek hedefi vardı; nefes alan her kul, Rabb-i Rahîmi'ni tanısın ve neticede O'nun rahmetiyle ebedî kurtuluşun kapılarını aralasın!

Ancak bu, kendi ikbalinden başka derdi olmayan Ebû Cehillerin anlamayacağı bir hedefti ve hemen harekete geçtiler. Baş aktör olarak Ebû Cehil ile Ebû Leheb gözüküyordu; münâvebeli olarak iz sürüyor ve bir tek insanın bile Allah Resûlü'nden istifadesine fırsat vermiyorlardı. Panayırların baş aktörü, çoğu zaman Ebû Leheb idi; Ebû Cehil hiç ortada olmasa da zaten o, bu işi bitirmeye kendisini adamış, kırmızı devesinin üzerinde adım adım iz sürüyordu. Kimin kimi kullandığı belli olmayan bu zeminde iki baş aktörün, birbirinden güç aldığında şüphe yoktu. Belki de Ebû Cehil, Efendiler Efendisinin öz amcası olduğu için bu zeminlerde hususiyle Ebû Leheb'i öne çıkarıyor ve böylelikle, "Amcasının bile karşı çıktığı birisi ne kadar güvenilir olabilir?" imajını oluşturmaya çalışıyordu.

O'nun (sallallâhu aleyhi ve sellem) uğradığı herkese onlar da uğruyor ve -hâşâ- Efendimiz'in hilâf-ı vâki beyanda bulunduğunu söylüyor, yıldızlara bakarak haberler veren bir "sâbiî" kulpu takmak istiyorlardı. Beyanlarındaki gücü kabullenmekle beraber bunu sihirle izaha çalışıyor ve kehânet yakıştırmalarında bulunuyorlardı.

İzafe etmeye çalıştıklarının her biri, tutmayacak birer yalandı ama Ebû Cehiller için bunun ne önemi vardı? Onların tek derdi,

kendisine bu kadar yakın insanların bile şiddetle karşı çıktığı bir insana güvenilmeyeceği izlenimi vermekti. Yalan yanlış bilgilerle âdetâ Allah Resûlü'nün etrafında duvar örüyor ve kimsenin bu tarafa geçmesine müsâade etmiyorlardı.

O günlerde yaşadığı bir hâtırayı yıllar sonra dile getirirken Kinâneli bir tüccâr, şunları nakledecektir:

– Resûlullah'ı Zü'l-Mecâz panayırında, "Ey İnsanlar! Lâ ilâhe illallah! deyin, kurtulun!" derken gördüm. Hemen arkasında, O'nun üzerine toz-toprak saçarak yürüyen Ebû Cehil vardı; avazı çıktığı kadar bağırıyor ve adım adım O'nu takip ederek, "Ey insanlar! Sakın ola ki bu adam, dininiz konusunda sizi aldatmasın! Çünkü O, sizin Lât ve Uzzâ'ya ibadeti terk etmenizi istiyor!" diyerek insanları korkutuyordu. Resûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ise, hiç ona iltifat etmiyor, ondan sıyrılmaya çalışıyor ve vakarla yoluna devam ediyordu.[133]

Kin ve nefretlerini buralara da taşımışlardı. Ancak panayırların sıcak zemininde âşinâ bir sima bulabilmek ümidiyle onlardan gelecek her türlü sıkıntıyı göğüsleyen Habîb-i Kibriyâ Hazretleri'ni, ne Ebû Cehil'in hakaret ve tacizleri ne de Ebû Leheb'in insaf tanımaz tutumları durdurabiliyordu. Âmirî kabilesinden bir tüccarın anlattığı şu hâdise, Allah Resûlü'nün bu istikametteki azmini ne güzel ifade etmektedir:

– Câhiliyye döneminde Resûlullah'ı ben, "Ey insanlar! Lâ ilâhe illallah! deyin ve siz de kurtulun!" derken görmüştüm. Etrafını alıp da peşini bırakmayanlardan bazıları mübarek yüzlerine tükürüyor, bazıları da üzerine toz-toprak saçıyorlardı. Bu arada onlardan bazıları, ağza alınmadık ağır sözlerle O'na hakaret ediyorlardı.

Derken gün yarılanınca yanına, elinde bir miktar su ile küçük

---

133 Ahmed İbn-i Hanbel, *Müsned* 4/63; 5/376; Heysemî, *Zevâid* 6/19; es-Sâlihî, *Sübülü'l-Hüdâ ve'r-Reşâd* 2/452.

bir kız çocuğu çıkageldi. Resûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), suyu aldı ve eliyle yüzünü yıkadıktan sonra o kızcağıza dönerek, "Kızım!" dedi. "Baban hakkında hiç endişe etme; O'na kimse galebe çalamaz ve zillet eriştiremez!"

Yanımdakilere onun kim olduğunu sordum; bana, "Resûlullah'ın kızı Zeyneb!" cevabını verdiler. O zaman o, ergenlik dönemine adım atmak üzere olan aydınlık yüzlü küçük bir kız idi.[134]

Tâif ve Sonrası

Ebû Tâlib'in vefatından sonra Mekke'de saflar daha da netleşmiş, Kureyş'in şiddeti zirveye tırmanmıştı. Bu şartlar altında kimsenin hakikati kabul etme imkânı yoktu ve Resûlullah da yeni simalara İslâm'ı arz için Tâif'e gitti; onları da İslâm'a davet edecekti. Belki de, Mekkelilerden bulamadığı ilgi ve alakayı onlardan görmeyi murâd etmişti.

Fakat hiç beklenmedik bir tepkiyle karşılaştı; Allah'ın biricik Nebîsi'ni taş yağmuruna tutmuş, hakaretlerle beldelerinden kovuyorlardı!

Kendisini Allah Resûlü'ne siper eden Zeyd İbn-i Hârise ile birlikte kan revân içinde kalmışlardı.

Derken Tâif'ten bir hayli uzaklaşmış ve bir ağacın gölgesine çekilip dinlenmek istemişlerdi; Resûlullah, hâlini Rabbine arz ile inayetini talep ediyordu.

Bu sırada yanlarına Cebrâil ile dağlara müvekkel melek gelmiş, Tâiflileri tecziye adına Resûlullah'tan (sallallâhu aleyhi ve sellem) izin istiyorlardı. Her zamanki gibi yine şefkati ön plandaydı ve:

– Hayır, buyurdu. Yıllar sonra bile olsa onların neslinden birileri gelip Müslüman olacaksa, hayır!

---

[134] Buhârî, *Târih* 8/14; Taberânî, *Kebîr* 20/342; Heysemî, *Zevâid* 6/21; Ali el-Müttakî, *Kenzü'l-Ummâl* 12/702.

Çok geçmeden elinde üzüm salkımlarıyla Addâs adında bir köle geldi ve Müslüman oldu.

Dua kabul görmüştü; hem de senelerce beklemeye gerek kalmadan…

Yaşadıklarının Tâiflilerle kendi aralarında kalmasını talep etmişlerdi ama onlar, söze sadakatin ne olduğunu bilmeyen insanlardı; Resûlullah'ın, "Aramızda kalsın!" dediği meseleyi hemen Mekke'ye ulaştırmış ve kendilerince, Ebû Cehilleri sevindirecek bir iş yapmışlardı.

Addâs'tan sonra cinler de Allah Resûlü'ne (sallallâhu aleyhi ve sellem) gelip iman ettiler.

Bu iki hâdiseyle bir nebze de olsa huzura kavuşan Allah Resûlü, daha sonra yeniden Mekke'ye yöneldi. Yol Mekke'ye yaklaştığında, yine eski günlerinde olduğu gibi Nûr dağına çıkarak Hira'ya geldi. Kapılarını yüzüne kapatan Mekke, tam karşısında duruyordu; Beytullah'ın boynu bükük, mü'minleri de yetimdi! Belli ki aralarında, kelimelerin kullanılmadığı bir hasbihal yaşanıyordu. Zira, Beytullah'ın ikizi olarak bilinen Allah Resûlü'nün de boynu bükük ve yetimdi!

Beri tarafta Hazreti Zeyd, yeniden Mekke'ye nasıl gireceklerini düşünüyor ve bir türlü işin içinden çıkamıyordu. Nihayet dayanamayıp Efendimiz'e sordu:

– Onlar Seni dışarı çıkarıp kovmuşlarken, Mekke'ye nasıl gireceksin yâ Resûlallah?

Rahmet Peygamberi, her zamanki gibi temkinliydi; aynı zamanda temkini içinde, işin nihayetini şimdiden görüyor olmanın mesajları gizliydi:

– Yâ Zeyd! diye başladı sözlerine. Gördüğün gibi şüphe yok ki Allah, bir çıkış yolu nasip edip, yeni bir kapı aralıyor; şüphesiz

O (celle celâluhû), dinini koruyacak ve peygamberini de muzaffer kılacaktır!

Daha sonra da sebeplere tevessül etmenin bir gereği olarak Mekke'den bazı eşrâfa haber gönderdi; maksadı, yeniden köyüne dönerken herhangi bir problemle karşılaşmamaktı. Hedeflediği ilk isim, Ahnes İbn-i Şerîk idi. Ancak o:

– Ben anlaşmalıyım ve benim durumumdaki anlaşmalı birisi de eman veremez, diyerek bu davete icabet etmemişti. Ardından, Kureyş'in hatîbi ve söz üstadı Süheyl İbn-i Amr'a ulaştırdı aynı mesajı. Ancak o da:

– Benî Âmir, asla Benî Kâ'b'a eman veremez, diyecek ve o gün için henüz, böyle bir kabullenmeye hazır olmadığını ifade edecekti. Belki de cesaret edip müspet cevap veremiyorlardı. Ancak, belli ki Süheyl, Efendimiz'in gündeminde ve kendisinden çok şey beklediği bir isimdi.

Müspet cevap, Mut'ım İbn-i Adiyy'den gelmişti. Efendimiz'in talebi kendisine ulaşır ulaşmaz hemen çocuklarını toplayan Mut'ım, onlara şunu tembih edecekti:

– Hemen silahlarınızı kuşanın ve Kâbe'nin rükünleri arasına gidip beni bekleyin! Çünkü ben, Muhammed'e eman verdim!

Daha sonra da Kâbe'ye gelecek ve devesinin üzerinden insanlara:

– Ey Kureyş, diye seslenecekti. İyi bilin ki ben, Muhammed'e eman verdim; sakın O'na kimse ilişmesin! Zaten ilişen, karşısında beni bulur; işte adamlarım, biz bu iş için varız!

Ardından Efendiler Efendisi, Hazreti Zeyd ile birlikte Mekke'ye geldiler. İlk hedef, Kâbe idi ve önce Rükn'e yöneldi ve onu selamladıktan sonra orada iki rekât namaz kıldı; akabinde de hane-i saadetlerinin yolunu tuttu. Bütün bu aşamalarda Mut'ım İbn-i Adiyy, çocuklarıyla beraber O'nu (sallallâhu aleyhi ve sellem)

koruyup kolluyor ve kimsenin O'na bir kötülük yapmasına müsaade etmiyordu.[135]

Diğer tarafta, kendi davası adına tedirginlik yaşayan Ebû Cehil,[136] Mut'ım'in yanına yaklaşacak ve:

– Sen, sadece eman mı verdin yoksa Müslüman mı oldun, diye soracaktı. Mut'ım, arkadaşı Ebû Cehil'e döndü ve:

– Hayır, dedi. Müslüman olmadım; sadece eman verdim!

Zaten, onun da beklediği cevap bu idi ve kendisini rahatlatan bu cevabın arkasından Mut'ım'e şunu söyledi:

– Öyleyse, senin eman verdiğine biz de ilişmeyiz![137]

İsrâ ve Mi'râc

Ebû Cehil'in kafasında, sürekli bir "bitirme" vardı ya, onu gerçekleştirebilmek için sürekli açık arıyordu. Bunun için başta Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) olmak üzere mü'minleri yakın takibine almıştı. Gündemle yakından ilgileniyor, Cibrîl-i Emîn'in getirdiği yeni mesajların peşinden ayrılmıyordu. Dolayısıyla gözü hep Allah Resûlü'nün üzerindeydi.

İşte o günlerde Allah Resûlü, gecenin bir ân-ı seyyâlesinde yolculuğa çıkmış, Mescid-i Aksâ'da bir miktar ârâm eyledikten sonra Sidretü'l-Müntehâ ile serfiraz kılınmıştı. Peygamberlere namaz kıldırmış, kat be kat yükselirken her bir semada başka bir peygamber tarafından hoş-âmedî ile karşılanmıştı.

Başlı başına bir lütuf olan bu yolculuk esnasında, önceki hiçbir peygambere nasîb olmayan nimetlerle taltif edilmiş, dahası imkân-vücub arası noktanın yektâ misafiri olarak ağırlanmıştı. Bu

135 Bkz.: İbn Sa'd, *Tabakât* 1/212

136 Bu şahsın, Ebû Süfyân olduğu da ifade edilmektedir. Bkz.: İbn Kesîr, *Bidâye* 3/137.

137 Taberî, *Târîh* 1/555; Mübârekfûrî, *er-Rahîku'l-Mahtûm* 127, 128.

nokta, vahyin emîn elçisi Cibrîl'in bile arkadan hayranlıkla bakakaldığı bir makamı ifade ediyordu.

Arkada kalanları da aynı yolculuğa davet adına geri dönerken yanında, o gecenin semeresi bazı mükellefiyet ve müjdeler de vardı.

Yeniden Mekke'ye döndüğünde tabiî olarak etrafına, yaşadıklarını anlattı.

Mü'minlerde büyük bir sevinç, küffârda ise yeni bir hayal kırıklığı vardı; kin ve nefretlerinden oturup kalkıyor, ancak ellerinden bir şey gelmiyordu. Hâlbuki kendilerince mesele çözülme noktasına doğru gidiyordu; panayırlardaki propagandaları netice vermiş, Tâiflilerin icrâ ettikleri şenâat de yüreklerine su serpmişti. Şimdi ise O (sallallâhu aleyhi ve sellem), tam da işini bitirdiklerini düşündükleri bir sırada hamle üstüne hamle yapıyor hayallerinin ulaşamayacağı ihsanlardan bahsediyordu! Hiç ihtimal vermedikleri bir hamleydi bu; öne geçtik derken yine geride kalmış ve yine arkadan bakan onlar olmuştu.

Olanları duyan Ebû Cehil, meseleye daha farklı bakıyordu; ona göre bu, kimsenin inanmayacağı ve başlı başına değerlendirilmesi gereken bir konuydu. Hemen Kâbe'ye geldi ve kalabalığı yararak Allah Resûlü'nün yakınına kadar sokuldu. Onu görenler zaten yol açıyor, onun olduğu yerde mutlaka yeni bir provakasyonun olacağını bildikleri için merakla sonucu beklemeye duruyordu.

Ebû Cehil, o gün de yandaşlarını yanıltmadı; alaylı bir tavır takınmış, bilmiyormuşçasına Resûlullah'a dönerek:

– Bu gece yeni ne var, yeni bir şey var mı, diye sordu.

Efendiler Efendisi, bütün samimiyetiyle ona doğru döndü. Muhatabı Ebû Cehil de olsa herkese insanca muamele yapmak O'nun şiârıydı. O'na göre kimin ne zaman hakikate uyanacağını

kimse bilemezdi. Bu manada Ebû Cehil'in de bir gün realiteyi olduğu gibi göreceği ümidini taşıyordu. Onun için sorusunu, olanca vakarıyla:

– Evet, diye cevapladı. Allah (celle celâluhû) Beni, gecenin bir ânında Beyt-i Makdis'e götürdü!

Gözlerinin içi gülüyordu Ebû Cehil'in. Arkadaşlarından duydukları doğruydu ve Fahr-i Kâinat da olanların arkasında duruyordu. Aylar süren meşakkatli ve yorucu bir yolculuktan sonra ulaşılabilen Mescid-i Aksâ'ya, bu kadar kısa zamanda gidip dönmenin ona göre imkânı yoktu. Kafasında yeni bir plan daha kuruyordu ama bunu yaparken işi sağlama almalıydı; onun için işi te'yîd adına bir kez daha sordu:

– Sonra da aramıza geri geldin, öyle mi?

Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), yine aynı vakarla tereddütsüz cevapladı:

– Evet. Hem de, diğer peygamber kardeşlerimle namaz kıldım!

İçi içine sığmıyordu Ebû Cehil'in; duydukları karşısında önce sevinçten bir çığlık kopardı. Zira kendince elde edemeyeceği bir fırsat yakalamıştı; iyi değerlendirir ve "gündem" oluşturabilirse bu iş biterdi! Yolun sonunu görmüşçesine ve kendisinden emin bir tonla yine Efendimiz'e yöneldi; alttan alan bir ses tonuyla:

– Kavmini de toplasam, bana anlattıklarını onlara da anlatır mısın, dedi.

Onun tavrındaki bu değişikliği seyredenler de şaşkınlık içindeydi. Zira onun gibi bir adam, duydukları karşısında tepkisiz kalıyor ve meseleyi öğrenmek için üst üste sorular soruyordu. Gerçi orada bulunan ehl-i imân, onun bu yaklaşımının hayra alâmet olmadığını çoktan fark etmişti. Tabiî olarak Resûlullah da (sallallâhu aleyhi ve sellem), niyetini biliyordu. Ancak Allah'ın lütfunu kimseden

gizleyemezdi. Hem muhatapları, sadece Ebû Cehil'den ibaret de değildi; onun etrafında ve onun güdümünde kalan Mekke'de binlerce insan söz konusuydu. Onun için hiç gizleme lüzumu duymadan:

– Evet, dedi.

Ebû Cehil neredeyse, zil takıp oynayacaktı! Bu garantiyi alır almaz koşarak uzaklaşmaya başladı. Bir taraftan da avazı çıktığı kadar bağırıyordu:

– Ey Kâ'b oğulları! Hemen buraya gelin!

Ona göre bugün, hayatının günüydü; anlatılacaklara kimsenin inanmayacağını biliyordu ya kapı kapı dolaşacak ve insanları istisnasız Kâbe'ye toplayacaktı. Kendisinden o kadar emindi ki bununla en yakında duran Hazreti Ebû Bekir'i bile yolundan çevirebilirdi!

Kapı kapı dolaşırken Hazreti Ebû Bekir'in kapısına uğramayı da ihmâl etmedi. Yanında şakşakçıları da vardı; ibret-i âlem olacakları herkesin görmesini istiyordu. Zira ona göre bu haber, Ebû Bekir ile Muhammedü'l-Emîn'in yolunu bile ebediyen ayıracak güçteydi. Kendince imkânsız gördüğü bu hadiseye kimsenin de inanmayacağını düşünüyordu. Kapı aralanır aralanmaz, yepyeni bir kisveye bürünen Ebû Cehil, kendince sıcak bir tavırla ona:

– Ey Atîk, diye seslendi.[138]

Yandaşlarıyla kapıda duran Allah düşmanının anlaşılmaz bu tavrını gören Hazreti Ebû Bekir (radıyallahu anh) şaşırmıştı. Daha ne

[138] Ona, yüzünün güzelliğinden dolayı veya annesinin kendisine hamile olduğu dönemde adadığı adaklar sebebiyle böyle hitap ederlerdi. Başka bir tevcihe göre onun bu ünvanı, Cehennem'den kurtulduğu müjdesi kendisine dünyada iken Resûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) tarafından verilmiş olmasından kaynaklanıyordu. Belki de Ebû Cehil, bu ünvanıyla hitap etmek suretiyle kendince Hazreti Ebû Bekir'e yağ yakıp şirin gözükmeye çalışıyordu.

olup bittiğini anlamadan Ebû Cehil, saymaya başladı; şöyle diyordu:

– Senin arkadaşının bugüne kadar söyleyip durduğu meseleler, hem kolay hem de kısmen de olsa gerçekleşmesi muhtemel şeylerdi. Ancak, gel de bugün olanlara bir kulak ver!

Hazreti Ebû Bekir, yufka yürekli bir adamdı. Şerre kilitlenmiş bu adam, hayır konuşmazdı ve Resûlullah'a yine bir kötülük yapmış olabileceklerinden endişelenmeye başladı. İlk tepkisi:

– Yazıklar olsun size, şeklindeydi. Ne oldu arkadaşıma? Başına bir şey mi geldi?

Bundan sonrasını uzaktan seyretmek isteyen Ebû Cehil, avanesini ileri sürmüştü. Aralarından birisi ileri atıldı ve:

– O, şu an Kâbe'de. İnsanlara, Beytü'l-Makdis'e nasıl gittiğini anlatıyor, diye cevapladı, istihzâî bakışlarla. Ayaklarının üzerine doğrulan bir başkası:

– Gecenin bir anında gitmiş ve yine aynı gece aramıza geri dönmüş, diye ilave etti. Bunları söylerken ortaya koydukları tavır, baştan aşağıya alay, küçümseme ve tepedendi.

Mesele şimdi anlaşılıyordu. Acı acı yüzlerine baktı Hazreti Ebû Bekir (radıyallahu anh). Planlarını anlamıştı. Evet, bu, onların asla anlayamayacağı bir meseleydi; ancak o, bunun ötesinde daha nelere "Evet!" dememişti ki!

Kapısında bayram yapmak isteyen "efendiler"e döndü ve:

– Ey cemaat, diye seslendi. Bunda ne var ki? Sizler, bunun doğru olmadığını mı söylemek istiyorsunuz? Ben, bundan öte ne meselelere inanmışım; ben, sabah akşam O'na, gökler ötesinden haber gelip durduğuna inanıyor ve tasdik ediyorum!

Kapısında zafer nârâları atmaya hazırlananlar mosmor kesilmişti; paylarına yine hezimetle yutkunmak düşüyordu. Acınacak bir görüntüleri vardı; "emir komuta" ile hareket ettikleri her

hallerinden belliydi. Kurgulayıp icraya koydukları senaryoda küçük bir değişiklik söz konusu olduğunda ne yapacaklarını şaşırıyor ve yeni bir hamle yapamaz hâle geliyorlardı.

Onların bu anlamsız tavırlarına okkalı bir cümle daha lazımdı; onu da söyleyecekti Hazreti Ebû Bekir (radıyallahu anh). Yüreğinin sesini dillendiren bir edâ ile şöyle dedi:

– Şayet, bunları O söylüyorsa, mutlaka doğrudur.[139]

Ebû Cehil ve avanesi için bu yeni bir yıkım demekti; zira ne ümitler bağladıkları bu plan da tutmamıştı! Başları öne düşmüş olarak Ebû Cehiller kapısından ayrılırken Ebû Bekir (radıyallahu anh) Efendimiz'le görüşmek ve detayları dinlemek için heyecanla Kâbe'ye geliyordu. Ebû Cehil yine kaybededursun şüphesiz Hazreti Ebû Bekir'in (radıyallahu anh) bu gidişi, "sıddîkiyet" nişanesiyle taçlanacağı bir süreci ifade ediyordu![140]

Nereye Kadar

Şu da bir gerçek ki olup bitenleri Cenâb-ı Mevlâ görüp biliyordu. Şüphesiz O (celle celâluhû), zâlime mühlet verirdi ama asla ihmal etmezdi. İmhali, yapageldikleri vahşeti dünya mahkemelerinin temizleyemeyecek olmasından kaynaklanıyordu; öyle cinayetlere imza atmışlardı ki onlar, ancak "mahkeme-i kübrâ"da temizlenebilirdi.

Ancak bir de yakaladı mı iflah etmezdi. Çoğu zaman "gayretullah"a dokunacak işler yapan bu adamlar, hadlerini aşıp bardağı taşırdıklarında dünya hayatlarını da berbat ettiler; Efendimiz'in şefkat ve merhametini, ismet ve azametini bildikleri halde O'na açıktan düşmanlık yapanların sonu hiç de iyi olmadı.

139 Muhibbuttaberî, *er-Riyâdu'n-nadıra* 1/403 (322)

140 Bkz.: Hâkim, *Müstedrek*, 3/65, 81; Heysemî, *Zevâid* 9/41; İbn Hişâm, *Sîre* 2/244.

Bunu aslında Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), yıllar önce kendilerine hatırlatmış, âkıbetlerinin hiç de iyi olmayacağını bizzat söylemişti. Günün birinde yolda ilerlerken Ebû Cehil, Velîd İbn-i Muğîre ve Ümeyye İbn-i Halef'e rastlamıştı. Her zaman olduğu gibi yine işin alay, istihza ve gırgırındalardı; kaşlarını gözlerini oynatıyor ve kendilerince bir "fırıldak" çeviriyorlardı. Bu arada başlarıyla Efendimiz'i işaret ederek:

– Baksanıza şuna, kendisinin peygamber, yanındakinin de Cebrâil olduğunu sanıyor, dediler.

Evet, onlar çok kaba insanlardı ve bu türlü hareketler, onlar için âdiyattan sayılırdı; ancak karşılarındaki, Resûlullah'tı ve onların bu tutum ve davranışları, nezihlerden daha nezih olan Allah Resûlü'nü (sallallâhu aleyhi ve sellem) çok rencide etmişti.

Bu sırada Cibrîl-i Emîn gelmiş, önceki peygamberlerin başlarına gelenleri hatırlatmak suretiyle Habîb-i Ekrem'e şu mesajları getiriyordu:

– Andolsun ki Senden önceki peygamberlerle de alay edildi de, eğlenmekte oldukları şey, içlerinden o maskaralık edenleri çepeçevre kuşatıverdi!

De ki: "Yeryüzünde gezip dolaşın! Sonra da ibretle bir bakın; peygamberleri yalanlayanların sonu nice olmuş![141]

Onlar, başlarına gelecekleri pek yakında görecekler!

Hiç endişen olmasın; and olsun ki Biz, onların söyleyedurduklarının, Senin sineni nasıl daralttığını da biliyoruz![142]

Gerçekten de öyleydi; Hazreti Nûh'la alay edenlerin kapıldıkları tûfân, olanca dehşetiyle zihinlerde canlı duruyordu. Hazreti İbrâhîm'e karşı yapılanlar cezasız kalmamış, Hazreti Mûsâ'ya çektirenler de perişan olmuştu. Allah (celle celâluhû) imhâl edip vakit

141 En'âm, 6/11.
142 Hicr, 15/95-97.

tanıyordu ama asla ihmâl etmiyordu; din ve diyanetin karşısında yerini alıp da yapılacak başka iş yokmuşçasına hayatını onu engellemeye adayanlar, geçici bir rahatlık içindeymiş gibi görünseler de gün geliyor hak ettikleri cezaya çarptırılıyor, ektikleri rüzgarın fırtınasını biçmeye bile fırsat bulamıyorlardı!

Bunu en iyi bilen, şüphesiz Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) idi; değişik vesilelerle Allah (celle celâluhû) O'na, önceki peygamberlerin "tebliğ" hayatlarından örnekler sunuyor ve "Aynı yoldan yürüdüğü takdirde sâhil-i selâmete çıkanın kendisi olacağını" ifade ediyordu.

Dolayısıyla Efendiler Efendisi, doğru bildiği yolda hiç tevakkuf yaşamadan yoluna devam etti; karşılaştığı her türlü ezâ, cefâ, istihza ve yalanlamaya katlanarak ve âhirette sevabını umarak Ebû Cehillere de hakikati anlatmak için koşturup durdu.

Esved İbn-i Muttalib, Esved İbn-i Abdiyegûs, Velîd İbn-i Muğîre, Âs İbn-i Vâil ve Hâris İbn-i Tulaytıla kafa kafaya vermiş, belli ki yine bir oyun tezgâhlıyorlardı!

Bu sırada Hazreti Cebrâil de gelmiş, Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) yanında dikilmişti; O'na sırasıyla onların her birisini sordu:

– Şunu nasıl bilirsin? Bu nasıl bir adamdır?

Fahr-i Kâinat Efendimiz de öne çıkan yönleriyle her birisi hakkında bir şeyler söyledikten sonra:

– Kötü bir kuldur, diye ilave etti.

O'nun (sallallâhu aleyhi ve sellem) bunu söylediği her yerde Cebrâil de şunu tekrarlayıp duruyordu:

– Endişen olmasın; Senin için onun hakkından Biz geliriz!

Gerçekten de sonuç, Cibrîl-i Emîn'in dediği gibi oldu; ismi geçenlerin hepsi de birer musibete maruz kaldı ve onların çoğu, Bedir'i bile göremeden öldüler.

Kalanları da Bedir temizleyecekti! O gün, Ebû Cehil de onlar arasında bulunuyordu.

Fırsat Avcılığı

Şüphesiz Ebû Cehil, her fırsatı değerlendiriyor ve kullanabileceği bir "açık" arıyordu. Bunun için ilk adres, elbette Resûlullah'tı. Ancak O'nda kusur bulmanın imkân ve ihtimali yoktu. Mazisine gidiyor, orada da bir açık bulamıyordu. Nasıl olsun ki bir zamanlar kendileri O'na, yadırganabilecek bir davranışını göremedikleri için "Emîn" demişlerdi.

Ancak Ebû Cehil, kolay pes edecek bir adam değildi; daha doğrusu "adam" değildi. Hedefine ulaşmak için her şey meşrû gören bir "sırtlan" gibiydi. O'nda aradığını bulamayınca en yakınlarından başlamak suretiyle ailesi, yakın çevresi ve arkadaşlarının peşine düşüyor, hatta düşünce itibarıyla azıcık yakınlık gördüğü insan ve milletleri didik didik ediyordu.

Ne yaparsa yapsın, sonuç alamadığı bir dönemde Bizans'tan haber almıştı; Farslılarla yaptıkları savaşta Bizans mağlup olmuş, neredeyse Şam'a kadar büyük bir toprak kaybetmişlerdi! Bir daha toparlanamayacak kadar belleri kırılmış, İstanbul'a sığışacak kadar da büzüşmüşlerdi.

Bir ülkenin galip veya mağlup olması onun için önemli değildi; ancak o ülkenin anlayışında din adına İslâm'la benzerlik söz konusuyla mesele çok farklıydı. Bizans, Hristiyan'dı ve ateşperest bir topluluğa mağlup olmuşlardı. İşte burada Ebû Cehillerin tutunabileceği bir dal vardı; dindarlar yenilmişti!

Elbette bu haber, Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve ashâbını da üzmüştü; zira eksik ve gedikleri olsa da ehl-i iman mağlup oluyordu!

Ebû Cehillere gelince, neredeyse o günü bayram ilan edecek-lerdi! Ağız birliği etmiş, karşılaştıkları mü'minlere laf atıyor ve:

– Görüyorsunuz, diyorlardı. Sizler de ehl-i kitapsınız; bakın, ehl-i kitap kardeşleriniz Rûmlar, bizim kardeşlerimiz olan Fars-lılara boyun eğip mağlup oldular. Şayet bir gün bize karşı kılıç çekme cesareti gösterir de üzerimize gelirseniz iyi bilin ki biz de sizin işinizi bitiririz![143]

Onlar şen şakrak işin keyfini çıkaradursunlar bir haber de se-malar ötesinden geliyordu; Cenâb-ı Mevlâ da aynı haberi veriyor, hatta haberi vermekle kalmayıp yarınların kapılarını da aralayacak müjdelerle mü'minlerin gönlüne su serpiyordu:

– Elif, lâm, mîm. Rûmlar, Arap topraklarına yakın bir yer-de mağlûp oldular. Ama, bu yenilgilerinden sonra, birkaç yıl içinde yeniden toparlanıp gâlip gelecekler. İyi bilin ki daha ilk başta da işin sonunda da işleri karara bağlama yetkisi Allah'a aittir. Mü'minler de o gün, Allah'ın verdiği zafer sayesinde büyük bir sevinç yaşayacaklar! Zira Allah, dilediğini muzaffer kılar. Çünkü O, mutlak galiptir; sınırsız merhamet ve ihsan sahibidir.[144]

Anlaşılan Ebû Cehillerin sevinci uzun sürmeyecekti. Yarınlar adına "yenilgi yenilgi büyüyen bir zafer" söz konusuydu ve Resûllah da (sallallâhu aleyhi ve sellem) ashabına bunun haberini vermiş, Bizans'ın yeniden gâlip geleceği gün Allah'ın kendilerine de lütufta bulunacağını muştulamıştı. Ancak o gün Ebû Cehiller, bunun farkında olamayacak kadar kendilerinden emindi. Hatta yolları, bir vesileyle Hazreti Ebû Bekir'le (radıyallahu anh) buluşunca ona dönmüş:

---

143 Taberî, *Târîh* 1/468; Vâhidî, *Esbâbü Nüzûli'l-Kur'ân* 124. Ayrıca bkz.: Ahmed İbn Hanbel, *Müsned* 1/276, 304; Tirmizî, *Tefsîru sûre (30)* 1-4; Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ* 6/426.

144 Bkz.: Rûm, 30/1-5.

– Yâ Ebâ Bekir, diyorlardı. Şu arkadaşının söylediklerine bir baksana; Rûmların, yeniden Farslılara galip geleceklerini sanıyor!

Yine maksatları, olmayacak duaya "Âmîn!" demeyin benzeri bir alaydı. Ancak Hazreti Ebû Bekir'in imanı tamdı ve hiç tereddütsüz:

– Evet, dedi. Benim Sâhibim doğruyu söylüyor! Hem boşuna sevinmeyin; yarınlarda mahcub olacak, bugün yaptıklarınızdan dolayı yüzünüz kızaracak. Zira Allah'a yemin olsun ki sizin yandaşlarınız olan Farslılara karşı bizim yakınlık duyduğumuz Rûmlar mutlaka gâlip gelecekler. Unutmayın ki bunu bize, Nebiy-yi Ekrem haber veriyor!

Onun bu kadar emin konuştuğunu gören Übeyy İbn-i Halef yerinde duramıyordu; ileri atıldı ve:

– Yalan söylüyorsun, diye bağırmaya başladı. Müthiş bir tahammülsüzlük vardı; bırakın mü'minlerin zaferini, Mekke ile arasında binlerce kilometre mesafe bulunan Bizans'ın gâlibiyetini bile hazmedemiyorlardı.

Onun bu çıkışını karşılıksız bırakmak istemeyen Hazreti Ebû Bekir de sesini yükseltmişti; döndü ve:

– Esas yalanın katmerlisini sen söylüyorsun, ey Allah düşmanı, diye mukabelede bulundu.

Meclisin gerginliği had safhaya çıkmıştı. Diğer müşriklerin de arka çıktıkları Übeyy İbn-i Halef bir teklifte bulundu:

– Var mısın, dedi. On deve ben koyayım, on deve de sen koy; üç seneliğine[145] bahse girelim! Şayet bu süre içinde Rûmlar gâlip

---

[145] Âyette geçen bid' kelimesi, üç yıl ile dokuz yıl arasındaki bir süreyi ifade ediyordu. Onun için Übeyy İbn-i Halef, üç yıl teklifinde bulunmaktadır. Onun bu süreyi, altı yıl olarak teklif ettiği de söylenmektedir. Bkz.: İbn Kesîr, *Tefsîr* 3/560; Kurtubî, *Câmi'* 14/5.

gelirse ben sana on deve öderim, eğer Farslılar kazanırlarsa bu durumda da sen bana on deve verirsin!

Henüz bu konudaki ahkâm belli olmamıştı ve o günün kültüründe bu türlü bahisler söz konusu olabiliyordu. Aynı zamanda Allah ve Resûlullah'ın dediğinin gerçekleşeceğinde zerre kadar şüphesi yoktu. Bu bir tehdit değildi ama tehditlerine karşı da boyun eğmemek gerekiyordu. Onun için tereddütsüz:

– Evet, dedi.

Balıklama üzerine atlamışlardı. "Nasılsa seneler akıp gider ve bugün olmasa da yarın bizim dediğimiz olduğunda onları rezil ederiz." düşüncesiyle pazarlığa oturmuşlardı.

Derken, üç yıl üzerinde anlaştılar; hangi tarafın iddia ettiği gerçekleşirse, karşı taraf ona on deve verecekti. Meclis bu kararla dağıldı; artık herkes yılların hesabını tutmaya başlamıştı.

Müşriklerin yanından ayrılan Hazreti Ebû Bekir (radıyallahu anh), doğruca Habîb-i Ekrem'in yanına geldi ve detaylarına varıncaya kadar Ebû Cehillerle yaşadığı "bahis"i anlattı.

Meseleye muttali olan Resûlullah'ın da diyecekleri vardı; sâdık dostuna döndü ve:

– Âyette geçen "Birkaç yıl" tabiri, üç ilâ dokuz yılı ifade eder; en iyisi mi sen süreyi uzat ve develerin sayısını da artır, tavsiyesinde bulundu. Zira âyette geçen "birkaç yıl" ifadesi, on yıla kadar geçen zamanı ifade ediyordu.

Resûlullah'ın tavsiyesini alan Hazreti Ebû Bekir, yeniden Mekke müşriklerinin olduğu yere geldi. Muhtemelen gelişini görünce üzülmüşlerdi; zira onun bu işten vazgeçeceği vehmini taşıyorlardı. Übeyy keyifle ileri atıldı ve:

– Herhalde pişman oldun, dedi.

Gelişinin pişmanlıkla ilgisi olmayan Hazreti Ebû Bekir (radıyallahu anh), emin bir edâ ile:

– Hayır, mukabelesinde bulundu.

– O zaman gel, diyordu Übeyy. Senin için süreyi uzatayım ve develerin sayısını da artırayım; karşılıklı yüzer deveye mukabil süre dokuz yıl olsun!

Zaten Hazreti Ebû Bekir'in (radıyallahu anh) istediği de bu idi ve hiç tereddüt etmeden:

– Peki, öyle olsun, dedi ve böylelikle karşılıklı bir akit gerçekleştirilmiş oldu.[146]

Mekkelilerin keyfine diyecek yoktu. Zira yüz deveyi çantada keklik görüyorlardı! Dokuz yıl dediğin ne ki! Sayılı günler çabuk geçerdi; göz açıp kapayıncaya kadar gelip geçer ve sonunda develerin sahibi onlar olurdu.

Kızıl kızıl yüz deve, o gün için büyük bir servetti ve onları elde edeceklerinden o kadar eminlerdi ki bir gün Übeyy İbn-i Halef, hicret edeceğinden endişelendiği Hazreti Ebû Bekir'in (radıyallahu anh) yolunu kesecek ve şunları söyleyecekti:

– Ben, senin de Mekke'den gideceğinden endişeleniyorum; şayet olur da bir gün gidersen, şu develerin muhatabı olarak bana bir kefil göster!

Übeyy'in bu anlamsız tavrını garipsese de Hazreti Ebû Bekir (radıyallahu anh) ona, oğlu Abdullah'ı kendi vekili olarak tayin ettiğini bildirecek ve böylelikle Übeyy'i rahatlatmış olacaktı.

Aslında kendi idamlarına ferman kestiklerinin farkında değillerdi; zira dokuz yıl sonrası, Ebû Cehillerin sonu anlamına geliyordu. O gün yollar Bedir'de buluşacak ve Bedir, başta Ebû Cehil olmak üzere Mekke müşriklerinden yetmiş tanesine mezar olacaktı. İşin aslına bakılacak olursa o gün Ebû Cehiller, dokuz yıl önce oynadıkları "bahis"in altında kalacaklardı.

Gerçekten de öyle oldu; kendilerinden emin bir şekilde

[146] Taberî, *Târîh* 1/468; *Câmi'* 21/18; Tirmizî, *Tefsîru sûre (30)* 1-4.

Bedir'e gelen Ebû Cehil ordusu, hayallerinden geçmeyecek bir hezimet yaşadı. İşin daha da garip olan yanı, aynı günlerde Rûm diyarından müjdeli haberin gelmiş olmasıydı; dokuz yıl önce mağlubiyet yaşayan Bizans, Farslılarla yaptığı savaşın galibi olmuş ve kaybettiği toprakları yeniden geri alarak düşmanlarını Dicle ve Fırat'ın arkasına kadar püskürtmüştü.

Ölüden diriyi çıkaran Allah (celle celâluhû), yine olmaz denileni oldurmuş, kin tüccarlarının hevesini yine kursaklarında bırakmıştı. Başta Hazreti Ebû Bekir olmak üzere ashâbı sürûra gark eden gelişmelerdi bunlar. Ardı ardına lütuf yaşıyorlardı. Hamd ve minnetle Yüce Dergâh'a yöneliyor, Allah'ın verdiği haberin aynen tahakkuku karşısında O'na şükürle mukabelede bulunuyorlardı.[147]

Aynı zamanda bu, etraftaki insanların da görüp durduğu bir hâdiseydi ve ehl-i insaf birçok insanı harekete geçirmeye başlamış, Kur'ân'ın verdiği bir haberin daha aynen tahakkuku karşısında teker teker gelip Müslüman oluyorlardı.[148]

Şimdi sırada, bahis konusu olan develeri almak vardı ve Hazreti Ebû Bekir (radıyallahu anh) bunu gerçekleştirmek için harekete geçti. Ancak Ebû Cehil dâhil, o gün konuştuklarından çoğu artık yaşamıyordu. Bahis konusunun mûcidi olan Übeyy İbn-i Halef, burnundan soluyordu; başta Ebû Cehil ve kardeşi Ümeyye İbn-i Halef olmak üzere öldürülen yetmiş kişinin intikamını almaktan başka bir şey düşünemez hâle gelmişti. Savaşı kaybettikleri yetmiyormuş gibi bir de develeri teslim etmek işine gelmiyor, muhtemelen yarınlara havale etmek suretiyle oyalama taktiği güdüyordu. Onun tek derdi vardı; son sür'at Uhud'a hazırlanıyordu.

Mekke ordusunun intikam için Uhud hazırlıklarına başladığını haber alan oğul Abdullah, Übeyy İbn-i Halef'in yolunu kesti;

---

[147] Bkz.: Tirmizî, *Kırâât* 4, Tirmizî, *Tefsîru sûre (30)* 4; Hâkim, *Müstedrek* 2/445.
[148] Tirmizî, *Tefsîru sûre (30)* 4.

ne de olsa savaşa gidiliyordu ve ne olacağı belli olmazdı. Onların yaptığına benzer bir talepte bulunuyordu; yıllar önce babası Hazreti Ebû Bekir'den istediği kefili bu sefer de o Übeyy'den talep ediyordu.

Herkesin gözü önünde cereyan eden bu bahisten kaçamadı ve Übeyy de ona bir kefil gösterdi; şayet Uhud'dan sağ gelemezse develeri Abdullah'a o teslim edecekti.

Ancak daha farklı bir sonuç ortaya çıktı; Übeyy İbn-i Halef, çetin meydan Uhud'dan yaralı döndü ve çok geçmeden de Mekke'de vefat etti.

Neyse ki kefil bıraktığı adam mertti ve develeri çok geçmeden teslim etti. Kendisine ulaşan develeri alan Hazreti Ebû Bekir (radıyallahu anh), doğruca Allah Resûlü'nün yanına geldi ve durumu O'na arz etti.

Resûl-i Kibriyâ Hazretleri'nin, müşriklerin devesine ihtiyacı yoktu. Hem bundan böyle benzeri uygulamalar son bulacaktı ve:

– Bu, doğru bir uygulama değil; sen onları tasadduk et, buyurdu ve Hazreti Ebû Bekir (radıyallahu anh) da gidip onları Allah yolunda tasadduk etti.[149]

Hicret

Mekke'den Medine'ye ilk hicret eden, Ebû Cehil'in reislik yaptığı Benî Mahzûm kabilesinden Ebû Seleme idi. Onu, hanımı Leylâ Bint-i Ebî Hasme ile Âmir İbn-i Rebîa takip etmiş, ardından da Abdullah İbn-i Cahş yola düşmüştü. Özellikle Abdullah İbn-i Cahş'ın Mekke'yi terk etmiş olması, konumundan dolayı bazılarını rencide etmiş ve üzmüştü.[150] Hatta onun ardından gözyaşı döken-

149 İbn Kesîr, *Tefsîr* 3/424; Suyûtî, *ed-Dürru'l-Mensûr* 6/480; Şevkânî, *el-Fethu'l-Kadîr* 4/306.

150 Abdullah İbn-i Cahş, Efendimiz'in halası Ümeyme Bint-i Abdilmuttalib'in oğluy-

ler bile vardı. Onları gören Ebû Cehil, bütün bunları birer "zaaf" olarak değerlendiriyor ve gözü sululları şöyle ikaz ediyordu:

– Değer mi yani; bu hiç oğlu hiçler için niye ağlıyorsunuz ki![151]

Sonra da bütün faturayı Allah Resûlü'ne kesiyor ve kendini temize çıkararak etrafındakileri ikna etmek istiyordu:

– Zaten bunlar, şu bizim kardeş oğlunun işleri; cemaatimizin ahengini darmadağın etti, işimizi bozdu ve aramıza firak soktu![152]

Esas endişesi, bu işin arkasının devam edeceği yönündeydi; gün gelir Resûlullah da (sallallâhu aleyhi ve sellem) giderse bunu, yarınları adına önünü alamayacakları bir problem olarak görüyordu.

Sinir uçları iyice uyarılmıştı. Gidilen yer de belli olunca bundan böyle Yesrib yollarını daha yakından takip edecek ve muhâcir avını da birinci işi hâline getirecekti.

Hedef noktalara "baskın" yapıyordu; Allah Resûlü'ne yakın olduğunu bildiği veya yakınlığından şüphelendiği isimleri yakın takibine almış, adres tespit etmeye çalışıyordu. Bakıldığında Ebû Cehil, tam bir "paranoyak" görüntüsü veriyordu.

Şu da bir gerçek ki bundan böyle ne yapsa boşunaydı; Allah (celle celâluhû) Resûlü'nü Mekke'den almış, asırlar öncesinden gelecek diye hazırladığı medenî bir beldeye hicret ettirmişti.

Bundan böyle Ebû Cehil, Mekke'yi terk edip de Medîne'ye hicret edenlerin arkada bıraktıkları mâmeleke "el koyma"ya başlamıştı; onları "müsâdere" ediyor ve yine onlara karşı kullanmak için bir havuzda biriktiriyordu.

---

du. Şâirdi ve aynı zamanda Ebû Süfyân'ın kızı Kur'a Bint-i Ebî Süfyân ile evliydi. Bu hâliyle o, sanki iki kabile arasında bir köprü gibi duruyordu. Bkz.: İbn Hacer, *İsâbe* 4/35-37; İbn Abdilberr, *İstîâb* 3/877-979; İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-Safve* 1/385-386.

151 Fâkihî, *Ahbâru Mekke* 3/295.

152 Fâkihî, *Ahbâru Mekke* 3/295.

Ayyâş İbn-i Ebî Rebîa

Kardeşi Ayyâş İbn-i Ebî Rebîa da muhâcirler arasındaydı; anabir kardeşiydi ve ilk Müslümanlardandı. Henüz İbn-i Erkam'ın evine yerleşmeden önce Müslüman olmuş, baskı ve zulümler artınca da Habeşistan'a hicret etmişti.

Uzun sürmeyen birinci Habeşistan hicreti sonrasında yeniden Mekke'ye dönmüş, ancak onun için bu dönüş, yeniden çile ve işkenceye dönüşü ifade etmişti. Akşam işkenceyle yatıyor, sabaha da ayrı bir darbeyle uyanıyordu. Tahammül edilemeyecek bir hayattı bu ve Yesrib istikametine yönelenleri duyunca o da hicret için hazırlık yapmaya başladı. Yanına daha güçlü birilerini arıyordu.

Derken kader, karşısına Hazreti Ömer'i çıkardı ve hareket gününde karar kılıp o günün gelişini beklemeye durdular.

Üç kişi gideceklerdi; buluşacakları yer olan Tenâdub'a herhangi birisi gelemezse, diğerleri onu beklemeyecek ve yoluna devam edeceklerdi. Anlaşılan, yolların Ebû Cehil ve adamları tarafından tutulduğunun onlar da farkındaydı.

Gerçekten de dedikleri gibi oldu; üçüncü arkadaşları Hişâm İbni'l-Âs İbn-i Vâil fark edilmiş ve iradesine el konulmak suretiyle hicret etmesine müsaade edilmemişti.

Ayyâş İbn-i Ebî Rebîa, Hazreti Ömer'le birlikte hicret edecekti.

Yürekleri Mekke'de kalsa da iki hicret yolcusu Tenâdub'dan hareket etmiş Yesrib istikametinde yol alıyordu. Yol uzun, yolculuk da çetindi; ancak Mekke'nin çetin yıllarıyla kâbil-i kıyas olmayacak kadar da âsandı. Sonucu itibarıyla sükûn ve itmi'nan vadeden bir yolculuk olduğunda şüphe yoktu.

Beri tarafta bu yolculuktan haberdar olan Ebû Cehil, tahmin edildiği gibi küplere binmişti; sağa sola saldırıyor ve kardeşini yoldan çevirecek bir çözüm arıyordu.

Aradığını da bulmuştu; yanına kardeşi Hâris İbn-i Hişâm'ı almış ve o da Yesrib'in yoluna düşmüştü.

Mekke'de olanlardan habersiz iki yolcu, günlerce süren bir yolculuktan sonra nihayet Kuba'ya kadar gelmiş ve burada, dinlenmek için mola vermişlerdi. Onlar için bu, meşakkat zamanlarının geride kaldığının tesciliydi; zira az ilerisi Yesrib'di.

Bu sırada, arkalarından hızla gelen iki atlıyı fark ettiler; muhtemelen ilk başta onların da kendileri gibi hicret eden iki muhâcir olduğunu düşünmüşler ve kimler olduklarını merakla beklemeye durmuşlardı. Ne güzel, iki Müslüman daha mihnetten kurtulmuş ve kendilerini Medine'nin medeni atmosferine atmak için yolun sonuna yaklaşmışlardı!

Ancak acı gerçekle karşılaşmaları uzun sürmedi; gelenler, Ebû Cehil'le kardeşi Hâris İbn-i Hişâm'dan başkası değildi.

Bunların hicretle bir ilgileri olamazdı! Gerçi Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), Ebû Cehil'in kapısına defalarca gitmişti ama o, her defasında farklı bir tepki göstererek Allah Resûlü'ne hakaretler etmiş ve kapısına kadar gelen saadete yüz çevirmişti. On üç yıldır kin kusan bir firavun, bir günde hizaya gelmiş olamazdı! Keşke olsaydı!

Öyleyse, buraya kadar gelmelerinin sebebi neydi? Yoksa, Kâbe'deki meydan okuyuşunu kaldıramayıp Hazreti Ömer'le hesaplaşmak için miydi? Neyse, mesele az sonra nasılsa anlaşılacaktı!

Yanlarına kadar yaklaşan Ebû Cehil'in gözleri, kardeşi Ayyâş İbn-i Ebî Rebîa'nın üzerindeydi. Şimdi anlaşılmıştı; bu kadar yolu tepmesinin sebebi Hazreti Ayyâş'ı geri götürmek içindi.

Bir farkla ki bu Ebû Cehil, eski bilindik Ebû Cehil değildi; meseleyi o kadar alttan alıyor ve o kadar yumuşak davranıyordu ki gören, onun da Müslüman olduğunu sanırdı.

Önce Hazreti Ayyâş'ın yanına yaklaştı:

– Kardeşim, diyordu. Sen ayrılıp gittin ya, şüphesiz ki annen kahroldu; başına tarak vurmamaya ahdetti ve seni bir daha görmeden eve girmeyeceğini söyleyip duruyor. Eğer dönmezsen güneşin altında bekleyecek ve ölünceye kadar da gölgeye adım atmayacak! Bir düşünsene, senin yüzünden annen ölümle burun buruna!

Ayyâş, yufka yürekli bir insandı. Zaten meselenin özü de burada yatıyordu; zira bunu Ebû Cehil de biliyordu. Kime, nerede ve nasıl yaklaşılması gerektiği hususunda bir hayli mesafe katetmiş olan Ebû Cehil, Hazreti Ayyâş'ı can evinden vurmuştu; yüreğinin yağı erimiş ve bir hayli duygulanmıştı.

Yol arkadaşının yaşadığı çelişkiyi erken fark eden Hazreti Ömer ise, basîret ve firasetiyle meseleyi kavramıştı; zira Ebû Cehil'in ipiyle kuyuya inilmezdi.

– Ey Ayyâş, dedi. Sakın bunlara inanma; vallahi de bunlar, bahane bulup seni yolundan etmek ve yeniden dinin konusunda sıkıntıya sokmak istiyorlar! Onlardan uzak dur. Unutma ki bir gün annenin başına bitler musallat olunca, mecbur kalır ve saçlarını tarar; Mekke'nin sıcağı başına vurunca da mecburen bir gölgeye sığınır!

Ancak Hazreti Ayyâş, şefkatinden vurulmuştu; Ebû Cehil'in kurduğu bir tuzağın, planladığı bir dümenin olduğu aklına bile gelmiyor, sadece annesini düşünüyordu! Yemin etmişse, yapardı. Yaparsa ne olurdu? Mekke sıcağında mum gibi erir ve bir gün ölürdü!

Kötülük düşünecek hâli kalmamıştı. Belki de diğer kardeşi Hâris'in de Ebû Cehil'le birlikte gelmiş olması, onu ikna etmişti. Bu da Ebû Cehil'in başka bir taktiğiydi.

Hazreti Ayyâş, hâlâ uyanmamış, meseleye safiyâne bakıyordu; hâlbuki Ebû Cehil'in söz konusu olduğu yerde mutlaka işin içinde bir bit yeniği aranmalıydı.

Kendine göre mazeretleri de vardı; Mekke'de bitiremediği işleri söz konusuydu. Tahsilâtını yapar ve bu arada annesinin gönlünü de almış olarak yeniden yola koyulurdu. Hem, henüz Resûlullah da (sallallâhu aleyhi ve sellem) hicret etmemiş, hâlâ Mekke'de bulunuyordu.

Tercihini Ebû Cehiller istikametinde kullanmak üzere olduğunu gören Hazreti Ömer, Ayyâş İbn-i Ebî Rebîa'yı bir daha ikaz etti; hatta onu rahatlatacak bir teklif yaptı:

– Mekke'de bıraktığın mal ve mülkü düşünüyorsan, hiç dert etme; sen de bilirsin ki ben, mal yönüyle Kureyş'in en önde gelenlerinden biriyim. Önemli değil; yeter ki onunla gitme, malımın yarısı senin olsun!

Gittiğinde başına gelecekleri görmüş gibiydi. Zira muhatabını iyi tanıyordu; Ebû Cehil gibi bir firavun, sadece annesinin nezrini haber vermek için günlerce yol almaz ve başkası adına buralara kadar gelip ter dökmezdi.

Göz göre göre cendereye girmesine gönlü razı değildi; Hazreti Ayyâş'a yardım edebilmek için bir hamle daha yaptı:

– Bak Ayyâş, dedi. Madem öyle, o zaman şu benim deveyi al ve ona bin de git; çünkü o, soylu ve hızlı bir devedir. Şayet yolda bunlardan bir kötülük sezersen, üzerine atlar ve hızlı bir şekilde kendini kurtarırsın!

– Peki, dedi Ayyâş ve Hazreti Ömer'in devesine binerek Ebû Cehil ve Hâris İbn-i Hişâm'la birlikte yeniden Mekke'ye yöneldi.

Bir müddet yol alınmış ve Hazreti Ömer'in bulunduğu yerden bir hayli uzaklaşılmıştı ki Ebû Cehil, Hazreti Ayyâş'a seslendi:

– Bak kardeşim! Görüyorsun ki benim deve bir hayli yoruldu; zor yürüyor. Onu dinlendirmek için bir müddet arkana binmeme ne dersin?

Görünürde işkillenecek bir durum yoktu ve çok masum bir talebe benziyordu. Ebû Cehil'in sözlerini Hâris İbn-i Hişâm da onaylıyordu. Dolayısıyla Hazreti Ayyâş, sâfiyâne:

– Olur, gel ve bin, dedi.

Bunun üzerine develer durduruldu. Ebû Cehil kendi devesinden indi ve bir çırpıda Hazreti Ayyâş'ın arkasına atlayıverdi.

Bir müddet daha yol almışlardı ki Ebû Cehil gerçek yüzünü gösterdi; âni bir hamle yaptı ve Hazreti Ayyâş'ı arkadan bağlayıverdi. Kardeşi Hâris de ona yardım ediyordu. Kısa sürede Hazreti Ayyâş'ın el ve kolunu bağlayıvermişlerdi! İnce perdenin altındaki suratlar yine hortlamış, Hazreti Ayyâş'ı hakaret yağmuruna tutmuşlardı; üstelik darp ediyor ve bir taraftan salyalar savururken diğer yandan da onu hırpalıyorlardı.

Hazreti Ömer'e hak vermediğine yanıyordu Hazreti Ayyâş ama artık iş işten geçmişti. Hüsnüzannını, adem-i itimatla dengelemediği için bin pişman olmuştu ama şu anda bu pişmanlığın bir faydası yoktu.

Mekke'ye kadar bu hâl devam etti. Şehre gündüz girmişlerdi. Ebû Cehil'in hedefinde Kâbe vardı ve hep birlikte oraya kadar geldiler.

Yaptığı işi yedi düvele duyuracak ve bunu da ikbaline bir malzeme olarak kullanacaktı. Mekkelilere şöyle sesleniyordu:

– Mekkeliler! İyi bakın ve dikkat edin. Gördüğünüz gibi biz, kendi sefihimizi gidip tâ nerelerden geri getirdik; ne duruyorsunuz, sizler de kendi sefihlerinize aynı muameleyi yapın ve sakın vakit kaybedip de onları elinizden kaçırmayın![153]

Bir "hiç" uğruna ortaya konulan bir gayretti bu; hırs küpü

---

[153] İbn Sa'd, *Tabakât* 3/271-272; Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ* 9/13-14; İbn Hişâm, *Sîre* 2/322-323.

Ebû Cehil, küfrüne hizmet için üşenmiyor ve yüzlerce kilometrelik yolu gidip gelebiliyordu.

Hızla yayılan bu haberi Allah Resûlü de (sallallâhu aleyhi ve sellem) duymuştu; tam da, "kurtuldum" derken yeniden cendere içine düşen Hazreti Ayyâş için üzülecek ve mübarek ellerini açarak dua ederken, amca oğlu Velîd İbn-i Velîd ve diğer kardeşi Seleme İbn-i Hişâmla birlikte Hazreti Ayyâş'ın da adını zikredecek, zulüm gören bütün Müslümanlar için dua dua Rabbine yalvarıp O'ndan nusret talep edecekti.[154]

Dâru'n-Nedve'deki Hâin Plân

Hicretin emârelerini görmüş ve işi daha sıkı tutmaya başlamışlardı. Birer ikişer Yesrib'e gidenlerin ardından Efendiler Efendisi'nin de hicret edeceğini sezmiş, aralarından ayrılmadan önce son darbeyi vurup kesin sonuca gitmeyi planlamışlardı. Bu şen'î ve hâin planın baş aktörü de şüphesiz yine Ebû Cehil'di.

Burnundan soluyordu. Üç aydır Mekke'den Medîne istikametinde bir akın vardı ve Ebû Cehil bu akına seyirci kalıyordu. Olamazdı, olmamalıydı. Hemen her güne yeni bir "bitirme planı"yla uyanan Ebû Cehil, öncekilerin aksine bu sefer kesin neticeyi alacak yepyeni bir adım atacaktı; bu seferki "kanlı" olacaktı!

Ancak bunu yaparken yalnız kalmamalıydı. Onun için Mekke ileri gelenlerinin bir araya geldikleri Dâru'n-Nedve'nin gücünü

---

[154] Bkz.: Buhârî, *Cihad* 98, *Deavât* 58, Müslim, *Mesâcid* 294; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe* 4/308, 309. Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) Medîne'ye hicretinden sonra Hâlid İbn-i Velîd'in kardeşi Velîd İbn-i Velîd Mekke'ye gelecek ve Hişâm İbni'l-Âs ile Hazreti Ayyâş'ı kurtarıp Medîne'ye getirecektir. Bazı rivayetlerde kurtarılan ikinci kişi, Ebû Cehil'in diğer kardeşi Seleme İbn-i Hişâm olarak geçmektedir. Bkz.: İbn Hişâm, *Sîre* 2/324.

kullanmayı denedi. En kudretli liderleri oraya davet ediyor ve neticeyi, "encümen-i dâniş"e mâletmek istiyordu.

Akreditasyon Problemi

Bu haberin dışarıya sızmaması gerekiyordu. Onun için Ebû Cehil davette oldukça titizdi; kırk yaşın altında kalanları bu meclise sokmamalarını tembihliyor ve sadece güvendiği insanların buraya gelmesi gerektiği üzerinde ısrarla duruyordu. Hâlbuki aynı Ebû Cehil, henüz otuz yaşlarındayken Dâru'n-Nedve'ye dâhil olmuş ve o günden bugüne kadar da hiç aksatmadan yoluna devam ediyordu.[155]

Muhtemelen üyelerin bazılarından şüpheleniyordu. Mesela Habîb-i Kibriyâ Hazretleri'nin amcası Hazreti Abbâs, o meclisin tabiî bir üyesiydi. Ancak o günkü davette o yoktu. Ebû Cehil, yakınlığından dolayı konuşulanların sızdırılacağından endişe ediyor ve onun da gizliden gizliye Müslüman olduğu, en azından İslâm'a sempatiyle baktığı endişesini taşıyordu. Dolayısıyla o günkü toplantıya, orada olması gerekenlerden bazıları gelemeyecekti.

Aslında bu, bir "akreditasyon" problemiydi ve bu problem, o günün şartlarında Ebû Cehil'e ait bir problemdi; "yandaş"larıyla birlikte yol alırken "öteki"leştirdikleriyle yollarını ayırmış, kimin ne dediğine aldırmaksızın burnunun dikine ve hedefine doğru ilerliyordu.

Üyeler Arası İkna Turu

Kurulun üyelerini ikna etmek Ebû Cehil için zor değildi; üyeler arası bir "mekik diplomasisi" düzenlemiş, kapı kapı dolaşıp ön bilgilendirmede bulunuyor, Medîne'yi nazara vererek orada

155 İbn Düreyd, *İştikâk* 1/52.

tutunacak bu düşüncenin, yarınlar adına Mekke için oluşturacağı tehlikelerden söz ediyordu. Zira Medîne'deki Evs ve Hazrec kabileleri, savaş konusunda antrenmanlı idiler ve şu anda Müslümanlara kucak açanlar da onlardan başkası değildi. Demek ki yarınlar adına bu mesele, üstesinden gelinemeyecek bir noktaya doğru gidiyordu.

Aynı zamanda Medîne, Şam ticaret yolunun üzerinde bulunuyordu. On üç yıldır zulmettikleri bu insanların, Evs ve Hazrec'le bütünleştikten sonra intikam duygularıyla hareket edeceklerini söylüyor ve bundan böyle Şâm güzergâhında ticaret yapamayacaklarını fısıldıyordu.

Mekke için ticaret, can suyu demekti ve kendileri için bu kadar önemli bir kapının kapanması kimsenin işine gelmezdi. Tasavvuru bile yürekleri ağza getiriyordu. Zaten Ebû Cehil'in istediği de buydu; meselenin ciddiyetini ifade için Mekkelilere korku üstüne korku pompalıyordu!

Takvimler, Safer ayının yirmi altısı pazartesi[156] gününü gösteriyordu. Kusayy İbn-i Kilâb'dan kalma Dâru'n-Nedve, Ebû Cehil için hayatî bir konuyu görüşmek üzere misafirlerini ağırlamaya başlamıştı. Davetliler arasında Cübeyr İbn-i Mut'im, Tuayme İbn-i Adiyy, Hâris İbn-i Âmir, Utbe ve Şeybe İbn-i Rebîa kardeşler, Ebû Süfyân, Nadr İbn-i Hâris, Ebu'l-Bahterî, Zem'a İbn-i Esved, Hakîm İbn-i Hizâm, Nübeyh ve Münebbih İbn-i Haccâc kardeşler ile Ümeyye İbn-i Halef vardı. On üç yıldır devam eden bir meseleyi, bu sefer temelinden çözeceklerdi! Bunun adı, "darbe"ydi.

Necidli İhtiyar

Bu arada kapıya, sanki olacaklardan haberdarmışçasına o güne kadar hiç görmedikleri birisi daha dayanmıştı. Kaba kıyafetli

156 Günün cumartesi olduğu da ifade edilmektedir.

ve sarıklı bu ihtiyar, Necidli olduğunu söylüyor ve içeriye girmek için ısrar ediyordu:

– Necid'den bir ihtiyar; sizin dayı oğullarınızdanım! Burada, çok önemli bir iş için bir araya geldiğinizi duydum ve belki benim de size bir faydam dokunur diye geldim, diyordu. Bu arada fazla ısrarın tepkilere sebebiyet vereceğini de hesaba katmış:

– İstemiyorsanız çıkar giderim, demeyi de ihmal etmemişti.

Necid'den gelmiş ihtiyar bir yabancıdan ne zarar gelirdi ki! Hem duruşundan da anlaşılıyordu ki adamın bir "derdi" vardı. Üstelik Mekkelilerden bile gizledikleri bu sırrı bir şekilde duymuş, problemin çözümüne katkıda bulunmak için onca mesafeyi kat ederek buraya kadar gelmişti.

Ebû Cehil, kimden zarar geleceğini iyi bilirdi. Zaten adamla göz göze geldiğinde içinde bir sıcaklık hissetmiş, bir iki soruya aldığı cevapla da kanaatini kesinleştirmişti. Zira ihtiyar, Mekke'de olup biten her şeyi biliyor ve meselenin "kökten" çözülememesinden dolayı Necid'de ıstırap duyuyordu. Ebû Cehil'e göre bu şahıs, "sözde" değil "özde" yandaştı. Necidli ihtiyar Ebû Cehil'in kulağına eğilmiş ve kim olduğunu, niçin buralara kadar geldiğini fısıldamıştı. Onun için:

– Dayı oğlu demek, bizden demektir! Necid'den gelip de aramızda casusluk yapacak değil ya! Nasılsa Mekkeli değil, dedi ve onu da içeriye "buyur" ettiler.

Son karar için her şey tamamdı. Beklendiği gibi toplantıyı yine Ebû Cehil yönetiyordu; sözlerine şöyle başladı:

– Şu adamınızın hâlini biliyorsunuz; şayet aranızdan ayrılıp da bir başka yerde güç toplayıp üzerinize saldırırsa, şüpheniz olmasın ki sürekli başınız ağrıyacak demektir. Bu durumdan kurtulmak için herkes fikrini söylesin! Haydi, bir araya gelmenin hakkını verin!

Bir süreliğine yaşanan sessizliği Ebu'l-Bahterî'nin sözleri bozdu:

– O'nu demirlere bağlayıp hapsedin; üzerine kapıları kapatarak beklemeye durun. Nasıl olsa bir gün, kendisinden önceki şairlerin başına geldiği gibi O da ihtiyarlayacak ve ölüp gidecek!

İlk itiraz Necidli ihtiyardan geliyordu; yerinden fırladı ve:

– Vallahi ben aynı görüşte değilim, dedi. Çünkü bu, asla çözüm olamaz! Dediğiniz gibi O'nu hapsetmiş olsanız da bu iş, üzerine kapattığınız kapı ve etrafını çevirdiğiniz duvarları aşarak arkadaşlarına ulaşır. Sonra da dışarıda elde ettikleri güçleriyle üzerinize saldırır ve O'nu sizin elinizde alıp götürürler! Bu, asla bir çözüm değil; siz başka bir çözüm üretin!

Görünüşe bakılırsa Necidli ihtiyar, Ebû Cehil'den de hızlı çıkmıştı. Bu durum, elbette Ebû Cehil'i ziyadesiyle memnun ediyordu. Ancak o, esas düşüncesini işin sonuna bırakmıştı. Muhtemelen yarın yaşanacak büyük problemlerde, o problemi netice veren düşüncenin kendisine ait olmadığını ifade ederek işin içinden sıyrılma payını da hesap ediyordu.

İkinci teklif, Esved İbn-i Rebîa'dan geldi:

– O'nu aramızdan söküp atalım ve yurdumuzdan çıkarıp sürgün edelim; nereye giderse gitsin! Böylelikle O'ndan kurtulmuş oluruz! Bizden ayrıldıktan sonra, nereye gidip yerleştiği bizi hiç ilgilendirmez!

Ebû Cehil'i memnun etmeyeceği âşikâr olan bu fikir, Necidli ihtiyarı da tatmin etmemişti; ikinci kez ileri atıldı:

– Vallahi, bu da çözüm değil, dedi. Sözündeki güzellik, mantığındaki insicam ve sîretindeki letâfeti görmüyor musunuz? Bunlar, insanların kalbine nüfûz eder, onu "mit" hâline getirir ve yine bir gün karşınıza çıkar. Şayet böyle yaparsanız,

gün gelir O, meziyetleriyle arkasında kitleleri hareket ettirir ve böylelikle siz, kendilerinden söz aldığı kabileleri karşınızda buluverirsiniz! Gelir ve sizin elinizdekilere göz dikerler ve o zaman da siz, hiçbir şey yapamazsınız. En iyisi siz, başka bir çözüm arayın!

Mekkelileri göz göze getiren bir tavırdı bu. Ortada gerçekten bir gariplik vardı; Necidli ihtiyar Mekke'lilerden daha aktif çıkmış, hangi teklifi getirseler itiraz edip bir kulp takıyordu.

Toplantıyı idare eden Ebû Cehil'in gözünün içi gülüyordu. Ne de olsa kendine "yandaş" bir arkadaş bulmuştu. "Mıy mıy" tavırlarla bu işin çözülemeyeceğini hep söylemişti ama istediği desteği bulmakta bugüne kadar hep zorlanmıştı. Bu tavrıyla ihtiyar, teklif edeceği kesin sonuca da "evet" der ve bu hâliyle Mekkelileri de cesaretlendirirdi. İkisi birbirine ne güzel yakışmıştı!

Teklifleri hüsn-ü kabul görmeyen Mekkelilerde başka bir düşünce kalmamıştı. Her tekliflerine "Hayır!" diyen ihtiyarı, zaten Ebû Cehil'in de onayladığını görüp duruyorlardı. Bir müddet devam eden sessizlikten sonra gözler, ne diyeceği merakla beklenen Ebû Cehil'e yöneldi. Zaten o da bu fırsatı kolluyordu:

– Şu bocalayıp durduğunuz konuda, vallahi benim de bir fikrim var, dedi.

Pür-dikkat:

– Nedir o, ey Eba'l-Hakem, diye mukabelede bulundular. Şunları söylüyordu:

– Bana kalırsa kesin çözüm, her bir kabileden eli silah tutan, çevik ve atak, attığını vuran ve vurduğunu da deviren gençler seçmelisiniz. Hep birlikte ve keskin kılıçlarıyla üzerine saldırsınlar ve tek bir vuruşla O'nun işini bitirip öldürsünler! Böylelikle siz de, O'ndan kurtulup rahat edin! O'nu bu şekilde öldürünce malum, kanı kabileler arasında dağılır ve böylelikle Benî Abdimenâf, bu

kadar kavmi karşısına alıp da onlarla savaşmaya cesaret edemez; önlerinde sadece diyet alternatifi kalır ki onu da öder ve bu işi, bir diyet bedeliyle bitirmiş oluruz!

Dâru'n-Nedve'de buz gibi bir hava esiyordu! Ebû Cehil, ağzındaki baklayı çıkarmıştı. Şeytan'a pabucu tersten giydirecek bir teklifti bu. Zaten Necidli ihtiyar da Şeytan'dan başkası değildi; kılık değiştirmiş ve Ebû Cehil'e kendini "akredite" ettirerek aralarına katılmıştı.

Her ne kadar Ebû Cehil'le aynı ortamı paylaşıp onunla birlikte hareket etseler de "kurul üyeleri" arasında "demokrat" karakterli ve insaflı olanlar da yok değildi. Düne kadar "Emîn" diyerek göklere çıkardıkları bir değeri öldürmek hangi vicdana sığardı!

Sessizliği yine Necidli bozdu; "İşte şimdi oldu!" dercesine bir tavrı vardı. Ebû Cehil'i onayladığını gösterircesine başını sallarken şunları söyledi:

– İşte söz, bu arkadaşın söylediği sözdür! Zaten ben, başka da bir çözüm bilmiyorum!

Sanki adamı Necid'den, Ebû Cehil özel davet etmiş gibiydi; al takke ver külah meseleyi evirip çevirmişler ve arzu ettikleri çizgiye taşımışlardı. Muhammedü'l-Emîn'i öldüreceklerdi!

Bazılarının içini kemiren bir rahatsızlık söz konusu olsa da Ebû Cehil'in dediği olmuş, ihtiyarla baş başa verdikleri sürecin sonunda "onay kararı" çıkmıştı. Artık mesele, Ebû Cehil'in meselesi olmaktan çıkmış, Mekkelilerin müşterek çözmeleri gereken bir mesele hâline gelmişti.

Ebû Cehil'in keyfine diyecek yoktu; Necidli ihtiyara minnet nazarlarıyla bakıyor, Mekkelilerin gösteremediği cesareti onda gördüğü için baş tacı yapıyordu.

Ancak bu karardan kimsenin haberi olmamalıydı; toplantıya

başlarken ortaya koydukları titizliği ayrılırken de hatırlatıyor ve kimsenin bu kararı bir başkasına söylememesi gerektiği konusunda tahşidat üstüne tahşidat yapıyordu.

Dâru'n-Nedve'den ayrılıp giderken kimse, sorulan soruya cevap vermeyecek ve renk belli etmeyecekti![157]

Son Hamle

"Mutlak çözüme" ilk defa bu kadar yaklaşmışlardı. Hiç zaman kaybetmeden "bitirme planlarını" tatbike koydular. Başlarını yine Ebû Cehil çekiyordu. Hakem İbn-i Ebi'l-Âs, Ukbe İbn-i Ebî Muayt, Nadr İbn-i Hâris, Ümeyye İbn-i Halef, Zem'a İbn-i Esed, Tuayme İbn-i Adiy, Ebû Leheb, Übeyy İbn-i Halef ile Nübeyh ve Münebbih İbn-i Haccâc kardeşler bir araya gelmiş ve Resûl-i Kibriyâ Hazretleri'nin evini sarmışlardı.

Ebû Cehil'in planı işliyordu. Bir farkla ki dünkü üyelerden bazıları ortada yoktu. Ancak sonuç istediği çizgide geliştikten sonra Ebû Cehil için bu problem değildi. Başta o olmak üzere kin tüccarları, bir kenara çekilmiş, zafer nârâları atmak için sabırsızlıkla bekliyorlardı. Kesin sonuç için dakikalar kalmıştı. Hatta etrafındakilere moral vermek için Ebû Cehil, Allah davasına çağırırken Efendimiz'in kullandığı kelimeleri diline dolayarak kendince bunları alay konusu yapıyor ve istihzâî bir tavırla etrafındakilere şunları söylüyordu:

– Hani Muhammed, kendisine tâbi olduğunuzda Arap ve Acem meliklerine hâkim olacağınızı söylüyordu! Hani, O'na uymazsanız, hayatınız tehlikeye girecek ve kelleleriniz gidecekti! Öldükten sonra da yeniden ayağa kalkacak ve Cehennem'in alevleri içinde cayır cayır yanacaktınız![158]

---

[157] İbn Hişâm, *Sîre* 3/5-8; Taberî, *Târîh* 1/566-567.

[158] İbn Hişâm, *Sîre* 3/8; Taberî, *Târîh* 1/567.

Ancak Ebû Cehillerin hesap etmedikleri başka bir husus vardı; O (sallallâhu aleyhi ve sellem), Allah'ın Resûlü'ydü ve Allah (celle celâluhû), insanlardan gelecek tehlikelere karşı Resûlü'nü koruyordu. O, Mâlikü'l-Mülk'tü ve dolayısıyla Ebû Cehil'in kurduğu tuzak ve hazırladığı ölüm timinin hiçbir önemi yoktu, olamazdı! Zaten hep O'nun dediği oluyordu; o gün de öyle olacaktı.

Normal şartlarda Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), yatsı namazını kıldıktan sonra bir miktar istirahat eder, Kâbe'den el-ayak çekilince de kalkıp buraya gelerek gecelerini huzur içinde Rabbine ibadetle geçirirdi. Ancak o gece öyle olmadı; bugünün en önemli işi, kurulan tuzakları boşa çıkarmaktı. Haberi alır almaz yanına yeğeni Hazreti Ali'yi çağırdı ve şunları tembihledi:

– Şu yeşil örtüye bürün ve gel de yatağımda sen yat! Hiç endişe etme; yat ve uyu! Çünkü sana, zerre kadar zarar veremeyecekler!

Efendiler Efendisi söyler de Hazreti Ali hiç tereddüt eder miydi! O, denileni yapmak için harekete geçerken Allah Resûlü de kapıya yönelmişti. Derken Yâsîn Sûresi'nin ilk dokuz âyetini okuyarak evinden dışarı adım attı. Kapının önünde, fırsat kollayan Kureyş nöbet tutuyordu. Bu esnada, "Onların hem önlerinden hem de arkalarından birer engel koyduk ve gözlerinin önüne de bir perde çektik; artık onlar, hiçbir şey göremezler!"[159] manasındaki âyeti okuyordu.

Bir hamlesi daha vardı; eline aldığı kum-toprak benzeri malzemeyi, kendisini öldürmek üzere evini kuşatanların üzerine saçıvermişti. Bunu yaparken de:

– Şu yüzler kararıp, gözler görmez olsun, diyordu.

Attığı toprak, orada bulunanların her birine isabet etmiş ve âdeta kör olmuşlardı. Olacak ya, aralarından yürüyordu ama hiç

---

[159] Yâsîn, 36/9.

birisi de Allah Resûlü'nü göremiyordu. Yine Allah'ın dediği olmuştu.

Bir müddet sonra oraya gelen Kureyşli, Resûlullah'ın kapısı önünde tuzak kurup sessizce bekleyenlerin hâllerini garipsemiş ve sormuştu:

– Sizler burada niye bekliyorsunuz? Hem bu hâliniz de ne böyle?

Kendilerinden o kadar eminlerdi ki tereddütsüz cevapladılar:

– Muhammed'i bekliyoruz!

Adam, hiddetlenmişti. O'nu öldürmek için seçtikleri en seçkin insanlar, kapısının önünde mûnis birer kediye dönmüş, üzerlerine saçılan toprağın bile farkına varamamışlardı. Muhammedü'l-Emîn, arkadaşıyla birlikte yol alırken bunlar, miskin miskin kapısında oturuyor ve kendilerince O'nu öldürmenin hayalini kuruyorlardı! Bu, apaçık bir aptallıktı! Kızgın bir ses tonuyla onlara döndü ve:

– Yazıklar olsun size, dedi. Sizi gidi beceriksizler! Görmüyor musunuz; vallahi O, başınıza toprak saçmış ve aranızdan da sıyrılıp çoktan uzaklaşmış durumda!

– Vallahi de biz O'nu görmedik, derken büyük bir çöküntü içindeydiler! Sanki görme özellikleri alınmış ve etraflarına baktıkları halde Allah Resûlü'nü görememişlerdi. Ellerini başlarına götürüp birbirlerine bakıştılar; gerçekten de adamın söyledikleri doğruydu. Hemen, üstlerindeki toz-toprağı silkeleyip temizlemeye başladılar.

Mekke'ye bomba gibi bir "haber" düşmüştü. Artık herkesin dilinde bu haber vardı. Ölümünün müjdesini bekleyenler, Efendimiz'in hicret haberiyle yıkılmışlardı. Haberi duyan, hâne-i saâdete geliyordu. Yaşanılanların birer oyun veya rüya olmasını beklercesine bir ümitle eve hücum edecek ve şayet hâlâ orada ise tereddütsüz öldüreceklerdi. Kapıyı aralayıp da içeri girdiklerinde

rahat bir nefes aldılar; zira yeşil örtüsünün altında uzanmış istirahat ediyordu! Dışarıda kendilerini ayıplayıp kızan adamlarına inat, fısıltıyla:

– İşte Muhammed, şu örtünün altında, diyorlardı. Demek ki bunca endişe yersizdi. Ancak bu da uzun sürmedi; çünkü bu kadar insanın içeri girmesiyle ayağa fırlayan Hazreti Ali, meydan okurcasına karşılarında duruyordu. Şok üstüne şok yaşıyorlardı! Kaybettikleri her cephe, onlar için yeni cephelerin açılması anlamına geliyordu. Hiddet ve hışımla ona:

– Muhammed nerede, diye sormaya başladılar.

– O konuda herhangi bir bilgim yok, cevabını verdi Hazreti Ali. Zira o, sadece kendisine tevdi edilen vazifeleri düşünüyor, Resûlullah'ın verdiği haberin doğruluğuyla hareket ediyordu.

Kaybeden yine onlar olmuştu; aldıkları cevapla daha da sinirlenmiş, etrafa tehditler yağdırıyorlardı. Hazreti Ali'yi de bırakmak istemiyorlardı; önce bir miktar itip kaktılar ve ardından da tutup Kâbe'ye kadar getirdiler. Muhtemelen, gidenlerin yerini söyler ve kendilerine bir ipucu verir diye bir müddet onu hapsedip, yanlarında tuttular.[160] Ancak, ne kadar zorlasalar da istedikleri cevabı alamayacaklarını anlamaları çok uzun sürmedi; zira Hazreti Ali, hiç konuşmuyordu. Hem, Hazreti Ali'yi serbest bırakmamak kendi aleyhlerineydi; çünkü o, kendilerine ait emanet malları dağıtmak için geride kalmış ve şimdi de bu emanetleri sahiplerine geri verecekti.

Sonuçsuz Hamleler

Ümmetin firavunu Ebû Cehil, büyük bir servet kaybetmişçesine çırpınıyor, kendisine izafe edilen lakabı ne kadar hak ettiğini gösterircesine şöyle diyordu:

– Muhammed'i, ölü ya da diri getirene yüz deve benden!

---

[160] Bkz.: Taberî, *Târîh* 1/568.

Ebû Cehil'in bu yaklaşımına sâhip çıkan başka gönüllüler de vardı; derken gidenlerin başına konulan bedel, yüzer deve olarak resmiyet kazandı.[161]

Ebû Cehil, aklını doğru yolda kullanmasını beceremese de zeki bir insandı. Hiç vakit geçirmeden Hazreti Ebû Bekir'in evine geldi; kıracakmışçasına kapıyı çalıyordu!

Açılan kapının ardında, altı aylık hamile Esmâ Bint-i Ebî Bekr duruyordu. Kapıyı açar açmaz ona:

– Baban nerede, ey Ebû Bekir'in kızı, diye sordu.

– Babamın nerede olduğunu vallahi bilmiyorum.

O bilmediğini söylüyordu ama Ebû Cehil'e göre, bilmemesine imkân yoktu ve aldığı cevapla küplere binmiş, Hazreti Esmâ'nın yüzüne okkalı bir tokat indirmişti. Öyle ki darbenin şiddetinden Esmâ Validemiz'in kulağındaki küpe kopup yere düştü. Zaten gözü dönmüş bir kin tüccarı için tokat attığı insanın kadın olması, üstelik o kadının da hamile olmasının hiç önemi yoktu! Üstelik bu şenâatı, Esmâ Validemiz'in kendi kapısının önünde yapıyordu.

Aslında ortada garipsenecek bir durum yoktu; ne de olsa bu, Ebû Cehil'e yakışan bir davranıştı.

Yıllarca bu hâdisenin tesirinden kurtulamayan Esmâ Validemiz, o günü her hatırlayışında Ebû Cehil için:

– Pis ve haddini aşmış bir adam, diyecektir.[162]

Sevr'deki Himâye

Köşe bucak Resûlullah'ı arayan Ebû Cehiller, Sevr'e kadar gelmişlerdi.

---

161 Bkz.: Buhârî, *Menâkibü'l-Ensâr* 45; Ahmed İbn Hanbel, *Müsned* 4/175; İbn Hişâm, *Sîre* 3/15-16.

162 İbn Hişâm, *Sîre* 3/14.

Ancak yine hesap edemedikleri bir himâye ile karşı karşıyalardı; mağaranın girişi örümcek ağıyla kaplı ve ağzında da iki güvercin duruyordu. Aralarından birisi:

– Haydi, mağaraya da bakalım, dediğinde Ümeyye İbn-i Halef:

– Ne girmesi, dedi. Oraya girmeye lüzum yok; şu örümcek ağını görmüyor musunuz; sanki Muhammed doğmadan önce örülmüş! Buraya girmiş olsalardı, şurada duran yumurtalar kırılmış, örümcek ağı da parçalanmış olurdu!

Benî Mahzûm'un hırs küpü Ebû Cehil'in kolları bir kez daha yana düşüvermişti. Dünyası kararmıştı; gözü hiçbir şey görmüyordu. O kadar morali bozuktu ki ağzını bıçak açmıyor ve yanına kimse yaklaşamıyordu.

Günlerce müjdeli bir haber bekledi Ebû Cehil. Ancak nâfileydi; uçan kuşa ümit bağlıyordu ama ne gelen vardı ne de giden.

Nihayet bir gün Mekke'de, Sürâka'nın yaşadıkları anlatılmaya başlanmıştı; iki hicret süvarisinin peşinden gitmiş ve ardı ardına gördüğü mu'cizeler neticesinde niyetini değiştirip Mekke'ye geri dönmüştü.

Onun böyle eli boş döndüğünü duyunca daha da hiddetlendi; ancak yapılacak bir şey yoktu. Oflayıp pufluyor, çaresizce gayız ve kinini yutkunuyordu.

Medîne'ye Baskı

Can çıkmayınca huy da çıkmazdı ve Ebû Cehil, hız kesmeden kendi yolunda yürüyordu. Şimdi de Medîne'ye musallat olmuş, oranın ileri gelenleriyle görüşüp inananları Medîne'den sürgün etmeleri baskısı yapıyor, Medîneli mü'minlerle karşılaştığında tehditler savuruyor ve yaptıklarının cezasını göreceklerini ilan ediyordu.

Medine'deki en büyük kabile olan Evs'in lideri Sa'd İbn-i Muâz, Ümeyye İbn-i Halef'i ziyaret için Mekke'ye gelmişti. Dostlukları eskiye dayanıyordu; Ümeyye Medîne'ye geldiğinde Hazreti Sa'd'ın evinde kalır, Hazreti Sa'd da Mekke'ye gelince ona uğramadan dönmezdi. Bugün de öyle olmuştu. Bir farkla ki artık Sa'd İbn-i Muâz, Müslümandı. Zaten biraz da onu vesile edip umre vazifesini yerine getirmek için gelmişti.

Gecenin bir yarısında kalktı ve Ümeyye İbn-i Halef ile birlikte Kâbe'ye geldiler; tavaf edeceklerdi. Olacak ya, karşılarına Ebû Cehil çıkıverdi.

Sa'd İbn-i Muâz'ın Müslüman olduğunu da biliyordu. Ancak Ümeyye İbn-i Halef'i sîgaya çekmek için alayvârî sordu:

– Ey Ebâ Safvân! Bu yanındaki adam da kim?

– Bu, Sa'd, diye cevapladı Ümeyye. Gayet sakindi; zira, bunda büyütülecek bir problem görmüyordu. Alt tarafı, yılların kadîm dostu kendisini ziyarete gelmişti.

Ebû Cehil'e göre İslâm, aradaki bütün irtibatı koparırdı; birisi Müslüman oldu mu artık onunla bütün bağlar kesilmeli ve o insan ademe mahkum olmalıydı. Zaten tavrında, "Hâlbuki sen bunu bilirdin; niye böyle taviz veriyorsun ki?" manasında bir mana seziliyordu.

Bu arada bütün kin ve nefretiyle Hazreti Sa'd'a dönmüş tehditler savuruyordu; zira düşmanının dostuydu ve artık o da düşman kategorisinde değerlendirilmeliydi. Şöyle diyordu:

– Size ne oluyor ki, o sâbiî ve arkadaşlarını aranıza alıp kolluyor ve sonra da gelip elinizi kolunuzu sallayarak Kâbe'yi tavaf ediyorsunuz! Sözde siz, O'na destek verip yardımcı olduğunuzu düşünüyorsunuz! Allah'a yemin olsun ki şayet burada bugün Ebû Safvân olmasaydı sen, ailene sağ-salim gidemezdin!

Evs'in kıvrak delikanlısı Hazreti Sa'd altta kalacak birisi değildi. Ebû Cehil'in tehdidi altında kalmayacağını gösterircesine şunları söyledi:

– Hoş, sen bana mâni olursan bil ki ben de sana aynı muameleyi yaparım; ne de olsa Medîne, Şâm güzergâhında bulunuyor! Ben de sizin ticaretinizi engeller, size olmadık pürüzler çıkarırım![163]

Seriyyeler

Bu arada Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), Medîne'de bulunan farklı unsurlarla anlaşmalar yapmış ve yepyeni bir devlet tesis etmişti. Yüzde seksen beşi henüz iman etmemiş olsa da arkasında, yüzde yüzlük bir destek vardı.

Söz konusu devlet olunca, koruma ve kollama da bir vazife idi. Derken bu maksatla seriyyeler tertip etmiş ve Medîne etrafından başlayarak genişleyen bir "güvenlik çemberi" oluşturmaya başlamıştı.

Elbette bunun en önemli sebeplerinden birisi, Mekke'den gelen tehditlerdi; Ebû Cehillerin ne yapacağı belli olmazdı ve bunun için uyanık olmak gerekiyordu!

İlk seriyye, otuz kişilik bir güce kumanda eden Hazreti Hamza seriyyesiydi ve hedefinde, Ebû Cehil'in kumanda ettiği üç yüz kişilik Kureyş kervanı vardı; muhâcirlerin Mekke'de bıraktıkları mâmeleke el koymuş, onları Şâm'da satıp karşılığında silah tedarik edeceklerdi. Ebû Cehil'in ciddi bir hazırlık içinde olduğu anlaşılıyordu ve açıkça bu, mü'minin malıyla mü'mini vurmak manasına geliyordu.

Resûlullah'ın (sallallâhu aleyhi ve sellem) yönlendirmesiyle Seyfü'l-

---

[163] Buhârî, *Meğâzî* 2, *Menâkıb* 25.

Bahr'a kadar gelen Hazreti Hamza ve yanındakileri gören Ebû Cehil, hiç beklemediği bir güçle karşı karşıya olduğunu fark etmişti. Zira Hazreti Hamza'nın şöyle bir gözükmesi bile ona yetmişti. Ebû Cehil, bundan böyle Medîne etrafında elini kolunu sallayarak dolaşamayacağını anlamış oluyordu!

Ebû Cehil cephesinde müthiş bir rahatsızlık vardı; burunlarından soluyor ve mü'minlerin bir güç hâline gelmekte oluşundan aşırı derecede rahatsızlık duyuyorlardı!

O ne düşünürse düşünsün artık hesap etmesi gereken bir güç daha vardı. Zaten onu çileden çıkaran da bu idi!

Karşılıklı atışmaların yaşandığı meydanda, kısa süreliğine de olsa gerginlikler kendini gösterdi. Ancak Ebû Cehil de isteksizdi; zira esas hedefinde Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) vardı. Evet, bir hazırlık içindeydi ama işin doğrusu bu kadar da erken beklemiyordu. Daha işin başındayken gücünü zedelemek istemiyor ve daha büyük bir "gün"ün hesabını yapıyordu.

Neyse ki iki tarafın da dostu Mecdî İbn-i Amr devreye girdi ve sağduyulu siyasetiyle tarafları yatıştırmayı başardı.

Ebû Cehil'in aklında değişik soru işaretleri kalmış olsa da herhangi bir probleme sebebiyet vermeden yollar yeniden ayrılmış, taraflar memleketlerine geri dönüyordu.[164]

Bedir'e Uzanan Hırs

Ne yaparsa yapsın bir türlü neticeye gidemiyordu. Tekliflerine "evet" demeyen Mekkelilerle bir yere varılacak gibi değildi. Kervanla giderken karşılarına çıkan Hazreti Hamza seriyyesini diline doluyor, Abdullah İbn-i Cahş seriyyesinde yanlışlıkla öldürülen Amr İbn-i Hadramî'yi gündemden hiç düşürmüyordu!

---

[164] İbn Sa'd, *Tabakât* 2/6; İbn Kesîr, *Bidâye* 3/245.

Tek hedefi, karşılarında ne büyük bir "tehlike"nin (!) durduğuna Mekkelileri de ikna etmekti ve zamanla bunu da başardı. Zaman, hırs küpü Ebû Cehil'in lehine işliyor gibiydi!

Artık savaşı isteyen, sadece Ebû Cehil değildi; cemî cümle ihvanı da bu işte onunla müttefikti!

Karar verilmişti; Medîne'nin üzerine yürüyecek, Muhammedü'l-Emîn ile O'na destek veren herkesi kılıçtan geçirecek ve Medîne'de taş üstünde taş bırakmayacaklardı!

Kulisler daha da hızlandı. İnsanlar arasında dolaşıyor ve nabız tutuyordu. Kısmen de olsa tereddüt yaşayanlarla karşılaşınca hemen bir kenara çekiyor ve kendine has yöntemlerle "ikna" etmeye çalışıyordu.

İstediğini elde etmişti; herkes geliyordu!

Geliyordu gelmesine ama bu işin bir de maddi ayağı vardı; böyle bir mücadelede herkesin katkısı olmalıydı!

Bunu da gerçekleştirdi; Mekkeliler malik oldukları her şeyi getirip Ebû Cehillere teslim ediyorlardı.

Küfür adına Ebû Cehiller, güçlerini birleştirmiş, bu arada muhâcirlerin Mekke'de bırakmak zorunda kaldıkları emtiayı da bu örfhaneye katmayı ihmal etmemişlerdi!

Ayak Oyunu

Ebû Cehil, çok yönlü düşünüyordu. Evet, Medîne ile hesaplaşacaklardı ama bu hesaplaşmada bir taş ile çok kuş avlamalıydı. Zira onun, kendince "ince" hesapları vardı. Anlaşılan herkesin ittifak ettiği bir zaferin hesabını, başkalarıyla paylaşmak istemiyordu. Ancak bunu, kimseye "çaktırmadan" halletmeliydi; Ebû Cehil, çalışıyordu!

Önce en yakın rakibi Ebû Süfyân'a bir vazife biçti; daha

önce kendisinin yaptığı gibi o da, kervanın başında Şam'a gidecek ve müşterek mallarını orada satıp karşılığında silah tedarik edecekti.

Onun bu teklifinden kimse şüphelenmemiş, Ebû Süfyân'ın kendisi dâhil garipseyen çıkmamıştı. Zira Ebû Süfyân, yaz ve kış ticaretle uğraşan önemli bir isimdi; şimdi kendisine önemli bir vazife biçilmiş, o da bu vazifeyi yerine getirmek için tecrübesini konuşturacaktı!

Hazırlıklar yapıldı ve Ebû Süfyân, yanındaki elli kişiyle birlikte Şam istikametinde yola koyuldu. Uzun bir yolculuktu ve meydan, sadece Ebû Cehil'e kalmıştı.

Bu fırsatı yakalayan Ebû Cehil, oyununu oynamakta gecikmedi. Yine elinde bir koz vardı; Resûlullah'ın kervanı fark ettiğini ve onları takip için yola çıktığını da duymuştu. Bunu "bahane" etti ve Ebû Süfyân'ın dönüşünü beklemeden Mekke ordusuna "hareket" emri verdi.

Gemileri yakmış, Bedir'e gidiyordu. Kendisinden o kadar emindi ki savaş sonrasında "âlem" yapmak için yanına fıçılar dolusu içki ile âlem yapacağı enstrümanları ve figüranları almayı da ihmal etmemişti.

Dört kardeşiyle oğlu İkrime de ona eşlik ediyordu. İşte şimdi olmuştu; ordu üzerinde istediği "otorite"yi temin eden Ebû Cehil'in keyfine diyecek yoktu!

Ebû Cehil'i Çıldırtan Rüya

Bu arada Mekke'de, Efendimiz'in halası Âtike Bint-i Abdulmuttalib'in gördüğü rüya konuşulmaya başlanmıştı. Âtike, rüyasını kardeşi Abbâs'a anlatırken:

– Ey kardeşim, diyordu. Bu gece öyle bir rüya gördüm; işin

doğrusu, kavminin başına büyük bir musîbet geleceğinden korkuyorum!

Daha anlatmadan renginin solduğunu gören Hazreti Abbâs da endişelenmişti ve hemen sordu:

– Hayrolsun! Ne gördün, anlat bakayım!

– Bana, kimseye anlatmayacağına dair söz vermen lazım; yoksa anlatmam. Zira insanlar arasında duyulursa o zaman bize eziyet eder ve hoşumuza gitmeyecek şeyler konuşmaya başlarlar!

– Ne gördün, anlat bakayım! Söz, kimseye anlatmam.

– Kardeşim! Yüreğimi ağzıma getirecek bir rüya idi; işin doğrusu çok korktum. Devesinin üzerinde bir süvâri, doludizgin geliyordu. Derken Ebtah'ta durdu ve avazı çıktığı kadar bağırmaya başladı; şöyle diyordu: Ne duruyorsunuz; haydi savaşa! Ey zâlimler! İyi bilin ki ölüme üç gününüz var!

Sonra onun etrafında toplanan insanları gördüm; arkasına takılmış beraberce Kâbe'ye geldiler. Onlar orada dururken adamın devesi, Kâbe'nin üzerine doğru şâha kalktı ve yine, "Ne duruyorsunuz; haydi savaşa! Ey zâlimler! İyi bilin ki ölüme üç gününüz var!" diye bağırdı. Ardından deve yeniden şâha kalktı; bu sefer sanki Ebû Kubeys dağının tepesine kadar yükselmişti; yine aynı şeyi tekrarlıyordu.

Derken büyük bir taş aldı ve onu aşağıya doğru attı. Bir de ne göreyim, dağın aşağısına doğru inerken taş ufalanmaya başlamıştı; bir farkla ki o taşın her bir parçası, Mekke evlerinden birisinin üzerine düşüyordu!

Rüyayı dinleyen Hazreti Abbâs da aynı kanaatteydi; Mekke'nin başında büyük bir musîbet dolaşıyordu! Onun için:

– Kardeşim, dedi. Gerçekten de bu, önemli bir rüya; sakın ola sen de kimseye anlatma!

İki kardeş ayrılmış, işlerine geri dönmüşlerdi ki Hazreti Abbâs, yakın arkadaşı ve Utbe'nin oğlu Velîd'e bu rüyayı anlatıverdi. Belki de karar mekanizmasındaki birisine çıtlatmak suretiyle işin farkına vardırmak ve dolayısıyla da Ebû Cehil'in rotasını değiştirmeyi hedeflemişti.

Bir kişinin bildiği herhangi bir mesele, artık sır olmaktan çıkardı ve o gün de öyle oldu. Mekke'de herkes, Âtike Bint-i Abdilmuttalib'in gördüğü rüyayı konuşuyordu!

Kâbe'yi tavaf maksadıyla evinden çıkan Hazreti Abbâs, orada Ebû Cehil'le karşılaştı; o da, yanında bir grup insanla Âtike'nin gördüğü rüyayı konuşuyordu. Abbâs İbn-i Abdulmuttalib'in gelişini görünce:

– Yâ Ebâ Fadl! Tavafını bitir de gel; seninle konuşacaklarım var, dedi.

Tavafını bitirip yanına gelen Hazreti Abbâs'a alayvârî bir bakış atfetti Ebû Cehil. Ardından da söylenmeye başladı:

– Ooo, Benî Muttalib, diyordu. Aranızdan yeni bir peygamber daha çıkardınız desenize; hem de kadın bir peygamber!

– O da nereden çıktı? Sen, neden bahsediyorsun? Ne peygamberi?

– Âtike'nin gördüğü rüya var ya; onu kastediyorum!

Hazreti Abbâs, rüyanın Ebû Cehil'e kadar ulaşacağına hiç ihtimal vermiyordu. Yakın arkadaşı da olsa Velîd'e anlattığı için bin pişman olmuştu; olmuştu olmasına ama meseleyi geri getirmenin imkânı yoktu. Buz gibi terliyordu.

Yine de kendini toparlayıp, haberi yokmuşçasına sordu:

– Ne görmüş ki?

Ebû Cehil'in şakaya gelir tarafı yoktu. Birden ciddileşti ve:

– Benî Muttalib, dedi. Erkeklerinizin, peygamberlik iddiasında bulunduğu yetmiyormuş gibi şimdi bir de kadınlarınız mı

peygamberlik ilan ediyor! Tutmuş Âtike, üç gün içinde başımıza büyük bir belâ geleceğini söyleyip duruyor! Şayet, gerçekten söylediği doğru ise, üç gün geçtikten sonra bunu da göreceğiz. Ancak, söyledikleri gerçekleşmezse işte o zaman sizin hakkınızda, "Araplar arasındaki en yalancı aile" diye öyle bir hükmederiz ki sittîn sene bu hükmün altından kalkamazsınız!

Anlaşılan Ebû Cehil, her şeyin farkındaydı. Oradan ayrılırken Hazreti Abbâs, gerçeği bildiği halde bilmiyormuş gibi davrandığı için kendini ayıplıyordu. Akşam olup da Benî Muttalib başına toplandığında, bu davranışının ne kadar tepki topladığını daha net görecekti. Zira Ebû Cehil'le arasında geçen konuşmaları duyan aile mensupları yanına geliyor ve:

– Şu pis ve fâsık adam, erkeklerinize dil uzattığı yetmiyormuş gibi şimdi de kadınlara söz söyleyip hakaret ediyor ve bunun karşısında sen, sesini çıkarmıyorsun ha, diyorlardı. Bilhassa Âtike Bint-i Abdulmuttalib'in, sırrını serrişte eden kardeşine olan kızgınlığı had safhadaydı. Hazreti Abbâs'ın o kadar üstüne gelmişlerdi ki kendini affettirebilmek için Ebû Cehil'in karşısına çıkmaya ve ağzının payını vermeye niyetlendi.

Rüya üzerinden üç gün geçmişti. Her şeyi göze alan Hazreti Abbâs, kendince tedbirini almış ve doğruca Kâbe'ye gelmişti; Ebû Cehil'e haddini bildirecekti!

Tahmin ettiği gibi Ebû Cehil de oradaydı; keskin nazarlarla o da Abbâs'ın gelişini süzüyordu. Zira üçüncü günün içindelerdi; herhangi bir tehlike söz konusu olmadığına göre Ebû Cehil haklı çıkmak üzereydi.

Tam, yanına yaklaşıp da Ebû Cehil'in hak ettiği cevabı verecekti ki devesinin üzerinde Batn-ı Vâdi tarafından bağırarak gelen Damdam İbn-i Amr'ın sesi duyuldu. Devesinin kulak ve burnunu kesmiş, üzerindeki palan ve eğeri parçalamış ve kendi gömleğini de yırtarak geliyordu!

Gündem bir anda değişivermişti; dikkatler Damdam'ın üzerinde yoğunlaşmış, rüya da Hazreti Abbâs'ın Ebû Cehil'le düellosu da unutulmuştu. Zira Damdam şunları söylüyordu:

– Ey Kureyş topluluğu! Felaket! Hem de ne büyük felaket! Ebû Süfyân'la birlikte Şam'a gönderdiğiniz mallarınıza Muhammed ve ashâbı el koydu! Artık iş işten geçti; zira O'na yetişebileceğinizi de sanmıyorum. İmdat! İmdat!

Hazreti Abbâs'la girdiği "bahis"i kaybetmiş olsa da Ebû Cehil'in işine gelen haberdi bu. Zira Mekke'de, hâlâ ikna edemediği insanlar vardı. Herhangi bir sebep yokken Medîne istikametinde savaş ilan etmek, Medîne'dekileri "masum" hâle getirecekti. Üstelik bu plana henüz herkes "evet" demiyordu. Şimdi Mekke'ye, tam istediği gibi bir hava hâkimdi; "bahane"sini bulmuş, "şartları"nı da "oluşturmuş"tu. Zaten haberi duyan:

– Muhammed ve arkadaşları, bu kervanın da İbn-i Hadramî'nin kervanı[165] gibi olacağını mı sanıyor, diye tepki veriyor ve Ebû Cehil'in ekmeğine yağ sürüyordu.

Mekke Ordusu

Gerilen ortam, insanları savaş çizgisinde birleştirivermişti. Mekke krallığına bir adım daha yaklaşan Ebû Cehil'in keyfine diyecek yoktu! O ve onun gibi düşünenlere gün doğmuştu; önlerinde, kaçırılmaması gereken bir fırsat duruyordu! Bundan böyle "eli" daha da güçlenen Ebû Cehil'i kimse tutamazdı.

Firavniyet adına şimdi sıra, "finansör"lerin rüşdünü ispat etmesine gelmişti; elinde imkânı olmayanların da Bedir'e gelebilmesi için zenginler bir araya gelmiş, savaşın giderlerini üstleniyorlardı.

---

[165] İbn Hişâm, *Sîre* 3/156; İbn Kesîr, *Bidâye* 3/258; Taberî, *Târîh* 2/24; İbn Sa'd, *Tabakât* 8/44.

Süheyl İbn-i Amr, Zem'a İbn-i Esved, Tuayme İbn-i Adiyy ve Hanzala İbn-i Ebî Süfyân gibi insanlar, kimsenin geri kalmaması için sokak sokak dolaşıyor ve şunu ilan ediyorlardı:

– Muhammed ile toylukları sebebiyle aranızdan kaçıp giden ve şimdi O'nunla birlikte olan sâbiîleri görmezden mi geleceksiniz? Yesrib halkının, kervan ve bu kervandaki mallarınıza el koyduklarını da görüp duruyorsunuz! Bu savaşta yer almak için mal almak isteyene işte malımız; güç ve kuvvet isteyenlere de işte güç ve kuvvetimiz; daha ne duruyorsunuz!

Kureyş zenginleri arasında dolaşan Nevfel İbn-i Muâviye, onların gönlüne girmeye çalışıyor ve gittiği her kapıdan büyük bir servetle dönüyordu. Zaman zaman zorlandığı olsa da Ebû Cehil'in anabir kardeşi Abdullah İbn-i Ebî Rebîa gibi cömert davrananlar da yok değildi; ona şöyle demişti:

– Şu beş yüz dinarı al ve istediğin gibi harca!

Muhataplarının kıymetini, elindeki imkânlarla ölçen Câhiliyye toplumunda, menfaati olmadan birisinin bir başkasına para verdiği görülmüş değildi. Ancak şimdi söz konusu olan "vatan"dı ve vatanın söz konusu olduğu yerde gerisi "teferruat" sayılırdı. Huveytıb İbn-i Abdüluzzâ'dan üç yüz dinar almış,[166] Tuayme İbn-i Adiyy de ona yirmi deve vermişti; üstelik bu develerin üzerinde savaşacak olanların geçim masraflarını da üstlenmişti.[167]

Bu arada şiir ve hitabetleriyle insanları savaşa teşvik edip coşturmayı da ihmâl etmemişlerdi; sokak sokak davullar vurulup zurnalar çalınıyor ve kapı kapı dolaşıp "kahramanlık türküleri" söyleniyordu.

---

[166] Bu miktarın, 200 dinar olduğu da söylenmektedir. Bkz.: Yûsuf es-Sâlihî, *Sübülü'l-Hüdâ ve'r-Reşâd* 4/21.

[167] Bkz.: Yûsuf es-Sâlihî, *Sübülü'l-Hüdâ ve'r-Reşâd* 4/21.

Ağırdan Alanlara Karşı Tavrı

Bundan böyle savaşa gitmemek gibi bir "lüks" olamazdı; Ebû Cehil, herkesi kontrol altında tutmak istiyor ve insanları göz göre göre ölüme sevk ediyordu. Ona göre Bedir, safların ayrıştığı yerdi ve hiç şüphesiz savaşa gelmeyen, onun karşısında demekti.

Bu istikamette zorlamadığı tek isim Ebû Leheb'di; zira onun, tescilli bir "kâfir" olduğundan hiç şüphe duymuyordu. Ebû Leheb, kuşkusuz kendi saflarındaydı; yerine, kendisine dört bin dirhem borçlu olan Âs İbn-i Hişâm'ı göndermek suretiyle ondan alacağı olan borç yükünü sileceğini ilan ettiğinde hiç problem etmediler. Ancak; Hazreti Abbâs, Hazreti Ali'nin kardeşi Akîl ve Tâlib ile Efendimiz'in bir başka yeğeni Nevfel İbn-i Hâris gibi şüphelendikleri vardı. Bazılarının Müslüman olduğundan endişeleniyor, bazılarının da kendi hallerine kaldığında İslâm'a sempati ile bakacaklarını düşünüyordu. Bilhassa gözleri, Allah Resûlü'nün akrabaları olan Benî Hâşim'in üzerindeydi.

Ümeyye İbn-i Halef'in de yan çizdiğini duymuştu. Âtike Bint-i Abdulmuttalib'in rüyası gözünü korkutmuş, yüzünde renk kalmamıştı.

Derken Ümeyye İbn-i Halef, yanına Utbe ve Şeybe kardeşlerle Zem'a İbn-i Esved, Umeyr İbn-i Vehb ve Hakîm İbn-i Hizâm'ı da alarak Hubel'in yanına geldiler; ok çekip bir karara varacaklardı!

İlk çektikleri ok, savaşa "hayır" diyordu ve onlar da bu işin hayır getirmeyeceği kanaatinde birleşerek Ebû Cehil'le birlikte savaşa gitmeme kararı aldılar.

Ancak, Ebû Cehil'den habersiz karar almanın neye mâl olacağını daha sonra fark edeceklerdi; zira Ebû Cehil üzerlerinde öyle bir baskı kurmuş, onları korkaklıkla itham edip tehdit etmişti ki

analarından emdikleri süt neredeyse burunlarından gelecekti ve çok geçmeden bir kısmı bu kararlarından vazgeçmek zorunda kaldılar.

Bir farkla ki Ümeyye İbn-i Halef'in endişeleri hâlâ durulmamıştı; sonunun geldiğini düşünüyor ve ödü kopuyordu. Üstelik mazereti de vardı; yaşı ilerlemiş ve kiloları sebebiyle de hareket kabiliyetini kaybetmişti. Durumunu nazara veriyor ve mazeret beyan ediyordu.

Etrafını alan adamlarıyla Kâbe'de oturduğu sıralarda yanına Ukbe İbn-i Ebî Muayt çıkageldi; elinde kandil ve yağdanlık vardı. Yanına yaklaştı ve elindekileri Ümeyye'nin önüne koyup bir kenarda beklemeye başladı. Herkes dikkat kesilmiş, arkasından neyin geleceğini merakla beklemeye durmuştu. Dikkatleri üzerine çektiğine inandığı bir anda Ümeyye İbn-i Halef'e döndü ve:

– Yâ Ebâ Ali, dedi. Savaşa gitmiyormuşsun ya; al da şu kandille meşgul ol! Ne de olsa artık, sen de bir kadın sayılırsın!

Bu da Ebû Cehil'in bir oyunuydu; Ukbe İbn-i Ebî Muayt'ı kurmuş ve hamiyet-i milliyesini tahrik etmek için Ümeyye'nin yanına göndermişti.

Adamını iyi tanıdığı anlaşılıyordu; zira yandaşlarının yanında maruz kaldığı bu muameleyi kaldıramayan Ümeyye, elinin tersiyle kandil ve yağdanlığı bir kenara iterek oradan ayrılmış ve doğruca evine gelerek savaş hazırlıklarına başlamıştı.[168]

Onun savaşa gelme kararında Ebû Cehil'in etkin olarak kullandığı isim dikkat çekiciydi ve Ebû Cehil, aslında bununla da mesaj veriyordu. Zira başlangıçta Ukbe İbn-i Ebî Muayt da savaşa gitmeme istikametinde fikir beyan edenlerdendi. Yine devreye Ebû Cehil girmiş ve bir dizi tehditle onu dize getirmişti. Nitekim bunu Ümeyye de biliyordu. Şimdi ise "Öldürüleceğinden korkan

---

[168] Bkz.: İbn-i Hişâm, *Sîre* 3/156; İbn Kesîr, *Bidâye* 3/258.

Ukbe bile gidiyorsa sana ne oluyor!"[169] mesajını bizzat Ukbe'nin eliyle Ümeyye'ye ulaştırmış oluyordu.

Ebû Cehil, Ümeyye'yi sadece Ukbe'nin ikna kabiliyetiyle başbaşa bırakmayacak ve yanına gelip bizzat kendisi de ilgilenecekti; şöyle diyordu:

– Yâ Ebâ Safvân! Ne zamandır sen insanlardan geri duruyor, böylesine bir işte geride kalmayı tercih ediyorsun? Hâlbuki sen, bu ahâlinin efendisisin ve bil ki senin yerin, bu insanların en önüdür!

Yine Ebû Cehil'in dediği olmuştu; Ümeyye de Bedir'e geliyordu. Ölüm endişesini yenebilmek için kendi kendine:

– En azından, Mekke'deki en iyi deveyi satın alıp onunla giderim, diye düşünüyordu.

Evine gelir gelmez hanımına:

– Ey Ümmü Safvân, diye seslendi. Haydi, kalk ve beni de savaşa hazırla!

Hanımı da şaşırmıştı. Eşinin, ölümden ne kadar korktuğunu en iyi o biliyordu. Ne olmuştu da Ümeyye İbn-i Halef bu kadar değişmişti? Anlamak için kendisine sordu:

– Yâ Ebâ Safvân! Yesribli arkadaşının sana söylediklerini ne çabuk unuttun?[170]

---

[169] Ukbe İbn-i Ebî Muayt, her zaman yapageldiği çirkinliklerin bir yenisine imza atmasının akabinde Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) celallenmiş ve ona, "Bir gün Mekke dışında karşılaşırsak, bilmiş ol ki seni mutlaka öldüreceğim!" demişti.

İnsanlara hayat vermek üzere gönderilen bir Nebi'yi bile, bunu söylemek zorunda bırakan Ukbe, o gün bu gündür korkudan tir tir titrerdi. Zira, Muhammedü'l-Emîn'in yalan söylemeyeceğinden emindi; bir şeyi O söylüyorsa mutlaka olurdu. Onun için, Mekke dışına çıkmaktan çekiniyor ve çoğunlukla zamanlarını evinde geçirmeye dikkat ediyordu. Bkz.: Yûsuf es-Sâlihî, *Sübülü'l-Hüdâ ve'r-Reşâd* 2/468, 4/18.

[170] Daha birkaç ay önce, umre yapmak için Mekke'ye gelen eski dostu Sa'd İbn-i Muâz'la konuşurken, Efendimiz'in kendisini öldüreceğine dair bir beyanı kulağına

– Unutmadım, dedi hanımına. Ancak her hâlinden çaresizlik dökülüyordu. Göz göre göre ölüme gittiğinin o da farkındaydı. Bundan böyle tedbir olarak riskli ortamlardan uzak duracak ve Bedir'e giderken bile mola verdikleri yerlerde devesini kenardaki bir ağaca sağlamca bağlamayı tercih edecekti.[171]

Mekke'den Çıkış

Damdam'ın getirdiği haber üzerinden iki gün geçmişti ki Kureyş ordusu tam tekmil savaşa hazırdı. Kendilerine güvenleri tam, gâlip geleceklerine dair inançları da zirvedeydi. Onun için alımlı alımlı yürüyor ve âdeta gövde gösterisi yapıyorlardı.

Derken, düğüne giden gelin alayları gibi şen ve şakrak yola koyuldular. Kendilerinden o kadar emin idiler ki savaş sonrasında âlem yapmak için, yanlarına içki, kadın ve çalgı malzemeleri de almışlardı!

Başlangıç itibarıyla bin üç yüz kadar insanın bulunduğu ve Ebû Cehil'in komuta ettiği Mekke ordusunda, yüz at ve yedi yüz de deve vardı. Onlar için kervan, artık ikinci plandaki bir işti; Muhammed ve ashâbını şehir dışında bir yerde karşılayıp, bir daha karşılarına çıkmamaları için kesin olarak işlerini bitireceklerdi.

Ordunun, yiyecek meselesini de kendi aralarında paylaştırmış ve bu yükü, belli başlı kimselere ihâle etmişlerdi. Cömertliğini (!) ilk gösteren kişi, yine Ebû Cehil'di; daha Mekke'den çıktıkları ilk gün on deve kesmiş ve onunla ordusuna ziyafet çekmişti. Aynı titizliği diğerlerinden de istiyordu.

Öyle de oldu; Usfân'a geldiklerinde Ümeyye İbn-i Halef

---

gelmiş ve o da bunu, hayat arkadaşıyla paylaşmıştı. Bunu duyan Ümmü Safvân, "Mekke'de mi?" diye tepkisini dile getirmiş ve buna karşılık o, "Bilmiyorum!" cevabını vermişti. O günden bu yana o, Mekke dışına çıkmamaya yemin etmiş ve yeminini bozmama konusunda da duyarlılığını devam ettirmişti.

171 Bkz.: Buhârî, *Meğâzî* 2, *Menâkıb* 25.; Ahmed İbn-i Hanbel, *Müsned* 1/400.

devreye girecek ve dokuz deve de o kesecekti. Kudeyd'e ulaştıklarında, Kureyş'in hatibi olarak bilinen Süheyl İbn-i Amr kolları sıvayacak ve on deve de o boğazlayacaktı. Daha sonraki günlerde de bu gelenek devam etti; Utbe İbn-i Rebîa on, kardeşi Şeybe de dokuz deve kesti. Sıranın kendilerine geldiğini düşünen Haccâc'ın iki oğlu Münebbih ve Nübeyh ile Ebu'l-Bahterî de kolları sıvayıp on deve kesenlerdendi.[172]

Yeni Bir Rüya

Cuhfe denilen yere geldiklerinde mola vermiş, dinleniyorlardı. Bazıları bir kenara çekilip uyumuş, bazıları da savaş hazırlıklarına devam ediyordu.

Cüheym İbn-i Salt da onlar arasındaydı; sert bir cisme yaslanmış, öylece etrafını gözlüyordu. Bir aralık tanımadığı birisinin üzerine doğru geldiğini görünce telaşlandı ve arkadaşlarına dönerek:

– Biraz önce benim yanımda duran süvariyi siz de gördünüz mü, diye sordu.

İşin doğrusu, kimsenin bir şey gördüğü yoktu ve:

– Hayır, dediler. Herhalde kafayı yedin! Anlaşılan Şeytan, seninle de oyun oynuyor!

Ancak durum farklıydı; zira Cüheym de bir rüya görmüştü ve uyku ile uyanıklık arasında gördüğü bu rüyanın tesirinden bir türlü kurtulamıyordu. Meraklı bakışlara şunları anlattı:

– Yularını eliyle tutmuş vaziyette karşımdan bir atlı geliyordu. Yanıma gelince durdu. Yanında bir de devesi vardı. Sonra şunları söylemeye başladı: Utbe İbn-i Rebîa, Şeybe İbn-i Rebîa, Ebu'l-Hakem İbn-i Hişâm (Ebû Cehil), Ümeyye İbn-i Halef, filan, filan öldürülecek!

---

[172] Bkz.: Yûsuf es-Sâlihî, *Sübülü'l-Hüdâ ve'r-Reşâd* 4/22;

Bunlardan başka Kureyş'in ileri gelenlerinden birçok isim saydı. Sonra da, devesinin boynuna kılıçla vurup onu askerlerin arasına doğru gönderdi; bir de ne göreyim, devenin boynundan fışkıran kanlardan, orada bulunan çadırların hepsinin üzerine bir miktar bulaşıverdi!

Âtike Bint-i Abdilmuttalib'in rüyasıyla irkilenlerde yeni bir ürperti hâsıl olmuştu; artık aralarında, bu işin hayır getirmeyeceğini konuşmaya başlamış, meselelere daha ihtiyatlı bakar olmuşlardı.

Derken Ebû Cehil'in bu rüyadan da haberi oldu; ilk tepkisi:

– Desene, Benî Muttalib'den yeni bir peygamber daha çıktı, şeklindeydi. Gözünü öyle bir hırs bürümüştü ki o anda ihtimal Azrâil'le karşılaşsa bile yolundan dönmeyi düşünmezdi. Onun için meseleyi sulandırıp geçiştirmek istiyordu. Kendinden o kadar emindi ki caka satarak etrafındakilere şunları söyledi:

– Eğer yarın onlarla karşılaşırsak, kimin öldürüleceğini o zaman göreceksiniz![173]

Ebû Süfyân'ın Çağrısı

Bu sıralarda Ebû Süfyân'dan mesaj gelmişti; mektubu getiren Kays İbn-i İmriülkays, Cuhfe denilen yerde Kureyş ordusuna ulaşmış, onlara Ebû Süfyân'dan şu mesajı getirmişti:

– Şüphesiz ki sizler, kervandaki mallarınızı ve onunla birlikte olan adamlarınızı düşünerek yola çıkmıştınız; şimdi ise Allah, hem mallarınızı hem de canlarınızı tehlikelerden kurtardı; savaşa da gerek kalmadı, geri dönün!

Ebû Cehil'le savaşa gitmek istemeyenler için bu haber, yeni bir ümit olmuştu; hatta haberi duyan Hâris İbn-i Âmir, Ümeyye İbn-i Halef, Rebîa'nın oğulları Utbe ve Şeybe kardeşler, Hakîm

---

[173] Bkz.: İbn-i Hişâm, *Sîre* 3/165; Taberî, *Târîh* 2/28; İbn Abdilberr, *İstîâb* 1/261; Yûsuf es-Sâlihî, *Sübülü'l-Hüdâ ve'r-Reşâd* 4/23.

İbn-i Hizâm, Ebu'l-Bahterî, Ali İbn-i Ümeyye ve Âs İbn-i Münebbih gibi bazı insanlar, geri dönüş için hazırlık yapmaya bile başlamışlardı.

Tahmin edildiği gibi yine Ebû Cehil küplere binmişti; bu girişimi ve geri dönmek isteyen herkesi korkaklıkla itham ediyor ve onları, insanlar önünde zor durumda bırakıyordu. Vezîr-i hasları olan Ukbe İbn-i Ebî Muayt ve Nadr İbn-i Hâris de ona destek verip alkış tutuyorlardı. Göz göre göre ve bile bile insanları ölüme sürüklüyorlardı. Son hükmü yine Ebû Cehil verdi:

– Vallahi, Bedir'e ulaşıncaya kadar asla geri dönmeyiz! Sonra da orada üç gün kalır; develer keser, yemek yiyip içki içer ve çalgıcı kadınlarla âlem yaparız! Böylelikle Araplara da kendi büyüklüğümüzü hissettirmiş oluruz; buraya kadar geldiğimizi duyar ve bundan sonra da asla bize karşı laf üretemezler! Haydi, durmak yok; yolunuza devam edin!

Her ne kadar Ebû Cehil, "ileri"yi işaret edip yürüse de artık orduda çatlak baş göstermişti; Ahnes İbn-i Şerîk, Benî Zühre'ye seslenmiş ve Ebû Süfyân'ın mesajını haklı bularak kavmine geri dönüş çağrısında bulunmuştu!

Gerçekten de öyle oldu; Benî Zühre, Ebû Cehil ordusundan ayrılıyordu. Bir süre sonra onları Benî Adiyy takip etti; derken bu iki kabileden herkes ayrılmış, Ebû Cehil ordusunda kimse kalmamıştı.

Ebû Cehil'i bu bile durdurmaya yetmedi; "ileri" demeye devam ediyor ve ardına bakmadan yol alıyordu! O kadar ki onun bu inatkâr tutumunu haber alan Ebû Süfyân'ın dudaklarından şunlar dökülecekti:

– Vah kavmimin başına gelenlere! Hiç şüphe yok ki bu, Amr İbn Hişâm'a (Ebû Cehil) ait bir hırstan başka bir şey değil![174]

---

[174] İbn Sa'd, *Tabakât* 2/13; Vâkıdî, *Meğâzî* 1/42.

Yarım ağız, kendisinin de arkadan orduya yetişmesini istediğini duyunca daha da sinirlendi; anlaşılan, göz göre göre Mekkelileri ölüme sürükleyen Ebû Cehil'in yolunu ancak ecel kesebilirdi. Onun için:

– Geri dönme yerine burnunun dikine gidiyor olması, insanlara hükmetme sevdasındandır. Bu, bir azgınlıktır ve azgınlık da eksiklik ve uğursuzluk demektir, dedi. Böylelikle o, Ebû Cehil'in hırsına kendisini kurban etmeyeceğini beyan ediyordu.[175]

İslâm Ordusu ve Bedir

Diğer tarafta Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve ashâbı, Mekke'de bırakmak zorunda kaldıkları mallarının Şam'da satılarak üzerlerine silah yüklü bir orduyla gelmemesi için kervanın peşine düşmüş, Ebû Süfyân'ın bu teşebbüsünü engellemek istiyorlardı. Onun için ashabıyla yola çıkmış ve önünü kesmek istemişti; ancak bunu duyan Ebû Süfyân yön değiştirmiş ve kıvrak bir manevrayla hedef olmaktan kurtulmuştu.

Mekke ordusunun Bedir'e doğru geldiğinin haberini de bu sıralarda aldı; Ebû Cehil, avanesini toplamış geliyordu.

Savaş izni de o günlerde gelmişti. Bilindiği gibi o güne kadar Ebû Cehil ordusu ne yaparsa yapsın karşı koyma izni yoktu; Allah (celle celâluhû) şimdi bu izni veriyordu.

Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), ashâbıyla uzun uzadıya istişareler yaptı. Sonuç, onlar Medîne'ye ulaşmadan şehir dışında karşılanmaları istikametindeydi.

Hedef Bedir'di

O gün için Bedir, yolların kesiştiği yerdi; Araplar, belli mevsimlerde bir araya gelip burada panayır kurarlardı.

---

175 Vâkıdî, *Meğâzî* 1/42; İbn Sa'd, *Tabakât* 2/13.

Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve ashâb-ı kirâm Bedir'e geldiklerinde günlerden Cuma idi. O akşamı burada geçirecekler ve savaş da ertesi gün burada cereyan edecekti.[176]

Savaş, istihbarat demekti ve Efendimiz de (sallallâhu aleyhi ve sellem), Ebû Cehil ordusuyla ilgili bilgi toplamaya azami dikkat ediyordu. Bu sebeple o günün akşamında, Hazreti Ali, Hazreti Zübeyr İbn-i Avvâm, Besbes İbn-i Amr ve Sa'd İbn-i Ebî Vakkâs'ı önden göndererek keşif yapmalarını istedi. Akşamın karanlığında yola çıkan grup, Bedir kuyularının başına geldiğinde küfür ordusunun istihbarat için gönderdiği Eslem ve Arîd adında iki kişiyle karşılaştılar.

İlk sıcak temastı bu ve aralarında geçen hafif bir tartışmanın ardından mü'minler, onları esir alarak Efendimiz'in huzuruna getirdiler. Huzura getirildiklerinde Efendiler Efendisi, namaz kılıyordu. Namazını bitirinceye kadar ashab, adamları etrafında toplanmış onları sıkıştırıyorlardı.

– Bizler, Kureyş için su almaya gelmiştik, diyorlardı.

Tatmin olmamışlardı. Onların, Ebû Süfyân'ın kervanından ayrılıp da geldiklerini düşünüyorlardı. Onun için, şiddet ve tazyikin dozunu artırarak sıkıştırmaya devam ettiler. Nihayet, adamlar da kurtuluşu, talep edilen istikamette konuşmakta görmüş ve Ebû Süfyân'ın ulakları olduklarını söylemişlerdi.

Bu arada Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), rükû ve secdesini tamamlayıp selam vermişti. Ashabına döndü ve şunları söyledi:

– Adamlar size doğruyu söyleyince sıkıştırıp dövüyor, yalan beyanda bulununca da onları bırakıyorsunuz! Adamlar doğru söylüyor; vallahi de onlar, Kureyş'in adamları.

---

176 Her ne kadar Bedir'in, pazartesi günü cereyan ettiğine dair bir rivayet olsa da buna pek itibar edilmemiştir. Bkz.: İbn Hacer, *Telhîs* 4/89; İbn Sa'd, *Tabakât* 2/20-21; Suyûtî, *ed-Dürru'l-Mensûr* 4/72

Ardından da Eslem ve Arîd'i karşısına alarak sordu:

– Kureyş nerede?

– Şu gördüğün tepenin arkasında, diye cevapladılar.

– Peki, onlar ne kadar?

– Çok.

– Sayıları kaç?

– Bilmiyoruz.

– Günde kaç deve kesiyorlar?

– Bir gün dokuz, bir gün on.

Bunun üzerine Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), ashabına döndü ve:

– Onlar, dokuz yüz ile bin kişi arasında, buyurdu.[177]

Bir sorusu daha vardı:

– Peki, onlar arasında Kureyş'in ileri gelenlerinden kimler var?

– Rebîa'nın oğulları Utbe ve Şeybe, Ebu'l-Bahterî, Hakîm İbn-i Hizâm, Nevfel İbn-i Huveylid, Amr İbn-i Hişâm (Ebû Cehil), Ümeyye İbn-i Halef, Haccâc'ın iki oğlu Nebîh ve Münebbih, Süheyl İbn-i Amr ve Amr İbn-i Abdivüd gibi isimler.

Bunları dinledikten sonra Allah Resûlü'nün dudaklarından şu cümle dökülüverdi:

– Gördüğünüz gibi Mekke, şüphe yok ki bugün sizin önünüze ciğerpârelerini sunmuş bulunuyor![178]

Mekân Tercihi

Efendiler Efendisi (sallallâhu aleyhi ve sellem), ashâbıyla gelmiş ve bir dizi istişareler sonucunda Bedir kuyularının başını tutmuştu.

---

177 Taberî, *Târîh* 2/21, 28; Suyûtî, *ed-Dürru'l-Mensûr* 4/22. Onların sayısı, Efendimiz'in söylediği rakamın ortası olan dokuz yüz elli kişiydi.

178 İbn-i Hişâm, *Sîre* 3/164; Taberî, *Târîh* 2/28.

Aynı zamanda savaşın olacağı yeri teftiş ediyor ve ashâbını da yarınki savaşa hazırlıyordu.

Bu arada Efendimiz'in içinde kalacağı çadır kurulmuş, burası-savaşı idare etmek için merkez tayin edilmişti.

Çok geçmeden Hazreti Ebû Bekir'le birlikte bu çadıra girdi. Sebeplere riayet edip savaşın hakkını verecek tedbirler yanında Mevlâ-yı Müteâl ile olan irtibatını da ihmal etmiyordu. Anlaşılan bu dem, sohbet-i cânân zamanıydı.

O geceyi, sabaha kadar dua dua Rabbine yalvararak geçirecekti; Allah davasını ikâme etmek isteyen bu bir avuç insanı, inayet edip muzaffer kılmasını talep ediyordu. Şunları niyâz ediyordu:

– Allahım! İşte Kureyş, bütün benliği ve şatafatıyla birlikte yönelip buraya kadar geldi; onlar Sana meydan okuyor ve Resûlü'ne de yalan isnadında bulunuyorlar. Allahım! Onlara karşı Senden, Bana vaat ettiğin nusretini talep ediyorum! Allahım! Yarın sabah erkenden, onların hakkından geliver![179]

Bu arada o gece yağmur yağmış ve ashâbın üzerine de iç huzuru ve itmi'nân (sekîne) inmişti. Aynı zamanda bu, rahmet-i ilâhî ve inâyet-i rabbânînin geleceğinin bir müjdesiydi.

Hâlbuki beri tarafta Ebû Cehil ve ordusu için yağmur, ayrı bir çileye dönüşmüştü; çamur içinde yürümekte zorlanıyor, kayganlaşan zeminde hareket kabiliyetlerini kaybediyorlardı.

Savaş başlamadan önce Efendiler Efendisi'nin, ashâbına diyecekleri vardı; şunları söylüyordu:

– Ben biliyorum ki Benî Hâşim ve diğerlerinden bazı insanlar zorla savaşa gelmek zorunda bırakıldılar; zaten bizim, onları öldürmeye ihtiyacımız da yok! Sizden kim, Benî Hâşim'den birisiyle karşılaşırsa, sakın onu öldürmesin!

---

[179] İbn-i Hişâm, *Sîre* 3/168; Yûsuf es-Sâlihî, *Sübülü'l-Hüdâ ve'r-Reşâd* 4/31.

Dikkat edin! Onlar arasında Ebu'l-Bahterî'den başka kimsenin Bana karşı minnet hakkı yoktur. Sizlerden hanginiz onunla karşılaşırsa, yolunu serbest bıraksın ve o size ilişmediği sürece sizler de ona dokunmayın![180]

Emân verdikleri arasında Hakîm İbn-i Hizâm gibi isimler de vardı.

Garip bir durumdu; Mekke ordusu öldürmek için geliyordu; ancak Resûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), kendisi ve ashâbını öldürmeye gelenlere müsamahalı yaklaşıyor ve savaşın şartlarında bile onları korumaya çalışıyordu.

Ancak, bu durumdan hoşnut olmayanlar da vardı:

– Bizler, babalarımızı, kardeşlerimizi ve aşiretimizi öldürüp dururken Abbâs'ı terk mi edeceğiz, diyorlardı.

Bir yönüyle bu da tabiî idi; yirmi üç yıllık tebliğ sürecinde sindire sindire bir terbiye sistemi yerleştirilecekti.

Bu sözler, Efendimiz'in kulağına kadar gelince, yanına Hazreti Ömer'i çağırdı:

– Yâ Ebâ Hafs, dedi. Resûlullah'ın amcasına kılıç kaldırmak bir mü'mine düşer mi?

Kim olursa olsun Resûlullah'ı üzeni Hazreti Ömer de çizer, oracıkta defterinden siliverirdi:

– Onu bana bırak yâ Resûlallah, dedi. Bırak ki onun boynunu vurayım!

Ancak Efendiler Efendisi, ashâbından kimseyi dışarıda bırakacak değildi ve Hazreti Ömer'e de müsaade etmedi.[181]

---

180 İbn-i Hişâm, *Sîre* 3/177; İbn Hacer, *İsâbe* 5/771; İbn Ebî Şeybe, *Musannef* 7/357; İbn Kesîr, *Bidâye* 3/284. Buna rağmen Ebu'l-Bahterî, Bedir'de ölenler arasındaydı. Bkz.: İbn-i Sa'd, *Tabakât* 2/18; İbn Hacer, *İsâbe* 5/771.

181 Bkz.: Hâkim, *Müstedrek* 3/247; İbn-i Hişâm, *Sîre* 3/177; İbn Sa'd, *Tabakât* 4/11; Taberî, *Târîh* 2/34; İbn-i Kesîr, *Bidâye* 3/285. Hazreti Ömer'in hiddetlen-

Ashâbına başka tembihleri de vardı; onlara uzun bir hutbe îrâd etmiş, sebat ettikleri takdirde Allah'ın kendilerine neler bahşedeceğinin müjdelerini vermişti.

Bedir'de kıvam yerinde, moraller de en üst seviyedeydi.

Müşrik Cephenin Durumu

Bu arada Ebû Cehil, Umeyr İbn-i Vehb'i göndermiş, mü'minler hakkında daha kesin ve net bilgi toplamak istemişti. Tepeye çıkıp da manzarayı gören Umeyr, geri döndüğünde sevinerek onlara şunları söyleyecekti:

– Onlar, üç yüz kişi kadarlar; olsa olsa üç beş fazladır. Yetmiş develeri, iki tane de atları var! Bana biraz daha zaman verirseniz, bundan başka bir destek kuvvetleri olup olmadığına da bir bakarım!

Ebû Cehil'in buna da ihtiyacı vardı ve ona:

– Git, bak, dedi.

Gidip dönen Umeyr şunları anlatıyordu:

– Hiçbir şey göremedim. Fakat, Ey Kureyş topluluğu! Sahipsiz develerin ölüm taşıdıklarını ve Yesrib develerinin kaçınılmaz sonu hazırladıklarına şâhid oldum! Gerçi onların, kılıçtan başka kendilerini koruyacak ne bir sığınak ne de bir koruyucuları var! Görmüyor musunuz, sanki konuşma kabiliyetlerini yitirmiş gibiler; sesleri bile çıkmıyor! Ancak, şu da bir gerçek ki avlarını yakalamak için ejderhalar gibi fırsat kolluyorlar! Vallahi, onlardan

diği bu sahâbe, Ebû Huzeyfe idi ve babası Utbe İbn-i Rebîa, Efendimiz'in can düşmanlarından birisiydi. Zaten Bedir günü, ilk ölenlerden birisi de o olacaktı. O gün, Efendimiz'in amcası Hazreti Abbâs için söylediklerinden dolayı o kadar hüzün duymuştu ki, "Bunu ancak şehadet temizler!" diyor ve korkusundan tir tir titriyordu. Nihayet, arzuladığı şehadeti de Yemâme günü bulacaktı. Bkz.: Hâkim, *Müstedrek* 3/247; İbn Sa'd, *Tabakât* 4/11; Taberî, *Târîh* 2/34; İbn-i Kesîr, *Bidâye* 3/285; Yûsuf es-Sâlihî, *Sübülü'l-Hüdâ ve'r-Reşâd* 4/49.

öldürülecek her bir nefere karşılık mutlaka sizden de birileri ölecektir. Sizin aranızdan bu kadar adam öldükten sonra da artık yaşamanın ne hayrı var? Ama esas görüş, sizin ortaya koyacağınız görüştür ve bu şartlar altında kendi kararınızı kendiniz verin!

Ebû Cehil'in istihbarat için gönderdiği kendi adamı, sanki Ebû Cehil'in aleyhinde çalışıyor gibiydi. Çok hiddetlenmişti; kendine göre çok haklıydı. Zira insanları Bedir'e sevk ederken ne zorluklar yaşamıştı; korkanlar, akrabalarına karşı kılıç kaldırmak istemeyen ve kan dökülmesine rıza göstermeyenleri ikna etmek için birkaç kat daha gayret göstermesi gerekiyordu.

Yeniden bir "kopuş" yaşanmaması için Umeyr'in yanlış istihbarat yaptığı haberini yaymaya başladı. Onun yanlışını (!) düzeltmek için aynı noktaya bu sefer de Ebû Seleme el-Cüşemî'yi gönderdi. Ancak sonuç değişmemişti; o da gelmiş, ittifak etmişçesine Umeyr İbn-i Vehb'in anlattıklarına benzer şeyler söylüyordu:

– İşin doğrusu, o kadar büyük güç ve kuvvet, silah ve teçhizat veya önemsenecek bir süvari birliği görmedim; fakat ben, çoluk çocuklarına geri dönmeyi akıllarından silmiş ve gözleri arkada olmayan bir topluluk gördüm! Kılıçlarından başka ne sığınabilecekleri bir merci ne de kendilerini koruyacak bir yardımcıları olmamasına rağmen kendilerini ölüme adamış bir topluluk! Sanki zırhlarının altında çakıl taşları gibi gök mavisi gözler saklı! Artık kararınızı kendiniz verin!

Ebû Cehil ordusunda yeni bir çatlak baş göstermişti; istihbaratın sonuçlarını dinleyen Hakîm İbn-i Hizâm, hemen Utbe İbn-i Rebîa'nın yanına geldi ve:

– Yâ Eba'l-Velîd, dedi. Şüphesiz ki sen, Kureyş'in büyüğü ve efendisisin; bu konuda senin sözün dinlenir. Dünya durdukça hayırla yâd edilebileceğin bir iş yapmak istemez misin?

– Ne demek istiyorsun ey Hakîm? Neymiş o?

– Müttefikin olan Amr İbn-i Hadramî'nin işini üstüne al ve insanları yollarından geri çevir!

– Tamam, yaparım ama sen de bana yardımcı ol! Doğru, o benim müttefikim; onun diyetini ödemek ve yağmalanan mallarını iade etmek benim üzerime borç olsun! Sen de İbni'l-Hanzaliyye'ye (Ebû Cehil) git; çünkü ben, insanların geri dönme fikrine ondan başkasının karşı çıkacağını sanmıyorum!

Utbe, târihi bir adım atmak üzereydi; etrafında toplananlara döndü ve şunları söylemeye başladı:

– Ey Kureyş topluluğu! Allah'a yemin olsun ki sizler, Muhammed ve ashâbına karşı gelmekle iyi bir iş yapmış olmuyorsunuz. Vallahi, şayet savaşıp O'nu mağlup etmiş olsanız bile yarın, amca veya dayıoğlunu veya akrabalarından birini öldüren hangi adam insanlar arasına çıkabilir ve bir diğerinin yüzüne bakabilir! En iyisi siz, hemen bu işten vazgeçip geri dönün ve Muhammed'le Araplar arasına girmeyin! Şayet onlar O'nu mağlup ederlerse, zaten bu, sizin de istediğiniz bir şey! Yok, öyle değil de bunun aksi olacak olursa, o zaman da siz, O'na ilişmediğiniz için O'ndan size bir zarar gelmez! Şüphesiz şu anda ben, ölüm için can atan insanlar görüyorum; sizlerin onları alt etmesi mümkün değildir! Hâlâ iş işten geçmiş değil; bu hayırlı karar size ait, haydi dönün!

Ey kavmim! Bugün bu işi isterseniz bana fatura edip vebalini sırtıma yükleyin ve "Utbe korktu!" deyin; gerçi siz de biliyorsunuz ki ben, asla sizin en korkağınız değilim!

Atının üzerinde Kureyş ordusuna seslenip de geri dönme çağrısı yapan Utbe'yi uzaktan gören Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), ashabına dönecek ve şunları söyleyecekti:

– Şayet şu topluluk içinde birisinde hayır varsa o da, şu kızıl devenin üzerindeki adamdadır; şayet onun dediğini yaparlarsa en doğru olanı yapmış olurlar![182]

Bu arada Hakîm İbn-i Hizâm da zırhını hazırlayıp kılıcını bilemekle meşgul olan Ebû Cehil'in yanına gitmiş ve ona Utbe'nin selamını söyleyerek gelinen son noktayı aktarmıştı; artık onun da bu "sevda"dan vazgeçeceğini umuyor ve geriye dönmeyi arzuluyordu.

Ancak öyle olmadı. Ebû Cehil çileden çıkmıştı; etrafına tehditler savuruyor ve bu yoldan döneni "namertlik"le suçluyordu. Hedefinde, çözülüşü başlatan isim Utbe vardı:

– Anlaşılan, diyordu. Muhammed ve arkadaşlarını görünce iyice büyülenmiş ve gözü korkmuş! Vallahi, Muhammed'le aramızdaki hükmü Allah vereceği âna kadar asla bu yoldan dönmeyeceğiz! Siz bakmayın, aslında Utbe bunu yapacak bir insan değildir. Herhalde Muhammed ve ashâbının bir deve etiyle doyacak kadar az olduklarını görünce, onların arasında bulunan kendi oğlunun[183] başına bir şey gelmesinden korktuğu için bunu yapıyor!

Utbe'nin tavrına da bir "kulp" takmıştı; resmen "hedef" saptırıyordu. Ancak bununla da yetinmeyecekti.

Savaş başlamadan önce Mekke ordusu kendi içinde "hesaplaşıyor"du. Belki de gerçek savaş bu idi. Ancak Ebû Cehil'in, her durumda bir "B" planı vardı. Hatta ihtiyaten kafasında kim bilir kaç plan kurguluyordu.

Yanındaki insanların çözüldüğünü görünce hemen "yeni" bir plan devreye soktu; gözleri, gelişmeleri "provoke" edebilecek

---

182 Ahmed ibn Hanbel, *Müsned* 1/117. Hemen ardından Hazreti Ali ve Hazreti Hamza'yı görevlendirecek, insanları savaştan alıkoymak isteyen bu adamın kim olduğunu öğrenmek isteyecektir. Bkz.: Ahmed ibn Hanbel, *Müsned* 1/117; İbn-i Kesîr, *Bidâye* 3/278.

183 Ebû Huzeyfe'yi (radıyallahu anh) kastetmektedir.

tanıdığı "iyi bir çocuk" arıyordu. Buldu da; yanına, Abdullah İbn-i Cahş seriyyesinde kardeşi öldürülen Âmir İbn-i Hadramî'yi çağırdı. Yine Ebû Cehil'liğini gösterecekti:

– Nahle'de öldürülen kardeşin var ya, diyordu. Senin yüreğin bu acıyla yanıp kavrulurken şu Utbe'nin yaptığına bir baksana! Tutmuş insanları savaştan geri çevirmek istiyor! Gel de başımıza gelenleri kendi gözlerinle gör! Belki içindeki acıyı ortaya koyunca insanların aklı başına gelir!

Şimdi Bedir'de, yepyeni bir senaryo sergileniyordu; Ebû Cehil'in, arka çıkıp imkân verdiği Âmir, yaka-paçasını yırtıp dövünmeye başlamış, yerlerde sürünüp üstüne toz toprak saçarak dövünüyordu! Sanki manzara, dramatik bir tiyatro gibiydi. Bir taraftan da:

– Vah benim kardeşim Amr'ın başına gelenlere, diye avazı çıktığı kadar bağırıyordu.

Aslında bu, Utbe İbn-i Rebîa'ya doğrudan bir mesaj manası ihtiva ediyordu; zira Utbe, ardından ağıtlar yakılan Amr'ın Kureyş arasındaki en yakın arkadaşı ve can yoldaşıydı.

Bu plan da tutmuştu; yine Ebû Cehil'in dediği oluyordu! Yarası depreşen Âmir'in yürek yakan çırpınışları müşrikleri cesaretlendirmiş ve intikam hırsıyla yeniden savaşa kilitlenmişlerdi.

Onun bu hâin planından haberdar olan Utbe de ağzını bozmuştu; belden aşağıya vuran Ebû Cehil'e küfür edip onun için hakaret dolu sözler söylerken onurunu kurtarma adına şu tehditleri savuruyordu:

– Yarın, kimin gözünün boyandığını daha iyi görüp bilecek; benim mi onun mu?

Bu arada Ebû Cehil'in gözü, ordunun üzerindeydi; gelişmeler karşısında zaman zaman gel git yaşayan insanların nabzını

tutmayı da ihmal etmiyordu. Son hâdisenin tesirini tamamen yok edebilmek için atının sırtına bir kılıç darbesi indirmiş ve onu ordunun içine salıvermişti! Maksadı, tazyikle akan kanı görenlerin, savaş dışında bir ihtimali zihinlerinden tamamen silmekti.

Ebû Cehil'in Duası

Ordunun kontrolünü yeniden ele geçirmiş, kendi hesabına Bedir'e hâkim olmuştu. Son hamleyi yapmadan önce vicdanındaki sesi de bastırmak istedi; Ebû Cehil, dua ediyordu!

Aslında o da bir ilâha inanıyordu; ancak atalarından tevârüs ettiği din kırıntılarıyla yoğrulmuş bir ilâh inancı vardı. Efendimiz'in haklılığını, Allah nezdindeki konumunu da muhtemelen biliyordu. Ancak o bilgisi, hırs, haset, kin ve nefret gibi duyguların altında bastırılmıştı. Anlaşılan, son hamleyi yapmadan önce vicdanını rahatlatmak için aklına dua gelmiş ve Allah'tan güzel şeyler istemeye başlamıştı; şöyle diyordu:

– Allahım! Yakınlarımızla akrabalık bağlarını kesip başımıza bilmediğimiz şeyler geldi; yarın, onları değil de bizi üstün kıl! Allahım! Aramızdan Sana en sevgili kim ise ve Sen daha çok kimden râzı isen, yarınki zaferi de ona nasip et![184]

Hırs küpü ve yalancı Ebû Cehil, doğru yerde durmuş, akıllıca dua ediyordu. Fesübhânallah! Ölüden diriyi, diriden de ölüyü çıkaran Allah (celle celâluhû), kimi nerede ve nasıl istihdam ediyordu! Şirretliğin başı bir adam, tutmuş Bedir meydanında hayır talebinde bulunuyordu. Dua ederken bile kendi aleyhinde bir talepte bulunduğunun farkında değildi. Hâlbuki onun derdi, ne akrabalık bağları ne de hayır talebiydi; aslında bütün bunları, ikbâli için birer basamak olarak kullanıyordu.

---

[184] Ahmed ibn Hanbel, *Müsned* 5/431.

Çok geçmeden Cibril-i Emîn gelecek ve durumu şu cümlelerle ilan edecekti:

– Ey müşrikler! Siz zafer mi istiyordunuz? İşte zafer geldi! Siz mü'minlere hücumdan vazgeçerseniz, sizin için bu daha iyi olur; yok döner yine savaşa başlarsanız, o zaman Biz de başlarız! Unutmayın, askeriniz çok da olsa size hiç fayda vermez; çünkü Allah mü'minlerle beraberdir.[185]

Yeni Bir Şefkat Eli

Bu sıralarda mutlak şefkatin yektâ temsilcisi Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), Ebû Cehil'e yeni bir el daha uzatmıştı; Hazreti Ömer'i elçi olarak göndermiş ve henüz başlamayan savaşı durdurma teklifinde bulunuyordu. Mesajında şunları söylüyordu:

– Savaştan vazgeçip geri dönün! Bu düşmanlığı sizin Bana yapmanızı gerektirecek ortada herhangi bir durum yok; bırakın onu başkaları yapsın! Her hâlükârda bunu Bana, sizin değil de başkalarının yapması, dolayısıyla da Benim, düşmanlık yapan o insanlarla yüz yüze gelmem sizin için daha hayırlıdır!

Maalesef Mekke ordusunun, ne bu mesajı anlayacak akılları ne de kendilerini tehlikeye atmaktan kurtaracak bir liderleri vardı. Ebû Cehil gibi gözünü kin bürümüş bir firavuna teslim olmuş, başlarını belâdan kurtaramıyorlardı! Maalesef o gün de öyle olacaktı!

Gerçi Ebû Cehil ordusu içinde hâlâ duyarlı davrananlar yok değildi; mesela Hazreti Ömer'in mesajını alan Hakîm İbn Hizâm, ileri çıkmış ve:

– Samimi davranıp size nasihat ediyor; onu kabul edin! Zira sizler, bu nasihate rağmen O'na karşı savaşa devam ederseniz asla muzaffer olamazsınız, diye yırtınmıştı. Ancak bütün ipler Ebû Cehil'in elindeydi; onun bu çıkışını etkisiz kılmak istercesine:

---

[185] Enfâl, 8/19.

– Vallahi, dedi. Onlar karşısında bugün Allah, bize bu imkânı vermişken ve onları da avucumuzun içine alıp köşeye sıkıştırmışken asla geri dönmeyiz![186]

Uzatılan son şefkat eli de boşlukta kalmıştı; anlaşılan Ebû Cehil'in şefkatten anladığı yoktu! Bütün ordu karşı çıksa bile Ebû Cehil'in şirretliği, bu orduyu yeniden savaşa sürüklemeye yetecek mâhiyetteydi!

Bu tavrı gören Utbe ve Hakîm İbn-i Hizâm gibi kimseler de oturacak ve bundan böyle kuzu kuzu Ebû Cehil'in talimatlarını beklemeye duracaklardı!

Bir farkla ki Ebû Cehil ordusunun içinde kerhen savaşa sürüklenen Abdullah İbn-i Süheyl ve Umeyr İbn-i Avf gibi insanlar gelecek, Allah Resûlü'nün saflarında yerlerini alacaklardı.

Resûlullah'ın Duası

Bu arada Resûlullah da (sallallâhu aleyhi ve sellem) dua ediyordu; anlaşılan sebepler açısından her şeyin tamam olduğu bu zeminde sıra, Müsebbibü'l-Esbâb'a yönelmeye gelmişti. Önlerinde, kendilerinde üç kat büyük bir düşman duruyordu. Bilhassa savaşların insan gücüyle şekillendiği böylesi zamanlarda bu çok önemliydi. Ancak nice az topluluklar vardı ki sayıca kendilerinden kat be kat fazla olanların altından girip üstünden çıkmışlardı. Bunu, Resûlullah da biliyordu. Ne var ki O (sallallâhu aleyhi ve sellem), Rabb-i Rahîm'e güvenip O'na râm olunduğunda üstesinden gelinemeyecek gücün olmadığını da biliyordu. Onun için ellerini açmış, Müsebbibü'l-Esbâb'a yönelmişti; şöyle yalvarıyordu:

– Allahım! Beni kendi hâlime terk edip yalnız bırakma! Allahım! Bana vaat ettiğin şeyleri gerçekleştirip lutfunla bizi

---

186 Taberî, *Târîh* 2/28; Yûsuf es-Sâlihî, *Sübülü'l-Hüdâ ve'r-Reşâd* 4/32-33; Esfahânî, *el-Eğânî* 4/186.

kucakla! Allahım! Şayet İslâm adına şu bir avuç insan bugün burada helâk olursa, artık yeryüzünde Sana ibadet edecek kimse kalmaz![187]

Bunları söylerken o kadar içten ve bu taleple öylesine bütünleşmişti ki semaya doğru mübarek ellerini kaldırdığında üzerindeki ridası her defasında yere düşüyordu. Onu alıp yeniden omuzlarına koyan Hazreti Ebû Bekir (radıyallahu anh), ridasının bir kenarından tutarak şefkat ve merhamet peygamberi Efendiler Efendisi'ni teselli etmek isteyecekti:

– Yâ Resûlallah, diyordu. Rabbinden talepte bulunurken bu kadar kendini yorup helâk etme! Hem, yeter yâ Resûlallah! Rabbine karşı bu kadar ısrarlı olma! Şüphe yok ki Allah (celle celâluhû), Sana olan vadini mutlaka yerine getirecektir![188]

Çok geçmemişti ki mübarek yüzlerinde beliren beşâşetle etrafındakilere yöneldi; vech-i nebevî, sürûrdan ay parçası gibi parlıyordu:

– Müjdeler olsun ey Ebâ Bekir, dedi. İşte şu Cibril! Atını mahmuzlamış, başında sarı bir sarıkla sema ile arz arasında hazır bekliyor! Yeryüzüne inince bir aralık onu nazarımdan kaybetmiştim; daha sonra yeniden Bedir tepelerinde göründü ve Bana, "Senin dua ve tazarrularına mukabil Allah'ın (celle celâluhû) nusreti geldi!" müjdesini veriyor![189]

O günü tasvir eden bir beyanında Allah (celle celâluhû), şöyle buyuracaktı:

– Hatırlayın o günü ki hani sizler Rabbinize dua ve tazarru ile yardım istiyordunuz. O da "Ben size, peşi peşine gelen bin

---

187 Müslim, *Cihad* 58; Tirmizî, *Tefsîru sûre (8)* 3; Ahmed İbn-i Hanbel, *Müsned* 1/30, 32.

188 Rivayetlerin bütününü bir arada görebilmek için bkz.: Yûsuf es-Sâlihî, *Sübülü'l-Hüdâ ve'r-Reşâd* 4/36 vd.

189 Beyhakî, *Delâil* 3/38, 78.

melek ile yardım edeceğim!" diyerek dua ve tazarrunuzu kabul buyurmuştu![190]

Çadırından çıkarken yüzünde sürûr okunan Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), etrafındakilere şu meâldeki âyeti haber veriyordu:

– Bu topluluk şüphe yok ki bozguna uğrayacak ve arkalarını dönüp kaçacaklar! Esas buluşup hesâba çekilecekleri gün ise Kıyâmet ânındadır; şüphesiz ki onlar için o, daha çok acı verici ve perişan edicidir.[191]

Bedir kuyularından birisinde su çekmekte olan Hazreti Ali, peşi peşine esen üç şiddetli rüzgâra şahit olmuş ve o güne kadar hiç karşılaşmadığı bu durum karşısında şaşkınlık yaşamıştı. Çok geçmeden Efendimiz meseleye açıklık getirdi; meğer, ilk rüzgarla birlikte Cibrîl, ikincisiyle Mîkâîl ve üçüncüsüyle de İsrâfîl (aleyhimüsselâm) gelmişti. Bir farkla ki, her birinin yanında biner adet daha melek bulunuyordu ve daha sonra bu rakam, beş bin olarak tahakkuk edecekti.[192]

Açık bir inâyetti bu; Ebû Cehil ordusuna karşı Allah, Resûlü'nü destekliyordu.

Artık Bedir ovasında, at kişnemesi ve kılıç şakırtısı duyulmaya başlanmıştı. Mü'minler nezdinde artık ne Ebû Cehil'in gücü ne de ordusunun miktarı önemliydi! Bulundukları konumun farkında olarak hareket ediyor ve bükülmez bir güce dayanarak adım atıyorlardı.[193]

Bu sırada Allah Resûlü başta Ebû Cehil olmak üzere başı çeken, Ümeyye İbn-i Halef, Utbe İbn-i Rebîa, Şeybe İbn-i Rebîa,

---

190 Enfâl, 8/9; Müslim, *Cihad* 58; Ahmed İbn-i Hanbel, *Müsned* 1/30.
191 Kamer, 54/45, 46; Yûsuf es-Sâlihî, *Sübülü'l-Hüdâ ve'r-Reşâd* 4/38.
192 Bkz.: Yûsuf es-Sâlihî, *Sübülü'l-Hüdâ ve'r-Reşâd* 4/43, 44
193 Bkz.: Enfâl, 8/44.

Ukbe İbn-i Ebî Muayt gibi yedi kişinin adını zikretmiş, onları Allah'a havale etmişti.[194] Yüzlerin güldüğü bu demde yeni bir müjde daha vardı; ashâbına dönen Habîbullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şunları söylüyordu:

– Şu anda sanki Ben, bu günün akşamında hangi müşrikin nerede öldürüleceğini görüyor gibiyim! İşte şurası filanın, şurası da falanın öldürüleceği yer![195]

Bizzat kendileri de kılıcını kuşanmış ve düşmanla savaş vaziyeti almıştı. Düşmanla ilk çarpışma başlamak üzereydi. Bu arada, mübarek ellerine aldığı bir avuç toprağı Ebû Cehil ordusunun üzerine doğru savurmuştu:

– Yüzleri kara olsun, diyordu. Bunu yaparken, avucunda kalan toz ve toprağı da onlara karşı üflüyor, ellerini açıp şöyle dua ediyordu:

– Allahım! Onların kalblerine korku sal ve ayaklarını kaydır!

Bir tembih de ashâbınaydı; döndü ve onlara da şunu söyledi:

– Haydi, saflarınızı daha sağlam tutup birbirinizle kenetlenin![196]

İlk Sıcak Temas

Ebû Cehil'in askerleri arasında Esved İbn-i Esed adında densiz ve kötü huylu bir adam vardı ve bu adam ileri atılmış, şunu ahdetmişti:

– Allah adına sözüm olsun ki hayatım pahasına da olsa, ya sizin şu havuzunuzdan su içeceğim yahut da o havuzu yerle bir edeceğim!

---

194 Buhârî, *Vudû* 69; Müslim, *Cihad* 107-109; Ahmed İbn Hanbel, *Müsned* 1/417.
195 Müslim, *Cennet* 76; Ahmed İbn Hanbel, *Müsned* 1/26.
196 İbn Hişâm, *Sîre* 3/176; Taberî, *Târîh* 2/34; İbn Kesîr, *Bidâye* 3/284.

Bunu söylerken bir taraftan havuza doğru koşmaya başlamıştı. Hızla Bedir kuyularına doğru yaklaşıyordu. Eller kılıçlara gitmiş ve bir anda, savaşın soğuk yüzü herkesi tesiri altına alıvermişti. Zira bu, başlayacak bir savaşın ilk kıvılcımı demekti.

Karşısında Hazreti Hamza'yı bulmuştu; bulmuştu bulmasına ama havuzdaki suyu da kirletmişti; ölürken bile ayağıyla havuzu dağıtmaya çalışıyor, suyundan içmek için gayret sarf ediyor ve kendince, verdiği sözü yerine getiriyordu!

Onu, Ebû Cehil'in diğer askerleri takip etti; geliyorlardı!

Çekirge sürüsü gibi gelişlerini gören ashâb-ı kirâm, işlerini bitirmek için oklarını hazırlamaya başlamışlardı ki yine Resûlullah'ın (sallallâhu aleyhi ve sellem) ikazıyla karşılaştılar:

– Onları bırakın![197]

Bu sırada, Hazreti Ömer'in azatlısı Mihce İbn-i Âiş'e bir ok isabet etmiş ve İslâm ordusu ilk şehîdini vermişti.

Resûlullah'ın titizliği hâlâ devam ediyordu; ashâbına şu tembihte bulundu:

– Ben sizlere izin vermedikçe asla savaşa başlamayın! Onlar size iyice yaklaşmadıkça ok atmayın ve onlar saldırmadan kılıçlarınıza da sarılmayın; ilk defa onları oklarla karşılayın![198]

Anlaşılan o güne kadar uygulanan savaş mantığı değişiyor ve meydanlara yepyeni bir anlayış hâkim oluyordu. Karşılarındaki ordu Ebû Cehil'in ordusu bile olsa bu işin bir kuralı olmalıydı ve bundan böyle cephelerde, başkalarının hayalinde bile göremeyeceği kurallar gelecekti.

---

[197] O gün kuyuya koşup da gelenlerin arasından sadece Hakîm İbn Hizâm ayakta kalabilmiştir. Bkz.: İbn-i Hişâm, *Sîre* 3/169; Taberî, *Târîh* 2/30; İbn-i Kesîr, *Bidâye* 3/268.

[198] Bkz.: Ebû Dâvûd, *Cihad* 108. Ayrıca bkz.: Buhârî, *Cihad* 78, *Meğâzî* 9.

Mübâreze

Bu arada iki ordu, burun buruna gelmişti ve Rebîa'nın oğulları Utbe ve Şeybe kardeşlerle Velîd'in oğlu önce çıkmış, kendileriyle vuruşup mübâreze edecek yiğit talep ediyorlardı.[199] Bir meydan okumaydı aynı zamanda bu! Babası Utbe'nin, öne çıkıp da Efendimiz'e meydan okurcasına haykırdığını gören oğul Ebû Huzeyfe, kılıcına sarılıp ileri atılmak isteyince Efendiler Efendisi müdahale etti ve onu geri çekti. Zira müşrik bile olsa, böyle bir ortamda babaya kılıç kaldırılmamalıydı.[200]

Bunun üzerine Ensâr'dan, Afrâ Bint-i Ubeyd'in oğulları Avf ve Muâz kardeşlerle Abdullah İbn-i Revâha ileri çıktı. Ancak Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), müşriklerle ilk buluşma noktası olan Bedir'de Ensâr'ı öne sürmek istemiyordu.

İşin doğrusu bunu, Ebû Cehil de istemiyordu; onları görür görmez:

– Yâ Muhammed! Bizim karşımıza, kavmimiz arasından denk insanlar çıkar, diye bağırmıştı. Bunun üzerine Efendimiz:

– Ey Benî Hâşim, diye seslendi. Kalkın ve Allah'ın nurunu söndürmek isteyen bu bâtıl gürûha karşı, Nebi'nizi hak ile gönderen Allah hakkı için vuruşup, savaşmanın ne olduğunu onlara gösterin!

Adres netleşmişti; zaten mübarek gözler de onlar üzerinde yoğunlaşmıştı ve Hazreti Hamza, Hazreti Ali ve Efendimiz'in amcaoğlu Hazreti Ubeyde İbn-i Hâris, gergin yaydan fırlayan ok gibi hemen öne çıkıverdiler. Üzerlerinde, kar gibi beyaz urbalar vardı.

---

199 O gün için genel adet, daha savaş başlamadan önce ordunun içindeki en kahramanlar öne çıkar ve herkesin önünde önce bunlar dövüşürdü. Hangi tarafın galip geleceği de bir ölçüde bu insanların performanslarıyla ölçülür ve bir iftihar vesilesi sayılırdı. Buna mübâreze denilmekteydi.

200 Bkz.: İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe* 6/77; İbn Sa'd, *Tabakât* 3/84.

Üzerlerine doğru gelenlere Utbe sordu:

– Sizler de kimlersiniz? Konuşun ve kendinizi tanıtın bize.

– Ben, Abdulmuttalib'in oğlu, Allah ve Resûlullah'ın da aslanı Hamza!

Hazreti Hamza'nın, nasıl bir aslan olduğunu iyi bilen Utbe'nin yüreğine doğru bir sızı işliyordu. Ancak böyle bir meydanda altta kalmamalıydı ve o da kükredi:

– Ben de, bu dostlarımın aslanıyım!

Arkasından da onun kendisine denk bir mübâriz olduğunu söyleyip ilave etti:

– Peki, bu yanındaki iki kişi kim?

– Ali İbn-i Ebî Tâlib ve Ubeyde İbn-i Hâris İbn Abdilmuttalib!

Bunlar da denk insanlardı ve bunun üzerine Utbe, Velîd'e seslenerek ilk vuruşmayı onun yapmasını istedi.

Velîd'in karşısına Hazreti Ali çıkmıştı. Şimşek hızıyla inen iki kılıç darbesi, işini bitirmeye yetmişti Velîd'in! Herkes, birbirine bakıyordu; zira daha başlamadan mübâreze bitivermiş, Velîd'in cansız bedeni yere serilivermişti. Ebû Cehil ordusu için bu, ilk şoktu.

İş başa düşmüştü. En azından ikinci hamleyi kendileri kazanmalı ve ordunun bozulan moralini yerine getirmeliydi. Bunun için Utbe, bu sefer bizzat kendisi ileri atıldı. Ancak karşısındaki Hazreti Hamza idi; ne olduğunu anlayamamış, kılıçların çekilmesiyle birlikte o da yere yığılıvermişti!

Derken sıra, Utbe'nin kardeşi Şeybe'ye gelmişti. Ebû Cehil'in yüreğinde yağ kalmamıştı; en azından onun gâlip gelmesini istiyor, uzaktan avazı çıktığı kadar bağırıyordu.

Ancak boşunaydı; zira yeğeni ve ağabeyinin intikam hırsıyla

Hazreti Ubeyde'nin üzerine yürümüş olsa da sonuç değişmedi; Bedir, Şeybe'ye de mezar olmuştu!

Ebû Cehil'in cengâverleri Bedir'e uzanmış cansız yatıyordu!

Şeytan ve Küfrün Mantığı

Elbette Bedir, Rahmânî olanla şeytânî düşüncenin bir savaşıydı. Rahmânî boyutta Allah'ın inayetleri; şeytânî yönde ise Şeytan ve şeytânî düşüncenin temsilcileri kendini gösteriyordu. Tabiî olarak Şeytan da, o gün Ebû Cehil ordusunun destekçisiydi. Daha Bedir'e hareket etmeden önce Mekke'de, Benî Kinâne'nin efendisi Sürâka İbn-i Mâlik suretinde aralarına girmiş ve onları pohpohlayarak gâlibiyet müjdeleri vermişti. Hatta müjde ile de kalmıyor kendince güvence veriyordu. Onlara:

– Bugün size gâlip gelebilecek kimse yok; ben de sizin arkanızdayım, diyerek moral vermeye çalışıyordu.

Bedir'e de bu niyetle gelmişti. Savaş kızışıp da karşısında, beş bin melekle ilâhî desteği görünce şaşkınlıktan ne yapacağını şaşırmıştı. Hele bir aralık karşısına dikiliveren Cibrîl-i Emîn'i görünce nutku tutulmuştu. Hatta o sırada yardım etmekte olduğu bir müşriki olduğu yerde bırakmış, arkasını dönüp kaçmaya başlamıştı; kendisini kurtaracağı ümidiyle adam arkadan bağırıyordu

– Ey Sürâka! Hani, neredesin? Bize yardım edip de destek vereceğini söyleyen sen değil miydin?

Bedir, Şeytan adına da büyük bozgun demekti; avanesiyle birlikte bir taraftan kaçarken diğer yandan da şunları söylüyordu:

— Ben, sizin görmediklerinizi de görüyorum! İyi bilin ki ben, Allah'tan korkuyorum; çünkü O, azabı çok şiddetli olandır![201]

Onun kendilerini meydanda bırakıp da kaçtığını gören

---

[201] Bkz.: Enfâl, 8/48. Ayrıca bkz.: İbn-i Hişâm, *Sîre* 3/215; İbn Kesîr, *Bidâye* 3/283.

Ebû Cehil'in kardeşi Hâris İbn-i Hişâm, peşine takılacak ve Sürâka'nın nasıl olup da böyle bir şey yapabildiğini bizzat yerinde görmek isteyecekti. Bir hayli yaklaşmıştı ki göğsünde sert bir tekme hissetti. Sendelemişti. Tekmenin nereden geldiğini anlamaya çalışırken karşısındaki insanın Sürâka olmadığını fark etti; meğer Sürâka diye kendilerine gaz veren adam, Şeytan'ın tâ kendisiydi.

Mekke müşrikleri için bu, yeni bir bozgun demekti. Ancak Ebû Cehil, her şeye rağmen adamlarına:

– Ey insanlar, diye yırtınıyordu. Sakın Sürâka'nın yaşadığı bozgun sizi aldatmasın; onun kaçışı da zaten Muhammed'le yaptıkları anlaşma gereğiydi! Utbe ve Şeybe'nin öldürülmesi de sizi üzmesin; çünkü onlar da aceleci davrandılar! Lât ve Uzzâ'ya yemin olsun ki Muhammed ve ashâbını bağlayıp zincirlere vurmadan buradan dönmeyeceğiz!

Küfür adına bu sebat, alkışlanmalıydı! "Toparlandım" dedikçe batıyordu ama hâlâ "dimdik" ayakta olduğunu ilân ediyor ve "duruş"undan hiçbir şey kaybetmiyordu! Tipik bir küfür mantığıydı; kaybettiği her kale için bir mazerete sığınıyor, izah etmekte zorlandığı her meseleyi de ehl-i imana fatura ediyordu.

Savaş

Derken savaş başlamıştı; Ebû Cehil ve ordusu, beklediği sonucu alabilmek için can havliyle yükleniyordu; ne kâide ne de kuralları vardı. Tek hedefleri, daha fazla mü'min öldürmek ve İslâm'ı Bedir'e gömüp üzerinde âlem yaptıktan sonra Mekke'ye şen şakrak dönmekti.

Ancak Ebû Cehil'in hesap edemediği şeyler vardı; Bedir, beklediğinden de çetin çıkmıştı. Karşısında, imanın yenilmez gücü duruyordu; ne hamleler yapmıştı ama bir türlü istediği sonucu

alamıyordu. O kadar ki Bedir, hangi kelleye kimin kılıcının indiğini, hangi kola da kimin darbe vurduğunu görüp sezemeyecek kadar hızlı cereyan ediyordu.[202]

Allah Resûlü de (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu meydandaydı. Bir aralık Hazreti Ömer, zırhları içinde çevik hareketler yapıp düşmana korku salarken O'nun:

– Şüphesiz bunlar hezimete uğrayacak ve gerisin geriye kaçıp gidecekler,[203] meâlindeki âyeti okuduğunu duymuştu. Kendi kendine şunları söylüyordu:

– Şayet Allah ve Resûlü bunu söylüyorsa, Ebû Cehil ve ordusu bugün mutlaka mağlup olacak ve kaçıp gerisin geriye gideceklerdir!

Bu arada Resûlullah'ın emân verdiği Ebu'l-Bahterî de öldürülmüş, Abdurrahmân İbn-i Avf'ın koruyup kollamasına rağmen Ümeyye İbn-i Halef de oğluyla birlikte yere serilmişti.

Ebû Cehil, çok acı bir bozgun yaşıyordu.

Ebû Cehil'in Sonu

Sıra ona da gelmişti.

Ön saflarda savaşan Abdurrahman İbn-i Avf'ın yanına bir aralık Ensâr'dan iki delikanlı geldi. Bunlar, Muâz İbn-i Amr İbn-i Cemûh ve Muâz İbn-i Afrâ adındaki iki Ensâr idi.[204] Bıyıkları yeni terlemiş bu gençlerin gözü, Allah düşmanını arıyordu. Onlardan biri, usulca yanına yaklaştı ve yanındaki arkadaşının duymayacağı şekilde fısıldayarak:

– Ey amca, dedi. Sen Ebû Cehil'i tanıyor musun?

202 Bkz.: İbn-i Sa'd, *Tabakât* 2/26.

203 Kamer, 54/45.

204 Bunlardan birisinin adının Muavviz olduğu da ifade edilmektedir.

– Evet, tanıyorum, dedi Abdurrahman İbn-i Avf ve sordu:

– Peki, senin Ebû Cehil'le ne işin var, niye onu soruyorsun?

– Resûlullah'a küfrettiğini duydum; nefsim yed-i kudretinde olana and olsun ki şayet onu görürsem, gölgem gölgesinden ayrılmadan önce mutlaka onu öldüreceğim!

O, Abdurrahman İbn-i Avf'a bunları söylerken diğer delikanlı da arkadan eteğinden çekiyor ve o da benzeri şeyler söyleyip Hazreti Abdurrahmân'a gizlice Ebû Cehil'i soruyordu. Abdurrahman İbn-i Avf, bu iki delikanlıların hedef ve istekleri karşısında şaşkınlık geçirse de onlara:

– İşte, sizin bana sorduğunuz adam şu, diyerek uzaktaki Ebû Cehil'i gösterdi.

Daha parmağını kaldırıp da işaret eder etmez her iki genç, yaydan fırlayan ok misali Ebû Cehil'in bulunduğu yere doğru koşmaya başlamışlardı. Abdurrahman İbn-i Avf, arkadan gençleri hayranlıkla seyre dalmıştı.

Hâlbuki Ebû Cehil, kendince tedbirini almış, yanına kimseyi yaklaştırmıyordu. Bunun için Bedir meydanında, bugün Ebû Cehil'in yanına kimse yaklaşamaz, kanaati hâkimdi.

Ancak bu iki delikanlı, saflar arasından sıyrılıp Ebû Cehil'in yanına çoktan sokulmuşlardı; ona ilk ulaşan, Muâz İbn-i Amr İbn-i Cemûh idi.

Bir aralık bütün dikkatler, Ebû Cehil'in bulunduğu yere odaklanıvermişti; zira oradan, büyük bir gürültü kopmuş ve toz duman birbirine karışmıştı. Kılıç şakırtılarını nâralar, tekbir seslerini de at kişnemeleri takip ediyordu!

Bedir'in tozu dumanı dağılırken Mekke ordusu acı gerçekle yüz yüze gelmişti; Ebû Cehil'in sırtı da yere gelmiş, can çekişiyordu.

İki delikanlı, Allah düşmanını öldürdük zannederek Allah Resûlü'nün yanına geldiler; O'na, bu müjdeli haberi vereceklerdi.

İkisi de çok heyecanlıydı; maksatlarını ifade ederken gözlerinin içi gülüyordu. Onların bu heyecanlarına ayrı bir değer veren Efendiler Efendisi (sallallâhu aleyhi ve sellem) sordu:

– Peki, onu hanginiz öldürdü?

Her ikisi birden:

– Onu ben öldürdüm, diyordu.

İkinci kez sordu:

– Peki, kılıçlarınızdaki kanı sildiniz mi?

– Hayır, yâ Resûlallah!

Bu arada kılıçlarını da çıkarmış ve her birisi, Ebû Cehil'i kendisinin öldürdüğünü ispat için onları Efendimiz'e göstermişlerdi. Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), her iki kılıca da dikkatlice baktı ve:

– Onu ikiniz öldürmüşsünüz, buyurdu.[205]

Küfür ordusunu İslâm'a karşı kışkırtıp Bedir'e kadar getiren böylesine önemli bir adamı öldürmüş olmanın hazzıyla huzurdan ayrılırken Muâz İbn-i Afrâ, kolundaki kılıç darbesini fark etmişti; kan kaybediyordu. Meğer Ebû Cehil'e kılıç sallarken onun oğlu İkrime, Hazreti Muâz'ı hedeflemiş ve onun koluna bir kılıç darbesi indirmişti. Bir aralık kolu savaşmaya mani olunca, ayağıyla onun üzerine bastı ve kopmak üzere olan kolunu kopardıktan sonra yeniden Bedir safları arasına dalıverdi! Zaten Ebû Cehil'in işini bitirecek delikanlı da ancak böyle bir babayiğit olabilirdi!

Son Demleri

Diğer tarafta Ebû Cehil devrilmişti ama hâlâ yaşıyordu. Artık savaş bitmiş ve Efendimiz'in talimatıyla sahâbe, savaş meydanında dolaşıyor ve Bedir'in ağır bedeline muttali olmak istiyordu.

Bu arada Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), iki Muâz'ın heyecanlı

[205] Bkz.: Buhârî, *Humus* 18; Müslim, *Cihad* 42.

haberlerine rağmen Ebû Cehil'in ölüler arasında olup olmadığını merak etmişti; hatta şayet yara-bereden dolayı tanınmama durumu olursa onu tanıyabilmek için bacağındaki bir yarayı tarif etmiş ve oraya bakmalarını salık vermişti. Zira Hira'daki vuslat öncesinde, Abdullah İbn-i Cüd'ân'ın hânesinde bulundukları bir sırada Efendimiz, Ebû Cehil'i yere serivermişti. Bu hâdisede Ebû Cehil'in dizinde yara oluşmuş ve bugün Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), Ebû Cehil'i tanıyabilmek için ashâbına, aynı yaranın izini hatırlatıyordu.

Bedir meydanında dolaşan Abdullah İbn-i Mes'ûd, onu fark ettiğinde Ebû Cehil ölmek üzereydi; yüzünü demir miğferle kapatmış, kılıcını da dizi üzerine koymuştu. Hareket edecek hâli yoktu ve zorla nefes alıyor, yüzü de yere bakıyordu.

Abdullah İbn-i Mes'ûd da onun işkence çarklarında inleyenlerdendi. Onun için önce kılıcını kaldırıp Ebû Cehil'in işini bitirmek istedi; ancak onun için bu, kolay bir ölümdü. Hayır, o güne kadar yaşattıklarına mukabil Ebû Cehil, Bedir'in hezimetini iliklerine kadar yaşamalıydı.

Önce ona, yıllar önce kendisine karşı savurduğu tehditleri hatırlattı. Zira Mekke'nin o sıkıntılı günlerinde İbn-i Mes'ûd'u tehdit etmiş ve:

– Seni mutlaka öldüreceğim, demişti.

Acı acı bakıyordu.

Sonra tuttu, bir zamanlar gördüğü bir rüyayı hatırlattı ona; inim inim inlediği günlerden birisinde Allah (celle celâluhû) ona bir pencere açmış, Ebû Cehil'in işini bitirecek kılıcın sahibi olarak kendini adres göstermişti.

Allah (celle celâluhû), ne kadar da büyüktü; dünkü insaf bilmez Ebû Cehil, acziyet içinde ve yapayalnızdı.

İyice yanına yaklaştı ve ayağını Ebû Cehil'in başına hafifçe dokundurarak:

– Seni, rezil ve rüsvay eden Allah'a hamd olsun, ey Allah düşmanı, dedi. Şimdi ettiğini buldun ve aklın da başına geldi mi?

Ebû Cehil, hâlâ eski Ebû Cehil'di; ne yenilgiyi kabulleniyor ne de küfründen taviz veriyordu. Kendini zorladı ve İbn-i Mes'ûd'un bu sözlerine karşılık şunları söyledi:

– Niye rezil ve rüsvay olayım ki! Neticede bir adamı öldürmüş oluyorsunuz! Beni bir baldırı çıplak öldürdü diye mi rezil olayım!

Ebû Cehil'in içinde bir ukde kalmıştı; anlaşılan aklı hâlâ savaştaydı. Bir macera uğruna Bedir'e getirdiği ordunun durumunu öğrenmek istiyordu ve güçlükle sordu:

– Esas, sen bana söyle; kim gâlip geldi?

İliklerine kadar haz duyarak haykırdı:

– Zafer, elbette Allah ve O'nun Resûlü'nün!

Ebû Cehil, esas şimdi ölmüştü; kin ve nefretinden zerre kadar taviz vermeyen bu adam, İbn-i Mes'ûd'a acı acı baktı. Ebû Cehil'in şahsında küfrün beli kırılmış, tel tel dökülüyordu.

Ölümle burun burunayken bile İbn-i Mes'ûd'u küçümsüyor ve içinde bulunduğu konumu kabullenmek istemiyordu. İslâm'ın kahraman bir âlimi olan İbn-i Mes'ûd'u, hâlâ Ukbe İbn-i Ebî Muayt'ın koyunlarını güden bir çoban olarak görüyor ve kendince, hiç çıkamayacağı kadar yükseklere ulaşmış bir "köylü" nazarıyla bakıp hakaret etiyordu![206]

Bardağı taşırmış ve kaçınılmaz sonunu da kendisi hazırlamıştı. Anlaşılan bu mağrur baş vücuttan ayrılmadığı sürece Ebû Cehil akıllanmayacaktı ve İbn-i Mes'ûd, küfrün kalesine son darbeyi indiriverdi!

Yılların vebalini üzerinde taşıyan Ebû Cehil, artık yaşamıyordu.

Şüphesiz bu, Bedir'in en önemli haberiydi ve İbn-i Mes'ûd (radıyallahu anh), bir çırpıda Resûlullah'ın yanına gelerek müjdeli haberi

---

206 İbn Kesîr, *Bidâye* 3/288.

verdi. Ebû Cehil'in öldüğü haberini alan Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), önce:

– Lâ ilâhe illallah, dedi. Arkasından bir kez daha sordu:

– Gerçekten öldürüldü mü?

– Evet, cevabını alınca da secdeye kapandı; Resûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), on beş yıldır kendisi ve ashâbına çektirmedik çile bırakmayan Ebû Cehil'den kurtulduğu için şükür namazı kılıyordu! Dudaklarından şu cümlenin döküldüğü duyuldu:

– İslâm'ı ve Müslümanları aziz kılan Allah'a hamd olsun![207]

Ebû Cehil'in "A" Takımı ve Efendimiz Farkı

Ne ümitlerle geldikleri Bedir'de, Ebû Cehil ordusu büyük bir bozgun yaşamıştı; canını kurtaran Mekke'ye kaçmış, arkada ise yetmiş tane cansız beden bırakmışlardı. Bedir'de ölen, sadece Ebû Cehil değildi; onunla birlikte lider takımının neredeyse tamamı öldürülmüştü. Kardeşi Âs İbn-i Hişâm da onlar arasındaydı.

Ebrehe'nin ordusuna benzer bir hezimetti bu; kin, nefret ve hırslarının altında kalmıştı. "Ekibi" de onunla birlikteydi; Ukbe İbn-i Ebî Muayt, Ümeyye İbn-i Halef, Utbe İbn-i Rebîa, Şeybe İbn-i Rebîa, Nebîh İbn-i Haccâc, Münebbih İbn-i Haccâc, Zem'a İbn-i Esved, Ebu'l-Bahterî, Mes'ûd İbn-i Ebî Ümeyye, Umeyr İbn-i Osmân, Velîd İbn-i Utbe, Ali İbn-i Ümeyye ve Hanzala İbn-i Ebî Süfyân gibi ne kadar "elit" ve ne kadar "şâhin" varsa Bedir'deydi. Bir farkla ki cansız yatıyorlardı!

Dikkat çeken bir başka husus da bunların hepsi, daha savaş başlamadan önce Efendimiz'in "öldürülecek" dediği yerde ölmüşlerdi. Ebû Cehil de onlar arasındaydı.

Bu arada tarih, insanlık adına emsalsiz bir işe şâhid oluyordu;

---

207 İbn-i Hişâm, *Sîre* 3/184-185; Taberî, *Târîh* 2/37; İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî* 7/295; Yûsuf es-Sâlihî, *Sübülü'l-Hüdâ ve'r-Reşâd* 4/51.

zira Resûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), Mekkelilerin bırakıp kaçtıkları Ebû Cehil ve adamlarının cansız bedenlerinin Bedir'e gömülmesini emretmişti. Müthiş bir şefkatti; "kurda kuşa yem olsun" deyip orada bırakmamış, "ettiklerini bulsunlar" nazarıyla da bakmamıştı!

Bu işe, kendileri de bizzat mübaşeret ediyordu; Ebû Cehil dâhil olmak üzere Ebû Cehil'in "A" takımı diyebileceğimiz yirmi dört müşrik gömülürken Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) bizzat başlarında bulunacak, insanlığa Bedir'den çok farklı ve fiilî bir mesaj sunacaktı.

Utbe İbn-i Rebîa'yı gömerken yanında, Utbe'nin oğlu Ebû Huzeyfe duruyordu; babası, amcası ve kardeşini Bedir'de "kâfir" olarak kaybeden Ebû Huzeyfe'nin içindeki hüzün, yüzüne aksetmişti. Belli ki ruhunda fırtınalar kopuyordu; yüzünün rengi gitmiş, sararıp solmuştu!

Onun mahzun hâlini görünce biraz daha yanına yaklaştı. Dayanamıştı; şefkatle yüzüne baktı ve başını sıvazladıktan sonra:

– Herhalde, dedi. Babanın bu hâline çok üzüldün; içinde bulunduğu durum sebebiyle böyle gamlı ve kederlisin!

Resûlullah'ın bu hitabı ve mübarek ellerinin temasıyla sanki bir rüyadan uyanırcasına toparlanan Ebû Huzeyfe Hazretleri:

– Hayır, yâ Resûlallah, dedi. Vallahi, ne babam ne de onun yerde serilip uzanması beni üzüyor; beni esas üzen şey, babamın bu duruma düşmeyecek kadar yumuşak tabiatlı, akıl sahibi ve faziletli oluşuydu. Onun bu hâli bana umut veriyor ve ben de, gün gelip İslâm'a yakınlaşacağını umuyordum. Tam, onun için bunları umup teslim olacağı günün hayalleriyle yaşarken onu, bu halde ölmüş görünce içime bir hüzün çöktü ve ben de mahzun oldum!

Gerçekten de üzüntü duyulacak bir durumdu; oğlunun da dediği gibi Utbe, Ebû Cehil'in güdümünden kurtulamamış, defalarca denediği halde ona, bir türlü "Hayır!" diyememişti.

Ebû Huzeyfe'yi teselli de yine Allah Resûlü'ne (sallallâhu aleyhi ve sellem) kalmıştı; bir taraftan iltifat edip gönlünü alırken diğer yandan da ellerini açmış, Rabb-i Rahîmi'ne dua ediyordu.[208]

Kendisini can düşman belleyen ve ikbâlinin önündeki en büyük engel olarak görüp hayatına defalarca tuzak kuran, tuzak kurmakla da kalmayıp Mekke ordusunu üzerine salan Ebû Cehil'i gömmek de Allah Resûlü'ne kalmıştı. Allah davasına düşmanlıkta "alem" olmuş bir firavunu toprağa verirken, Mekke yılları aklına gelmişti. Bir zamanların kudretli Ebû Cehil'i, etrafında dört dönen şakşakçıları tarafından yalnız bırakılmış, Bedir meydanında yalnız başına kalakalmıştı. Düşmanlıkta gemi azıya alıp sıklıkla saldırılar tertip ettiği günlerde amcası Ebû Tâlib'in bir şiiri geldi aklına ve şunları söyledi:

– Şayet Ebû Tâlib bugün yaşıyor olsaydı, kılıçlarımızın onların başlarına nasıl indiğini de görüyor olacaktı!

Çünkü Ebû Tâlib, Ebû Cehil'lerin gemi azıya alıp Efendimiz'e saldırdıkları o Mekke yıllarındayken uzun bir şiir söylemiş ve âdetâ Bedir'i görmüşçesine bu şiirinde, "Bugünkü zâlimler, yarın başlarına ne türlü kılıçların indiğini de görecekler!" diye temennide bulunmuştu.[209]

Ölülere Sesleniş

Bedir'in üzerinden üç gün geçmişti; Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), atını hazırlayıp yola koyulmadan önce, Ebû Cehil ve adamlarının gömüldüğü yere geldi ve her birisinin künyesini de sayarak onlara seslenmeye başladı:

– Ey filan oğlu falan, diyordu. Ey Ebû Cehil İbn-i Hişâm! Ey Utbe İbn-i Rebîa! Ey Şeybe İbn-i Rebîa! Ey Ümeyye İbn-i Halef!

---

208 Bkz.: İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe* 3/159.

209 Bkz.: Bezzâr, *Müsned* 5/322; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr* 10/158; Heysemî, *Mecmaü'z-Zevâid* 6/80; Yûsuf es-Sâlihî, *Sübülü'l-Hüdâ ve'r-Reşâd* 4/55, 56.

Allah ve Resûlü'ne itaatsizlik etmenin ne demek olduğunu şimdi gördünüz mü? Rabbinizin, sizin için vaat ettiklerinin hak olduğuna şimdi şahit misiniz?

Ben, Rabbimin Bana vaat ettiklerinin, hak olduğunu yakînen görmüş bulunuyorum!

Peygamberine, sizin kadar kötülük yapan yoktur; insanlar Beni tasdik ederken siz Beni yalanladınız! Onlar Beni sinelerine basarken sizler Beni memleketimden çıkarıp kovdunuz! Başkaları Bana yardım ederken sizler, Bana karşı savaş ilan ettiniz!

Peki, ne oldu? Bana yaptığınız bütün bu kötülüklerden dolayı Allah (celle celâluhû), sizi çok kötü şekilde cezalandırdı. Hâlbuki sizler, "emîn" olduğum halde Beni yalanla itham ediyor, "sâdık" ve "doğru" olduğum halde Bana "yalan" isnadında bulunuyordunuz!

– Yâ Resûlallah, dediler. Sen, ölülerle de mi konuşuyorsun?

– Evet, buyurdu. Onlar, Rablerinin kendileri için vaat ettiklerini şimdi gördüler!

İşin burasında Hazreti Ömer devreye girecek ve:

– Yâ Resûlallah, diyecekti. Üç gün sonra onlara böyle sesleniyorsun; içlerinde ruh olmayan, kokuşmuş ve cansız bedenlere sesini duyurmaya çalışıyor, onlarla bu şekilde nasıl konuşuyorsun?

Her hâliyle ümmetine bir şey öğreten Habîb-i Kibriyâ Hazretleri Hazreti Ömer'e döndü ve tane tane şunları söyledi:

– Onlara söylediklerimi siz, onlardan daha iyi duyuyor değilsiniz! Hiç şüphesiz onlar, şimdi kendilerine söylediğim her şeyi duyuyorlar; bir farkla ki bunlara cevap vermeye güçleri yetmiyor![210]

Her şey bitip de sıra Bedir'den ayrılmaya gelince, Ebû Cehil'in devesini Allah Resûlü'ne getirdiler; bunca yıldır "ümmetin firavunu"nu sırtında taşıyan deve, bundan böyle Habîbullah'ı taşıyacaktı.[211]

---

210 Bkz.: Buhârî, *Cenâiz* 86; Müslim, *Cennet* 77; Ahmed İbn Hanbel, *Müsned* 6/170.

211 Hudeybiye'ye kadar bu devenin üzerinde değişik savaşlara katılan Fahr-i Kâinat

Esirler

Mekke Ordusu, Bedir'den kaçarken arkada, yetmiş tane de esir bırakmıştı. Esirlerin on dördü, Ebû Cehil'in kabilesi olan Benî Mahzûm'a aitti; Ebû Cehil'in kardeşi Hâlid İbn-i Hişâm da onlar arasındaydı. Kureyş'in hatîbi Süheyl İbn-i Amr, Hâlid İbn-i Velîd'in kardeşi Ebû Kays İbn-i Velîd, Ebû Süfyân'ın oğlu Amr, Mus'âb İbn-i Umeyr'in kardeşi Ebû Azîz, Talha İbn-i Ubeydullah'ın kardeşi Mâlik İbn-i Ubeydullah, Efendimiz'in damadı Ebu'l-Âs İbn-i Rebî' de Bedir'de esir alınanlardandı.

Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), yanında bir grup ashâbıyla birlikte esirleri teftiş etmeye başladı. Bu esnada sahâbe arasından birisi ileri atıldı ve sıranın, şimdi de kaçan kervana geldiğini söyledi. Bunu, esirler arasında bulunan Efendimiz'in amcası Hazreti Abbâs da duymuştu ve hemen sesini yükseltti:

– Hayır, bu Sana helal olmaz!

Herkes şaşırmıştı. Ortada bir gariplik vardı; hem esir alınmış hem de kendilerini esir alanlara akıl hocalığı yapıyordu! Efendiler Efendisi de sordu:

– Peki, niye?

– Çünkü diye başladı Hazreti Abbâs. Allah Sana, iki topluluktan birisini vaat ediyor; hâlbuki bak, onlardan birisini şu anda Sana verdi!

Gerçekten doğruydu; Allah (celle celâluhû), Bedir zaferini bir ihsan olarak lutfettiğine göre bir de kervanın peşine düşmek olmazdı. Efendimiz Hazreti Abbâs'a dönerek:

– Doğru söylüyorsun, buyurdu.[212]

Bir aralık, esirlere bakarak gözü dalmış ve belli ki mazinin derinliklerinde dolaşıyordu; sonra şunları söyledi:

Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), Hudeybiye günü onu kurban olarak kesecektir. Bkz.: Ahmed İbn Hanbel, *Müsned* 1/314; Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ* 5/230.

[212] Tirmizî, T*efsîru sûre (8)* 2. Ayrıca bkz.: Mübârekfûrî, *Tuhfe* 8/375.

– Şayet, Mut'im İbn-i Adiyy, bugün yaşıyor olsaydı ve şu esirler konusunda Benimle konuşmuş olsaydı, sırf onun hatırı için bunların hepsini serbest bırakırdım![213]

Zira hatırlanacağı gibi Mut'im İbn-i Adiyy, Tâif dönüşünde Allah Resûlü'ne (sallallâhu aleyhi ve sellem) eman vermiş ve üç yıl süren boykotun kaldırılmasında da önemli rol oynamıştı. Ebû Cehil'in şiddet yanlısı politikalarına muhalefet ederek daha "demokrat" bir çizgi takip eden Mut'im İbn-i Adiyy'in bu çıkışı, zulüm adına karanlık bir dönemin kapanması anlamına geliyordu.

Süheyl İbn-i Amr'ın da esirler arasında olduğunu gören Hazreti Ömer, Efendimiz'e yaklaşmış, her fırsatta hakaretler edip kötü söz söyleyen ve maddi imkânlarıyla Ebû Cehil ordusunu finanse eden Süheyl'i öldürmek için izin istiyordu:

– Onu bana bırak yâ Resûlullah, dedi. Bırak da onun dişlerini sökeyim ki dili sarksın; bir daha da hiçbir yerde ve ebediyen Senin aleyhinde konuşamasın!

Fıtratının gereğini yapan ve küfür karşısındaki duyarlılığını ona paralel şekilde seslendiren Hazreti Ömer'e dönen Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), onun gibi düşünmüyordu. Döndü ve şunları söyledi:

– Ben Peygamber da insanlara böyle işkence yapmam! Sonra Allah da Bana müsle yapar! Bırak onu ey Ömer! Bırak ki gün gelir o da senin hoşuna giden işler yapar![214]

---

213 Bkz.: Buhârî, *Humus* 16, *Meğâzî* 12.

214 O günden sonra Ebû Cehil'in bıraktığı sancağı Uhud, Hendek ve Hudeybiye gibi yerlerde dalgalandırmak isteyen Süheyl İbn-i Amr da, Mekke Fethi sonrasında Müslüman olacaktı. Hem de çok samimi bir Müslüman; görenler, fetih sonrasında onun kadar titiz, onun kadar hassas, onun kadar ibadet düşkünü birisini görmediklerini ifade etmektedirler. Gün gelecek o, Hazreti Ömer gibilerini sevindirecek işler de yapacaktı; Allah Resûlü'nün dünya ve dünyadakilere veda ettiği gün Mekkelilere seslenecek ve henüz kalbinde imanın oturaklaşmadığı insanların yeniden küfre geri dönmelerine mâni olacaktı. Şüphesiz bu, hâdiseyi Medîne'de duyan Hazreti Ömer'i, gözyaşları içinde bırakan bir gelişmeydi. Bkz.: Hâkim, *Müstedrek* 3/318; İbn Hacer, *İsâbe* 3/213.

Bedir'in Mekke'deki Yankısı

Haberi Mekke'ye ilk ulaştıran, Haysümân İbn-i İyâs olmuştu; üst başı dağılmış, korku dolu ve bitkin hâlde geldiğini görünce, zaten yüreklerine bir sızı işlemiş, iyi bir haber almayacaklarını tahmin etmişlerdi. Endişe dolu bakışlarla:

– Ne o? Ne haber getirdin, diye sordular.

– Öldürüldü, diyor, başka bir şey söylemiyordu. Utbe İbn-i Rebîa, Şeybe İbn-i Rebîa, Ebu'l-Hakem İbn-i Hişâm (Ebû Cehil), Ümeyye İbn-i Halef, Zem'a İbn-i Esved, Haccâc'ın iki oğlu Nebîh ve Münebbih, Ebu'l-Bahterî ..!

Neredeyse herkesin ölüm haberini verecek gibi saymaya devam eden Haysümân'ın sözünü, meraktan çatlayacak seviyeye gelen Safvân İbn-i Ümeyye kesti:

– Vallahi, bu adam kafayı yemiş! Aklı başından gitmiş! Ödü kopmuş! İsterseniz ona, bir de beni sorun bakalım; bana ne olmuş!

Tutunacak bir dal arayanlar, duyduklarının "doğru" olmadığını ifade edecek her şeye "Evet!" diyecek durumdaydı ve Safvân'ı ciddiye alarak sordular:

– Söyle bakalım, Safvân'a ne oldu? O da öldü mü?

Bir eliyle Hicr'de oturan Safvân'ı gösteren Haysümân sinirlenmişti:

– Aha, işte o şurada oturuyor, dedi. Vallahi, onun babası ve kardeşi de öldürüldü!

Kanları donuvermişti! Bu dem, Mekke'de hayatın durduğu demdi. Anlaşılan, Haysümân'ın aklı da kalbi de yerindeydi. Safvân'ı tanımış, üstüne üstlük onun babasının ve kardeşinin de Bedir'de öldürüldüğünün haberini veriyordu. Demek ki Ebû Cehil de ölmüştü, Ukbe İbn-i Ebî Muayt da… Hatta duruşuna bakılırsa, Bedir'de ölenler sadece anlattıklarıyla sınırlı değildi; Bedir, daha kim bilir kimlere mezar olmuştu!

Haysümân'ın etrafını sarmış, ürkek bakışlarla Bedir'de daha nelerin olup bittiğini sormaya başlamışlardı.

Haberi alan feryadı basıyordu; Mekke, gerçekten de ciğerparelerini feda etmişti. Zira neredeyse lider konumundaki adamlarının hiçbirisi yaşamıyordu.

Kaçanlar arasında Ebû Cehil'in kardeşi Hâris ve oğlu İkrime'nin de olması Mekkelileri iyiden iyiye üzmüştü; Mekke'yi felâkete sürükleyen hırs küpü Ebû Cehil'in yakınlarına yüklenmiş ve kınamaya başlamışlardı. O kadar ki Hâris İbn-i Hişâm, kendisini ayıplayan Mekkelilerden özür dilemek zorunda kalacaktı.[215]

Dokuz yüz elli kişinin yetmişi ölmüş, diğer yetmişi de esir alınmıştı. Kaçanlar ise, canını zor kurtaranlardı. Üstelik bir hayli de yaralı vardı.

Ektiklerini biçmişlerdi; zaten rüzgâr eken fırtına biçerdi.

Neler yapmamışlardı ki! Belki çoğunun aklına bile gelmiyordu ama Efendiler Efendisi'nin (sallallâhu aleyhi ve sellem), namaz kılarken üzerine atılan deve işkembesi sonrasında ellerini açıp da yaptığı dua unutulacak gibi değildi:

– Allahım! Kureyş'i Sana havale ediyorum. Allahım! Kureyş'i Sana havale ediyorum. Allahım! Kureyş'i Sana havale ediyorum.

Allahım! *Ebû Cehil'i de.. Utbe İbn-i Rebîa'yı da.. Şeybe İbn-i Rebîa'yı da.. Velîd İbn-i Utbe'yi de.. Ümeyye İbn-i Halef'i de.. Ukbe İbn-i Ebî Muayt'ı da Sana* havale ediyorum; onların hakkından Sen gelirsin, Allahım![216]

İşte, Allah Resûlü'nün Allah'a havale ettiği bu adamlardan geriye dönen bir kişi bile olmamıştı.

Geride bir Ebû Leheb kalmıştı ki o da başına inen bir çadır direği veya Bedir'in üzüntüsü sebebiyle bir hafta sonra ölecekti.[217]

---

215 İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Ğâbe* 1/514-515.

216 Buhârî, *Vudû* 69, *Salât* 109, *Cihad* 98; Müslim, *Cihad* 107-108.

217 Bkz.: Nevevî, *Tehzîbü'l-Esmâ* 2/543; İbnü'l-Cevzî, *Muntazam* 3/123.

Peki, Sonra Ne Oldu

Bedir sonrasında Mekkeliler, aylarca karalar bağladılar; ağlayıp sızladı ve ağıtlar yaktılar. İntikam yeminleri ediyor ve Bedir'in "rövanşı"nı alacaklarını söylüyorlardı. Bunun için güçlerini birleştirmiş, hummalı bir şekilde ve hırsla Uhud'a hazırlık yapmaya başlamışlardı.

Bundan böyle başlarında, Bedir'e giderken Ebû Cehil'in "diskalifiye" ettiği Ebû Süfyân vardı. Tahmin edileceği gibi Ebû Cehil'in "kâfir" kardeşleriyle oğlu İkrime, Ebû Süfyân'ın en yakın destekçileriydi.

Bu hâl, yıllarca devam etti; Uhud ve Hendek bu duygularla yaşandı.

Ancak bir türlü bekledikleri neticeyi alamadılar.

Habîb-i Kibriyâ Hazretleri'nin, liderleri olan Ebû Süfyân'ın kızıyla evlenmesi onlar için ayrı bir yıkım oldu. Zira bu evlilikten sonra Ebû Süfyân, o güne kadar aldatıldığını anlamaya başlamıştı ve artık birinci elden haber alabiliyordu. Bu, düne kadar uydurulan "yalan" ve "kamuoyu"nu yanlış bilgilendirmelerin de ortaya çıkması manasına geliyordu.

Realiteyle yüz yüze gelen Mekke lideri Ebû Süfyân, geri adım atmış ve yeniden demokrat bir çizgiye gelmişti.

Ebû Cehil düşüncesini temsil edenlerin buna tahammülü yoktu ve bu noktadan itibaren Mekke'de ipleri, Ebû Cehil'in oğlu İkrime, Ümeyye İbn-i Halef'in oğlu Safvân İbn-i Ümeyye, Velîd İbn-i Muğîre'nin oğlu Hâlid İbn-i Velîd ve Kureyş'in hatîbi Süheyl İbn-i Amr almıştı.

Bundan böyle Mekke'de, onların dediği olacaktı; Ebû Süfyân'ın liderliği sembolikleşmeye başlamış, karar mekanizması tamamen bu dörtlünün eline geçmişti.

Hudeybiye, sayılarını üçe düşürdü; zira "sulh" ve "diyalog"un

neticesinde Hâlid İbn-i Velîd gelmiş ve kendi iradesiyle Müslüman olmuştu.

Üçlünün "Ebû Cehil"ce tavırları, iki yıl daha devam etti; on yıllık bir anlaşma yapmış olmalarına rağmen sabredemedi ve iki yıl sonra Huzâa kabilesine saldırarak, yaşlı, kadın ve çoluk-çocuk demeden bir gecede yirmi üç kişiyi öldürdüler.

Resûlullah'ın gönderdiği elçiyi de eli boş geri gönderiyor, seçeneklerin üçünü de kabul etmeyeceklerini beyan ediyorlardı.

Vakit gelmişti ve Resûlullah da (sallallâhu aleyhi ve sellem), ashâbıyla birlikte Mekke'ye yürüdü.

Yine karşı çıkmışlardı. Bu karşı çıkışta başı yine bu üçlü çekiyordu.

Ancak kader, karşılarına Hâlid İbn-i Velîd'i çıkarmıştı; cephelerin cengaveri Hazreti Hâlid'in bileğini bükemeyeceğini anlayınca da dağıldı ve her birisi bir tarafa kaçmaya başladılar.

Allah Resûlü, Mekke'de umumi af ilan etmiş ve herkesi affetmişti. Düne kadar yanlışta ısrar edenlerin, gelmek istediklerinde takılabilecekleri bütün zeminleri temizlemiş ve kimseye "dün"ü hatırlatmamıştı.

Pişman olup da gelenler için kapılar sonuna kadar açıktı.

İnsanlar, hiç tahmin edemedikleri kadar büyük bir şefkatle yüz yüze gelmişlerdi. Aslında o şefkat, yıllarca aralarında kalmıştı ama Ebû Cehillerin "yanlı" ve "yanlış" politikaları sebebiyle yanıbaşlarındaki bu şefkatin farkına bile varamamışlardı!

Şimdi ise Mekke'de, Ebû Cehillerin baskısı olmadan meselelere bakabiliyorlardı; tabiî olarak bu şefkati görebiliyor ve çok geçmeden de o şefkate akın akın yol alıyorlardı.

O ne büyük şefkatti ki Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), kaçanların arkasından elçiler gönderiyor ve şefkat elini onlara da

uzatıyordu. Bu arada ashâb-ı kirâmın akıllara durgunluk veren misyonunu da unutmamak gerekiyordu; zira o gün, iman edip küfürden kurtulan herkes, kendini başkasının kurtuluşuna adamış, teker teker kaçanların peşine düşmüştü.

Gelenler arasında Ebû Cehil'in annesi Esmâ Bint-i Muharribe,[218] kardeşleri, oğulları, kızları ve çok sayıdaki torunu da vardı. Hatta onlar arasında İslâm'a hizmette en önlerde koşturanlar, vali ve kumandan olarak aktif vazife alanlar oldu.

Mekke'de öyle bir hava esiyordu ki şayet Ebû Cehiller, hırs gösterip Bedir'de ölmemiş olsalardı, şüphesiz o gün onlar da Müslüman olurdu.

Nereden biliyoruz?

Müslüman olmayan kalmamıştı ki! Ukbe İbn-i Ebî Muayt'ın yakınları, Ümeyye İbn-i Halef'in çoluk çocuğu, Ebû Leheb'in nesli, Velîd İbn-i Muğîre'nin zürriyeti dâhil, herkes gelmiş ve Allah'ın Resûlü'ne teslim olmuştu.

Müthiş Dönüşüm

Hatta onların çoğu, standartların çok üstünde birer mücâhid hâline gelmişlerdi; gözyaşları içinde sabahlara kadar namaz kılıyor, gündüzlerini de oruçlu geçiriyorlardı.

Ebû Cehil'in kardeşleriyle oğlu İkrime de onlardandı. Hayatını Kur'ânî hakikatlerin önünü kesmeye adayan İkrime, Müslüman olduktan sonra onu iki elleriyle sarıp yanağına dayıyor ve "Rabbimin kelamı!" diyerek hıçkıra hıçkıra ağlıyordu.

Hiç kimseye şartlı bakılmaması gerektiğini ifade sadedinde şu hâdise ne güzel misaldir:

---

218 Hanzaliyye kabilesine mensup olan anne Hazreti Esmâ, Fetih sonrasında Müslüman oldu ve Efendimiz'in irtihâlinden yaklaşık iki yıl sonra (634) vefat etti.

Döneminin en büyük devleti Bizans'la Yermük'te yollar buluşmuş, İslâm ordusu en büyük imtihanlarından birisini veriyordu. Güneş gurûba yaklaşınca taraflar çekilmiş ve ölü, şehîd ve yaralılarına bakmak üzere iki taraf da savaş meydanına inmişti. Yaralıların arasında dolaşırken cılız bir ses duyuldu:

– Su!

Elindeki matarayla sesin geldiği yere koştular; sesin sahibi, Ebû Cehil'in oğlu İkrime'ydi.

Elleriyle matarayı kavradı ve içmek için tam ağzına götürmüştü ki azıcık ileride yatan kanlar içindeki Ayyâş İbn-i Ebî Rebîa'ya[219] ilişti gözleri; o da su istiyordu!

Üvey de olsa, amcasıydı. Gerçi babası Ebû Cehil'le birlikte, ona ne işkenceler yapmış ve âdeta Mekke'yi ona zehir etmişlerdi! Ancak o günler çoktan geride kalmış, Müslüman olduktan sonra ailede, Ebû Cehil'den eser kalmamıştı. Müslümanlık ona, ayrı bir incelik kazandırmıştı; amcası ve büyüğü dururken o suyu kendisi içemezdi ve güçlükle:

– Ona götürün, dedi.

Yeğeninin gönderdiği matarayı alan Hazreti Ayyâş, tam da ağzına götürmek üzereydi ki bir başka sesin geldiğine şâhid oldular; kendisi gibi o da:

– Su, deyip inliyordu.

Göz aralığıyla baktığında onun, Hâris İbn-i Hişâm olduğunu anladı. Hazreti Hâris'le çok acı hâtıraları vardı; Ebû Cehil'in gölgesi gibi arkasından ayrılmamış, muhatap olduğu her işkencede o da yer almıştı! Hicret esnasında Ebû Cehil'le Kuba'ya kadar gelip kendisini geri götüren, götürürken de ellerini bağlayıp yeniden cenderenin insafsız atmosferine teslim eden de o idi.

---

219 Bazı rivayetlerde bu şahsın Süheyl İbn-i Amr olduğu ifade edilmektedir.

Ancak o günler geride kalmıştı; üvey kardeşi Hâris de Müslüman olmuş, onun için özden daha cana yakın bir kardeş hâline gelmişti! Mü'min bir kardeş kendisinden su istediğinde vermemek olmazdı ve elindeki matarayı uzatarak:

– Ona götürün, o içsin, dedi.

Zamanın en kıymetli olduğu bu demlerde koşaradım Hazreti Hâris'in yanına geldiler. Ancak nâfileydi. Belli ki Hazreti Hâris'in son sözü, "Su!" olmuştu. Ruh ufkuna yürümüş, artık yaşamıyordu!

Vakit kaybetmeden onu Hazreti Ayyâş'a ulaştırmak istediler; o da sonsuzluğa yelken açmış, şehâdet kâsesini yudumlamıştı!

Son bir hamleyle İkrime'nin yanına geldiler; o da yola revân olanlardandı; Ebû Cehil'in oğlu İkrime de şehîd olmuştu!

Mataradaki birkaç yudum su ellerinde kalakalmıştı; yirmi bir yıllık direnişin temsilcileri müthiş bir dönüşüm yaşamış, ebedî âleme yürürken bile ders veriyorlardı![220]

Benî Mahzûm'un yiğitlerinin de şehîdler arasına katıldığının haberini alan başkumandan Hazreti Hâlid, amcalarıyla kuzeninin sergilediği bu fedakârlık ve feragata şâhid olunca gözyaşlarına hâkim olamayacaktı; arkalarından hayranlık ve gıptayla bakacak:

– Benim yerime sizler ha, diye iç geçirecekti.[221]

Bu meydanda Hazreti İkrime'ne tek oğlu ve Ebû Cehil'in torunu Hazreti Amr da vardı; babası ve amcalarıyla birlikte Bizans'a karşı dişini tırnağına takmış, dedesi Ebû Cehil'in söndürmek istediği Resûlullah davasını, daha da uzaklara taşıyabilmek için o da kendini oradan oraya atarak nice fedakârlıklara imza atmıştı. Artık o da şehîddi.

---

220 İbn Abdilberr, *el-İstîâb* 3/1084; İbnü'l-Cevzî, *Muntazam* 4/123; İbn Asâkir, *Târîhu Dimaşk* 11/504

221 İbnü'l-Cevzî, *Muntazam* 4/123.

İSTİFADE EDİLEN ESERLER

KUR'ÂN-I KERÎM

AHMED B. ABDULLAH ET-TABERÎ, Ebu'l-Abbas Muhibbüddîn Ahmed Muhibbüddin (v. 694/1295); *er-Riyâdu'n-nadıra*, I-II, Dâru'l-ğarbi'l-İslâmî, Beyrut, 1996.

AHMED İBNİ HANBEL, Ebû Abdullah eş-Şeybânî (164-241 h.); *Müsned*, I-VI, Müessesetü Kurtuba, Mısır, tsz.

AKADEMİ ARAŞTIRMA HEYETİ; *En Öndekiler*, Işık Yayınları, İzmir-2008.

ALİ EL-MÜTTAKİ EL-HİNDÎ, Alauddin Ali b. Abdülmelik b. Kadı Han (v. 975/1567); *Kenzü'l-Ummâl fî Süneni'l-Akvâl ve'l-Ef'âl*, Müessesetü'r-Risale, Beyrut, 1989.

el-AYNÎ, Ebû Muhammed Mahmud b. Ahmed; *Umdetu'l-Kârî fî şerhi Sahîhi'l-Buhârî*, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut, tsz.

BELÂZURÎ, Ebü'l-Abbas Ahmed b. Yahyâ b. Cabir (v. 279/892); *Ensâbü'l-Eşrâf*, "el-Mektebetü'ş-Şâmile" (el-İsdâru's-Sânî)

el-BEYHAKÎ, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyin b. Ali b. Mûsâ (v. 384-458 h.); *Delâilü*'n-nübüvve ve Ma'rifetü Ahvâli Sahibi'ş-Şerîa, [Tahric ve Ta'lik: Abdülmu'ti Kal'aci], Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1985.

___; *es-Sünenü'l-Kübrâ*, I-X, [Tahkik: Muhammed Abdülkâdir Ata], Mektebetu Dâri'l-Bâz, Mekke 1414/1994.

___; *Şuabü'l-Îmân*, [Tahkîk: Muhammed es-Saîd Besyûnî ez-Zağlûl], I-IX, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1410/1990.

BEZZÂR, Ebûbekr Ahmed b. Amr b. Abdülhâlık (v.215-292); *Müsned*, *[Tahkik: Abdulkâdir Arafât]*, I-III, Müessesetü ulûmi'l-Kur'ân, Beyrut / Medine, 1409 h.

el-BUHÂRÎ, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl (v. 256 h.); *el-Câmiu's-Sahîh*, Dâru'l-Erkam b. Ebi'l-Erkam, Beyrut, thz.

___; *et-Târîhu'l-kebîr*, I-VIII, Dâru'l-fikr, Beyrut, 1986.

ÇETİNER, Bedreddin; *Fatiha'dan Nâs'a Esbâb-ı Nüzûl: Kur'ân Âyetlerinin İniş Sebebi, Çağrı Yayınları, İstanbul 2002.*

ed-DÂRAKUTNÎ, Ebu'l-Hasan Ali İbn Ömer (306-385 h.); *Sünenü'd-Dârakutnî*, I-IV, *[Tahkik: es-Seyyid Abdullah Haşim Yemânî el-Medenî]*, Dâru'l-ma'rife, Beyrut, 1386/1966.

EBÛ DÂVÛD, Süleyman b. Eş'as es-Sicistânî (202-275 h.); *es-Sünen*, Dâru'l-Erkam b. Ebi'l-Erkam, Beyrut, 1420/1999

EBÛ NUAYM, Ahmed b. Abdillâh el-İsbehânî (v. 430 h.); *Hilyetü'l-evliyâ ve tabakâtü'l-asfiyâ*, I-X, Dâru'l-kitâbi'l-Arabî, Beyrut, 1405 h.

EBÛ YA'LÂ, Ahmed b. Ali b. el-Müsennâ (210/307 h.); *el-Müsned*, I-XIII, Dâru'l-Me'mûn li't-türâs, Dimaşk, 1404/1984.

ESBEHÂNÎ, İsmâil İbni Muhammed İbni'l-Fazl et-Teymî (457-535 h.); *Delâilü'n-nübüvve*, *[Tahkik: Muhammed el-Haddad]*, Dâru Taybe, Riyad, 1409.

el-ESFEHÂNÎ, Ebu'l-Ferec Ali İbn Hüseyin İbn Muhammed (v. 357/967); *el-Eğânî*, *[Tahkik: Semir Cabir]* I-XXIV, Dâru'l-fikr, Beyrut, tsz.

EZRAKÎ, Ebü'l-Velid Muhammed b. Abdullah (v. 250/865); *Ahbâru Mekketi'l-Müşerrefe*, Medresetü'l-Mahruse, 1858.

el-FÂKİHÎ, Ebû Abdillah Muhammed İbn İsmail İbni'l-Abbas (217-275 h.); *Ahbaru Mekke fî kadîmi'd-dehri ve hadîsih*, *[Tahkik: Abdulmelik Abdullah]*, I-VI, Dâru Hadır, Beyrut, 1414 h.

el-HÂKİM, Ebû Abdillah Muhammed b. Abdillah en-Neysâbûrî (321-405 h.); *el-Müstedrek ale's-Sahîhayn*, [thk: Mustafa Abdulkadir Atâ], I-V, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1411/ 1990.

HAYSEME b. SÜLEYMAN, Ebu'l-Hasan Hayseme b. Süleyman b. Haydere (v. 343/955); *Min Hadîsi Haysem b. Süleyman el-Kureşî et-Trablusî,* [thk: Ömer Abdüsselam Tedmuri], Dâru'l-kitabi'l-Arabî, Beyrut, 1400.

el-HEYSEMÎ, Ali İbn Ebî Bekr (v. 807 h.); *Mecmau'z-zevâid*, I-X, Dâru'r-reyyan li't-türas/Dâru'l-kitabi'l-Arabî, Kahire/Beyrut, 1407 h.

İBN ABDİLBERR, Yusuf b. Abdullah b. Muhammed (v.463 h.); *el-İstîâb*, I-V, Dâru'l-cîl, Beyrut, 1412 h.

İBN ASÂKİR, Ebu'l-Kâsım Sikatüddîn Ali b. Hasan b. Hibetullah (v. 571/1176); *Târîhu Dimaşk*, I-LXX, Dâru'l-fikr, Beyrut, 1417/1996.

___; *Sıfatü's-safve*, I-IV, Dâru'l-ma'rife, Beyrut, 1399/1979.

İBN BEŞKÜVÂL, Ebü'l-Kâsım Halef b. Abdülmelik b. Mesud İbn Beşküval (v. 578/1183); *Gavamizü'l-esmai'l-mübheme,* I-XIII, [Tahkik: Muhammed Kemâlüddin İzzeddin], Âlemü'l-Kütüb, Beyrût-1407/1987, I. Baskı.

İBN DÜREYD, Ebû Bekr Muhammed b. el-Hasan (223-321 h.); *el-İştikâk*, "el-Mektebetü'ş-Şâmile" (el-İsdâru's-Sânî)

İBN EBÎ ŞEYBE, Abdullah b. Muhammed (v. 235 h.); *el-Musannef fi'l-Ehâdîs ve'l-Âsâr, [Tahkîk: Kemâl Yusuf el-Hût]*, I-VII, Mektebetü'r-Ruşd, Riyad, 1409 h.

İBN HACER, Ahmed b. Ali el-Askalânî (773-852 h.); *Fethu'l-bârî Şerhu Sahîhi'l-Buhârî,* I-XIII, Dâru'l-mârife, Beyrut, 1379 h.

___; *el-İ*sâbe, I-VIII, Dâru'l-cîl, Beyrut, 1412 h.

___; *Tehzîbü't-tehzîb*, I-XIV, Dâru'l-fikr, Beyrut, 1404/1984.

___; *Telhîsu'l-Habîr,* [Tahkik: *Abdullah Haşim Yemani Medeni*], Medine-1384/1964

İBN HİBBÂN, Ebû Hâtim Muhammed el-Büstî (v. 354/965.); *el-İhsan fî takrîbi Sahîh İbni Hibbân, [Tahkik ve ta'lîk: Şuayb el-Arnavût]*, I-XVIII, Müessesetü'r-risâle, Beyrut, 1414/1993, II. Baskı.

İBN HİŞÂM, Abdülmelik İbni Hişam İbni Eyyûb el-Himyerî (v. 213/828); *es-Sîratü'n-nebeviyye*, I-VI, Dâru'l-cîl, Beyrut, 1411.

İBN İSHÂK, Muhammed b. İshâk b. Yesâr (85-151 h.); *Sîretü İbni İshâk*, "el-Mektebetü'ş-Şâmile" (el-İsdâru's-Sânî).

İBN KESÎR, Ebu'l-Fidâ İsmail İbni Ömer İbni Kesîr ed-Dimaşkî (v. 774 h.); *Tefsîru'l-Kur'âni'l-azîm*, I-IV, Dâru'l-fikr, Beyrut, 1401 h.

___; *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, I-XIV, Dâru'l-meârif, Beyrut, tsz.

İBN MÂCE, Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî (207-275 h.); *Sünen*, I-II, Dâru'l-fikr, Beyrut, tsz.

İBN MANZÛR, Ebü'l-Fazl Muhammed b. Mükerrem b. Ali el-Ensârî (v. 711/1311); *Muhtasaru Tarihi Dımaşk li-İbn Asakir*, "el-Mektebetü'ş-Şâmile" (el-İsdâru's-Sânî)

İBN SA'D, Ebû Abdullah Muhammed b. Sa'd el-Menî' (168-230 h.); *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, I-VIII, Dâru sâdir, Beyrut, tsz.

İBN-İ HABÎB, Ebû Ca'fer İbn Habib Muhammed b. Habib (v. 245/860); *el-Münemmak fî Ahbâri Kureyş*, "el-Mektebetü'ş-Şâmile" (el-İsdâru's-Sânî).

İBNÜ'L-CEVZÎ, Ebu'l-Ferec Abdurrahman b. Ali b. Muhammed (508-597 h.); *el-Muntazam fî târîhi'l-mülûki ve'l-ümem*, Dâru sâdir, Beyrut, 1358 h.

İBNÜ'L-ESÎR, Ebu'l-Hasan İzzeddin Ali b. Muhammed b. Abdülkerim (v. 630/1233); *Üsdü'l-gâbe fî ma'rifeti's-sahabe*, Dâru ihyâi't-türâsi'l-Arabî, Beyrut, 1417/1996

KADI IYÂZ, Ebu'l-Fazl Iyâz İbni Musa İbni Iyâz el-Yahsubî (v. 544/1149); *eş-Şifâ bi ta'rîfi hukûki'l-Mustafa (s.a.s.)*, *[Tahkik: Hüseyin Abdulhamid Nil]*, Dâru'l-erkam, Beyrut, 1415/1995.

KESMEZ, Ümit; *Fethin Mü'minleri*, Işık Yayınları, İzmir-2009.

KURTUBÎ, Muhammed b. Ahmed b. Ebû Bekr b. Ferah (v. 671/1273); *el-Câmî li ahkâmi'l-Kur'ân*, I-XX, Dâru'ş-şa'b, Kahire, 1372 h

MÂVERDÎ, Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Habîb (v. 450/1058 h.); A'lâmü'n-nübüvve, *[Tahkik: Muhammed Mu'tesim Billah el-Bağdadi]*, Dârü'l-Kitâbi'l-Arabî, Beyrut, 1407/1987

MİZZÎ, Yusuf b. ez-Zekî Abdurrahmân (654-742 h.); *Tehzîbü'l-Kemâl*, I-XXXV, Müessesetü'r-risâle, Beyrut, 1400/1980.

el-MÜBÂREKFÛRÎ, Ebu'l-Ulâ Muhammed Abdurrahman İbn Abdirrahman İbn Abdirrahim (1283-1353 h.); *Tuhfetü'l-Ahfezî*, I-X, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, tsz.

el-MÜBÂREKFÛRÎ, Safiyyurrahman; *er-Rahîku'l-Mahtûm*, Râbıtatü'l-Âlemi'l-İslâmî, Mekke-1985.

el-MÜNÂVÎ, Muhammed Abdürraûf b. Ali (v. 1031/1622); *Feyzu'l-kadîr şerhu Câmii's-sağîr*, I-VI, el-Mektebetü't-ticâriyyeti'l-kübrâ, Mısır, 1356 h.

MÜSLİM, Ebu'l-Huseyn İbn Haccâc el-Kuşeyrî en-Neysâbûrî (206-261 h.); *Sahîhu Müslim*, [Tahkik: Muhammed Fuâd Abdülbâkî], Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut tsz.

en-NESÂÎ, Ebû Abdirrahmân Ahmed b. Şuayb (215-303 h.); *es-Sünen*, *[Tahkîk: Abdülfettah Ebû Gudde]*, I-VIII, Mektebetü'l-matbûâti'l-İslâmiyye, Halep, 1406/1986.

en-NEVEVÎ, Ebû Zekeriyyâ Yahyâ b. Şeref (631-676 h.); *Tehzîbü'l-Esmâ*, Dâru'l-Fikr, Beyrut-1996

es-SUYÛTÎ, Ebu'l-Fazl Celaleddîn Abdurrahman b. el-Kemâl Celâleddîn (v. 911 h.); *ed-Dürru'l-mensûr*, I-VIII, Dâru'l-fikr, Beyrut, 1993.

SÜHEYLÎ, *er-Ravdu'l-ünüf* , "el-Mektebetü'ş-Şâmile" (el-İsdâru's-Sânî)

eş-ŞEVKÂNÎ, Muhammed İbn Ali İbn Muhammed (1173-1250 h.); *el-Fethu'l-kadîr*, I-V, Dâru'l-fikr, Beyrut, tsz.

et-TABERÂNÎ, Ebu'l-Kâsım Muhammed b. Ahmed (v. 360 h.); *el-Mu'cemül-evsat*, *[Tahkîk: Hamdi b. Abdilmecîd es-Selefî]*, I-X, Dâru'l-Harameyn, Kahire, 1415 h.

___; *el-Mu'cemül-kebîr*, *[Tahkîk: Hamdi b. Abdilmecîd es-Selefî]*, I-XX, Mektebetü'l-ulûm ve'l-hikem, Musul, 1404 h.

et-TABERÎ, Muhammed İbn Cerîr İbn Yezîd İbn Hâlid (224-310 h.); *Câmiu'l-beyân fî tefsîri'l-Kur'ân*, I-XXX, Dâru'l-fikr, Beyrut, 1405 h.

___; *Târîhu'l-ümem ve'l-mülûk (Tarîhu't-Taberî)*, I-V, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1407h.

et-TİRMİZÎ, Ebû Îsâ Muhammed b. Îsâ (209-279 h.); *es-Sünen (el-Câmiu's-Sahîh)*, [Tahkîk: Halil Me'mûn Şeyha], Dâru'l-ma'rife, Beyrut, 1423/2002

es-SÂLİHÎ, Muhammed b. Salih ed-Dimaşki (972/1536); *Sübülü'l-Hüdâ ve'r-Reşâd fî Sîreti Hayri'l-İbâd ve Zikri Fedâilihî ve Ahvâlihî fi'l-Mebde ve'l-Meâd*, Dâru'l-Kütübü'l-Ilmî, Beyrût-1414/1993.

VÂHİDÎ, *Esbâbü Nüzûli'l-Kur'ân*, "el-Mektebetü'ş-Şâmile" (el-İsdâru's-Sânî)

VÂKIDÎ, Ebû Abdullah Muhammed b. Ömer b. Vakıd el-Eslemi (207/823), *Meğâzî*, "el-Mektebetü'ş-Şâmile, (Sîret Bölümü)" (el-İsdâru's-Sânî)

YILDIRIM, Suat; *Kur'ân-ı Hakîm ve Açıklamalı Meâli*, Işık Yayınları, İzmir, 2004.

ZEHEBÎ, Şemsüddîn Muhammed Ahmed (v. 748/1347); *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, I-XXIII, Müessesetü'r-risâle, Beyrut, 1413 h.

___; *Tezkiratü'l-huffâz*, I-V, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, tsz.

ez-ZEYLAÎ, Abdullah b. Yusuf Ebû Muhammed (v. 762 h.); *Nasbu'r-râye*, I-IV, Dâru'l-hadîs, Mısır, 1357 h.

BİLGİSAYAR PROGRAMLARI

1- "el-Mektebetu'l-Elfiye li's-Sünneti'n-Nebeviyye" 1.5, http://www.turath.com, 1419/1999

2- "el-Mektebetu'ş-Şâmile" 2.11, http://www.waqfeya.net/shamela

3- "el-Mektebetu'ş-Şâmile" "el-İsdâru's-Sânî", http://www.waqfeya.net/shamela

4- "el-Mektebetu'ş-Şâmile" 1.5, http://www.waqfeya.net/shamela

5- "el-Câmiu'l-Kebîr li Kütübi't-Türâsi'l-Arabî ve'l-İslâmî" 2.0, Türâs Bilgisayar Hizmetleri, Ürdün, 2005

6- "Mevsûatü'l-Hadîsi'ş-Şerîf", "el-İsdâru's-Sânî" 2.00